

IV කොටස—අධ්‍යාපන, විද්‍යා හා කලා (G)

1964-65 මුදල් වර්ෂය සඳහා පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාර්තාව

වෘල්ස් ගොඩකුඹුරේ, M. A., Ph. D., D. Lit. (ලන්ඩන්)
1967 ජනවාරි

PART IV—EDUCATION, SCIENCE AND ART (G)

Administration Report of the Archaeological Commissioner for the Financial Year 1964-65

C. E. Godakumbura, M. A., Ph. D., D. Lit. (London)
January, 1967

ආණ්ඩුවේ නියමයෙන් ලංකාණ්ඩුවේ මුද්‍රණාලයේ මුද්‍රිතයි
කොළඹ මහලේකම් ගොඩනැගිල්ලේ පිහිටි නැ. පෙ. අංක 500 දරන රජයේ ප්‍රකාශන කාර්යාංශයෙන්
මිලදී ලබාගත හැක

මිල Price : 4.70

තැපැල් ගාස්තුව Postage :-/50

කෙටුම්පත ලැබුණු දිනය <i>"Copy" received</i>]	1966.7.3
ඉදිරි පත්‍ර යැවූ දිනය <i>Proof sent</i>]	1966.8.31
ඉදිරි පත්‍ර ආපසු ලැබුණු දිනය <i>Proof returned</i>]	1966.10.10
ප්‍රසිද්ධ කළ දිනය <i>Published</i>]	1967.1.12

ඡායාරූප ලැයිස්තුව

List of Plates

- I. මැණික්දෙණ දැමූ කැණීමෙන් පසු
Menikdona dagoba after excavation
- II. මැණික්දෙණින් බුදු පිළිමයක්
Buddha statue from Menikdona
- III. කන්දේගෙදර දැමූ කැණීමට පෙර
Kandegedara dagoba before excavation
- IV. පල්ලේකාගම නබාවෙහෙර කැණීමට පෙර
Nakha vehera, Pallekagama, before excavation
- V. පල්ලේකාගම නබාවෙහෙර කැණීමෙන් පසු
Nakhavehera, Pallekagama, after excavation
- VI. දීඝවාපි දැමූ කැණීමට පෙර
Dighavapi dagoba, before excavation
- VII. රුණු මහ විහාරයේ බෝධිසර ආවරණයන්
Remains of *bodhighara*, Runumahavihara
- VIII. බෝලානේ උච්චවාලික විහාරය අසල දැමූ කැණීමට පෙර
Dagoba near Uccavalika vihara, Bolana, before excavation
- IX. යවල ආසනසරයේ ආසනගල
Asana stone from *Asanaghara*, Yatala
- X. අනුරාධපුර අභයගිරි දැමූ බටහිර දෙරටුව කැහැවීම්මට පෙර
Western porch of Abhayagiri dagoba, Anuradhapura, before conservation
- XI. අනුරාධපුර අභයගිරි දැමූ බටහිර දෙරටුව කැහැවීම්මෙන් පසු
Western porch of Abhayagiri dagoba, after conservation
- XII. මිහින්තලයේ ඇත් වෙහෙර, කැහැවීම්මට පෙර
At-vehera, Mihintale, before conservation
- XIII. මිහින්තලයේ ඇත් වෙහෙර, කැහැවීම්මෙන් පසු
At-vehera, Mihintale, after conservation
- XIV. පඬුවස්තුවරින් ලැබුණු පිහන්මැටි බඳුනක්
Celedon bowl from Panduvasnuwara
- XV. රත්නපුරයේ සමන්දේවාලය, කැහැවීම්මෙන් පසු
Saman devale, Ratnapura, after conservation
- XVI. සිගිරියේ වතුරකොටුව ඇති ගලෙන් බිතුසිතුවමක්
Line drawing of figure from Cistern rock, Sigiriya
- XVII. සිගිරියේ වතුරකොටුව ඇති ගලෙන් බිතුසිතුවමක්
Line drawing of figure from Cistern rock, Sigiriya
- XVIII. සුළුනාපහුර විහාරයේ වැඩිහිඳින පිළිම තුනක්
Three seated statues from Sulunaphaura Vihara
- XIX. සූරියගොඩ විහාරයේ සිතුවම්
Paintings from Suriyagoda Vihara

සැලසුම්
List of Plans

1. අනුරාධපුර අභයගිරි විහාරයේ බටහිර දෙරටුව
Western porch, Abhayagiri Dagoba, Anuradhapura
2. මැණික්දෙණ දැගැබ
Dagoba at Menikdena
3. කන්දේගෙදර දැගැබ
Dagoba at Kandegedara
4. කොට්ඨඛෙට්ටියේ දැගැබ
Dagoba at Kotambepitiya
5. පල්ලේකාගම දැගැබ
Dagoba at Pallekagama
6. ගල්මඩුවේ විහාර ගොඩනැගිල්ලේ සැලසුම්
Plans of Vihara at Galmaduwa
7. රූණු මහවිහාරයේ බෝධිසරය
Bodhighara at Runumahavihara
8. බෝලානේ උච්චවාලිකා විහාරයේ දැගැබ
Dagoba of Uccavalika Vihara, Bolana
9. රත්නපුරයේ සමන් දේවාලය
Saman devala, Ratnapura

1964-65 මුදල් වර්ෂය සඳහා පුරාවිද්‍යා

කොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාර්තාව

පුරාවිද්‍යා වැඩ අනුරාධපුරය, සීගිරිය, පොලොන්නරුව වැනි ප්‍රකට පුරාණ ස්ථාන කීපයකට පමණක් සීමා නොකොට මුළු දිවයින පුරා පැතිර පවත්නා වැඩ පිළිවෙලක් සඳහා කලක සිට දරන ලද ප්‍රයත්නය මේ මුදල් වර්ෂයේදී සම්පූර්ණවියැයි කිව හැකිය. දැන් ලංකාවේ සෑම පෙදෙසකම පාහේ පුරාවිද්‍යා වැඩ කෙරෙනවා පමණක් නොව ඒ ඒ ප්‍රදේශයෙන් ලබාගන්නා පුරාවස්තූන් තැන්පත් කිරීම හා ප්‍රදර්ශනය සඳහා ඒ ඒ ප්‍රදේශවලම කෞතුකාගාරයන් සංවිධානය කරගෙන යනු ලැබේ.

මෙම දෙපාර්තමේන්තුවේ කටයුතු සඳහා සම්මත කළ මුදල මේ වර්ෂයේදී පසුගිය වර්ෂයන්ට වඩා සැහෙන පමණකින් වැඩි නොවුවද මෙම මුදල් වර්ෂයේදී වෙන වර්ෂවලට වඩාත් දිවයින පුරා නොයෙක් ප්‍රදේශවල පුරාවිද්‍යා වැඩ කරන්නට පුළුවන් විය.

පුරාවිද්‍යාව පිළිබඳව කලකට පෙර පිළිගත් මතයන් දැන් බොහෝ දුරට වෙනස්ව ඇත. දැනට අවුරුදු කීපයකට පෙර බොහෝ දෙනාගේ උනන්දුව වූයේ කෞතුකාගාර වල තැන්පත් කළ පැරණි වස්තූන් පරීක්ෂා කිරීමටය. අද තත්ත්වය මීට වෙනස්ය. සම්භවුණු තැනින් ඉවතට ගත් වස්තුවක අගය අඩුවන බව පුරාවිද්‍යාව ගැන යන්නම් දැනීමක් ඇතිවුවේක් වුවද අද දැනී. පැරණි දේවල් ගැන ලාංකිකයන් උනන්දුවුණු මුල් අවධියේ කොහෙන් කොහෙන් හෝ සොයාගත් පුරාවස්තූන් කොළඹ ජාතික කෞතුකාගාරයට ගෙන ඒම සිරිත විය. එහෙත් අද යම් ස්ථානයකින් ලැබෙන පැරණි වස්තූන් ඒ ස්ථානයෙහිම හෝ ඒ අසලම තැබීම ප්‍රතිපත්තිය වී ඇත. මේ අනුව කලක් කොළඹ ජාතික කෞතුකාගාරයේ තිබුණු පොලොන්නරුවේ සිංහරූප සිංහාසනය මේ අවුරුද්දේ නැවතත් පොලොන්නරුවට ගෙනගියා. යථා කාලයේදී මෙය කලින්ම තිබුණු ස්ථානය වන නිශ්ශංකමල්ල රජුගේ රාජසභා මණ්ඩපයෙහි පිහිටුවනවා. මෙය ඒ ඒ ස්ථානයෙන් කොළඹට ගෙනා පුරාවස්තූන් නැවත පළමු ස්ථානයන්ට ගෙනයාමේ මුල් පියවර වෙයි.

ආදායම

1965 සැප්තැම්බර් 30 වෙනිදායින් අවසානවුණු වර්ෂයේදී පින්තූර තැපැල්පත්, මාර්ගදේශක පොත්, විද්‍යාත්ම ප්‍රකාශන ආදිය විකිණීමෙන් රුපියල් 9,196.12 ක් ලැබුණා. ගෙවල් කුලී, පොලී, දඩ, තැපැල් හා ටැලිෆෝන් ආදායම්, වෑන්දඹු හා අනාථ විශ්‍රාම වැටුප් සඳහා එකතුවන මුදල්, විවිධ ආදායම් ආදියෙන් තවත් රුපියල් 25,325.87 ක් ලැබුණා. මුළු ආදායම රුපියල් 34,521.99 ක් විය.

ඡායාරූප

වර්ෂය තුළ අළුතින් සෑදූ සේයාපටල (නැගට්ටි) 805 ක් දෙපාර්තමේන්තුවේ සේයා පටල තොගයට එකතු කලා. මේ කාලය තුළ පිළියෙල කළ ඡායාරූප 3,183 ක් 152 ක් ඒවා ඉල්ලුම්කළ අයවචන්ට විකුණුවා.

කර්මාන්ත ප්‍රදර්ශනයේ දෙපාර්තමේන්තුවේ මණ්ඩපයේ ප්‍රදර්ශනය සඳහා අගල් 17x23 සහ අගල් 15x12 ප්‍රමාණවල ඡායාරූප 157 ක්ද, එම ප්‍රදර්ශනයේ ජාතික මණ්ඩපයට අගල් 17x23 ප්‍රමාණයේ ඡායාරූප 16 ක්ද සැපයුවා. මෙම වර්ෂය තුළම

පැවැත්වුණු දුම්රිය ප්‍රදර්ශනය සඳහා අගල් 15x12 ප්‍රමාණයේ ඡායාරූප 22 ක් පිළියෙල කළා. කුරුණෑගල පැවැත්වූ සාහිත්‍ය සම්මේලන උත්සවය සඳහා අගල් 15x12 ප්‍රමාණයේ ඡායාරූප 50 ක් සැපයුවා.

ප්‍රදර්ශන

මේ වර්ෂය තුළදී දෙපාර්තමේන්තුව ප්‍රදර්ශන කීපයකටම සහභාගිවුණා. දුම්රිය සංවත්සර ප්‍රදර්ශනයේ මෙම දෙපාර්තමේන්තුව වෙනුවෙන් කොටසක් වෙන් විය. 1964 වර්ෂය අවසානයේදී පවත්වන ලද කර්මාන්ත ප්‍රදර්ශනයේද පුරාවිද්‍යා දෙපාර්තමේන්තුව වෙනුවෙන් වෙනම මණ්ඩපයක් විය. දෙපාර්තමේන්තුවේ විවිධ අංශයන්හි කෙරෙන වැඩ පිළිබඳ සටහන් ඡායාරූප ආදිය සහිත විස්තරද කැණීමෙන් තොරයක් පෙදෙසින් ලත් භාණ්ඩයන්ද ක්‍රමානුකූලව මෙම මණ්ඩපයේ ප්‍රදර්ශනය විය. මෙම ප්‍රදර්ශනයේම ජාතික මණ්ඩපයේ ප්‍රදර්ශනය කිරීම සඳහා සෙල්ලිපි ස්පර්ශලාංඡන හා අනිකුත් ප්‍රදර්ශන භාණ්ඩද මෙම දෙපාර්තමේන්තුවෙන් සැපයුවා පමණක් නොව එම මණ්ඩපයේ වැඩට උදව් පිණිස දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන්ද දුන්තා. මෙසේම කුරුණෑගල පැවැත්වූ සාහිත්‍ය සංදර්ශනය හා සම්බන්ධ ප්‍රදර්ශනයට හා 1965 සැප්තැම්බර් මස පොලොන්නරුවේ පැවැත්වුණු කලා සංදර්ශනයටද මෙම දෙපාර්තමේන්තුව සහභාගිවුණා.

පුස්තකාලය

පුස්තකාලය සඳහා මෙම අවුරුද්දේ වෙන් කරන ලද මුදල රු. 2,500 කි. එයින් රු. 1,200 ක් පමණ සඟරා කලාපවලට දායක මුදල් සඳහාද, ඡාත්‍යන්තර ආයතන වලට සාමාජික මුදල් ගෙවීම සඳහාද වැය වුණා.

ඉතිරි මුදලින් ඉතා අවශ්‍ය ඉංග්‍රීසි හා අනික් භාෂා පොත් 27 ක් පුස්තකාලයට එක් කළා. මෙම පොත් පුරා විද්‍යාව, ඉතිහාසය, භාෂාව, සාහිත්‍යය හා කලා ආදි විෂයයන් පිළිබඳ ඒවාය.

මේ අතර, එච්. ලුබර්ස්ගේ “කෝපුස් ඉන්ස්ක්‍රිප්ෂියෝනම් ඉන්ඩිකාරුම්” නමැති පොත ඉන්දියා ආණ්ඩුවේ ශිලාලේඛනඥයාගෙන්ද, සී. සිවරාමමුරුති ගේ “නොලඹි ස්කල්ප්වර්ස් ඉන් මැඩිරාස් මිසුසියම්” නමැති පොත මදුරුසි ආණ්ඩුවේ කෞතුකාගාරයෙන්ද, සිංහල විශ්වකෝෂයේ පිටපතක් සංස්කෘතික දෙපාර්තමේන්තුවෙන්ද පොත් හුවමාරු ක්‍රමය යටතේ ලැබුණා.

මෙම මුදල් වර්ෂය තුළ මිලයට ගන්නා ලද විවිධ සඟරා හා කලාපවල ගණන 174ක් වූ අතර, විදේශීය හා ස්වදේශීය ආයතන සමග හුවමාරු ක්‍රමය යටතේ ලත් කලාප හා සඟරා ගණන 158 කි. (පොත් ලැයිස්තුව සඳහා ඉංග්‍රීසි කොටස බලන්න.)

ප්‍රකාශන

දෙපාර්තමේන්තුවේ ප්‍රකාශන කටයුතු මේ මුදල් වර්ෂයේදී ද බොහෝ සාර්ථක ලෙස කෙරුණා.

“අනුරාධපුර පැරණි නගරය” නම් පොතේ පළමු වන සංස්කරණය විකිණී අවසාන වුණු හෙයින් එම පොතේ දෙවන සංස්කරණයක් පිළියෙලකොට මේ අවුරුද්දේ මුද්‍රණය කළා. දෙවන මුද්‍රණයේද පොතක මිල රු. 1.75 යි.

අළුත් කලාපෙළ ජනප්‍රියව ඇති බව එම පොත්පෙළ විකිණෙන සිත්‍රගාවයෙන් සිතා ගත හැකිය. එම පොත් පෙළේ කැටයම් කළ මැටි උළු නම් පොතත් මැටිඋළු නම් පොතත් මේ වර්ෂයේ පළ වුණා. එම පෙළේම දොරටුවවහු නමැති පොත දැන් මුද්‍රණයට සූදානම්ය. පොතක මිල රු. 1.75 යි.

අනුරාධපුර පැරණි නගරය පිළිබඳ අළුත් ඉංග්‍රීසි පොතක් (මිල රු. 2.00 ශි) එපිග්‍රැෆිසියා සෙලනිකා පොතේ 5 වන වෙළුමේ 3 වන කාණ්ඩයක් (මිල රු. 14.00 ශි) මෙම අවුරුද්දේ පළවුණි.

එපිග්‍රැෆිසියා සෙලනිකා සංග්‍රහයේ 5 වන වෙළුමේ පටුන, පෙරවදන, සුවිස ආදිය ඇතුළත් අතිරේකය සකස් කරගෙන යනවා. දැන් එහි කටයුතු අවසන්වන්නට ආසන්නය.

ලංකාවේ ඇති දැනට සොයාගෙන ඇතිතාක් සියළුම සෙල් ලිපි පිළිබඳව සංහිතාවක් ලිවීමේ මුල් පියවර මේ වර්ෂයේදී ගත්තා. මහාචාර්ය සෙනරත් පරණවිතාන මහතා විසින් දෙපාර්තමේන්තුවේ සහායද ඇතිව පිළියෙල කෙරෙන මෙම සංහිතාවේ බ්‍රාහ්මී ලිපි ඇතුළත් 1 වන වෙළුමේ වැඩ දැන් බොහෝදුරට කර අවසානය.

සහකාර කොමසාරිස් (රසඥ) විසින් වර්ෂය තුළදී ඔක්ස්පර්ඩ් විශ්ව විද්‍යාලයේ ආර්ථිකයාමෙට්ටි නම් කලාප සඟරාවේ 1963 වර්ෂයේ 6 වන වෙළුමටද, කොළඹ ගුණසේන සහ සමාගම 1965 දී පළකළ පරණවිතාන උපහාර සංග්‍රහයටද ලිපියක් බැගින් සපයා ඇත. (ඒ ලිපිවල සිරස්තලයන් සඳහා මේ පොතේ ඉංග්‍රීසි කොටස බලන්න).

පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාර

අනුරාධපුරය

ලංකාවේ පුරාවිද්‍යා වැඩ පටන්ගත් කාලයේ නොයෙකුත් පෙදෙස්වලින් ගෙනැවිත් අනුරාධපුර පුරාවිද්‍යා සංචාරක බංගලාබිමේ කාමරයක රැස්කර තිබුණු කළුගලින් කළ පුරාවස්තු රාශියක් විය. මේවායින් බොහෝමයක් කොයි කොයි තැන්වලින් ගෙනා ඒවාදැයි දැනගන්නට කිසිදු සටහනක් හෝ අන්කිසි හෝච්චුවක් දැන් නැත. මේ අතුරින් යෝග්‍ය දෑ තෝරාගෙන ප්‍රදර්ශනයට තැබුවා. වට්ටෝරුපොතට අළුතෙන් ඇතුළත් කරන ලද භාණ්ඩ අතර, පහත සඳහන් වස්තූන් විය :-

- (1) අනුරාධපුරයෙන් ලැබී ඇති පුන්කලස රුකම්කළ මුරගලක්
- (2) මල් ආසනයක්
- (3) සිරිපතුල් ගලක්
- (4) බුදුපිළිමයක්
- (5) නඹගස්වැවෙන් ගෙනා නාදරණේ වැඩ සිටින බුදුරුවක්
- (6) සිංහරූප තුනක් සහිත දලිපාන් පුවරුවක්
- (7) මහකනදරුවෙන් වාමුණ්ඩාරුවක්
- (8) වචනිකුළමෙන් හිටිපිළිමයක්

කෞතුකාගාරයේ ප්‍රදර්ශනය කරන ගලින් කළ භාණ්ඩයන් සඳහා පාදම් හයක් පිළියෙල කළා.

මූර්ති ශාලාව මෙතුවක්කල් දොරවල් රහිත විවෘත ශාලාවක්ව තිබුණ නමුත් එහි සතුන් නිදාල්ලේ හැසිරීම වලක්වනු සඳහා දොරවල් දෙකක් සවිකළා.

තවමත් ප්‍රදර්ශනයට තබා නැති භාණ්ඩයන් ප්‍රදර්ශනය කිරීම සඳහා තනාගෙන යන අළුත් මූර්තිශාලාවේ වැඩ ලබන වර්ෂය අවසානයේදී නිමවෙනවා ඇත.

සෙල් ලිපිවල මැනිගිය අංකයන් අළුතින් යොදා සෙල් ලිපි කීපයක් වඩාත් සිත් ඇදගන්නා පිළිවෙලට ප්‍රදර්ශනය කළා. කලින් තිබුණු කාබිබෝඩි නාමපුවරු වෙනුවට ලෝහතහඩුවල නාමපුවරු සැපයීම මේ අවුරුද්දේදී කරගෙන ගියා.

ගෙඩිගේ පෙදෙසෙහි කළ කැණීමකින් ලැබුණු වලංකටු තොගය සේදා පිරිසිදු කොට ඒවා ලැබුණු ගැඹුර හා අතිකුත් විස්තර සහිතව ක්‍රමානුකූලව සකස් කලා. මේ වලංකටු මහාචාර්ය කේ. ද. බී. කොඩිරිටන් මහතාගේ පරීක්ෂණයට භාජනය කරන ලදින් ඒවා ගොනු කිරීමේ දී ඒ මහතාගේ ගුරුභරුකමිද ලැබුණා. මැටි භාණ්ඩ ශාලාවේ ප්‍රදර්ශන අල්මාරිවලට “ස්ලොරසන්ච්” විදුලි නල සවිකලා.

ලෝහ භාණ්ඩ රාශියකට තුන් බසින් නාම පුවරු පිළියෙල කලා.

මල්පාල සිටවූ මල්පෝවිච්චි කෞතුකාගාරයේ තැන තැන විධිමත්ව තැබීමෙන් කෞතුකාගාරය වඩාත් මනෝඥවනසේ කටයුතු කලා.

දුම්රිය ප්‍රදර්ශනය, කර්මාන්ත ප්‍රදර්ශනයේ පුරාවිද්‍යා මණ්ඩපය හා ජාතික මණ්ඩ පය, කුරුණෑගල පැවැත්වූ සාහිත්‍ය සම්මේලනය හා සම්බන්ධ ප්‍රදර්ශනය හා පොලොන්නරුවේ කලා සංදර්ශනය යන මෙකී තැන්වලට අනුරාධපුර පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයෙන් භාණ්ඩ ගෙන ගියා. කෞතුකාගාරයකින් බඩු එහා මෙහා ගෙන යෑම ඉතා දුෂ්කර කරුණක් බව නොකිවමනාය. ඇතම් භාණ්ඩ මිල නොකළ හැකිය. අනිත්වා ඉතා සුළු කම්පනයකින් වුව භානිවන තරම් සියුම්ලිය. තවත් සමහරක් එහා මෙහා ගෙන යෑම ඉතා දුෂ්කර වන විධියේ බර ඇති ඒවාය. මෙම භාණ්ඩයන් සාර්ථක ලෙස වර්ෂය තුළදී කීපවරක් එහා මෙහා ගෙන ගොස් ආපසු කෞතුකාගාර යට ගෙන ඒමම දෙපාර්තමේන්තුව විසින් වර්ෂය තුළ කළ දුෂ්කර කටයුතු අතරින් වැදගත් තැනක් ගනී.

දැදිගම

වර්ෂය තුළදී කෞතුකාගාර ගොඩනැගිල්ලේ “ස්නෝසම්” ආලෝප කරන ලදී. කෞතුකාගාරය පිළිබඳව කොළඹ-නුවර පාරේ ඇති සංඥාපුවරු අළුත්වැඩියා කරන ලදී.

කැගලු දිස්ත්‍රික්කයේ දෙරවක ගමේ නාඵදේවාලය අසල භූමියේ තිබී සොයාගත් පැරණි දුම්කබලක් කෞතුකාගාර භාණ්ඩ වලට එකතු කරන ලදී. මෙම භාණ්ඩය සොයා ගෙන කෞතුකාගාරයට බාරදුන්නේ දෙපාර්තමේන්තුවේ ලිපිකාර මහතෙකු වන වික්‍රම ගුණසේකර මහතා විසින්ය.

පොලොන්නරුව

පොලොන්නරුවේ පොදු සේවා ක්‍රීඩා සමාජයේ සමාජශාලාව කෞතුකාගාරයක් සඳහා මෙම දෙපාර්තමේන්තුවට පවරා ඇත. කෞතුකාගාරයකට සුදුසුවන ලෙස ගොඩ නැගිල්ල සකස් කරගෙන යනු ලැබේ.

පොලොන්නරුව හා අවටින් මෙතෙක් කල් ලැබී තිබුණු පැරණි භාණ්ඩයන් පොලොන්නරුව පුරාවිද්‍යා සංචාරක බංගලා බිමේ දමා තිබුණා. මේවායින් බොහෝම යක් කුමන ස්ථානයකින් ලැබුණාද යන්න දැන් කිව නොහේ. මේ භාණ්ඩයන් පිළිබඳ දින නියමය සඳහා කැණීමෙන් හෝ භාණ්ඩය සමග තිබුණු අතිකුත් වස්තූන් මෙනෙහි කිරීමෙන් ගතහැකිව තිබුණු සාධකයන් දැන් ලැබිය නොහැක. එසේ වුවද පැරණි භාණ්ඩයන් පිළිබඳවද අපේ අතීතය පිළිබඳවද යම්කිසි අවබෝධයක් ලැබෙන පරිදි පොලොන්නරුවෙන් හා ඒ අවටින් ලැබී ඇති භාණ්ඩයන් දැනටම කෞතුකාගාරයේ ක්‍රමානුකූලව තබා ඇත.

ප්‍රදර්ශනයට තබා ඇති භාණ්ඩයන් අතරෙහි මනෝඥ බෝධිසත්ව හිසක්ද, ලංකාවේ ගල් රුකම් කලාවේ පැරණිම යුගයට අයිතියැයි සිතෙන (පොලොන්නරු සමයට පෙර කාලයක) මුරගල්ද ඇත. අවුරුදු කීපයකට පෙර පොලොන්නරුවේ ලංකාතිලක විහාරය පෙදෙසේ ගල්පස් ඉවත්කිරීමේදී ලැබුණු වලං කැබලිති, යකඩත් කළ ගොවිභාණ්ඩ හා ගෘහභාණ්ඩ යනාදියත් ශුද්ධකොට අනුපිළිවෙලින් සකස්කොට ඇත.

අම්බලන්තොට

කෞතුකාගාරයක් සඳහා දෙපාර්තමේන්තුවට පවරන ලද අම්බලන්තොට පැරණි තානායම් ගොඩනැගිල්ල කෞතුකාගාරයකට සුදුසුවන සේ සකස් කළා.

අතිකුත්තෑන් (යාපනේ, මහනුවර හා අම්පාරේ)

ජාතික කෞතුකාගාර දෙපාර්තමේන්තුවේ යාපනයේ කෞතුකාගාරය පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයක් බවට හරවන ලදී. මහනුවර පැරණි රජමාලිගා ගොඩනැගිල්ල පුරා විද්‍යා කෞතුකාගාරයක් පැවැත්වීම සඳහා මෙම දෙපාර්තමේන්තුවට පැවරුණා. ගංගා නිමිත සංවර්ධන මණ්ඩලය විසින් මෙතෙක් පාලනය කරනලද අම්පාරේ කෞතුකාගාරයද මේ අවුරුද්දේදී දෙපාර්තමේන්තුවට පවරා ගත්තා. අපගේ ගවේෂණයන්හිදී ප්‍රදේශයෙන් සොයාගත් පුරාවස්තුන් මෙම කෞතුකාගාරයට ගෙනාවා.

සිද්ධස්ථානවලට කෙරෙන අලාභහානි

පැරණි සිද්ධස්ථාන බැලීමටයයි පැමිණෙන සමහර අයවලුන් ඇතැම් සිද්ධස්ථාන වලට හා පුරාවස්තුන්ට හිතාමතා අලාභහානි කරන බව කියන්නට සිදුවීම කණගාටුවට කරුණකි. වෙසක් දින රාත්‍රියේ පොළොන්නරුවේ රංකෝන් වෙහෙර ශිලාලිපියක් පලුදුකළ අයටත් එහිම පොත්ගල් විහාරයේ ගලක අකුරු කොටන්නට තැත්කළ අයටත් විරුද්ධව නඩුපැවරුවා.

කැණීම

අනුරාධපුරය

අභයගිරි දාගැබේ වැඩ

බටහිර දොරටුව (පිටමලුවේ)

මෙහි පසුගිය වර්ෂයේ කළ කැණීම්වල ඇතැම් විස්තර 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ පි. 8-9 පිටුවල සඳහන් කළා. ඊට පසු මෙම ස්ථානයේ කළ කැණීමෙන් හුණුගලින් කළ, හිස කොටස නැතිවී ගිය කුඩා බුදුපිළිම වහන්සේ නමක් ලැබුණා. දැනට ශේෂව තිබෙන කොටස අඟල් 11 ක් පමණ උසත් පිළිමයේ ආසනය හරියේ අඟල් 13 ක් පළලත් ඇත. මෙම පිළිමයේ සිරස සෙවීමට ගත් සෑම උත්සාහයක්ම නිෂ්ඵල විය. මෙම පිළිමය ලැබුණේ දාගැබ පැත්තේ පස් කන්දට යටවී තිබුණු පඩිගල් ඉවත්කරගෙන යාමේදීය. මේ පඩිගලක් අඩි 22 ක් පමණ දිගය. (සැලැස්ම 1).

උතුරු දොරටුව (පිටමලුවේ)

මෙම දොරටුවේ කැණීම මේ වර්ෂයේදී පටන්ගත්තා. දොරටුවේ දාගැබ පැත්තේ තිබී සුදුගලින් නොලූ ගොන්රූපයක් ලැබුණා. ගොනා බිම හෙව ඉන්තාක් මෙන් නෙලා ඇති මෙම රූපයේ උස අඟල් 10 කි. දිග අඟල් 20 කි. මෙම රූපය දැනට අභය ගිරි විහාරය පිළිබඳ පත්සලේ ස්ථාපිතව වහන්සේගේ භාරයේ ඇත.

මෙම දොරටුවේදී නැගෙනහිර දොරටුවේ මෙන් ශේෂව ඇත්තේ අත්තිවාරම් ගල් පමණකි. දොරටුව තිබුණ ස්ථානය උඩින් ප්‍රසිද්ධ පාරක් වැටී තිබුණු නිසා එම පාර සාදන අවස්ථාවේ එම දොරටුවේ ගල් ගලවා දමන්නටත් එම පාරේම බෝක්කු සෑදීම ආදී වැඩට පාවිච්චි කරන්නටත් ඇතැයි සිතේ. මේ ගොඩනැගිල්ල තහවුරු කිරීමට මුලින් තිබූ ගල් කැති නිසා ගොඩනැගිල්ල ගඩොලින් තනා සිමෙන්ති බදාමයෙන් වසා ගලින් කරන ලද්දක ව්‍යාජය දනවන සේ තනන්නට බලාපොරොත්තු වෙනවා.

නැගෙනහිර දොරටුව (පිටමලුවේ)

මේ දොරටුව පසුකරගෙන යන ප්‍රසිද්ධ පාර අත් අතකට හරවනතුරු මෙහි කැණීම් අත්හිටුවන්නට සිදුව ඇත.

බස්නාහිර වාහල් කඩ

දාගැබේ බටහිර වාහල් කඩ මත ගරුවැටි ඇති ගල් පස් ආදිය ඉවත් කිරීමේදී කල්ප වෘක්ෂයක් රැකමිකොට ඇති විශාල කුළුණු දෙකක කැලී සම්භවිය. මෙකී කුළුණු කැබලි එකතු කොට තහවුරුකිරීමටත් තුබූ තැනම හෝ බිම වැටී හෝ ශේෂව ඇති කොටස් පෙර තිබුණු පරිද්දෙන් යෙදීමටත් කටයුතු සලස්වනවා.

ලෝවාමහාපාය අසල ගොඩනැගිල්ල

ලෝවාමහාපායේ නිරිතදිග කොණ එක්කම පිටින් තිබී හමුවුණු සක්කගලින් කළ පැරණි පොකුණක් පිළිබඳව විස්තර 1949 වර්ෂයේ පුරාවිද්‍යාකොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාණීවේ ජී. 11-12 පිටුවල සඳහන්වෙයි.

ලෝවාමහාපායේ දැන් තිබෙන ගොඩනැගිල්ල මෙකී පොකුණ වසා තිබුණු කාලයක තැණුවකැයි සිතෙන නිසාත්, පොකුණෙන් ශ්‍රී මහාබෝධින් වහන්සේට පැන්වැසීම සඳහා මහානාගරජ (ක්‍රි. ව. 573-575) විසින් කරනලද මෙම පොකුණට සම්බන්ධවූ ආලවෑලය දැන් භාවිතා නොවන නිසාත්, වැසිවතුර පමණක් ස්වල්ප වශයෙන් උදෙන මෙම පොකුණ මදුරුවන් බෝවන ස්ථානයක්ව තිබුණු නිසාත් එකී පොකුණ වසාදැමීමට තීරණය කරන ලදී. මෙම පොකුණ වැසීම සඳහා පස් ගැනීමට ළඟ තිබුණු ගොඩැල්ලක් කැණුවා. මේ පස්ගොඩැල්ලට යටී තිබූ කුඩා ගොඩ නැගිල්ලක් මතු වුණා. ගොඩනැගිල්ලෙහි ගල් ඇතුරු දොරටු තුනකි. එක් එක් දොරටුවකට සඳකඩ පහණක් බැගින් විය. ගොඩනැගිල්ලේ කොරවක්ගල් හා දොරටුපාල රූපයන්ද සැහෙන පමණින් සුරක්ෂිතව ඇත.

මේ ස්ථානයෙන් ලැබුණු ගලින්කළ ප්‍රතිමා කැබැල්ල කඳ කොටසක් පමණකි. එහෙයින් සම්පූර්ණ පිළිමය කොයිවිධියේ එකක්විදැයි නිශ්චය වශයෙන් කිව නොහැකි වුවද ශේෂව ඇති කොටසේ ලකුණු අනුව එය බෝධිසත්ව රූපයක කොටස කැයි සිතේ.

මෙතැනම තිබී ලැබුණු රවුම්ගලක හින් පිට තීරයක් හැරෙන්නට මැදකොටස අඟල් තුනක් ගැඹුරුය. මෙකී යටට කැණූ කොටස මධ්‍යයේ තවත් අඟල් හතරක් ගැඹුරට කැණූ වළකි. ස්ථානයේ තිබී ලැබුණු තවත් කැටයම් කළ සුදුගල් කැබැල්ලකි. ලැබී තිබෙන කැබැල්ල අඩ කවයකටත් අඩු කොටසකි. එහි වැසීම පළල අඩි හතරකි. ඉතිරිව තිබෙන කොටස අනුව මෙය තෙළුම්පෙති කැටයම් කළ පිළිමපාදමකි. මෙය මත පිහිටුවා තිබෙන්නට ඇති විශාල හිටිපිළිමය සොයාගත නොහැකිවිය.

මෙකී ගොඩනැගිල්ලේ කලින් ඩික්සන් පාරට අසුවුණු කොටසේ අත්තිවාරම් ගල් පවා දැන් නැතිවෙලාය.

රත්සීමාලකය

රත්සීමාලක ගොඩනැගිල්ලේ උතුරු පැත්තේ ගඩොල් බැමීමේ අත්තිවාරමට අඩියක් පමණ යටින් මැටිටෙන් කළ නෙලුම්මලක් වැනි භාණ්ඩයක් සම්භවිය. ලැබුණු කොටස දිගින් අඟල් 1 1/2 ක් හා විෂ්කම්භයෙන් අඟල් 1 ක් පමණ වෙයි.

මිහින්තලය

ඇත්වෙහෙර පියගැටපෙළ

ඇත් වෙහෙරට නගින පඩිපෙළ කැණ පාදන ලදී. මේ කැණීමෙන් ගලින්කළ ඇත් රූපයක් ලැබුණා. පඩි වලින් කිහිපයක් පිහිටිගලේම තනනලද ඒවාය. පියගැටපෙළේ පියගැට 430 කට ඉහළින් ඇති තලාවේ කුඩා දැගැබක් හා වතුර උස්කර තිබීම සඳහා ගලින් කළ දිගින් අඩි 8 ක්, පළලින් අඩි 4 ක් හා උසින් අඩි 3 ක් වූ වතුර භාජනක් විය. මෙම ගල්භාජනයේ උස් කෙරෙන වතුර අවශ්‍යවුණුවිට ඉවත්කිරීම සඳහා එහි කුඩා සිදුරක් තබා ඇත. මෙම භාජනයේ

ගල් පුවරු ගස් මුල් ආදියට අසුවී එ් මේ අත තල්ලුවී හා පෙරලී තිබුණි. දැන් එය පෙරදී තිබෙන්නට ඇති පරිදි තහවුරුකර ඇත. වතුර භාජනය ඇති හරියේ සිට කන්ද මුදුනට තව ස්වල්ප දුරක් නැංගවිට ගලේම නෙලූ පඩි 32 කින් යුත් පියගැටපෙළකි. මෙයද දෙපස අත් වැල් සහිතය. මේ අත් වැල් වල ගල් අඩි 150 ක් පමණ පහතින් ප්‍රපාතයට වැටී තිබී සොයාගන්නට හැකිවුණා. එහෙත් මෙසේ සොයාගත් ගල් අත් වැලේ එක් පැත්තකට පමණක් ප්‍රමාණවත් විය.

ඇත්වෙහෙරේ කැණීම් අරඹනවිට එය සන කැලෑවෙන් වැසී තිබුණා. එහෙයින් මෙහි වැඩ කරන්නට පෙර කැලය කපා අස්කරන්නට සිදුවුණා. ඇත්වෙහෙර කලකට යටදී හොරු හාරා ඇත. හොරුන් කළ කැණීමෙන් ගොඩදමා තිබුණු ගල් පස් ආදිය ඉවත් කරනවිට එහි තිබී පැරණි කාසියක් ලැබුණා. මෙය ලංකාවේ භාවිතාවූණු මාලාදාම පෙළේ තුවුටු (1/4) ඕලන්ද කාසියකි.

මෙම දැගැබේ සලපතල මලුවේ ගල් පුවරු වැසියක් අවුල් නොවී සාමාන්‍යයෙන් මට්ටමකට තිබුණා.

සෝමවතී වෛත්‍යය

සෝමවතී වෛත්‍යයේ කරනලද කැණීම් ගැන 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනැත්තා පාලන වර්ෂාවේ ජී 20-21 පිටුවල සඳහන්ව ඇත. මෙම මුදල් වර්ෂය තුළදීද කම්කරුවන් යෙදවීම හා පාලනය පිළිබඳව මීට පෙර මෙම ස්ථානයේ කටයුතු සඳහා ගංගා නිමිත සංවර්ධන මණ්ඩලය සමග යොදාගෙන තිබුණු අන්දමින්ම කැණීම් කරන ලදී.

ස්ථානය පිළිබඳව මෙතෙක් පළ නොවූ විස්තර මෙසේ ය.

ලොකු දැගැබේ විෂ්කම්භය අඩි 82 කි. හතරැස් මලුවේ පැත්තක් අඩි 123 කි. දැගැබේ බුබුලාකාර ගර්භය තුන්මහල් පේසාවකින් පටන්ගැනේ. ගර්භයේ මූලකොටසත් උඩකොටසත් තරමක් හොඳින් තිබියදී මැදදෙන් දිගින් අඩි 8 ක පමණ කොටසක් කඩාවැටී ඇත. හතරැස් කොටුවේ පැත්තක් අඩි 16 කි. මෙහි දැනට ඉතිරිවී ඇති කොටසේ උස අඩි දෙකහමාරක් පමණ ඇත.

පසුගිය අවුරුද්දේ සඳහන් කළ නිදන් හොරුන් හැරූ වළ අඩි 7 ක් ගැඹුරැය. දළ වශයෙන් අඩි 13 ක් හතරැස්ය.

වාහල්කඩ සාදා ඇත්තේ දාගැබ බැඳ තිබුණු පසුවය. වාහල්කඩවල බොරදම් දැගැබේ බොරදම්වලට වෙනස්ය. දැගැබේ බොරදම්වල ඇතැම් කොටස් වාහල්කඩෙන් වැසී ඇත.

ස්ථානයෙන් ලැබුණු ඇතැම් කැබිලිහි වළට පිළිස්සීමට පෙර ආලේපකළ රතු සායම කින් යුක්තය. පසුගිය වසරේ වාර්තාවේ සඳහන්කළ බඳුන් කැබැල්ලේ තිබුණු බ්‍රාහ්මී අක්ෂර ක්‍රිස්තු වර්ෂයෙන් දෙවෙනි සියවසට පමණ අයිතිය. මෙම ලිපියෙන් ස්ථානයේ තිබුණු පැරණි විහාරයේ නමේ කොටසක් “රබ වෙහෙර” යනුවෙන් කියවේ. ස්ථානයෙන් ලැබුණු අන් සෙල් ලිපියක කියවෙන හැටියට මෙම විහාරයේ සම්පූර්ණ නම “පජීති තක අරබ විහර” වේ. මෙම භාජන කැබිලිවල හැඩයෙන් එ්වා නිදන් පෙච්චියක කොටස් යැයි සිතේ. ලැබී ඇති වස්තූන් අතර පැරණි කාසි කීපයක්ද පළිඟුකරවූ කීපයක්ද වේ. එක් කරවූවක් පැරණි දාගැබක හැඩය ඇත.

දැගැබ අවට භූමියෙහි නටඹුන් කීපයකි. මලුවෙන් අඩි 600 ක් දුරින් ගඩොලින් කළ ප්‍රාකාර බැම්මකි. මේ අතර විශාල ගල්කණු සහිත ගොඩනැගිලි කීපයක අඩිතාලම් ඇත. ගල්කණුවල විශාලකමෙන් හැගෙන අන්දමට මෙහි තිබී ඇත්තේ උඩුමහල් ගොඩ නැගිලිය.

වර්ෂාකාලයේ මහවැලි ගඟ ගලන සමයේ මෙම විහාරභූමිය මාසයක් පමණ වතුරෙන් යටවෙයි.

සිහිරිය

පිටදියඅගල

1963/64 මුදල් වර්ෂයේ ආරම්භ කරන ලද පිට දිය අගලේ දකුණු කොටසේ කැණීම් සඳහා 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ පිටු 9-10 බලන්න.

කැණීමෙන් දැනට පස් කිලෝමීටර් 500 ක් පමණ ඉවත් කොට ඇත.

අංක 3 දරන ගල් ගුහාව

තයිපෙණ ගුහාවයෙහි හඳුන්වනු ලබන ගලට බස්නාහිරින් පිහිටි අංක 3 දරණ ගල් ගුහාව මේ වර්ෂය තුළදී කැණ පැදුවා. කසුබිරජ (ක්‍රි. ව. 477-495) සිහිරියේ රජදහන කරන්නට පෙර සිහිරිගල අවට මනුෂ්‍ය වාසයක්වුණු බවට එහි ඇති බ්‍රාහ්මී සෙල්ලිපි සාක්ෂිවෙයි. එසේ හෙයින් සිහිරියේ ස්වර්ණ යුගයට පෙර එහි තතු කෙසේ වී ද යන්න දැනගන්නට ඒ ස්ථානයේ පිහිටි පැරණි ගල්ලෙන් ආදිය කැණීමෙන් නොයෙකුත් සාධක ලැබෙනු ඇත.

මෙම ගල් ගුහාවේ ගඩොලින් බිත්ති බැඳ තිබී ඇත. දෙපසින් ගඩොල් බිත්ති දෙකක් පැදුණා. ගල් ගුහාව තුළ පැරණි ගල් ආසනයක් ගුහාව කරා යාම සඳහා ඇති හුණුගල් පඩිපෙළක් මෙම ගුහාවේ ආදියේදී කිසිවෙකු විසූ බවට නොවරදින සාධකයන්ය. ඉහතකී ගල් ආසනය මැදින් පුපුරා ඇත.

සිහිරියේ ගල් ගුහාවක තිබී මෙතෙක් හමුනොවූ කුරුවු ලිපි 14 ක් දෙපාර්තමේන්තුවේ සහකාර කොමසාරිස් (රසඥ) විසින් මේ වර්ෂයේදී සොයාගන්නා ලදුව ඒ සියල්ල ස්පර්ශලාංඡනවලට ගත්තා. මෙයින් එක් ලිපියක් ආචාර්ය සෙනරත් පරණවිතාන මහතා විසින් කියවූ අන්දම පහත සඳහන්ය.

මහරියනැගි //

මෙසෙය මෙලය ගියෙ නැතිසි (මො) ළො (ක) (නොබුනු) මෙනෙ එ මහනෙලවන් අල (ප) වනසි කි කලෙකසි මොළොක

(රසායනික තැහැවීම් යටතේ ද බලන්න)

යාපහුව

යාපහුවේ පැරණි දළදාගෙයි පළමුවැනි හා තුන්වැනි සොපානයන් පිළිබඳ මාලකයන් තහවුරු කිරීම සඳහා අවශ්‍ය කැණීම් කළා.

මැණික්දෙණ

මැණික්දෙණ කැණීමෙන් එලිදරව්වුණු ගඩොල් දාගැබ පිළිබඳ විස්තරයක් 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ 11-12 පිටුවල සඳහන් වුණා. මෙම වර්ෂය තුළදී එකී දැනටමත් කැණීම් වැඩ තවදුරටත් ගෙනගියා (I වන ඡායාරූපය). මෙම කැණීමෙන් මේ වර්ෂය තුළදී ධ්‍යානිමුද්‍රාවෙන් වැඩ සිටින හුණුගල් පිළිමයක් හමුවුණා. අඩි තුනක් උස ඇති මෙම පිළිමයේ කිසියම් සායමක් ආලේපකර තිබුණු බව පෙනෙන නමුත් එකී සායම මුළුමනින් මෙන් ගැලවීගොස්ය. මෙම පිළිම වහන්සේගේ සිරස්පොත දැනට බොහෝසේ ගෙවීගොස් ඇතත් එය ලංකාවේ අතිකුත් තැන්වල ලැබෙන පිළිමවල මෙන් නොව කේතු හැඩයෙන් යුක්තය. (II වන ඡායාරූපය). පිළිමයේ ලකුණු අනුව එය ඉතා පැරණි එකකි. මෙය කලින් වටදාගෙයි පිහිටුවා තිබිණැයිද, වටදාගෙය ජරාවාසවී දාගැබ ලොකුකළු පසු දාගැබ බිමට ගෙනෙන්නට ඇතැයිද සිතේ (සැලැස්ම 2).

මේ වර්ෂයේදී දාගැබේ ගර්භය පරීක්ෂා කිරීම සඳහා අඩි 15 ක් ගැඹුරට කණිනලදී, ගබොලින් බදින ලද නිධාන් ගර්භය පතුලේ දිග පළල අඩි 10×10 කි. උස අඩි 6 කි. මෙහි පැති දෙකක ගබොල් හොදින් ඇතත් අනික් පැති දෙකේ ගබොල් බැමි නැතිවී ගොස් ය. නිධාන් ගර්භයේ කැඩී තිබුණු පැත්තේ ගල් පස් අතර තිබී 1832 වර්ෂයේ පැන්ස බගයේ බ්‍රිතාන්‍ය කාසියක් හමුවිය. ගර්භය කැඩී ඇති අයුරින් එය හොරු කඩා ඇති බව පැහැදිලි වන අතර, ඉහතකි කාසිය සුන්බුන් අතර තිබීම නිසා එය හොරු බිත් දේ යටත් පිරිසෙයින් අවුරුදු 100 කට වත් පෙර යැයි සිතේ. අවුරුදු 100 කට පෙර මිනිසිට විසූ පරම්පරාව දැන් නැත. ආගමිකවූ හෝ අන්‍ය ස්මාරකයන්ගෙන් වස්තුව සොරාගැනීම ඇත අතීතයේ සිට අද දක්වා කෙරෙන්නෙකි. බොහෝ අවස්ථාවල අතීතය පිළිබඳ කථාවේ අඩුතැන් පිරවීමට තිබුණු සාධක නැත්තට නැතිවෙලාය. කෙසේ වුවත් අපේ වස්තුව සොරා ගෙන යමින් වුවද "ඇඟිලිලකුණු" තබා යාම ගැන ඔවුන්ට අපි කෘතඥවෙමු.

ධාතුගර්භය ලක්ෂණට බඳු තිබී ඇති බව දැනුදු වැටහෙන්නේ එහි තුළ තිබී කිසියම් පැරණි වස්තුවක් ලැබුණේ නැත. එහි තුළ තිබුණේ දාගැබේම ගබොල්, රූපවල කොටස් හා බොරදම්කළ ගල් කැබලි ආදියත් පසුත් පමණකි.

දාගැබ් මටුව

මෙම දාගැබේ මටුව එක් පැත්තක් අඩි 112 ක් වූ සම වතුරයකි. මෙම කැණීම අසම්පූර්ණ අවදියක මටුව පොළවෙන් අඩි 5 කුත් අඟල් 6 ක් උස බව අපගේ පසුගිය අවුරුද්දේ පාලන වෘත්තීයවේ කියා ඇති නමුත් කැණීමෙන් පසු විස්තර නිවැරදිව සෙවී මේදී මෙහි නියම උස අඩි 6 ක් වන බව පෙනේ.

දොරටු

මටුවට ඇතුළුවීම සඳහා සිව්දිගින්ම දොරටු තිබී ඇති නමුත් පසු කාලයකදී තැගෙන හිර දොරටුව ගබොල් බැමීමෙන් වසා දමා ඇත. මේ බැමීමෙන් අඩි තුනක් පමණ උස කොටසක් නිරූපිතව ඇත. උතුරු දකුණු හා බටහිර පැතිවල එකක පසිකදත් 10 ක් බැගින් ඇති දොරටු ඇත. මෙකී දොරටු තුනේම මුරගල් ඇතත් සඳකඩ පහන් ඇත්තේ දකුණු හා බටහිර පැතිවල පමණකි. බටහිර පැත්තේ දොරටුවේ මුරගල් පරිස්සම්වී ඇත. එහෙත් අනික් දෙපැත්තේ මුරගල් කැඩීලාය.

මල් ආසන

මෙම දාගැබ් බිමෙන් ලැබුණු මල් ආසන දෙකක් පිළිබඳ විස්තර අපගේ පසුගිය අවුරුද්දේ වාර්තාවේ සඳහන් කලා. මෙහි ඇති සම්පූර්ණ මල් ආසන ගණන පහකි. එක් එක් දොරටුවක් කෙළින් මටුවේ ගබොලින් නිමි මල් ආසනයක් බැගින් ඇත. පසුගිය අවුරුදු වාර්තාවේ සඳහන් හුණුගලින් කළ වටකුරු මල් ආසනය ඇත්තේ මටුවේ ගිනිකොණ පැත්තේය.

සිරිපතුල් ගල්

කළුගලින් කළ සිරිපතුල් ගල් දෙකක් මටුවේ නිරිතදිග තිබී හමුවුණා. මේ කැණීමෙන් ලැබුණු වටකුරුවට හුණුගලින් නෙලූ ඇත්ඔප සටහන් ඇති ගලකුත් නාගරූප සටහන් ඇති ගලකුත් අපේ පසුගිය වාර්තාවේ මෙතැනින් ලද භාණ්ඩ වට්ටෝරුවේ ඇතුළත් කර ඇත. (1963-64 වර්ෂයේ පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ පි 12 බලන්න.) එම ප්‍රමාණයේම තවත් ගල් දෙකක් දැන් ලැබී ඇත. හුණුගලේ රූකම් මැකී යන්නට පෙනෙන්නට තියෙනවා. සටහන් කිසිවක් නැති අඩි 5×අඩි 2 ප්‍රමාණයේ ගල් පුවරුවක්ද මේ කැණීමෙන් ලැබුණා. දාගැබ් මටුවේ පස්සට තිබී සම සතරස් අඩි 1 ක් පමණ දිග පළල අඟල් 4 උස ඇති මැටි පහණක් ලැබුණා. එහි මුල්ලක් කැඩීලාය. පාත්තීරයක් සඳහා සූදානම්කර ඇති ස්ථානයේ පාන්දැල්ලට පිවිසුණු ලකුණුය.

මේ කැණීමෙන් ලැබුණු අනිකුත් භාණ්ඩයන් මෙසේ ය :—

- (i) ගලින් කළ වාමණ ස්ත්‍රී රූප තුනක්
- (ii) ගලින් කළ වාමණ ස්ත්‍රී රූපවලින් අවශේෂවුණු හිස් හතරක්
- (iii) ගලින් කළ දේවරූපවලින් ශේෂවියැයි සිතෙන හිස් දෙකක්
- (iv) වාමණ රූපවලින් කැඩී වෙන්වුණු අත් පා ආදී කැබලි විස්සක් පමණ
- (v) වළංකැබලි, බොරදම්කළ ගල්කැබලි ආදිය
- (vi) දාගැබක භාෂේට කරන ලදැයි සිතෙන පළිතු කරඬුවක බදකොටසේ කැබලි දෙකක්. (ධාතූන් හෝ අත්කිසි වටිනා වස්තුවක් තැන්පත් කිරීම සඳහා කරඬුව තුළ කුඩා කුහරයක් තිබුණු බව කැබලි දෙකෙන් පෙනේ.)
- (vii) ලෝකඩයෙන් කළ අගල් 1"×2" ප්‍රමාණය ඇති ඔරුවක හැඩය ඇති භාණ්ඩයක්
- (viii) 10 වන සියවසට පමණ අයත් අකුරු කෙටු ගඩොල් 60 ක් පමණ.

ඉහතකී අකුරු සහිත ගඩොල් අනුසාරයෙන් දාගැබ 10 වන හෝ 11 වන සියවසේ කරනලදැයි සිතෙනවා.

මැණික්දෙණ අවශේෂයන්ගේ කාලය ක්‍රිස්තු වර්ෂයෙන් මුල්හරියේ සිට ක්‍රි. ව. 10 වන හෝ 11 වන සියවස පමණ දක්වාය. දසවන සියවස දක්වා සීමාකළහැකි ටැම්ලිපි හා පුවරුලිපිද ඇත. ස්ථානයේ පැරණි නම බුද්ධගුප්ත බව මින් එක් ලිපියකින් පෙනෙනවාය. ඒ අනුව මැණික්දෙන මහළු විජයබාහු (ක්‍රි. ව. 1055-1110) හා පළමු පරාක්‍රමබාහු (ක්‍රි. ව. 1153-1186) දෙරජුන්ගේ යුද්ධයන් සම්බන්ධයෙන් සඳහන්වන මුද්ධිග්‍රාමය නොහොත් බුත්ගමුව බව පෙනේ.

කන්දේගෙදර

කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ දේවමැදිහත්පත්තුවේ අංගමු කෝරළේ කටුපොත අසල කන්දේගෙදර ගමේ (සිතියම් අයි 13/26) පැරණි වටදාගෙයක්, පිළිමගෙයක් හා තවත් පැරණි ගොඩනැගිලි මේ වර්ෂයේදී දෙපාර්තමේන්තුවේ නිරීක්ෂණයට ලක්වුණා.

කැණීමෙන් ලැබුණු සාධක අනුව බලනවිට ලංකාවේ දාගැබ් සෑදූ ආදිම කාලයේ මෙන් කුඩා දාගැබ්කී මේ ස්ථානයේ සාදන ලද බවත්, ඒ කුඩා දාගැබ වසා වටදා ගෙයක් තිබුණු බවත් පසු කාලයක වටදාගෙය ඉවත්කර ලොකු දාගැබ කරනලද බවත් සිතේ. (III වන ඡායාරූපය හා සැලැස්ම 3).

පසුව තනන ලද ලොකු දාගැබේ ගර්භය හොරු හාරා තිබුණු නමුත් කුඩා දාගැබේ ධාතු ගර්භය ඔවුන්ට අසුවී නැත. දාගැබ මත වැවුණු විශාල ගස් දෙකක මුල් නිසා දාගැබ දෙදරා තිබුණා. ලොකු දාගැබේ පස් අතර හත්වන සියවසට පමණ අයිති අකුරක් සහිත ගඩොලක්ද මැටියෙන් කළ නයිපෙණ තුණක්ද හමුවුණා. දාගැබට නුදුරින් පස්යට තිබූ පැරණි බුදුපිළිමයක ආසනයක්ද මතුවුණා.

දාගැබේ ධාතුගර්භය 1965 මැයි මස 23 වෙනි දින පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තුන විසින් පරීක්ෂාකළ අවස්ථාවේ එතැනට පැමිණි විශාල පිරිස අතර, ගරු අයි. ඇම්. ආර්. ඒ. ඊරියගොල්ල, අධ්‍යාපන හා සංස්කෘතික කටයුතු පිළිබඳ ඇමතිතුමා, එවකට කුරුණෑගල දිසාපති පාලිත විරමන් මහතා, වාරියපොල පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රී නිලකරුන් න බණ්ඩා මහතා, බිංගිරියේ පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රී ජේ. ඇල්. සිරිසේන මහතා ඇතුළු ගිහි ප්‍රභූන්ද දේවමැදිහත්පත්තුවේ හා වත්තිහත්පත්තුවේ සංඝනායක මාහිමියන් වහන්සේලා ඇතුළු සංඝයාවහන්සේද විය.

මේ අවස්ථාවේ දාගැබ මුදුනේ පස් ඉවත් කරනවිට පළමු දාගැබේ ඉහළම ධාතු ගර්භය හමුවුණා. මෙය ගඩොලේ කැපූ අඟල් දෙකක පමණ වලකි. පසින් පිරි තිබුණු මේ වළ ඇතුළේ අඟල් කාලක් පමණ විෂ්කම්භය ඇති රත් පෙත්තක් ලැබුණා. තවත් මෙහි ලැබුණු පුරාවස්තු අතර දාගැබක සැලැස්ම දක්වන ගඩොලක්ද විය.

දාගැබ විශාල කළ කාලයේදී එනම් සවන සියවසේදී පමණ පැරැණි දාගැබ වසා තනාතිබූ වටදාගෙයි ගල්කණු ආදිය පිළිමගේ තැනීමට යෙදූ බවත් මූලදී වටදාගෙයින් ආවරණය කොට තිබුණු බුද්ධප්‍රතිමා පිළිමගෙට ගෙනයන්ට ඇති බවත් සිතාගත හැකිය.

කොට්ඨඛේපිටිය

පසුවස්තුවරට පැමිණෙන අයවළුන්ට බස්තැවතුම්පල වනුයේ තුදුරින් පිහිටි කොට්ඨඛේපිටිය නම් ස්ථානයයි. මේ ස්ථානයේ කඩමණ්ඩිය ලඟ එනම් හලාවක කුරුණෑගල පාරේ 24 වන කණුව අසල ඇති කුඩා දාගැබ කැණීම මේ අවුරුද්දේදී පටන් ගත්තාය. දැනට දාගැබේ පරිමිතයෙන් හතරෙන් තුන් කොටසක් පමණ කැණ අවසානය. එසේ වුවද පැරැණි උළුකට කැබලි, මැටිබදුන්වල කොටස් හා මැටිපහන් කැබලිවලට වැඩියෙන් පැරැණි දෙයක් තවමත් මෙම ස්ථානයෙන් ලැබී තැන. (සැලැස්ම 4).

පල්ලේකාගම නබාවෙහෙර

පල්ලේකාගම නබාවෙහෙරේ කැණීම පිළිබඳව 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී 15 පිටුව බලන්න.

පසුගිය අවුරුද්දේ කළ කැණීමෙන් ලැබුණු බොහෝසේ දිරාපත්වූ ගඩොල් බැම්මක් දාගැබේ පිටසීමාව ලෙස එවකට පෙනීගියා. ඒ අවස්ථාවේ වැටහුණු අත්දමට අඩි 48 විෂ්කම්භය සහිතව දාගැබ තැනිය යුතු බව පෙනීගිය නමුත් තවදුරටත් පිරික්සීමේදී එහි බැම්මෙන් අඩි තුනක් ඇතුළතදී සතරදිසාවෙහිම මල් අස්නක් බැගින් පැදුණා. තවත් අඩි තුනක් ඇතුළට කැණීමේදී තවත් දාගැබක අවශේෂයන් මුණගැසුණා. මූලින් හමුවුණු බොහෝසේ දිරාගිය ගඩොල් බැම්ම පැරැණි දාගැබක් වසා පසු කාලයක කරනලද දාගැබකට අයිති බව පැහැදිලිය. එසේ වුවද පැරැණි දාගැබේ විස්තර පසු කලෙක කළ දාගැබේ විස්තරවලට වඩා හොඳින් ආරක්ෂාවී ඇති හෙයින් පැරැණි දාගැබ තහවුරුකිරීම යෝග්‍යයැයි සිතෙනවා (සැලැස්ම 5).

මේ වර්ෂය තුළදී සම්පූර්ණ දාගැබ හා එහි මලුවේ ආධාර බැම්ම පැදුවා. මෙම දාගැබේ විෂ්කම්භය අඩි 32 ක් පමණ වෙයි (IV වන V වන ඡායාරූප).

කැණීම අවසානයේදී සැලැස්මවල් සකස්කොට දාගැබ තහවුරුකරන්නට පටන් ගත්තවා ඇත.

ගල්මඩුව

ගල්මඩුවේ පසුගිය වර්ෂයේ කළ වැඩ ගැන 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී 23-24 පිටුවල සඳහන් කලා. ස්ථානයේ විහාරගෙය සඳහා සැලැස්ම 6 බලන්න.

මෙම ස්ථානයේ අඩි 5 ක් පමණ උස කණ්ඩියක් මත වැඩුණු අවුරුදු පන්සියය කටත් පැරැණියැයි සිතෙන බෝධිවෘක්ෂය කඩා වැටුණු අවස්ථාවේ එතැනින් පැරැණි බ්‍රාහ්මී අක්ෂර සහිත ගඩොල් රාශියක් ලැබුණා. මහවැලි ගඟේ අනික් ඉවුරේ පිහිටි ගුරුදෙනියෙන් ලැබුණු ගඩොල් වල ඇත්තේ සමකාලීන අකුරුය.

මෙහි බෝම්බ තිබුණු තැන ඉතා පැරණි ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙන්නට ඇති බවත් එකී ගොඩනැගිල්ල ගරාවැටුණු පසු එම අවශේෂයන් මත බෝධි වෘක්ෂය රෝපණය කරන්නට ඇති බවත් සිතේ.

දීඝවාපිය

දීඝවාපියේ කරන ලද කැණීම් වැඩ ගැන 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී 13-15 පිටුවල සඳහන් කළා.

ගංගා නිම්න සංවර්ධන මණ්ඩලය විසින් ලබාදුන් අනියම් කම්කරුවන් වරින්වර පැමිණි ශ්‍රමදාන කණ්ඩායමුත් විසින් මේ අවුරුද්දේද මෙහි කරණ ලද කැණීම් වැඩ දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන් විසින් සංවිධානය කරන ලදී.

වෛත්‍ය මලුවේ උතුරු හා නැගෙනහිර වාහල්කඩ අතර පිළිමගෙයක අවශේෂයන් මතු වී තිබෙනවා. මෙහි අඩි හතරහමාරක් පමණ උස සිරස නැති හිටිබුදුපිළිමයක් හා ඊට කුඩා එසේම සිරස නැති ඔත්පිළිමයක් ලැබී ඇත. දැනට වෛත්‍යයේ පරිමිතියෙන් හතරෙන් පංගුවක් පමණ කැණ පාද ඇත.

මෙම ස්ථානයෙන් ලැබුණු භාණ්ඩයන් ලැයිස්තුවක් පසුතිය වර්ෂය පිළිබඳ වාර්තාවේ පලවිය. දැනට ස්ථානයෙන් ලැබී ඇති අනිකුත් භාණ්ඩයන් මේවාය :-

- (i) පුවරුලිපියකින් කොටසක්
- (ii) සත්ව මුහුණක් රූකම් කර ඇති ගලක්
- (iii) ඇත් මුහුණක් රූකම් කර ඇති ගලක්
- (iv) ඕලන්ද කාසියක්
- (v) හදුනාගත නොහැකි තරමට ගෙවුණු තඹ කාසියක කැබලි දෙකක්.

කැණීමට පෙර දැනට තිබුණු අන්දම VI වන ඡායාරූපයෙන් පෙනේ.

රුණු මහ විහාරය

නැගෙනහිර පළාතේ මඩකලපු දිස්ත්‍රික්කයේ පානම පත්තුවේ (සිතියම ඇත් 11/33) ලාහුගල පිහිටි මගුල්මහවිහාරයයි හඳුන්වන රුණුමහවිහාර භූමියේ ඇති පුරාවස්තූන් දෙපාර්තමේන්තුව විසින් ගවේෂණ කරන ලදී. දැන් කොළඹ සිට හෝ දකුණේ සිට දීඝවාපියට යන අය සියඹලඅඩුවෙන් හැරී යයි. රුණුමහවිහාරයට යාම අඩුවී තිබෙනවා. එහෙත් හැතැප්ම කීපයක් වැඩියෙන් යාමට කැමති අයවළුන්ට අක්කරපත්තුව ඔස්සේ දීඝවාපියට යමින් රුණුමහවිහාරයද බලාගෙන යන්නට පුළුවන.

ජනප්‍රවාදය අනුව මගුල්මහවිහාරය ක්‍රි. පූ. දෙවන සියවසේ කාවන්තිස්ස රජුගේ හා විහාරමහදේවියගේ විවාහ මංගල්‍යය සිදු කළ තැනයි. ඉතිහාසයේ පෙනෙන අන්දමට රුණුමහවිහාරය කළේ ධාතුසේන රජුය (ක්‍රි. ව. 459-477) ගම්පොල සිව්වන චූළනෙකබාහු (ක්‍රි. ව. 1341-1351) හා දැඩිගම පැරකුම්බා (ක්‍රි. ව. 1344-1359) යන දෙරජුන්ට බිසොවුළුණු විහාරමහාදේවී නම්වූ රජබිසොවක් ස්ථානයේ වල්බිහිව තිබුණු පැරණි අවශේෂයන් සම්පූර්ණයෙන් කවුකොහොල් හැරවූ බව සඳහන් වේ. මේ බිසවගේ නමින් පිහිටුවන ලද සෙල් ලිපි දෙකක්ද රුණු මහවෙහෙර භූමියේ තියෙනවා. (ශිලාලිපි සංග්‍රහයේ IV වන වෙළුමේ 161-169 පිටු බලන්න.) මේ ලිපි දෙක 14 වන සියවස පමණ කාලයට අයිතිය.

මෙහි ඇත්තේ බෝධිසර ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් මිස මගුල් පෝරුවක් නොවන බව කැණීමෙන් දැනගත හැකිවිය (VII වන ඡායාරූපය ; සැලැස්ම 7). දෙපාර්තමේන්තුව විසින් මෙතෙක් කැණ තහවුරු කරන ලද එකම බෝධිසරයවූ නිල්ලන්ගම බෝධිසරය පිළිබඳ විස්තර 1954 වර්ෂයේ පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලනවාර්තාවේ ජී. 25-28 පිටුවල සඳහන් වේ.

බෝලානේ උච්චාවාලික විහාරය අසල දැගැබ

හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම් පත්තුවේ වලවේගහේ වම්ඉවුරේ බෝලාන නම් ගමේ උච්චාවාලික විහාරයට උතුරෙන් පිහිටි පැරණි දැගැබ කැණීමේ කටයුතු 1965 අගෝස්තු මාසයේ මුලදී ආරම්භ කළා. දැගැබ පිහිටි ඉඩම විහාරාධිපතින්වහන්සේ විශාකර ඇතත් එය රජය සතු ඉඩමකි. මේ ස්ථානයේ වැඩට දෙපාර්තමේන්තුවෙන් යනවිට දැගැබ ලද්ද කැලයෙන් වැසී තිබුණා (VIII වන ඡායාරූපය ; සැලැස්ම 8).

දැගැබ තනා ඇත්තේ අඩි 57½ක් දිග හා අඩි 56½ක් පළල වතුරඟාකාර මලුවක් මතයි. ගඟ ගැලීම නිසා මලුව හා ඒ අවට ප්‍රදේශය අඩි 3 ක් පමණ යටට පසෙන් යටවී තිබෙනවා. මේ හේතුවෙන් හා මලුව මත ගස් වැවීම නිසා මලුවේ ගඩොල් බැම්ම ජරාවාසවෙලාය. මලුව සාමාන්‍යයෙන් අඩි 4 යි අඟල් 9 ක් පමණ උසයි. මලුව තනා ඇත්තේ වටේට කළුගල් අඩිතාලමක් මත අඩි 4½ ක් පළල ගඩොල් බැම්මක් බැඳ, ඒ මැද පස් පිරවීමෙන්ය. මලුවට ගොඩවීමට පඩි පෙළක් දකුණු පැත්තේ මැදින් තිබෙනවා. මෙම පියගැටපෙළ මලුවේ ගඩොල් බැම්මේ සිට අඩි 11 ක් දිගයි. එහි පළල අඩි 7½ ක් පමණ වේ. එහි කළුගල් පඩි 9 ක් තිබෙනවා. පඩිපෙළ දෙපැත්තේ ගඩොල් අත්වැල් දෙකක් තිබෙනවා. පියගැටපෙළ පාමුල මුරගල් හෝ සදකඩ පහණක් නොමැත. පියගැටපෙළේ, අත්වැල් පාමුල, හා මලුවේ ගඩොල් බැම්මේ පාමුල හැඩගඩොල් යොදා අලංකාර ලෙස තනා තිබෙනවා.

සස්පුරවා තදකර සකස් කරන ලද මලුව මැද අඟල් 5 ක් ගැඹුරට ගඩොලින් අටපව්වමි අඩිතාලමක් දමා, එය මත දැගැබ තනා තිබෙනවා. දැගැබ පළමුවෙනි පේසාව දක්වා හොදින් ආරක්ෂාවෙලාය. ඊට උඩකොටස ජරාවාසවෙලා තිබෙනවා. දැගැබේ පරිමිතිය අඩි 100 ක් පමණය. දැනට ඉතුරුවී ඇති සම්පූර්ණ කොටස අඩි 8 ක් උසයි. දැනට දැගැබේ ශේෂව ඇත්තේ එක් පේසාවක් පමණක් නමුත් තවත් පේසාවක් තිබුණු බව සිතිය හැක. දැගැබේ පාමුල සිට ශේෂව ඇති පේසාවේ උඩ මට්ටම දක්වා අඩි 2 යි අඟල් 8 ක් උසයි. දැගැබ තනා ඇත්තේ පාමුල සිට පේසාව දක්වා උඩට යනවිට ක්‍රමයෙන් පිටතට නෙරන ආකාරයටයි. මේ හේතුවෙන් පේසාව යට මට්ටමේදී පාමුලට වඩා අඟල් 6 ක් ඉදිරියට දැගැබ නෙරලාය. පේසාව මට්ටමේ සිට අඩි 1½ක් පමණ උඩින් ශේෂව ඇති පේසාවට යොදා තිබෙන ආකාරයේ හැඩ ගඩොල් පස් හා කලවම්වී තිබුණ ගඩොල් සමග තිබුණා. දැගැබ හා මලුවැම්ම මැව්ටෙන් බැඳ හුණෙන් කපරාරුකර තිබුන බවට ලකුණු තිබෙනවා.

දැගැබ හා මලුව තැනීමට ප්‍රමාණ දෙකක ගඩොල් යොදා තිබෙනවා. ඒවායින් ලොකු ගඩොලක ප්‍රමාණය අඟල් 14 X 8 X 2½ ක් ය. කුඩා ගඩොලක ප්‍රමාණය අඟල් 13 X 8 X 2½ ක් ය. හැඩ ගඩොලක ප්‍රමාණය අඟල් 13 X 8 X 2½ කි.

දැගැබ මැද අඩි 10 ක් ගැඹුර විශාල වළක් නිදන් සොරුන් විසින් බිඳලාය. මෙම වළ සම්පූර්ණයෙන්ම ගඩොල් කැලීවලින් හා පසෙන් පුරවා තිබුණා. මෙසේ පුරවන ලද ගඩොල් කැලි හා පස් ඉවත්කර වළෙන් කොටසක් ධාතුගර්භය දක්වා හැරුවා. නිදන් සොරුන් විසින් ධාතුගර්භයේ තිබුණ නිදන් වස්තූන් සියල්ලම පැහැරගෙන ගොස්ය. එපමණක් නොව ධාතුගර්භය පවා සම්පූර්ණයෙන්ම කඩා විනාශ කරලාය.

දැගැබ මලුව අඩි 5 ක් උසට පසෙන් හා ගඩොලෙන් පිරී තිබුණා. මෙම පස් ඉවත් කිරීමේදී, එක් කෙළවරක කොකු හැඩය ඇති, අඟල් 1½ක් පමණ පළල, අඟල් ½ ක් පමණ ඝන පැත්තක් ක්‍රමයෙන්කුඩාවෙන, උළුකැට රාශියක් ලැබුණා. මෙවැනි උළු කැටයක් සම්පූර්ණ දිගට නොලැබුණ නිසා ඒවායේ දිග කීමට නොහැක. යකඩ ඇණ කිහිපයකුත් පස් අතර තිබී ලැබුණා. දැගැබෙන් ගරාවැටුන පස් අතර තිබී යන්තම්වත් වැදගත් දෙයකට ලැබුණේ අඟල් 2 ක් දිග, අඟල් 1½ ක් පමණ පළල, මුණු හයකට කපනලද පළිඟු කැල්ලක් පමණයි. දැගැබ මැද නිදන් සොරුන් විසින් භාරන ලද වළේ පස් ඉවත් කිරීමේදී සම්පූර්ණ නැඹිලියක් පස් අතර තිබී ලැබුණා. නමුත් එය පුපුරලාය. එම පස් අතරම තිබී පහන් කණුවක කැලී කිහිපයකුත් ලැබුණා. දැගැබේ මලුවේ පස් අතර හුණු බදම කැලි හා වළන් කටු කැලින් තිබුණා.

දැනට ගරාවැටුණ ගඩොල් කැලී දෙකක මැටිට අසුවුණු වලන්ගැටි කැලී දෙකක්ද තිබෙනවා. ගඩොල් පිළිස්සීමට මැටි සකස් කිරීමේදී එම වලන්ගැටි කැලී දෙක එයට මිශ්‍රවීම නිසා ඒවා ගඩොල් මැදට අසුවී තිබෙනවා. දැනට කාලය නිගමනය කළහොත් ලංකාවේ මැටිබදුන්වල පරිනාමය සෙවීමේදී මෙය උපකාරවේ. අවාසනාවකට මෙන් දැනට කාලය සවිච්චි නිගමනය කිරීම සඳහා අකුරක් තිබෙන එකම ගඩොලක් හෝ වෙනයම් සාක්ෂියක් ලැබුණේ නැත.

ඔක්තෝබර් මාසයේදී දැනට සම්පූර්ණයෙන්ම කැණ අවසානවිය.

අම්බලන්තොට

අම්බලන්තොට පැරණි තානායම් බිම දෙපාර්තමේන්තුවට පවරාගන්නට පෙර ප්‍රදේශයේ වැසියන් විසින් භාරන ලද බව පෙනේ. පුරාවිද්‍යා ක්‍රමයන්ට අනුකූල නොවනසේ කර ඇති මෙම කැණීමෙන් බුදුපිළිම වහන්සේ නමකුත් පිළිම කැබලි කොටස් කීපයකුත් ලැබී ඇත.

දෙපාර්තමේන්තුවට පවරා ගත් පසු අයම්චිතරින් අඩි 100 X 50 ක් වූ බිමකින් ප්‍රථමයෙන් කැණ තිබුණු 1/4 ක් පමණ කොටස ඇරෙන්නට ඉතිරි කොටස හතරැස් අඩි 25 හේ සම්වතුරලුවලට බෙදා කොටුවක් හැර කොටුවක් වශයෙන් කැණුවා.

මේ කැණීමෙන් පැරණි වලංකවු, පැනළි උළුකට හා ගඩොල් කැබලි වැඩි වශයෙන් ලැබුණා. වලංකවු හා ගඩොල් කැබලි විශාල වශයෙන් ලැබුණේ අඩි 10 ක් පමණ ගැඹුරේදීය. අඩි 6 ටත් 8 ටත් පමණ ගැඹුරේදී පැරණි ගඩොල් බැමි හමුවුණා. එක් කොටසකදී සමාන පළල ඇති සමාන්තර ගඩොල් බැමි දෙකක් මුණගැහුණා.

අඩි 6 ක් පමණ ගැඹුරේදී එක් තැනෙක එකක් තුළ එකක් වැටෙන පිළිස්සු මැටි නල කැබලිවලින් සැදුණු අඩි 7 ක් පමණ දිග වතුර නලයක් පැදුණා. මෙම නලය අනුරාධපුරය, පොළොන්නරුව ආදී තැන්වලින් ලැබෙන පැරණි ජල නලවලට උදක් සමානය.

යටාල ආසනසරය

යටාල මැණික් විහාරය ඉදිරිපස, හම්බන්තොට-නිස්සමහරාම පාරෙන් අතින් පැත්තේ පිහිටි පැරණි ආසනසර ගොඩනැගිල්ලක් පරීක්ෂණය සඳහා කැණුව (IX වන ඡායාරූපය).

ලොකු ආසන ගලක් සහිත මෙම ගොඩනැගිල්ල අඩි 68 X 66 පමණ වේ. ගොඩ නැගිල්ලේ බැමි පිහිටි අන්දමත් අතිකුත් විස්තරත් මෙම කැණීමෙන් දැනගන්නට පුළුවන් වුණා. ගොඩනැගිල්ලෙන් ලැබුණු කැබලිති ආදී දේවල් ලකුණුකොට අම්බලන්තොට කටුගෙට ගෙනගියා.

1965 හේ අගෝස්තු මස 7 වැනි දින දෙබරවැව මහා විද්‍යාලයේත්, නිස්ස මහා විද්‍යාලයේත් ආචාර්ය මණ්ඩලයන් හා ශිෂ්‍යයන්ද මෙම කැණීමට ආධාරවුණා. දෙබර වැව මහා විද්‍යාලයෙන් පැමිණි අයවළුන් මෙදින විශේෂ උනන්දුවකින් වැඩ කළා. කැණීමකදී බහුල වශයෙන් පුරාවස්තුන් හමුවෙනැයි සිතන සාමාන්‍ය ජනයා මෙන් මෙම සිසුන්ද මේ කැණීමෙන් කැබලිති මිස අන් කිසිවක් නොලැබීම නිසා උකටලීවදෝ කලින් කලාකරගත් පරිදි පාසැල් දෙකේම උදවිය පසු දින වැඩට පැමිණියේ නැත. කෙසේ වුවද, පළමුවම පුරාවිද්‍යා වැඩට ශ්‍රමදානයේ යෙදුණු පාසැල් වුණු මේ පාසැල් දෙකේ අයවළුන්ට අපි ස්තුතිවන්ත වෙනවා. මේ වැඩට සියළුම ආධාර දුන් යටාල මැණික් විහාරයේ විහාරාධිපති මිරිස්සේ ගුණසිරි සමාමිත් වහන්සේටත් හම්බන්තොට උපදිසාපති ලයනල් ප්‍රනාන්දු මැතිතුමාටත් පිංසිද්දවේවා.

තහවුරු කිරීම

අනුරාධපුරය

අහසගිරිදොල

අහසගිරි දොලේ බටහිර දොරටුවේ තහවුරුකිරීමේ වැඩ පටන්ගත්තේ පසුගිය මුදල් වර්ෂයේය. 1964-65 මුදල් වර්ෂයේදී මෙම දොරටුවේ තැහැවීම් නිමාවට පත් කරන්නට පුළුවන් වුණා (X වන XI වන ඡායාරූප). මෙහි දොරටුවට අයිතිව තිබී ඇති පුත්තලස් අටකින් ශේෂව තිබුණේ එක පුත්තලසයි.

දොරටු ගොඩනැගිල්ලේ ඇලවී තිබුණු ගල්කණු කෙලින් සිටුවා සවිකළාය. මෙහි දොරටුපාල ගල් හෝ කොරවක්ගල් ලැබුණේ නැත. කලිනුත් මෙහි කොරවක්ගල් හා දොරටුපාල ගල් ගඩොලින් තිබී ඇති බව අනිකුත් දොරටුවල විස්තර අනුසාරයෙන් කිවහැකිය. එහෙයින් තහවුරු කිරීමේදී කොරවක්ගල් හා දොරටුපාලගල් ගඩොලින් නිමවන ලදී. ගොඩනැගිල්ලේ පූර්ණයට තබා තිබී ඇත්තේ සිත්කළ ආසනයන් මතය. මෙකී ආසනවලින් එකක් දෙකක් හැර අනික් ඒවා නැතිවී ගොස් තිබුණු හෙයින් එම අඩුපාඩු පිරිමැසීමට ගඩොල් බැමි බදින ලදී.

නිදර්ශනයක් සඳහා එක් පුත්තලසක් ගොඩනැගිල්ලේ ඇත.

අහසගිරි දොලේ උතුරු දොරටුව තහවුරු කිරීම සඳහා දැන් විධිවිධාන යොදාගෙන යනවාය.

රත් සීමාලකය

පළමුවෙන් මෙම ගොඩනැගිල්ලේ ගඩොල් බැමි පමණක් තහවුරුකළ නමුත් කළුගල් බැමි අතරට වතුරකාන්දුවීම වැලැක්වීම සඳහා පැරණි ක්‍රමයට අනුව කළුගල් බැමීම මත ගඩොල් පේලි තුනක් බදින ලදී. ශක්තිය සඳහා මෙම ගඩොල් සීමෙන්ති යෙන් බදින ලදී. මෙම ගොඩනැගිල්ලේ සෑම තැනම වාගේ පසුකාලවලදී පළමු බැමි වසා කරන ලද ගඩොල් බිත්ති ඇත. මේ හේතුවෙන් ඇතැම් තැනෙක මෙම ගොඩ නැගිල්ලේ බිත්ති අඩි 8 ක් තරම සනකම් ඇත.

මහළු විජයබා රජමාළිගය පිළිබඳ දොරටුව

මෙම දොරටුව කැණ පාදවන ලද්දේ 1955 වර්ෂයේදී වූ නමුත් වඩාත් අවශ්‍ය වැඩ කිරීම සඳහා මේ ස්ථානයේ වැඩ අතපසුවී ඇත. එසේ වුවද රජමාළිගා ගොඩනැගිල්ල සම්පූර්ණ වශයෙන් ගත්කළ එහි කොටසක් වශයෙන් මෙකී දොරටුවත් වැදගත් වන හෙයින් මෙම දොරටුව මේ වර්ෂයේදී තහවුරු කරන ලදී.

මිහින්තලය

දානශාලාව යන නමින් හැඳින්වෙන ගොඩනැගිල්ලේ පිහිටි IV වන මිහිඳු රජුගේ (ක්‍රි. ව. 956-972) පුවරුලිපිය සිටුවා ඇති නෑන අසල පැරණි කළුගල් බැමීමක් පාදා තහවුරු කරන ලදී. දිගින් අඩි 86 ක්ද පළලින් අඩි 3 ක්ද උසින් අඩි 5 ක්ද වූ මේ බැමීම තහවුරු කිරීම සඳහා අවශ්‍යවුණු අමතර කළුගල් ඒතැනට යාර 100 ක් පමණ දුරසිට ගෙනඑන්නට සිදුවිය.

ඇත්වෙහෙර පියගැටපෙළ

මෙම පාලන වාර්තාවේ පි. 10-11 පිටුවල ඇත්වෙහෙරට යන පියගැටපෙළ තැහැවීම් සඳහා කළ කැණීම් විස්තර කරන ලදී. ඇත්වෙහෙරේ පඩිපෙළේ පඩිවලින් 460 ක්ම පිහිටි ගලේ කැසූ පඩි නොව වෙනම සාදා සවිකළ පඩි බව යට කියන ලදී.

මෙම පඩියක් දිගින් අඩි 12 පමණ වෙයි. පළලින් අඩියකි. උස අඟල් 6 කි. සමතලා තොවු බිමක මෙබඳු විශාල ගල් පඵදු තොකොට එහා මෙහා ගෙනයාම දුෂ්කර කරුණකි. එමතුද තොව මෙහි වැඩට අවශ්‍යවුණු වතුර වැලි සීමෙන් ති ආදි ද්‍රව්‍යයන් ගලපාමුල සිට අඩි 2000 ක් පමණ දුර ගෙනෙන්නට සිදුවිය. කෙසේ වුවද මේ වැඩය මාස අටක් තුළදී කර නිමවිය. පියගැට පෙළ මුල නිසි හමුවුණු ගලින් කළ ඇත්රූපය ගැන කැණීම් යටතේ සදහන් කළෙමු. පඩිපෙළ දෙපස මෙබඳු රූපයක් බැගින් තිබී ඇතැයි පෙනෙන නමුත් කැණීමේදී මෙවැනි අන් ඇත්රූපයක් සොයාගත නොහැකි විය. සම්භවුණු තැන ආදි විස්තර කිසිවක් නොදත්, මීට තරමක් සමාන ඇත්රූප යක් අනුරාධපුර කටුගෙයි ගඟබාවල තිබුණු හෙයින් එකී රූපයක් ස්ථානයෙන් සොයාගත් ඇත්රූපයන් දැන් පඩිපෙළ පටන්ගන්නා තැන දෙපසින් තබා ඇත.

ඇත්වෙහෙර

පරිමිතියෙන් අඩි 90 ක් පමණවූ මෙම දාගැබ අඩි 17 ක් පමණ උසට තහවුරුකර මෙහි වැඩ නිමකරන ලදී. මෙම දාගැබ මලුව ඉතා පවුය. එහෙත් පිහිටීම අනුව එහි සිට බලන්නෙකුට අනුරාධපුර ශුද්ධනගරයේ පැරණි දාගැබ කීපයක් මැනවින් හඳුනා ගත හැක (XII වන XIII වන ඡායාරූපය).

නාගපොකුණට යන පියගැටපෙළ

නාගපොකුණට පිවිසීම සදහා නැගෙනහිරින් හා බස්නාහිරින් ඇති පියගැටපෙළ දෙකේ පඩිත් ඒවා අතරට යෙදෙන වේදිකාත් මේ වර්ෂය තුළදී තහවුරු කළා.

පොළොන්නරුව

රත්කොත් වෙහෙර

කලකට යටදී තහවුරුකිරීමට පටන්ගෙන වැඩ නවත්වා තිබුණු රත්කොත් වෙහෙරේ තැනැවිටීම මෙම අවුරුද්දේ යළිත් ආරම්භ කර එහි 2 වැනි හා 3 වැනි පේසාවල අඩි 150 ක් දුරප්‍රමාණයක් තහවුරු කළා. මෙකී පේසා දෙකේම මෙසේ තහවුරුකළ කොටස අඩි 8 කුත් අඟල් 9 යක් උසද, අඩි 4 ක් පළලද විය. දාගැබ බඳේ අඩි 220 ක් දිග කොටසක් අඩි 4 කුත් අඟල් 9 ක් උසටද අඩි 4 ක් පළලට ද තහවුරු කළා. මේ ඉහතකී බැමි හොඳ මුණත තබා කළ අතර දාගැබ බඳේ ඉහළ කොටස කැඩුණු මුණතෙන් සකස්කර තහවුරු කරන්නට පටන්ගත්තා. දාගැබ මලුවේ කුට්ටිත් බොහොමයක වහලවල් පලුදුවී තිබුණු නිසා ගබොලින් බැඳ දියසිරුව වළක්වන ද්‍රව්‍යයකින් බදාමයක් යෙදුවා.

කොස්ගහඋල්පොත

මේ වර්ෂය තුළ දිඹුලාගල පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමට නුදුරින් පිහිටි කොස්ගහ උල්පොත නම් ස්ථානයේ හුණු බදාමෙන් කළ සැතපෙන බුදුපිළිමය හා එහි ඇති ගොඩනැගිල්ලේ බිත්ති තහවුරු කරන ලදී. මෙහි පස් කියුබ් 7 1/2 ක් ඉවත්කොට හතරැස් අඩි 750 ක තැනැවිටීම් වැඩ කරන්නට යෙදුණා. පිළිමවහන්සේ අවට පස් ඉවත් කිරීමේදී එයින් ගැලවුණු, බදාමෙන් කළ කෙහෙකැරළි කීපයක් හමුවුණා. මේවා අතර රත් ආලේප කළ කෙහෙකැරළි තුනක් තිබුණුමුත් පිළිමය මුලුමනින් රත් ආලේප කර තිබුණු බවකට එය සාධක නොවෙයි. මෙසේ කෙහෙරළි දෙක තුනක රත් ආලේප කිරීම දුප්පත් ශුද්ධාවන්තයකු ඉතා මැනකදී කළ වැඩක් ලෙස පෙනෙයි. මෙම කෙහෙරළි පොළොන්නරුවේ පුරාවිද්‍යා කටුගෙට ගෙනැවිත් සුරක්ෂිතව තබා ඇත.

සිහිරිය

පිටදියඅගලේ දෙපස ගල් බැමි දෙකට අතරේ පාර පස්පුරවා සාදා තිබුණි. සිහිරි ගලමතට ඇති පැරණි මාර්ගයේ දිගින් අඩි 20 ක පමණ කොටසක් කැණ ගරාලා පි තිබුණු ගල් පඩි 11 ක් තහවුරු කළා.

යාපහුව

පැරණි දළදාගෙයි තුන්වැනි සෝපානයෙන් පළමුවැනි සෝපානයෙන් පියගැටපේළි හතරක් බැගින් ගලවා නිසි පරිදි සවිකළා. තුන්වැනි සෝපානයේ පඩියක් අඩි 8 ක් දිගය. පළමුවැනි සෝපානයේ පඩියක් අඩි 8 කුත් අඟල් 4 ක් දිගය. මේ දෙපොළේම පඩියක උස අඟල් 9 යකි. පළල අඩියකි.

තුන්වන පියගැට පෙළේ කළු ගජසිංහයෙකුත් කේශර සිංහයෙකුත් ලගවා මූලින් රැබෙන්නට ඇති අන්දමට සවිකළා.

පළමුවන පියගැට පෙළේ අත්වැල් බැමි බැඳ සම්පූර්ණ කළා. මෙම පියගැට පෙළ පිළිබඳ ඛණ්ඩාගාර පැත්තේ ආධාර බැමීම බැඳ තිබුණි. මෙය අඩි 43 ක් දිගය. අඩි 8 1/2 ක් උසය. අඟල් 9 ක් පළලය. මෙම ආධාර බැමීමට උසින් ඇති සක්කගල් බැමීම බැඳ තිබුණි. මෙය දිගින් අඩි 18 ක්ද, පළලින් අඩි 1 1/2 ක්ද උසින් අඩියකුත් අඟල් 2 ක්ද වෙයි. පළමුවන පියගැටපෙළේ නැගෙනහිර ආධාර බැමීමත් බැත්දා. මෙහි ගල් සමහරක් නැතිවී තිබුණු නිසා ඒ වෙනුවට ගල් පිටතින් සොයාගෙන අවශ්‍ය අන්දමට පිළියෙල කර බැමීමට යෙදුවා. මේ බැමීම අඩි 39 ක් දිගය. අඩි 5 යි අඟල් 2 ක් උසය. අඩි 2 ක් පළලය.

රාජාංගණය

රාජාංගණයේ වටදැගෙයි තහවුරුකිරීමේ වැඩ පිළිබඳව 1962-63 වර්ෂීය සඳහා පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී 26 වන පිටුව බලන්න. මේ වර්ෂයේදී එම වටදැගෙයි ඉතිරිව තිබුණු වැඩ කොටස කර නිම කළාය. වටදැගෙයි දැගැබේ ගර්භයේ ගඩොල් බැමි කොටසක් යළිත් බැත්දා. පිළිමගෙයි පස් ඉවත් කරගෙන යනවා.

කුඩා කටුවන්තාව

1962-63 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී. 15-17 පිටුවල කුඩා කටුවන්තාවේ ආසනසරය විස්තර කළා.

පසුගිය වර්ෂයේදී කෙරෙමින් තිබුණු මෙම ස්ථානයේ තහවුරුකිරීමේ වැඩ දැන් නිමාවට පැමිණෙන්නට කිවිටුය.

පඬුවස්තුවර

පඬුවස්තුවර පැරණි රජමාලිගා ගොඩනැගිල්ලට නුදුරින් කුඩා ගොඩනැගිල්ලක් කණිද්දී ලැබුණු පැරණි පිහත්මැටි බඳුනක කැබැලිවලින් එම බඳුන කලින් තිබී ඇතිසේ තහවුරු කළා. (ඡායාරූපය XIV).

කන්දේගෙදර

කන්දේගෙදර අවශේෂයන් පිළිබඳ කැණීම් මෙම වාර්තාවේ ජී. 14-15 පිටුවල සඳහන්ව ඇත.

මෙම ස්ථානයේ දැගැබ තැගැවිටීමේදී පිටත ඇති ලොකු දැගැබෙන් හතරෙන් තුනක් පමණ කොටසක් තහවුරුකොට ඇතුළත කුඩා දැගැබෙන් හතරෙන් එකක් පමණ පිටතට පෙනෙන සේ තහවුරු කළා.

දැගැබ අසල ඇති පිළිමගේ ගොඩනැගිල්ලද තහවුරු කළා.

වෙල්ගම්වෙහෙර (පෙරියකුළම)

මෙම ස්ථානයේ කරනලද තැනැවිටීම් වැඩ ගැන 1962-63 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී. 24, 25 පිටුවල සඳහන් කලා.

මෙහි දැනටමත් ඉතිරි වැඩ කොටස කරගෙන යද්දී 1964 වර්ෂය අවසානයේ හැමු සුළු සුළුගින් ස්ථානභාර නිලධාරියාගේ නිවාසයත්, කම්කරු නිවාසයත් කැඩී බිඳීයාම නිසාත් ඉදිරි වැටුණු ගස්වලින් ස්ථානය ආකූලව ගිය නිසාත් තැනැවිටීම් වැඩ අත්හිටුවන්නට සිදුවුණා.

දැනටමත් තැනැවිටීම් වැඩෙන් තුනෙන් පංගුවක් කර හමාරය.

තිරියාය

1964-65 මුදල් වර්ෂය ආරම්භයේදී තිරියාය වටදූගෙට නැගෙනහිරින් තිබෙන ප්‍රතිමාගෘහ ගොඩනැගිල්ල තහවුරුකිරීමේ වැඩ පටන්ගත්තා. මෙම ගොඩනැගිල්ලෙහි අඩක් පමණ තහවුරුකර නිමවනවිට සුළු සුළුගෙන් පැමිණුණු හිරිහැර නිසා තහවුරු කිරීමේ වැඩ තාවකාලිකව නැවැත්වූවා.

හිඳගල

හිඳගල රජමහා විහාරයේ වහල වෙනස් කිරීමට ගන්නා පියවර 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී. 25 පිටුවේ සඳහන් කලා.

මෙහි ලඟදී සාදා තිබුණු වහල ගලවා, එය පැරණි ක්‍රමයට සාදනතුරු දෙපාර්තමේන්තුවෙන් පුරවෙයක් සාදා පොල්අතු සෙවිලි කලා. ඒ අසල හේන් ගොවිතැන්කාරයින් හේන් ගිනිතබන විට විහාරය අවට වියලී තිබුණු උස තණකොළ ඔස්සේ ආ ගින්න විහාරගෙයි වහලට ඇල්ලූ හෙයින් එයින් බිතුසිතුවම්වලට තරමක හානියක් සිදුවිය.

මේ විහාරය දෙපාර්තමේන්තුව සතු වූවක් නොව රක්ෂිත ස්මාරකයකි. එය ගිනිගත් අවස්ථාවේ ස්ථානයේ භාරකාර සවිමිත්වහන්සේවන් ගිහි භාරකාරයෙකුගේ එහි නොසිටීම අභාග්‍යයකි. මේ අවාසනාවන්ත සිද්ධිය ගැන අපි කණගාටුවෙන්වාය.

විහාරයේ බිතුසිතුවම් දෙපාර්තමේන්තුවේ රසඤ තැන විසින් රසායන ක්‍රමයෙන් හැකිතරම් සංරක්ෂණය කර ඇත.

මේ ස්ථානයේ වැඩ සඳහා මහනුවර සමයේ වෙනත් ගොඩනැගිලි හා ගැලපෙන පරිදි ලීස්තර සහිත අටපට්ටම් ලීකණුන් පේකඩන් සකස්කොට ඇත.

ගල්මඩුව

ගල්මඩුව පිළිබඳව අනෙක් සඳහනක් මෙම වාර්තාවේ ජී 15-16 පිටුවල එයි. මෙම අවුරුද්දේ පැරණි විහාරගෙයි පිට බිත්තියේ හතරැස් අඩි 1,000 ක පමණ වැඩ අවසාන කර ඇත.

මෙහි මෑතක තිබුණු වහල අස්කොට පැරණි ක්‍රමයට සකස් කරගෙන යනවා. පැරණි කවුළු වසා බැඳ තිබුණු ගඩොල් බැමි ගලවා පැරණි කාලයේ ගොඩනැගිල්ල තිබුණු අන්දමට සකස්කරනවා. විහාරගෙයි එක් පැත්තක වහල සම්පූර්ණකර ඇත. අනික් පැත්තේ පරාලගසා අවසානයයි.

ගුරුදෙණිය

ගුරුදෙණියේ පැරණි ගොඩනැගිල්ලේ පිහිටීම හා විස්තරයක්ද ගිය අවුරුද්දේ එහි කෙරුණු වැඩද සඳහා 1963-64 පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී. 17-18 සහ ජී. 24-25 පිටු බලන්න.

පැරණි බැම්බල ගඩොල් තැනිතී හෝ ගැලවී ඇති තැන්වලට, ඒ ඒ ස්ථානයට යෙදීම සඳහා ගැලපෙන අන්දමින් හැඩකළ අළුත් ඉංජිනේරු ගඩොල් යෙදුවා.

පහත මාලකයේ කළුගල් බැම්මේ කොටසක් ගලවා ඇතුලත් කර කොන්ක්‍රීට් යොදා තැනිතී ඇති ගල් වෙනුවට වෙනත් ගල් ද සපයා එහි අඩි 20 ක් දුරට බැම්ම නිවැරදි කොට බැන්දා.

රත්නපුර සමන්දේවාලය

මෙම මුදල් වර්ෂයේදී රත්නපුර සමන්දේවාලයේ බුදුගෙයි ගඩොල් කුළුණ දොළහ අස්කොට ඒ වෙනුවට දේවාලය මුලින් කළ කාලයේ වැඩට ගැලපෙන පරිදි කැටයම් කළ ලී කණු දොළහක් යෙදුවා. වහලේ දිරාගිය ලී අස්කර අළුත් ලී යොදා පෙනී උළු සෙවිලි කළා. බුදුගෙයි බිම වටේට ඇති බොරදම් බොහෝ කාලයක් සිමෙන්තියෙන් වසා තිබුණා. එම සිමෙන්ති අස්කර බොරදම් පාදා අඩුතැන්වලට ගඩොල් යොදා කටුකොහොල් හරවා කපරාරු කළා. (XV වන ඡායාරූපය; සැලැස්ම 9).

දේවාලයේ මෑතකාලයක කරන ලද මල්ආසනය ගලවා ඒ වෙනුවට බුරුතලියෙන් කළ මල්ආසනයක් යෙදුවා.

මෙම බුදුගෙයි කොත් පැළඳවීම අතිගරු රාජගුරු අමුණුගම විපස්සී මල්වත්ත පාශ්චාත්‍ය මහානායක මාහිමියාණන්වහන්සේ විසින් 1965.8.25 වෙනි දින උත්සවාකාරයෙන් සිදුකරන ලදී.

බදුල්ල කතරගම දේවාලය

මෙම ස්ථානයේ වහලය අළුත් කර සාදා අළුත් පින්තල කොත්කැරලි දෙකක් සවි කළා. දිග්ගෙට ඇතුළුවෙන තැන මකර තොරණක් සෑදුවා.

කතරගම කිරිවෙහෙර

කිරිවෙහෙර වැඩ ගැන අපේ පසුගිය වර්ෂයේ පාලන වාර්තාවේ ඡී 19-20 සහ ඡී 26 වැනි පිටුවල සඳහන් කළා.

ප්‍රතිසංස්කරණ වැඩ දැන් දාගැබේ හතරැස් කොටුව දක්වා නිමාවට පත්කොට ඇත. ඇතුල් ප්‍රාකාරයේ උතුරු දකුණු හා නැගෙනහිර පැතින් ඒවායේ පඩිපෙළවල් හා පඩිපෙළවල අත්වැලුන් බැඳ කපරාරුකර අවසානයයි. එම ප්‍රාකාරයේ බස්නාහිර පැත්තේද කොටසක් බැඳ කපරාරුකර තිබේ.

දාගැබේ හතරැස් කොටුවේ නිධාන් උත්සවය 1965.6.11 වැනි දින අතිගරු මල්වත්තේ මහානායක ස්වාමිපාදයන් හා ගරු අගමැතිතුමන් අතින් උත්සවාකාරයෙන් සිදුකරන ලදී.

නඩත්තු කිරීමේ හා අනිකුත් වැඩ

අනුරාධපුරය

දෙපාර්තමේන්තුව සතු කම්කරු නිවාස මේ වර්ෂය තුළ අවශ්‍ය පරිදි අළුත්වැඩියා කළා.

දෙපාර්තමේන්තුවට අයිති ඉඩම් හා ස්මාරකයන් පිරිසිදුව තබාගත්තා. අභයගිරි බිමේ ආසනඝරය අසල ඇති පුවරුලිපි තුනට ආවරණයක් සැපයුවා.

මිහින්තලය

අවුරුද්ද මුළුල්ලේ මිහින්තලයේ ස්මාරකයන් සහ දෙපාර්තමේන්තුව සතු ඉඩම්ද ස්මාරකයන් කරා යන පාරවල් ද පිරිසිදුව තබාගත්තා.

පැරණි ගොඩනැගිලිවල පැලෑටි වැඩුණු තැන්වල ඒ පැලෑටි උදුරා කුස්තුර පිරවීම.

පොළොන්නරුව

රත්කොත් වෙහෙරේ හතරැස් කොටුවේ තිබුණු විශාල පැලෑටි සියල්ලම උදුරා කැඩුණු තැන් පිළියම් කළා. මෙසේ පිළියම් කළ සම්පූර්ණ ප්‍රමාණය හතරැස් අඩි 8,000 ක් පමණ විය. ගස් ඉදිරිමෙන් ශේෂවුණු මුල් කැබලි ගස්මරණ විෂ බෙහෙත් යොදා මැරුවා. පුරාණ ගොඩනැගිලි අබලන්වීමට විශේෂ හේතුවක් නම් ඒවා මන ගස්වැවී බැම් දෙදරායාමයි. මෙසේ වැවෙන පැලෑටිත් ඉවත් කිරීමටම පමණක් වුවද මෙම ස්ථානයේත් අනිත් ස්ථානවලත් දෙපාර්තමේන්තු සේවකයන්ගේ ශ්‍රමයෙන් සැහෙන ප්‍රමාණයක් වැයවෙනවාය.

ස්මාරකයන් කරා යාමට ඇති පාරවල්ද ස්මාරකයන් ඇති සෑම ස්ථානයක් අවට ප්‍රදේශයන්ද පිරිසිදුව තබාගන්නා. මෙසේ තබන්නාකිරීමට ඇති බිම් පෙදෙස අක්කර 250 ක් පමණ ඇත.

රජමාළිගා බිමේත් වටදාගේ පිළිබඳ වතුරයේත් ගොඩනැගිලි විස්තරවන සංඥ පුවරු අළුතින් සාදා සවිකළා.

සීගිරිය

සීගිරිගල මුදුනේ ඇති ගොඩනැගිලිවල, ගලපාමුල මගුල් උයනේ ගොඩනැගිලිවල, මහානාග පබ්බත විහාරයේ හා පිදුරුගල දාගැබේ, වල්පැලෑටි උදුරා පිරිසිදුවට තබා ගත්තා. පැරණි ස්මාරකයන් අතරේ යොදා ඇති පාරවල් හා අඩිපාරවල් අවුරුද්ද මුළුල්ලේම තබන්නා කළා.

ස්ථානයේ ඇති දෙපාර්තමේන්තුව සතු සියළුම නිවාසයන් වර්ෂය තුළදී අළුත්වැඩියා කළා.

මේ ස්ථානයේ පුරාවස්තු තැන්පත් කිරීමටත් මුරකරුවන් සඳහාත් සාදාගෙන යන ගොඩනැගිල්ලේ වැඩ මේ අවුරුද්ද තුළ තරමක් දුරට කළා. ලබන මුදල් වර්ෂය තුළදී මේ වැඩය අවසාන වෙයි.

සීගිරිගලට යන අළුත් පාරේ ප්‍රධාන බෝක්කුවේ ඉතිරි වැඩ පිටි මේ අවුරුද්දේද කළා. දැන් මෙම පාරෙන් සීගිරි කොටුවැම්මේ ප්‍රධාන දොරටුව දක්වා රථවාහන ගෙන යාමට පුළුවන.

යාපහුව

මේ ස්ථානයේ කම්කරුවන් සඳහා සාදාගෙන යනු ලබන ජෝඩු නිවාසවලින් එකක වැඩ මේ වර්ෂයේදී අවසාන විය.

කම්කරුවන් සඳහා නවීන සනීපාරක්ෂා අවශ්‍යතාවයන්ට ගැලපෙන පරිදි “පෝර්සිලේන් සිට්” සහිත වැසිකිළි සෑදුවා.

දෙපාර්තමේන්තු ඉඩමේ සෑම තැනකම ගඩොල් බැම් මත වැඩුණු පැලෑටි උදුරා පිරිසිදුව තබාගන්නා. ස්ථානයේ ඇති පාරවල් හා අඩිපාරවල් නිතරම හොඳින් තැබුවා.

දැදිගම

මෙහි පුරාවිද්‍යා ඉඩමේ කම්බිවැට අළුත්කර ඉඩමට ඇතුළුවන තැන අළුතින් ගේට්ටුවක් සාදා සවිකළා. නිලධාරීන් සඳහා ඇති දෙපාර්තමේන්තු ගොඩනැගිල්ලේ වහලය කොටසක් ඉවත්කර අළුත්වැඩියා කළා. ගොඩනැගිල්ලේ මුළුතැන්ගෙය කඩා අළුතෙන් සෑදුවා. මෙම ගොඩනැගිල්ලේ දිරාපත්වී තිබුණු උළුවහු 5 ක් සහ ඒවා යේ දොරවල්ද අළුතින් සැපයුවා.

පඬුවස්තුවර

මෙම ස්ථානයේ ස්මාරකයන් මතත් අනිකුත් පැරණි ගඩොල් බැමි ආදිය මතත් වැඩුණු පැලෑටි අස්කොට බැමි “පොයින්ට්” කලා. දෙපාර්තමේන්තු ගොඩනැගිලි හා ස්මාරකයන් අවටත් මේවාට යන පාරවලින් පිරිසිදුව තබාගත්තා.

මැණික් දෙණ

මේ ස්ථානයේ කැණ ඇති හා තහවුරුකර ඇති තැන් හා අවටත් පිරිසිදුව තබා ගත්තා. ඒ ඒ අවශේෂයන් කරා යාමට යොදා ඇති අභිපාරවල් නඩත්තු කලා.

ස්ථානභාර නිලධාරියාට අළුත් නිවාසයකුත් ආයුධ ගබඩාවකුත් සෑදුවා.

රාජාංගණය

මෙහි නිලධාරියෙකුටත් කම්කරුවන්ටත් නිවාස තනාගෙන යනවා.

පදවිය

දෙසැම්බර් මස අගදී ඇතිවුණු සුළිසුළුහින් කඩාවැටුණු දෙපාර්තමේන්තු නිවාස අළුත්වැඩියා කලා. පැරැණි ගොඩනැගිලි, පවුරු, ලිං ආදිය පාදා ඒ ඒ තැනට යාමට අභිපාරවල් ශුඛකලා.

යාපනය අධිද්වීපය

යාපනයේ පැරණි ඕලන්ද දේවස්ථානයේ දිරාගිය පිල්ලක් හා ගේට්ටුවක් අස්කර ඒවා අළුතින් සාදා සවිකලා. යාපනය බලකොටුවේ කුරුබිලියක වසා තිබුණු ගේට්ටුවක් දිරා තිබුණා. එය අස්කර අළුත් යකඩ ගේට්ටුවක් සවිකලා.

යාපනයේ කොටුව, අවිවුචේලිය, මයිලිබිබි, කන්තරෝඩය, චංකානිය සහ පුනරින් යන ස්ථානවල ස්මාරකවල වැඩුණු වල්පැලෑටි අස්කොට ඒ ස්ථාන පිරිසිදුවට තබා ගත්තා.

දිඹුලාගල

දිඹුලාගල, කොස්ගහලල්පන යන ස්ථානවල ස්මාරක හා පුල්ලිගොඩ බිතුසිතුවම් ඇති ලෙණ රැකබලාගෙන ඒ අවට පිරිසිදුව තබා ගත්තා.

හැබැස්ස

හැබැස්ස පැරණි ස්ථානයට යන පාර දෙපස සැතපුම් 2 ක් පමණ කැලය කපා පාර අළුත්වැඩියා කලා.

නුදුරින් පිහිටි බිදුන්කඩ මැණික් ගරන ස්ථානයක තිබී සොයාගත් දොරටුපාල රූපයක් හැබැස්සට ගෙනාවා.

මාළිගාවිල

මේ ස්ථානයේ බුදුගෙය අවටද ගල්ලෙන් ලුහද දඹේගොඩ පැරණි ස්ථානයද පිරිසිදුව තබාගත්තා. දඹේගොඩට යන පාර එලිපෙහෙළි කලා.

බුදුරුවගල

බුදුරුවගලට යන පාරේ කැලය කපා පවා සුද්දකලා. බුදුරුව ඉදිරිපස අක්කර එකකමාරක් පමණ කැලය කපා සුද්ද කලා.

ගලබැඳ්ද

ගලබැඳ්දේ බිසෝකොටුව පොකුණ සුද්ද කලා. කුඩාවෙහෙර, ගලපිටවෙහෙර, නාගොල්ලේ ගල් ටැම්, ගල් වැට්මණ්ඩිය, කියදඇල්ලේ ගල් ටැම් ආදී ස්ථාන සුද්දකර ඒවාට යන පාරවල් එළිපෙහෙලි කලා.

පරීක්ෂණ හා ගවේෂණ

මේ මුදල් වර්ෂය තුළදී දෙපාර්තමේන්තුවේ නිලධාරීන්ගේ කාලයෙන් සැහෙන ප්‍රමාණයක් පරීක්ෂණ හා ගවේෂණ වැඩ සදහා ගතවිය. උඩවලවේ යෝජනා ක්‍රමය යටතේ දියුණු කිරීමට වෙන්කර ඇති වළවේ ගඟේ වම් ඉවුරේ කැලැවල ජූනි මාසයේ ගවේෂණ කටයුතුවල යෙදුණා. මේ ප්‍රදේශයේ විශාල කොටසක් තවමත් ඝන වනාන්තරයෙන් වැසිලාය. කලින් මේ ප්‍රදේශය නිසියාකාර කරත්ත පාරක්වත් නොතිබුණ නමුත්, දැන් ඕනෑම තැනකට වැඩි කරදරයක් නැතිව යත්තට පුළුවන් වන අන්දමට පාරවල් වැටී තිබෙනවා. මෙසේ පාරවල් වැටී මිනිසුන් නිතර ගැවසෙන්නට පටන්ගත්තට පසු මෙපමණ කල් ඝන කැලයෙන් වැසී තිබුණ පැරණි ස්ථාන කිහිපයක්ම දකගැනීමට පුළුවන් වුණා. පසුගිය අවුරුද්දේ වළවේ නිම්නයේ ගවේෂණ වැඩවලදී ප්‍රදේශයේ බොහෝ දෙනා කැලයෙන් වැසී තිබෙන පැරණි දේ අපට පෙන්වීමට වැඩි කැමැත්තක් නැති බව පෙනුණා. නමුත් මේ වතාවේදී මෙහි වසන ජනයාගෙන් අපට සෑම සහයෝගයක්ම ලැබුණා. උඩවලවේ සංවර්ධනය මණ්ඩලයේ සූරියවැව නේවාසික ඉංජිනේරු මහතාගෙන්ද අපට සෑම සහයෝගයක්ම ලැබුණා.

වළවේ නිම්නයේ වෙනත් ප්‍රදේශවල ඇති පැරණි ස්ථාන මෙන්ම මේ ප්‍රදේශයේ තිබෙන සෑම ස්ථානයක්ම වාගේ පැරණි ගොඩනැගිලි නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරලාය. හොරු නොබිඳපු දාගැබක් තවම වළවේ නිම්නයේ සංවර්ධන ව්‍යාපාරයට අසුවුන කොටසෙන් අපට දකින්නට ලැබී නැත. වනසතුන් ගහන ඝන කැලයෙන් වැසුණු මෙම ප්‍රදේශයේ තිබෙන පැරණි ගොඩනැගිලි එකක් නැර හොරු බිඳ තිබීමත් සමඟර වෙහෙර විහාරයන් සම්පූර්ණයෙන්ම වාගේ විනාශකර දමා තිබීමත් දැකීම සංවේගජනකය.

වළවේ සංවර්ධන මණ්ඩලයෙන් කැඩීමට අදහස් කරන සෑම ගල් පරයක්ම වාගේ අපි පරීක්ෂාකර බැලුවා. විශේෂයෙන් බැලුවේ ඒවායේ ශිලාලිපි තිබෙනවාදයි සෙවීමටයි.

අප පරීක්ෂාකළ ස්ථාන බොහෝමයක් සැතපුමට අඟලේ පරිමාණයේ සිතියමේ පෙන්වා නැත. අපට දකින්නට ලැබුණ සෑම අවශේෂයක්ම ඡායාරූප ගත්තා. ලැබුණු ශිලාලිපිවලත් ස්පෘශ්‍යමය ගත්තා. නිදන් සොයන්නන් විසින් කඩාබිඳ දමන්නට පුළුවනැයි සිතෙන පිළිම, රූකම්කළ ගල් ආදිය අම්බලන්නොට පිහිටුවා ඇති දකුණු කොටසේ පුරාවිද්‍යා මධ්‍යස්ථානයට ගෙනගියා.

ස්මාරක ලැයිස්තුව පිළියෙල කිරීම සම්බන්ධයෙන් අවශ්‍ය කරුණු රැස්කිරීමට මහනුවර දිසාවේ උඩුදුම්බර පලාතේ ගම් කීපයක් හා හම්බන්තොට දිසාවේ ගිරුවා පත්තුවේ ගම් කීපයක්ද පරීක්ෂා කලා. මේ පලාත් දෙකේ ඒ ඒ ගම්වල ග්‍රාමසේවක මහත්වරුන් විසින් දන්වන ලද පැරණි අවශේෂයන් සියල්ලක් පරීක්ෂා කලා. මෙසේ අප සෝදිසි කළ තැන් බොහොමයක වැඩි පුරාවිද්‍යාත්මක වැදගත් කමක් නැත. නමුත් ස්මාරක ලැයිස්තුවට ඇතුළත් කිරීම සදහා ඒවායේ විස්තර සටහන් කර ගත්තා. උඩුදුම්බර පලාතේ පරීක්ෂාකරන ලද පැරණි ස්ථාන සියල්ලක්ම නුවර සමයේදී කරවන ලද තැන්බව පෙනෙනවා. මේ මුදල් වර්ෂය තුළදී කළ ගවේෂණ හා පරීක්ෂණ පිළිබඳ විස්තර වාර්තා පහත සදහන් වෙනවාය.

බටහිර පළාත

කොළඹ දිසාව

බෝතලේ ගොයාහය රජමහා විහාරය

හාපිටිගම පළාතේ උඩුගහපත්තුවේ බෝතලේ නම් ගමේ (සිතියම අයි 23/42) පිහිටි ගොයාහය රජමහා විහාරය පරීක්ෂා කලා. මෙතැන පැරණි බෝධියක් තිබෙනවා. මෙම ගමේ නම සැදී ඇත්තේ මේ බෝධිය දැල්කොටගෙන බෝධිතලය යන වචනය බෝතලේ කියා පෙරලී ඇවිත්ය. බෝධිය වටේ ජරාවාසවූ බෝකොටු වක් තිබෙනවා. මේ විහාරය වටකර තැනින් තැන කැඩී ජරාවාසවූ පැරණි ප්‍රාකාර යක්ද තිබෙනවා. මේ පැරණි බෝධිය හා ප්‍රාකාර බැම්ම ආරක්ෂා කිරීම සඳහා එය රක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරනවා.

ගුරුවල

නැගෙනහිර සියනැකෝරළයේ ගහබොඩ පත්තුවේ ගිරිදර සමීපයේ ගුරුවල නම් ගමේ (සිතියම ඇල් 7/62, 63) කුඹුරක තිබී සම්බවූ දේවරූපය පරීක්ෂා කලා. මෙය ලෝහමය දේවරූපයකි.

කළුතර දිසාව

පොකුණුවිට රජමහා විහාරය

රැකිගම කෝරළයේ, කුඹුකෝ පත්තුවේ පොකුණුවිට (සිතියම ඇල් 17/44, 45) පිහිටි රක්ෂිත ස්මාරකයක් වන පොකුණුවිට රජමහා විහාරය තැවත පරීක්ෂා කලා.

මධ්‍යම පළාත

මහනුවර දිසාව

බෝබිමළු විහාරය, බඹරබැද්ද

උඩදුම්බර පළාතේ බටහිර ගම්පහ කෝරළයේ බඹරබැද්දේ (සිතියම ජේ 21/38) බෝබිමළු විහාරභූමියේ පැරණි බෝධියක් තිබෙනවා. විහාරයට නුදුරින් පැරණි දේවාලයක් තිබුණ ස්ථානයක, අළුතෙන් දේවාලයක් සාදලාය. මීට යාර 200කට පමණ ඈතින් පැරණි අම්බලමක් තිබුණ භූමියක්ද තිබෙනවාය.

පිටිගොඩ දළදා විහාරය

උඩදුම්බර පළාතේ බටහිර ගම්පහ කෝරළයේ පිටිගොඩ නම් ගමේ (සිතියම ජේ 21/46) දළදා විහාර භූමියේ දන්තඩානුන් වහන්සේ කිහිපදිනක් සහවා තිබුණා යයි විශ්වාසය කරන පැරණි සියඹලාගස හා එම ස්ථානයේ පැරණි ගොඩනැගිලි පරීක්ෂා කලා.

උඩදුම්බරේ වැවියගොල්ලේ දේවාලය

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකෝ කෝරළයේ උඩදුම්බර නම් ගමේ (සිතියම ජේ 16/32) වැවියගොල්ලේ දේවාලය පරීක්ෂා කලා. මෙය මෑත කාලයේදී කරවන ලද ජරාවාසවූ දේවාලයෙකි.

කළුගල්ලය ශ්‍රී පූජ්පාරාම විහාරය

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකෝ කෝරළයේ කළුගල්ල නම් ගමේ (සිතියම ජේ. 16/39, 40) ශ්‍රී පූජ්පාරාම විහාරය පරීක්ෂා කලා. මෙය අළුත් විහාරයකි.

කළුගල කලවිලිලෙන් දේවාලය

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකේ කෝරළයේ කළුගල (සිතියම ඡේ 16/39, 40) කලවිලිලෙන් දේවාලය පරීක්ෂා කළා. මේ දේවාලය දැන් සම්පූර්ණයෙන්ම විනාශ වෙලාය. දේවආභරණ ඒ අසල ඇති ගල්ලෙන්ක තබා ඇත.

කළුගල කහටගස් පල බෝධිය

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකේ කෝරළයේ කළුගල (සිතියම ඡේ 16/39, 40) කහටගස් පල බෝධිය පරීක්ෂා කළා. මෙම බෝධිය වටේ නුවර සමයේදී සත්කගලින් කරවන ලද ප්‍රාකාර බැම්මක් තිබෙනවා. මළුවට ඇතුළුවන දොරටුව දෙපස රළු කළු ගල් කුළුණු දෙකක් ද තිබෙනවා.

ගන්වැල්ලේ කිණකැලේ නුවරතනාපුතෑන

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකේ කෝරළයේ ගන්වැල්ල නම් ගමේ (සිතියම ඡේ. 16/55) ගල්වැන්පිටියේ අළුත් විහාරය ඉදිරිපිටින් කිණකැලේ නුවරතනාපුතෑන නමින් ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි පැරණි බෝධියක් හා ඒ අවට පැරණි ගඩොල් ද තිබෙනවාය. බෝධිය අසල පැරණි යන්තරගලක කොටසක් ද තිබුණා.

පමුණුතෙන්නේ කිරිකදුරේ ලෙන්

උඩදුම්බර පළාතේ බටහිර ගම්පහ කෝරළයේ පමුණුතෙන්න නම් ගමේ (සිතියම ඡේ 21/38) කිරිකදුරේ ලෙන් නැමති කටාරම් කෙටු පැරණි ගල්ලෙන්ක් තිබෙනවා. දැන් තබා තුන්වහන්සේ වික දිනක් මෙම ගල්ලෙන් වැඩසිටිබව ගැමියන්ගේ අදහසයි. දැන් මෙම ලෙන් එක් කොටසක මහනුවර සමයේදී කරවන ලද අඩි 10 ක් දිග සමවතුරුකාර කුඩා දේවාලයක් තිබෙනවා. මෙම දේවාලයද දැන් ජරාවාස වෙලාය.

මැදගම්මැද්ද

උඩදුම්බර පළාතේ බටහිර ගම්පහ කෝරළයේ මැදගම්මැද්ද නම් ගමේ (සිතියම ඡේ 21/30, 31) නුවරසමයේදී කරවනලද අම්බලමක් තිබෙනවා. අඩි 10 ක් දිග අඩි 9 ක් පළල අම්බලමේ ලී කුළුණු හා පේකඩ රූකම් කරලාය. අම්බලමේ කුළුණු සම වතුරුකාරයි. ඒවා අහල් 9ක් පලලයි. අම්බලම ඉදිරිපිට පැරණි බෝධියක් ද තිබෙනවා.

දළදාගම මාළිගාවිහාරය

උඩදුම්බර පළාතේ බටහිර ගම්පහ කෝරළයේ ගණේගලගම්මැදි නම් ගමේ (සිතියම ඡේ 21/30, 31) දළදාගම මාළිගාවිහාරය පරීක්ෂා කළා. මෙහි ඇති ලෙන් විහාරගෙයි නුවර සමයේදී කරවනලද සැතපෙන බුදුරුවක්, වැඩසිටින බුදුරු දෙකක් හා දේවරූප දෙකක් තිබෙනවා. ලෙන් විහාරයේ ගල් පියස්ස යට ඒ සමයේදීම කරවන ලද සුවිසිවරණය ආදි චිත්‍ර ද තිබෙනවාය. දැන් තබා තුන්වහන්සේ විකකලක් මෙහි වැඩමකරවා තිබී ඇත. පොළොන්නරු සමයට අයත් ටැම්පිපියක පහළ කොටස, ගමේ වෙන ස්ථානයකින් ගෙනවිත් විහාරය ළඟ සිටුවා තිබෙනවා.

මෙම ලෙන්විහාරයට සැතපුම් ¼ කට පමණ නැගෙනහිරින් රජ්ජුරුපිටිය නමැති ස්ථානයේ පැරණි බෝධි තුනක් හා ඒ අසල මාළිගාගොඩැල්ල නම් උස් බිමක් ද ඇත. පැරණි රජවරුන් මේ පළාතට ආවිට තාවකාලිකව විසූ ස්ථානය හැටියට ගම්මුත් මේ ගොඩැල්ල සලකනවා.

නුගේතැන්නේ කන්දේ දේවාලය හා උඩගෙදරවත්තේ ගල්ලෙන්

උඩදුම්බර පළාතේ බටහිර ගම්පහ කෝරළයේ නුගේතැන්න නම් ගමේ (සිතියම පේ 21/22) කන්දේ දේවාලය නමැති දේවාලය හා උඩගෙදරවත්තේ ගල්ලෙන් නමැති ලෙන් පරීක්ෂා කලා. දේවාලය අළුත් ගොඩනැගිල්ලක් වුවද ජරාවාසය, ගල්ලෙන් මැන කාලයේදී මිනිසුන් පදිංචිව සිටි ස්ථානවික ලෙන්කය.

රඹුක්වැල්ලේ පූජාරාමය

උඩදුම්බර පළාතේ බටහිර ගම්පහ කෝරළයේ රඹුක්වැල්ලේ (සිතියම පේ 21/22, 23) පූජාරාම විහාර භූමියේ පැරණි බෝධි දෙකක් හා නාගසක් තිබෙනවා. මේ සානයේ තිබූ පැරණි විහාර ගෙයක කැටයම් කළ ලී කුළුණු හතරක් අළුත් බණ මඩුවට යොදලාය.

මිමුරේ

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකේ කෝරළයේ මිමුරේ නමැති ගමේ (සිතියම පේ 16/6) අවුරුදු 400 ක් පමණ පැරණියයි විශ්වාස කරණ පැරණි බෝධියක් තිබෙනවා. මේ බෝධිය යට පැරණි අම්බලමක්ද තිබිලා ඇත. නමුත් දැන් දැන්තේ එහි කළුගල් අඩිතාලම පමණයි. ගැමියන්ගේ විශ්වාසයේ හැටියට මේ ගම පිහිටා ඇත්තේ ඇලහාර සිට මහියංගණයට යෑමට තිබූ පැරණි මාර්ගයේය.

කයිකාවල

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකේ කෝරළයේ කයිකාවල නම් ගමේ (සිතියම පේ 16/22) ඇති දේවාලය පරීක්ෂා කලා. මෙය ගල්ලෙන්කය යට තිබෙන අළුත් දේවාලයකය.

උඩවෙල ගල්ලෙන් විහාරය

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකේ කෝරළයේ උඩවෙල නම් ගමේ (සිතියම පේ 16/55) පන්සල් භූමියේ ඇති ලෙන් විහාරයතුළ සැතපෙන බුදුරුවක් හා හිටපිළිම කීපයකුත් තිබෙනවා. මෙම විහාරය කරවා ඇත්තේ නුවර සමයේදී වනවාස උන්තාන්සේ නමින් ප්‍රසිද්ධවූ භික්ෂුන්වහන්සේ නමක් විසින්ය. මෙහි තිබූ මේ සමයට අයත් චිත්‍ර අළුත්වැඩියාකර ඇතත් තවමත් තැනින්තැන පැරණි චිත්‍ර පෙනෙන්නට තිබෙනවාය. ලෙන්විහාරයේ තිබෙන පිළිමත් අළුත්වැඩියා කරලාය.

තලතුණේ බෙන්තාරාමය

උඩදුම්බර පළාතේ ගන්දෙකේ කෝරළයේ තලතුණේ නම් ගමේ (සිතියම පේ 16/63) බෙන්තාරාමය නම් පන්සල පරීක්ෂා කලා. මෙහි අඩි 20 ක් දිග, අඩි 10 ක් පළල වේදිකාවක්මත විහාරගෙයක් සදලාය. එය අඩි 15 ක් දිගයි. අඩි 10 ක් පළලයි. විහාරගෙයි වහල රදා ඇත්තේ රූකම්කළ ලී කුළුණු හා පේකඩ මතයි. දන්ත ධාතුන් වහන්සේ දින 14 ක් මේ ස්ථානයේ වැඩසිටිබව ගම්මුත් විශ්වාස කරනවා.

වල්වාසගොඩ කතරගම දේවාලය

උඩපළාතේ ගඟඉහළ කෝරළයේ ගම්පොල අසල ඇති වල්වාසගොඩ (සිතියම ඇල් 5/18, 19) කතරගම දේවාලය පරීක්ෂා කලා. මෙහි කුඩා දේවාල දෙකක්, බෙර මඩුවක්, දාගැබක් සහ බුදුගෙයක් තිබෙනවාය. මේවා විටින්විට අළුත්වැඩියා කරලාය. මෙහි ගොඩනැගිලි සියල්ලම දැන් සෙවිලිකර ඇත්තේ සිංහල උළුවලින්ය. රූකම් කළ උළුවහු කීපයක් ගොඩනැගිලිවලට සවිකර තිබෙනවා. දේවාලය අසල පොළොව කැණී මේදී පැරණි ගඩොල් මතු වී ඇත.

ගල්මඩුවේ බෝකොටුව

පානදුම්බර පළාතේ උඩගම්පහ කෝරළයේ ගල්මඩුවේ අඩි 5ක් පමණ උස හතරැස් කොටුවක් උඩ වැඩුණු ඉතා පුරාණ බෝධියක් තද වැසි හුළු නිසා ඉදිරි වැටුණා. එවිට එම බෝකොටුව බැඳ තිබූ ගඩොල්වල ඉතා පුරාණ සිංහල ලිපිවල තිබෙන බ්‍රාහ්මී අක්ෂර ඇති බව පෙනී ගියා. මේ අක්ෂර ගල්මඩුවට නුදුරින් මහවැලිගඟින් අතික් පැත්තේ පිහිටි ගුරුදෙනියේ පැරණි ගොඩනැගිල්ලේ ගඩොල්වල ඇති අක්ෂර සමඟ සැසඳෙන වාය. 1963-64 වර්ෂයේ පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාර්තාවේ පි 17-18 පිට බලන්න. මහනුවර සමයේදී ගල්මඩුවේ විහාරගෙය ගොඩනගන්නට පෙර මේ ස්ථානයේ ඉතා පුරාණ දාගැබක් හෝ අන්තිසි ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙන්නට ඇත. විහාරගෙය ගොඩනැගූ කාලයේදී එම ස්ථානයේ තිබූ පැරණි ගඩොල් එක්කර බෝකොටුව බිඳින්නට ඇත.

මාතලේ දිසාව

බුලාගල

උතුරු මාතලේ පළාතේ වගපණහ පල්ලේසිය පත්තුවේ බුලාගල නම් ගමේ (සිතියම අර්ෂ් 25/37) පැරණි ස්ථානයක් තිදත් සොරුන් විසින් බිඳින බව දැන ගන්නට ලැබී එය පරීක්ෂා කලා. මෙම ගමට නුදුරු මහකැලේ උස් බිමක ගඩොල් සහිත ගෝලාකාර ගොඩැල්ලක් තිබෙනවා. උස්බිමේ බැවුම් සහිත කොටසේ සක්ක ගලින් කරන ලද ආධාර බැම්මක් ඇත. මේ බැම්ම අසල කුඩා පඩි පෙළක් හා කැටයම් නොකළ සඳකඩ පහන්ද තිබෙනවා. ගඩොල් සහිත ගොඩැල්ල මැද අඩි 6 ක් පමණ වළක් භාරු තියෙනවා. මෙය තිදත් සොරුන්ගේ වැඩකි.

එඬේරගල

උතුරු මාතලේ වගපණහ පල්ලේසිය පත්තුවේ පැල්වෙහෙර නම් ගමේ (සිතියම අර්ෂ් 25/31) එඬේරගල නැමැති ගල්කන්ද පරීක්ෂා කලා. මෙහි සෙල් ලිපි කෙටු ලෙන් 6 ක් පමණ තිබෙනවා, කන්දේ තැනින් තැන පැරණි ගඩොල් හා කැබිලිති කැලි ද තිබෙනවාය. මෙහි සිද්ධසථානයක් සෑදීම සඳහා ගම්වාසීන් ඉඩම බදු ඉල්ලනවා. ආරක්ෂා කිරීමට තරම් වැදගත් පුරාවස්තු මෙහි නොපෙනෙන බැවින්, කොන්දේසි උඩ එසේ බදු දුන්නට වරදක් නැති බව දිසාපතිතුමාට දන්නවා.

රත්ගම්මන ගල්ලෙන්

දකුණු මාතලේ ගම්පහසිය පත්තුවේ රත්ගම්මන නම් ගමේ ලුණුගල මූකලාතේ ස්වාභාවික ගල්ලෙන්ක අතක් කොටා තිබෙනවා. මෙහි පුරාවිද්‍යාත්මක වටිනාකමක් නැත.

අඹන්පොල රත්ගිරිගල

දකුණු මාතලේ අස්ගිරි පල්ලේසිය පත්තුවේ අඹන්පොල (සිතියම අයි 15/18, 19) රත්ගිරිගල නැමති ගල්පව්ව මුදුනේ දාගැබක අවශේෂයන් හා ගල්ලෙන්ක් තිබෙනවා. දාගැබ තනා ඇත්තේ ගඩොල් අත්තිවාරමක්මත සක්ක ගලින්ය. එය තිදත් සොරුන් විසින් භාරලාය. දාගැබ පිහිටි ගල්පරයේ උතුරු පැත්තෙන් කටාරම් කෙටු ගල්ලෙන්ක් තිබෙනවා. මේ ලෙණේ බිතුසිතුවම් තිබුණ බව ගැමියන් කියනවා. දැන් මෙම ගල්ලෙන් වැඩ වසන සංඝයා වහන්සේ නමක් ඒවා ගලවා දමලාලු. ලෙන්තුල තිබුණ ලියෙන් කැපූ බුදුරුවක් ගමේ පන්සලට ගෙනගිනිත්ය.

ගලේවෙල බම්බාවිහාරය

උතුරු මාතලේ කන්දපල්ල කෝරළයේ ගලේවෙල (සිතියම අයි 5/43) බම්බා විහාරය නැවත පරීක්ෂා කලා. ලෙන් විහාරය උඩ පැලවෙන ගස්වල මුල්, ගල් අතරින් ලෙණතුලට දිව ඇති හෙයින් මකර තොරණ හා පිළිම පුපුරලාය. ගස් මරණ බෙහෙත් දමා මේ ගස් විනාශ කිරීමට ස්ථාන භාර ස්වාමීන් වහන්සේට ආධාර කලා.

නුවරඑළි දිසාව

වතුමුල්ලේ වටරක්ගොඩ

වලපනේ පළාතේ ඔයපළාත කෝරළයේ වතුමුල්ල නම් ගමේ (සිතියම ඇම් 1/54) වටරක්ගොඩ විහාර භූමියේ පැරණි දාගැබක් තිබෙනවා. ගලෙන් බැඳ ඇති දාගැබ තනා ඇත්තේ සමතලා කළ මලුවක් මතයි. දාගැබේ ගර්භය හා කොත කඩා වැටිලාය. මයිසංගනයේ සිට බදුල්ලට ගිය පැරණි පාරේ පිහිටි මේ ස්ථානය වැදගත් ඓතිහාසික තැනක් බව නිසැකය. මෙය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

දකුණු පළාත

ගාලු දිසාව

ගාල්ලේ කොටුබැම්ම

ගාල්ලේ ඔලන්ද කොටු බැම්ම එළිපෙහෙළි කිරීමේ කටයුතු ගාල්ලේ බන්ධනාගාරයේ සිරකරුවන් ලවා කරවීමට බන්ධනාගාර දෙපාර්තමේන්තුවට භාර දුන්නා. මෙය සතුටුදායක අන්දමට ඔවුන් කරගෙන යනවා. මේ සඳහා දීමනා මුදලක් මෙම දෙපාර්තමේන්තුවෙන් බන්ධනාගාර කොමසාරිස් තුමාට අවුරුදු පතා ගෙවනවා.

හම්බන්තොට දිසාව

කොටුවේගොඩ

නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ වකමුල්ල නම් ගමේ (සිතියම පී 16/11) කොටුවේගොඩ නමින් හැඳින්වෙන ඉඩමේ පැරණි ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවාය. මේ ගොඩනැගිල්ල සම්පූර්ණයෙන්ම වාගේ විනාශ කරලාය. එහි ඉතුරුවී ඇත්තේ ගල් කුළුණු කැලී කිහිපයක් පමණයි. ගොඩනැගිල්ලට නුදුරින් තිදත් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද දාගැබක අවශේෂයන් හා ගලින් නෙලන ලද කණුපාමුල් කිහිපයක්ද තිබෙනවා. දාගැබට දකුණෙන් ආධාර බැම්මක අවශේෂයන්ද තිබෙනවා දැක්ක හැකිය.

කදිරාගොඩ නුගය

නැගෙනහිර ගිරුවා පත්තුවේ කදිරාගොඩ නැමති ගමේ (සිතියම පී 16/38) විශාල පැරණි නුග ගසක් තිබෙනවා. මෙයට යාව ඇති පන්සල්වත්තේ සාමනානම වාගේ වලත්කටු කැලීද තිබෙනවා. මෙම නුග ගස පුරාවිද්‍යා පනත යටතේ පැරණි ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනවා.

සාගනවිහාරය

උතුරු ගිරුවාපත්තුවේ වලස්මුල්ල නම් ගමේ (සිතියම පී 20/7, 8) සාගන විහාරය පරීක්ෂා කලා. මෙම විහාර භූමියේ ගල්කණු කීපයක් හා ජරාවාසවූ පැරණි කුඩා දාගැබක්ද තිබෙනවා. දාගැබ මත විශාල බෝ ගසක් වැටිලාය. මෙහි අකුරු ගෙවී ගිය ශිලිලිපියක කොටසක්ද පොළවේ සිටුවා තිබෙනවාය.

ඕවාගිරිය

මේ ස්ථානය ඇත්තේ උතුරු ගිරුවාපත්තුවේ කඩගමුව වසමේ තමාඩුව නම් ගමේය (සිතියම ඕ 20/24). මෙහි නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද කුඩා දාගැබක් හා කටාරම් කෙටු ගල්ලෙණක්ද තිබෙනවා. දැනට නතර ඇත්තේ ගලක් මතයි. එය පාමුල පේලි දෙකක් ඇති ලිපියක් තිබෙනවා. මේ ලිපියේ අකුරු දුන් ගෙවී ගොස් ය.

වැන්කූටිය

උතුරු ගිරුවා පත්තුවේ රඵව නම් ගමේ (සිතියම පී 11/57) වැන්කූටිය නම් ස්ථානයේ පැරණි ගොඩනැගිලි තුනක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙයින් විශාලම ගොඩනැගිල්ල අඩි 28 ක් දිගයි. අඩි 27 ක් පළලයි. එය මැද සම වතුරලාකාර, පැත්තක් අඩි 15 ක් වූ කාමරයක් තිබෙනවා ගොඩනැගිල්ලේ මුලු හතරේ හා මැද කාමරයේ මුල්ලක ගල්කුඵණු කැල්ලක් බැගින් තිබෙනවා. මෙයට නුදුරින් අයම්චිතරින් අඩි 19x14½ ක් වූ ගල්කුඵණු කැලි 16 ක් සහිත ගොඩනැගිල්ලකි. මේ අසල අඩි 3 ක් පමණ උස ගල් කුඵණු 16 කින් යුත් අයම්චිතරින් අඩි 15x13½ ක් වූ ගොඩනැගිල්ලක්ද තිබෙනවා.

කපුගම්පොල පුරාණ විහාරය

මේ ස්ථානය ඇත්තේ උතුරු ගිරුවා පත්තුවේ කපුගම්පොල නම් ගමේය (සිතියම පී 16/11). මෙම විහාර භූමියේ අඩි 5 යි අගල් 9 ක් උස ගල්කුඵණු 12 කින් සැදුනු පැත්තක් අඩි 19 ක් වූ සමවතුරලාකාර ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිල්ලේ නැගෙනහිරට අයම්චිතරින් අඩි 12x8ක් වූ ආලින්දයක් වැනි කොටසක් තිබෙනවා. එහි මුලු හතරේ ගල්කුඵණු හතරක් ඇත. මේ ගොඩනැගිල්ලට නුදුරින් නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද දාගැබක අවශේෂයන් තිබෙනවා.

බෝධිමලුවේ පුරාණ විහාරය

උතුරු ගිරුවාපත්තුවේ බෝධිමඵව නම් ගමේ (සිතියම පී 11/58) පුරාණ විහාර වත්තේ නුවර සමයේදී කරවන ලද බිතුසිතුවම් ඇති විහාර ගෙයක් තිබෙනවා. මෙහි බිත්තිය අයිතේ වට්ටට බුදුපිළිම තුනක් හා විෂ්ණු දෙවියන්ගේ රූපයකුත්, කතර ගම දෙවියන්ගේ රූපයකුත් තිබෙනවා. මේ බුදුපිළිමවලින් ප්‍රධාන පිළිමය වැඩ හිඳින පිළිමයකි. අනිත් පිළිම දෙක හිටිපිළිමයි.

බ්‍රාහ්මයාගම ගල්කණුවත්ත

උතුරු ගිරුවා පත්තුවේ බ්‍රාහ්මයාගම නම් ගමේ (සිතියම පී 11/57) ගල්කණුවත්ත නැමති පැරණි ස්ථාන පරික්ෂා කලා. මෙහි අයම්චිතරින් අඩි 20½x18ක් වූ, අඩි 4 ක් පමණ උස ගල්කුඵණු 16 කින් සැදුන ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. මෙම ගොඩනැගිල්ල දුන් සම්පූර්ණයෙන්ම ජරාවාසවෙලාය.

වීරකූටියේ ඇත්ලන්හේන

උතුරු ගිරුවාපත්තුවේ වීරකූටිය නම් ගමේ (සිතියම පී 16/11) ඇත්ලන්හේන නැමති ඉඩමේ පැරණි ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. අයම්චිතරින් අඩි 19x18 ක් වූ මෙම ගොඩනැගිල්ලේ දැනට ඉතුරු වී ඇත්තේ ගල්කුඵණු දෙකක් පමණයි.

තෝමුත්තේ ඔරුතොටගල

මාගම්පත්තුවේ මත්තල ග්‍රාමසේවක කොට්ඨාශයේ තෝමුත්ත නම් ගමේ ඔරු තොටගල නමැති පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි විශාල ගල් පර්වතයක් මත දාගැබක තට්ටුන්යයි සිතෙන කුඩා ගඩොල් ගොඩැල්ලක් හා ඒ අසලම ඔපකල ගල් ලැල්ලක කොටසක්ද තිබෙනවා. පැරණියයි සිතිය හැකි වෙත කිසිවක් නොපෙනෙන බැවින්, ස්ථානය පුරාවිද්‍යා කටයුතු සඳහා වැදගත් නැත.

බදගිරිය

මාගම්පත්තුවේ බදගිරිය ගොවිජනපදයේ (සිතියම පි 13/26) බදගිරිය වෛත්‍යය පිහිටි ගල් පර්වතයේ තිබෙන ගිරිලිපි කීපයක ස්පර්ශලාංඡන ගැනීම සඳහා මේ ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි තිබේ බහිරව රූපයක් ඇඹූ ගඩොලක් අම්බලන්තොට පුරාවිද්‍යා මධ්‍යස්ථානයට ගෙන ගියා. මෙම දැනැබ ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කර ගෙන යනවා.

යාන්ගල

මාගම්පත්තුවේ බදගිරිය ගොවිජනපදයේ පිහිටි (සිතියම පි 13/43) යාන්ගල දාගැබ පිහිටි පැරණි ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි තිබෙන පැරණි දාගැබ තහවුරු කිරීමටත්, ස්ථානය පුරාවිද්‍යා උපකරණ ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමටත් කටයුතු කර ගෙන යනවා. පස් හා ගඩොල් කැලිවලින් වැසී තිබුණ දාගැබේ පේසාවල් දැන් පාදා ගත යනවා.

වාසිගල

නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ වාසිගල (සිතියම පි 16/46) නැමති පැරණි ස්ථානය පරීක්ෂා කලා. මෙහි ගල්තලාවක් මත කුඩා ගිරිලිපි කීපයක් තිබෙනවා. එයින් එක ලිපියක මැදකොටස බෝරවලක් ගසා කඩා දමලාය. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනවා.

නයිගල

උතුරු ගිරුවාපත්තුවේ අගුහැර නම් ගමේ (සිතියම පි 16/19) නයිගල විහාරය පරීක්ෂා කලා. මෙහි ආයතචතුරශ්‍රාකාර ආසනසරයක අවශේෂයන් තිබෙනවා. ගොඩනැගිල්ලේ කොන් හතරේ ගල්කණු හතරක් හා එයට ඇතුළුවීමට තිබෙන පඩිපෙළ දෙපස කොරවක්ගල් දෙකක් ද තිබෙනවා. ගොඩනැගිල්ල මැද ආසන ගලක් තිබෙනවා. එය අඩි 9 යි අඟල් 8 ක් දිගයි. අඩි 4 යි අඟල් 4 ක් පළලයි. මේ ස්ථානය රක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනවා.

ගොඩවාය

මාගම්පත්තුවේ පයිබොක්ක නම් ගමේ (සිතියම පි 17/30, 38) පිහිටි රක්ෂිත ස්මාරකයක් වන ගොඩවායේ විහාරය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි ලදුකැලයෙන් වැසී තිබුණ පැරණි ගොඩනැගිලි කැලය කපා පැදුවා.

සිතුල්පහුව

මාගම්පත්තුවේ රුහුණු ජාතික උපවනයතුළ පිහිටි සිතුල්පහුව (සිතියම පි 9/22) නැවත පරීක්ෂා කලා. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගෙන යනවා. (ඡී 54 පිටද බලන්න.)

රොටටල

නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ රොටටල නම් ගමේ කුඩා කඳුගැටයක් මත නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද දැනට අවශේෂයන් හා ආයතනවතුරුකාර ගොඩනැගිල්ලක අඩි දෙකක් පමණ උස ගල් කුළුණු කීපයකුත් තිබෙනවා. මෙම ගල් කුළුණු අතරින් එකක ලිපියක් කොටලාය.

කසාගල

උතුරු ගිරුවාපත්තුවේ කසාගල විහාරගොඩ (සිතියම පි 16/20) පිහිටි රක්ෂිත ස්මාරකයක් වන කසාගල රජමහා විහාරය නැවත පරීක්ෂා කළා.

මාමඩල

නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ මාමඩල (සිතියම පි 17/3) වැව ඉස්මත්තේ තිබෙන පැරණි ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කළා.

හප්පෝරුව

මාගම්පත්තුවේ හප්පෝරුව (සිතියම පි 7/59) නම් ගමට බටහිරින් වළවේ ගඟේ වම්ඉවුරේ අඩි 3 ක් පමණ උස ජරාවාස වූ කුඩා දාගැබක් තිබෙනවා. මේ දාගැබ නිදන් සොරුන් විසින් හාරා ඇතැයි හිතෙනවා.

මහගල් වැව

මාගම්පත්තුවේ මහගල් වැවේ (සිතියම පි 7/21) වැව් කණ්ඩියේ බටහිර කෙළවරේ උස් බිමක පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මේ උස් බිම වටේ සක්කගලින් කළ ආධාර බැම්මක් බැඳලාය. මේ ප්‍රදේශයේ දකුණු කෙළවරේ නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද කුඩා දාගැබක අවශේෂයන් ඇත. වැව අළුත්වැඩියා කරන අවස්ථාවේදී පස්කැපීමේ යන්ත්‍රගොස් මේ ප්‍රදේශයේ මැද කොටසේ තිබුණු පැරණි දේ විනාශ කරලාය. උස් බිමේ උතුරු කෙළවරේ ගොඩනැගිලි තුනක අවශේෂයන් තිබෙනවා.

මේ ගොඩනැගිලි අතුරෙන් විශාලම ගොඩනැගිල්ල එකපැත්තකට ගල් කුළුණු 4 බැගින් කුළුණු 16 කින් සැදිලාය. ගල් කුළුණක් අඩි 4 අඟල් 11 පමණ උසයි. ගොඩනැගිල්ල නැගෙනහිර සිට බටහිරට අඩි 18 යි අඟල් 8 ක් දිගයි. උතුරේ සිට දකුණට අඩි 17 යි අඟල් 8 ක් පළලයි.

මෙයට නැගෙනහිරින් ඇති ගොඩනැගිල්ලේ උතුරේ සිට දකුණට ගල් කුළුණු පේළි 4 ක් හා නැගෙනහිර සිට බටහිරට ගල් කුළුණු පේළි 3 ක් ද තිබෙනවා. ගල් කුළුණක් අඩි 2 යි අඟල් 8 ක් පමණ උසයි. ගොඩනැගිල්ල අඩි 15 ක් දිගයි. අඩි 14 යි අඟල් 7 ක් පළලයි.

මෙම ගොඩනැගිල්ලට යාච ඇති අතින් ගොඩනැගිල්ල අඩි 14 යි අඟල් 6 ක් දිගයි. අඩි 10 යි අඟල් 6 ක් පළලයි. මේ ගොඩනැගිල්ලේ උතුරේ සිට දකුණට ගල් කුළුණු පේළි 4 ක් හා නැගෙනහිර සිට බටහිරට කුළුණු පේළි 3 ක් ද තිබෙනවා. එක කුළුණක් අඩි 2 ක් පමණ උසයි.

මේ උස් බිමේ අඩි 2 යි අඟල් 8 ක් දිග, අඩි 2 යි අඟල් 3 ක් පළල කුහර 25 ක් ඇති යන්තරගලක් හා පඩි 3 ක් සඳහා පිළියෙල කර ඇති වාම් කොරවක්ගලක පහළ කොටස ද තිබෙනවා.

මේ ඉඩම පුරාවිද්‍යා කටයුතු සඳහා වෙන්කරන ලෙස දිසාපතිතුමාට දැන්වූවා.

රනවරාන වැව

මාගම්පත්තුවේ රනවරාවැව නමැති ගමේ (සිතියම පි 7/55) කුරුම කෙටු ගල්ලෙණක කුරුම යට බ්‍රාහ්මී අක්ෂර පේලියක් තිබෙනවාය.

එලල්ලකන්ද

මාගම්පත්තුවේ, එලල්ලේ (සිතියම පි 7/62) තැනිතලා ගල්තලාවක්මන පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. කන්දේ පාමුල සිට මේ ස්ථානයට පඩි පෙළක් තිබෙනවා. පඩි පෙළ පාමුල දෙපැත්තේ වාමි මුරගල් දෙකක් ඇත. පඩිපෙළ මුදුනේ අඩි 18 යි, අඟල් 6 ක් දිග, අදි 18 ක් පළල මුර මඩුවකි. එක පැත්තක ගල්කුළුණු පේලි 4 බැගින් ගල් කුළුණු 16 කින් මුරමඩුව සැදිලාය. ගල්කුළුණක් අඩි 6 යි, අඟල් 2 ක් පමණ උසයි. මුරමඩුව මැදින් අඩි 5 ක් පමණ පළල මාවතක් නැගෙනහිර සිට බටහිරට යනවා.

මේ මුරමඩුවට උතුරෙන් අඩි 18 ක් දිග, අඩි 16 යි අඟල් 8 ක් පළල ගොඩ නැගිල්ලක් තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිල්ලේ උතුරේ සිට දකුණට ගල්කුළුණු පේලි 5 ක් හා නැගෙනහිර සිට බටහිරට කුළුණු පේලි 4 ක් ද තිබෙනවා. කුළුණක් අඩි 2 යි අඟල් 10 ක් පමණ උසයි.

ගල්තලාවේ දකුණු කෙළවරේ නිදන් සොරුන් විසින් බිදින ලද දාගැබක් තිබෙනවා. මේ දාගැබ අඩි 132 වටකුරුයි. අඩි 10 ක් පමණ උසයි. දාගැබේ නැගෙනහිර පැත්තේ මල් ආසනයක් තිබෙනවා.

දාගැබට උතුරෙන් ගොඩනැගිලි දෙකක අවශේෂයන් දකින්නට ඇත. මෙයින් විශාල ගොඩනැගිල්ල අඩි 14 ක් දිගයි. අඩි 13 යි අඟල් 6 ක් පළලයි. ගොඩ නැගිල්ලේ සතර කොණේ ගල්කුළුණු හතරක් තිබෙනවා. එක කුළුණක් අඩි 4 ක් පමණ උසයි. දෙවෙනි ගොඩනැගිල්ල අඩි 10 යි අඟල් 6ක් දිගයි. එය අඩි 7 යි අඟල් 8 ක් පළලයි. මේ ගොඩනැගිල්ලේද කොන් හතරේ ගල්කුළුණු හතරක් තිබෙනවා. ගල්කුළුණක් අඩි 4යි අඟල් 8 ක් පමණ උසයි.

ගල්තලාවේ කීප තැනකම ආධාර බැම්බල කොටස් ද, බොහෝ තැන්වල පැරණි ගඩොල් හා උළුකැට කැලිද තිබෙනවා. මේ ස්ථානයේ ලදුකැලා එලිකර පැරණි ගොඩනැගිලි පැදුවා. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා කටයුතු සඳහා වෙන් කරන ලෙස දිසාපති තුමාට දැන් නුවා.

නාදිමිත්‍ර වෛත්‍යය

මාගම්පත්තුවේ කටගමුව නම් ගමේ (සිතියම පි 9/21) ඇති නන්දිමිත්‍ර වෛත්‍යය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි අඩි 44 දිග අඩි 43 ක් පළල මලුවක් මත නිදන් සොරුන් විසින් බිදින ලද දාගැබක් තිබෙනවා. දාගැබේ පිරිමිතිය අඩි 100 ක් පමණය. එය අඩි 10 ක් පමණ උසයි. දාගැබේ මලුවේ ප්‍රාකාර බැම්ම තනා ඇත්තේ සක්කගලෙනුයි. මලුවට නැගීමට දකුණෙන් පඩි පෙළක් තිබෙනවා.

දාගැබට දකුණෙන් පැත්තක් අඩි 26 ක් වූ සමවතුරුකාර ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. එක මුල්ලක ගල්කුළුණු 4 බැගින් ගොඩනැගිල්ලේ කොන්හතරේ කුළුණු 16 ක් තිබෙනවා. එක කුළුණක් අඩි 6 යි, අඟල් 8 ක් පමණ උසයි. ස්ථානයේ ඇති සම්පූර්ණ ගඩොලක් අඟල් 13x9x3 කි.

දාගැබ හා ගොඩනැගිල්ල වටකර සක්කගලින් කරවන ලද ප්‍රාකාර බැම්මක් තිබෙනවා. මෙහි පැරණි දේ වැසී තිබුන කැලය කපා පැරණි ගොඩනැගිලි මතුකලා. මේ දාගැබ හා ගොඩනැගිල්ල රක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරනවා.

මැලේ ජනපදය

මාගම්පත්තුවේ බෝලාන නම් ගමේ (සිතියම පි 17/13) මැලේ ජනපදයේ ගැමියෙකුට දී ඇති ඉඩමක පැරණි දැවකින් තිබෙනවා. මේ දැවකේ පරිමිතිය අඩි 160 ක් පමණය. එය අඩි 15 ක් පමණ උසයි. මෙය නිදන් සොරුන් විසින් බිඳ නැතැයි සිතෙනවා.

ආරබොක්ක

මාගම්පත්තුවේ, ආරබොක්ක නම් ගමේ (සිතියම පි 17/16) වැව ඉස්මත්තේ පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද දැවක හා ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. ගොඤ්ඤාගිල්ල මැද අඩි 8 ක් පමණ ග.ඹුරු වලක් නිදන් සොරුන් විසින් හැරා ඇත. මේ වල ඇතුළේ දෙකට කඩන ලද අකුරු කෙටු යුපගලක් තිබුණා. මේ ගලේ ඔපදමා තිබෙන අටපට්ටන් කොටස අඩි 3 යි අඟල් 6 ක් දිගයි. අකුරු කොටා තිබෙන්නේ මේ කොටසේය. මේ වලේ දෙකට කඩන ලද අඩි 6 යි අඟලක් දිග ගල්ලැල්ලක් ද තිබුණා. මේ ගල්ලැල්ලේ මැද හා දෙකොණේ කවාකාර කැටයම් කොටලාය. මෙම වලේ අකුරු කෙටු හෝ කැටයම් කරන ලද තවත් ගල් තිබේ දැයි සෙවීමට යටට හැරා බැලුවා. නමුත් වෙන කිසිවක් තිබුණේ නැත. මේ ගල්ලැල්ල හා යුපගල අම්බලන්තොට පුරාවිද්‍යා මධ්‍යස්ථානයට ගෙනගියා.

බොලානේ උච්චවෘලික විහාරය

මාගම්පත්තුවේ බෝලානේ (සිතියම පි 17/12) උච්චවෘලික විහාරය නැවත පරීක්ෂා කළා. මෙහි ජරුවාස වූ දාගැබ දෙකක් හා කුඹුරක් මැද පැරණි ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. පන්සල් වත්තට යාව ඇති ගැමියෙකුගේ කුඹුරක ආසන ගලක් ද තිබෙනවා. පන්සල්වත්තේ සෑම තැනම වාගේ පැරණි ගඩොල් හා උළුකැට කැලී ඇත. ගොඩනැගිල්ලේ තිබුණ හිටිපිළිමයක් අම්බලන්තොට පුරාවිද්‍යා මධ්‍යස්ථානයට ගෙන ගියා. මෙහි ඇති දාගැබකින් කැණ පෑදුවා. (මෙම වාර්තාවේ කැණීම් යටතේ (පි 18 වන පිටුව බලන්න.)

රම්බාවිහාරය

පැල්මඩුල්ලේ සිට ඇඹිලිපිටිය හරහා අම්බලන්තොටට යන පාරේ අම්බලන්තොටට හැතැප්ම 7 ක් පමණ උතුරෙන් පල්ලේරෝවේ නම් ගමේ (සිතියම පි 12/58) මහ පාරට හා වලවේගඟටත් අතරේ ඇති රම්බාවිහාරය යළිත් පරීක්ෂා කළා. රම්බාවිහාරය මානාවුලු සන්දේශය නම් පාලි කාව්‍යයේ ද පදසාධන නම් පාලි ව්‍යාකරණ පොතේ ද සඳහන් වෙනවා.

මෙම ස්ථානයේ ක්‍රිස්තුවර්ෂයේ නවවන සියවසේ සිට දහතුන්වන සියවස දක්වා නොයෙක් සෙල්ලිපිත් විහාරගෙවල් මණ්ඩප ආදියේ පදනම් හා ගල්කණුන් දකින්නට තිබේ.

මෙහි ඇති සෙල්ලිපි අතර කීර්ති ශ්‍රී නිශංකමල්ල රජුගේ කැඩී හය ලිපියක නැති වුණු කොටස්වල වැදගත් ඓතිහාසික කරුණු ඇතැයි සිතෙන හෙයින් එකී ලිපියේ අනිකුත් කොටසුත් ස්ථානය පිළිබඳ අනිකුත් විස්තරත් සෙවීම සඳහා මෙහි කැණීමක් කරන්නට බලාපොරොත්තු වෙනවා.

ස්ථානය එලිපෙහෙලිකර ගවේෂණයක් කළා.

වයඹ පළාත

කුරුණෑගල දිසාව

හංගමුව විහාරය

හිරියාල හත්පත්තුවේ, දිවිගන්දහය කෝරළයේ තාම්බුව නම් ගමේ (සිතියම අයි 4/61) හංගමුව පුරාණ විහාර භූමිය තුළ ආයතවතුරුකාර ගොඩනැගිලි කීපයක් තිබෙනවා. මෙයින් එක ගොඩනැගිල්ලක අඩි 6 සිට 8 දක්වා උස ගල්කණු 16 ක් ඇත. මේවායින් සමහරක් කඩාදැටියාය. ගොඩනැගිල්ලේ ගරා වැටුණ පස් ඉවත්කර පැරණි ගඩොල් බැම්ම, පියගැටපෙළ හා ඔපදමන ලද වාමි සදකඩ පහණ මතුකරලාය. මෙම ගොඩනැගිල්ල ඉදිරිපිට තිබෙන විශාල ගල්පර්වතයක සෙල්ලිපි දෙකක් තිබෙනවා. මෙය අසල පොළොව මට්ටමට ඇති සෙල්ලිපියක් තිබෙන ගලකින් කොටසක් බෝරදමා කඩලාය. කැටගලින් හා ගඩොලින් සාදන ලද කුඩා දාගැබක අවශේෂයන්ද මෙහි තිබෙනවාය. මේ ස්ථානය ඉදිරිපිට තිබෙන කන්ද සෝදාගත ඇවිත් නටබුන් තිබෙන කොටස වැසි ඇති බැවින්, මෙහි පැරණි දේ පසට යටවී ඇති බව පෙනෙනවාය. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

සිවල්ලව

දේවමැදිහත්පත්තුවේ වෙල්ගම්පත්තු කෝරළයේ, සිවල්ලව නම් ගමේ (සිතියම අයි 13/30) වෙහෙර ගොඩැල්ල නම් ස්ථානය දෙපාර්තමේන්තුවේ පරීක්ෂණය යටතේ කැණ බැලීමට ගරු පී. ධම්මරතන සචරියන්වහන්සේට බලපත්‍රයක් දුන්නා. කැණ පරීක්ෂාකිරීමේදී එය දැනට නොව ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් බව පෙනුණා. මේ ස්ථානය සේදී ගොස් දුන් ගොඩනැගිල්ලේ ඉතුරුවී ඇත්තේ අඩි 2 ක් පමණ උස ගල්කණු කීපයක්, උළුකැට කැලි හා ගඩොල් කැලි කීපයකුත් පමණයි. ගැමියන් මෙම ගොඩනැගිල්ලේ ගල්කුළුණු ගලවාගෙන ගොස් ලීං ආදියට යොදලාය. මෙහි තිබුණ අඩි 6 ක් පමණ දිග ආසනගලක් ඒ අසල තිබෙන දික්වෙහෙර නම් පත්සල්වත්තට ගෙන ගිහිල්ලාය. මේ ගොඩනැගිල්ල ආසනසරයක අවශේෂයන් යයි සිතනවා.

සිනුකේ ගල්කන්ද

කටුගම්පොළ හත්පත්තුවේ මැදකැටිය කෝරළයේ අනුක්කනේ නැමති ගමේ (සිතියම අයි 12/48) සිනුකේ ගල්කන්ද නම් ස්ථානය පරීක්ෂා කලා. මෙහි මීටි ගල් කන්දක්මත පැරණි ආධාර බැම්මක අවශේෂයන් හා ගඩොල් කැලි ටිකකුත් තිබුණා. මේ ස්ථානයේ පුරාවිද්‍යාත්මක වටිනාකමක් ඇති නිසිවක් නැති බව පරීක්ෂණයේදී පෙනී ගියා.

දොලුවේ මාලිගාතැන්න

හිරියාල හත්පත්තුවේ හැටහයේ කෝරළයේ දොලුව නම් ගමේ (සිතියම අයි 9/45) දොලුකන්ද මුදුනේ මාලිගාතැන්න නැමති ස්ථානයේ අඩි 12 ක් පමණ උස ගරාවැටුණ දාගැබක් තිබෙනවා. එහි විෂ්කම්භය අඩි 12.5 ක් පමණය. නිදන් සොරුන් විසින් දාගැබ මැදින් අඩි 12 ක පමණ වළක් භාරලාය. දාගැබ මලුවේ තිබුණ ගල් ලෑල්ලක්ද දෙකට කඩලාය. කටාරම් යට ලිපිකොටා ඇති ගල්ලෙන් තුනක් කන්ද පාමුල තිබෙනවා.

දන්ගොල්ලේ පුරාණ විහාරය

හිරියාලහත්පත්තුවේ දිවිගන්දහේ කෝරළයේ දන්ගොල්ලේ (සිතියම අයි 4/39) පුරාණ විහාරය නැවත පරීක්ෂා කලා. මේ ස්ථානයේ අතවසරයෙන් පදිංචි වී සිටින හික්සුන්වහන්සේනමක් ඉඩමෙන් කොටසක් ඉල්ලනවා. සෙල්ලිපි තිබෙන ගල්තලාව අත්හැර ඉඩම් කොඳු සක් බදු දුන්නට වරදක් නැති බව දිසාපතිතුමාට දැන්නුවා.

නාගොල්ල රජමහා විහාරය

වැරදි විල්ලිහත්පත්තුවේ බටහිර තිරගන්දහයේ කෝරළයේ නාගොල්ල නම් ගමේ කදුගැටයක් මුදුනේ නුවර සමයේදී කරවන ලද ලෙන් විහාරයක් තිබෙනවා. මෙහි සැතපෙන බුදුපිළිමයක් හා ලෝකඩ පිළිම දෙකක් තිබෙනවා. මෙයින් අඩි 2 ක් පමණ උස එක් ලෝකඩ පිළිමයක රන් ආලේපකරලාය. විහාරයෙහි ඇති විත්‍ර සිල්ලම අළුත් වැඩියා කරලාය. විහාරයෙහි ඉදිරි පියස්ස තවමත් හොඳින් ආරක්ෂාවෙලාය. විහාර ගෙය ඉදිරිපිට ගලෙන් කළ දාගැබක් තිබෙනවා. පන්සලේ පැරණි පොත් සිත්තම් කළ විශාල පෙට්ටියක තැන්පත් කරලාය. එහි සිතියමට නගා ඇත්තේ සම්භව ඡාතකයයි. මේ ස්ථානය රක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

මොරගොල්ලාගම ගල්ගිරියා කන්ද

හිරියාල හත්පත්තුවේ නිකවාගම්පහ කෝරළයේ මොරගොල්ලාගම නම් ගමේ (සිතියම අ.අ.ප් 24/28) ගල්ගිරියා කන්දේ නිදන් සොරුන් විසින් බිඳිනලද කුඩා දැගැබ් දෙකක් හා ගල්ලෙන් හතරක් තිබෙනවා. මෙයින් එක ගල්ලෙණක කටාරම යට ලෙන් ලිපියක් තිබෙනවා. තවත් ගල්ලෙණක් හික්ෂුත්වහන්සේ නමක් කුටියක් තනාගෙන බලයෙන් පදිංචිව සිටිනවා.

කොට්ටපිටිය

දඹදෙණිහතපත්තුවේ, උතුරු උඩුකහ කෝරළයේ කොට්ටපිටිය නම් ගමේ පිළිමයක් කඩනබව දන්වා තිබී ඒ ස්ථානය පරීක්ෂාකළා. මෙම ගමේ ගැමියෙක් තමන්ගේ වත්තේ වැසිකිළියක් සදහා වලක් හැරීමේදී පොළව මතුපිට සිට අඩි 4 ක් පමණ යට සුදු හා කහපාට මැටිගලක කැබලි මතු වෙලාය. සාමාන්‍යයෙන් බලන්තෙකුට මෙය පෙනෙන්නේ පිළිමයක කොටස් ලෙසයි. මේ ස්ථානය අසල පැරණිදේ කිසිවක් නැත.

කරදාවිල රජමහා විහාරය

කවුගම්පොල හත්පත්තුවේ යාගම්පත්තුවකෝරළයේ කරදාවිල නම් ගමේ (සිතියම අ.අ. 12/41) පැරණි දාගැබක අවශේෂයන් අපරික්ෂාකාරීලෙස කැණ විනාශකරලාය. දාගැබ කැණීමේදී ඔලන්දකාසි, මුදු හා සායම්කළ මැටි කරඬු දෙකක්ද ලැබී තිබෙනවා. දාගැබ පිහිටි ඉඩමේ පුරාණ ගොඩනැගිලි කීපයක අවශේෂයන් හා කැඩී ඇති ආසන ගලක කොටසක්ද තිබෙනවා. මේ කොටස අඩි 10 ක් දිගයි. එය අඩි 4½ ක් පළලයි. පැරණි දැගැබ දැන් ප්‍රතිසංස්කරණය කරනවාය. මේ දැගැබේ නිදන් ගර්භයේ ධාතුනිධානය ගරු අගමැතිතුමා අතින් 1965.10.15 වැනි දින සිදුළුණා.

මෙතැනින් ලැබුණු වස්තූන් අතර ප්‍රධාන තැන ගන්නා මැටි බඳුන් කීපයක් විය. ස්ථානයේ මතුපිට ලකුණු අනුව එහි තවත් පැරණි ගොඩනැගිලි කීපයක් ඇති බව පෙනෙයි. ඉහතින් සදහන් ආසනගල ලංකාවේ බුඩාගම පිහිටවුණු මුල්කාලයට අයත් හෙයින් කරදාවිල පුරාණ ස්ථානය ඉතා පැරණි තැනක්යයි කියහැකිය. දෙපාර්ත මේන්තුව තවදුරටත් මේ ස්ථානයේ පරීක්ෂණ කරන්නට බලාපොරොත්තු වෙනවාය.

මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කළාය.

නෙළුවේගෙදර

කවුගම්පොල හත්පත්තුවේ මැදකැටිය කෝරළයේ නෙළුවේගෙදර නම් ගමේ පන්සල් වත්තේ පැරණි දාගැබ තිබුණ ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කළා.

හලඹේ ටැම්පිට විහාරය

වත්තිහත්පත්තුවේ බටහිර මගුල් මැදගම්දහයේ කෝරළයේ හලඹේ නම් ගමේ (සිතියම අයි 2/13) ටැම්පිට විහාරය හා සෙල්ලිපිය පරීක්ෂා කලා.

කහටවිලගෙදර

දේවමැදි හත්පත්තුවේ අංගමු කෝරළයේ කහටවිලගෙදර නම් ගමේ (සිතියම අයි 13/33, 34) පත්සල් භූමියේ පැරණි ටැම්පිට විහාරගෙයක් තිබෙනවා. සිංහල උඵ සෙවිලිකළ පවුරකින් වටවූ මෙම විහාරය පිළිමගෙයකින් හා හේවිසිමඩුවකින්ද සමන්විතයි. නිර්මාණ ක්‍රමයෙන් හා බෙදුම්වලයෙන් විහාරගෙය වැදගත්ය. මෙය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශකිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

තක්කවත්ත

කටුගම්පොලහත්පත්තුවේ දකුණු යටිකහකෝරළයේ තක්කවත්ත නම් ගමේ (සිතියම අයි 18/1) පත්සල් භූමියේ ටැම්පිට විහාරගෙයක් තිබෙනවා. මෙය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශකිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

දියදොර ඉහළ කොහොටේ විහාරය

දඹදෙණි හත්පත්තුවේ මධිරවතී කෝරළයේ දියදොර ඉහළ කොහොටේ (සිතියම අයි 17/14) වැවගම වැකන්ද පැරණි ස්ථානය පරීක්ෂා කලා. මෙහි අක්කරයකට වඩා භූමියේ හැමතැනම ගඩොල් හා උඵ පොළොව යට තිබෙනවා. දාගැබ්වල අවශේෂයයි සිතිය හැකි ගොඩනැගිලිද ඉඩමේ තිබෙනවා. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

ගල්සොහොන් කනත්ත

වත්තිහත්පත්තුවේ කටුවන කෝරළයේ (යාපහුව අසල) කොණ්ඩදෙණියේ ගල්සොහොන්කනත්ත නම් ප්‍රාග්ඵෙතිහාසික සොහොන්බිම නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙම භූමිය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශකිරීමට කටයුතු කරගත යනවා. (ඒ 53 පිටුවද බලන්න).

නාගගනේ

දේවමැදිහත්පත්තුවේ වෙල්ගම්පත්තු කෝරළයේ නාගගනේ (සිතියම අයි 13/14, 15) පත්සල ඉදිරිපිට පැරණි වෛත්‍යයක් තිබෙනවා. අළුත් පාරක් කැපීමේදී වෙහෙර බිමෙන් කොටසක් අසුවෙලාය. පසට යටවීතිබූ සිරිපතුල් ගල්ද, පාර කැපීමේදී පැදිලාය. මේ භූමිය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

රිදිකන්ද

දේවමැදිහත්පත්තුවේ ගිරාතලාන කෝරළයේ තෙත්ගොඩගෙදර නම් ගමේ (සිතියම අයි 7/63, 64) රිදිකන්ද නම් උස් බිමක් තිබෙනවා. මෙහි අඩි 30 ක් පමණ උස, අඩි දෙසිය පණහක් (250) පමණ පරිමිතිය ඇති දැගැබක් තිබෙනවා. මේ දැගැබ හොරු බිඳලාය, දාගැබට නුදුරින් ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන්, සක්ගලින් කළ ආධාර බැම්, ගල්පඩි හා පොකුණු ද ඇත. දාගැබට බටහිරින් අත් පා හා හිස කඩා දමනලද අඩි 5 ක් උස බුදුපිළිමයක කොටසක් තිබෙනවාය. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

බිහල්පොල

කටුගම්පොල හත්පත්තුවේ දකුණුයටිකහ කෝරළයේ බිහල්පොල (සිතියම අයි 18/2) පත්සලවත්තේ පැරණි රූමපිට විහාරයෙක් හා දළදා මාලිගාවක් තිබෙනවා. ගොඩ නැගිලි දෙක ආරක්ෂිත ස්මාරකයන් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

රත්කරව්ව

වැඳවිලිහත්පත්තුවේ කුඩාගල්බොඩ කෝරළයේ රත්කරව්ව නැමති ගමේ (සිතියම අයි 14/17) ගල්තලාවක්මන පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මේ ගල්තලාවේ සෙල්ලිපියක් තිබී ගලේ පතුරුගැලැවීම නිසා දැන් එය විනාශවී ඇත. මේ ගල්තලාව මත අඩි 100 ක් පමණ පරිමිතියන්, අඩි 20 ක් පමණ උසත් ඇති නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද දැගබක් තිබෙනවා.

ගල්තලාවට නැගෙනහිරින් වටකුරු ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිල්ල මාලක තුනකින් යුක්තවුණු බව එහි කවාකාරව සිටුවන ලද ගල්කුළුණුවලින් පෙනෙනවා. ගොඩනැගිල්ල පොළොව මට්ටමේ සිට අඩි 8 ක් පමණ උසයි.

මේ ගොඩනැගිල්ලට උතුරෙන් අඩි 60x20 ක් වූ ආයත වතුරග්‍රාකාර ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙය අඩි 8 ක් පමණ උස ගල්කුළුණු 12 කින් සාදිලාය. මේ ගොඩනැගිල්ලට දකුණෙන් නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද විශාල දාගැබක් තිබෙනවා. එහි පරිමිතිය අඩි 150 ක් පමණ වෙයි. දැගබ දැන් අඩි 10 ක් පමණ උසයි. දාගැබ පාමුල ගලෙන් නෙලනලද මල්ආසනයක් තිබෙනවා. මේ ස්ථානය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

මිත්තෙට්ටියේ විල්ගම්දෙමුවමුකලාන

වැඳවිලිහත්පත්තුවේ කුඩාගල්බොඩ කෝරළයේ මිත්තෙට්ටියේ (සිතියම අයි 8/64 හා අයි 13/8) විල්ගම්දෙමුවමුකලානේ තිබෙන පැරණි ගල්ලෙණ පරික්ෂා කලා. මෙහි කටාරම යට ලිපියක් තිබෙනවා. ලෙණතුල මැටියෙන් කරන ලද මකරතොරණක් හා පිළිම තිබිලාය. දැන් ඒවා විනාශවී ඇත. ගල්ගෙඩි වහලේ හා බිත්තිවල විත්‍ර තිබිලා ඇත. දැන් ඒවා ගැලවී ගොස් ය. ලෙණ ඉදිරිපිට සක්ක ගලින් කරන ලද ආධාරබුම්මක් තිබෙනවා. ලෙණ පිහිටි ගලමුදුනේ පැරණි ගඩොල් හා උළුකට කැලී තිබෙනවා.

ගල්වැහැරගම මල්අස්න දේවාලය

වැඳවිලිහත්පත්තුවේ උතුරු මහගල්බොඩ මෙහොඩ කෝරළයේ ගල්වැහැරගම (සිතියම අයි 9/41) මල්සේනේ දේවාලය පරික්ෂා කලා. දේවාලය තුළ අකුරුකෙටු ගල්ආසනයක් තිබෙනවා. මේ ආසනයේ මතුපිට හතරවට්ටිම අකුරු කොටලාය. එක පැත්තක අකුරු පේලි අට බැගින් ඇත. දේවාලය අසල අඩි 80 ක් පමණ වටප්‍රමාණය ඇති අඩි 15 ක් පමණ උස නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද දැගබක් තිබෙනවාය.

කෝට්ටපිටියේ ලෙන්විහාරය

දඹදෙණිහත්පත්තුවේ උතුරු උඩකහකෝරළයේ කෝට්ටපිටියේ ලෙන්විහාරය පරික්ෂා කලා. මෙහි ගල්ලෙණක් තුළ අඩි 60 ක් පමණ වටප්‍රමාණය ඇති අඩි 35 ක් පමණ උස දාගැබක් තිබෙනවා. මේ දාගැබ මැතකදී අළුත්වැසියා කරලාය. දාගැබ ඉදිරියේ විවිත්‍ර රූකම්මලින් යුත් බොරදම් සහිත ගල්කුළුණු දෙකක් තිබෙනවා. කුළුණක් අඩි 6 ක් උසයි. එය අගල් 18 ක් පළලයි. එක් කුළුණක නළඟනකගේ රූපයක්, වළුරු මුහුණු ඇති දෙදෙනෙකු යමක් ඔසවාගෙන සිටින අයුරු දක්වන සේ කළ රූකම්මක්, නෙළුම්මල් මෝස්තරයක් හා ලියවැල් කොටලාය. අනිත් කුළුණේ නෙළුම්මල් හා ලියවැල් කොටලාය. මෙවැනි රූකම්කළ ගල්කුළුණු දෙකක් දාගැබ

ඉදිරිපිට ඇති මල් ආසනය ආවරනය කරණ නවීන වහල දරා සිටීම සඳහා යොදා ඇත. දැනට පිහිටි ගල්ලෙකට නැගීමට තිබෙන පඩිපෙළ පාමුල පැරණි සඳකඩ පහණක් තිබෙනවාය. එහි මධ්‍යයේ නෙළුමක්ය. ඊළඟ කවයේ අලි පේලියක්ය. තුන්වන කවයේ පලාපෙති මෝස්තරයකි.

පුත්තලම් දිසාව

තබ්බෝව

දකුණු පිටිගල පළාතේ මැදපළාත කෝරළයේ තබ්බෝව නමැති ගමේ (සිතියම අයි 16/23) වැවට උතුරෙන් දාගැබක් හා ආසනසරයක් තිබූ ස්ථානයක් පරීක්ෂා කලා.

බෝගමුව

ආනෙයිවිලුන්දන් පත්තුවේ බෝගමුව නම් ගමේ (සිතියම අයි 1/61) පැරණි ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

පොම්පරිප්පුව

කල්පිටිය පළාතේ පොම්පරිප්පු පත්තුවේ පොම්පරිප්පුවේ (සිතියම එෆ් 6/7) පිහිටි පැරණි සොහොන්බිම මහාවාය් කේ. ද බී. කොඩිපිත්ටන් මහතා සමඟ නැවත පරීක්ෂා කලා. එහි එක් සොහොන්කද එ මහතා සමඟ කැණ බැලුවා.

උතුරුමැද පළාත

අනුරාධපුර දිසාව

මුරියාකඩවල

හුරුවපළාතේ උඩ්ඩියන්කුලම කෝරළයේ මුරියාකඩවල නම් ගමේ (සිතියම එෆ් 10/62) වෙහෙරගල නමැති කඳුගැටය මත කුඩා දාගැබක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙහි විෂ්කම්භය අඩි 12 ක් පමණ වන අතර, උස අඩි 5 කට වඩා නැත. දාගැබ මැද හොරු හාරලාය.

රස්නකවැව

හුරුවපළාතේ කල්පේ කෝරළයේ රස්නකවැව නම් ගමේ (සිතියම හී 21/25) පැරණි විහාරය පරීක්ෂා කලා. මෙහි කඳුගැටයක් මත ඇති ලෙන් විහාරයේ නුවර සමයේදී කරවන ලද චිත්‍ර හා පිළිම 9 ක් තිබෙනවා. පිළිමයක් සාමාන්‍යයෙන් අඩි 4 ක් පමණ උසයි. මෙයින් පිළිම 8 ක් බුදුපිළිමයි. අනික විෂ්ණුරූපයකි. මේ ලෙන් විහාරයට බටහිරින් අළුත්වැඩියාකර ඇති පැරණි දාගැබක් තිබෙනවා. ලෙන් විහාරයට හා දාගැබට නැගීමට පිහිටිගලේ පඩිපෙළක් නෙලලාය. එයින් පඩි අටක් මත ලිපි තිබෙනවා. පඩි දෙපැත්තේද ගලේ තැනින්තැනද ලිපි රාශියක් ඇත. පඩිපෙළට දකුණු පැත්තෙන් ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. කඳුගැටය වටේ කටාරම්කෙටු ලෙන් කීපයක් තිබෙනවා. මේවායින් සමහරක ලෙන්ලිපි ඇත. මෙහි ආවාසය ඉදිරිපිට අඩි 10 යි අඟල් 6 ක් දිග අඩි 4 අඟල් 6 ක් පළල ආසන ගලක් තිබෙනවා. මෙය ඉඩමේ වෙන ස්ථානයක තිබී ගෙනවිත් තබලාය.

වේරුප්පන්කුලම

නැගෙනහිර නුවරගම් පළාතේ කනදරා කෝරළයේ වේරුප්පන්කුලම නම් ගමේ (සිතියම එෆ් 10/3, 4) වහලට ගල්පුවරු යෙදූ, කුළුණුමත ඉදිකරන ලද පැරණි විහාරයක් තිබෙනවා. මේ විහාරගෙයි අවුරුදු 200 ක් පමණ පැරණි චිත්‍ර ඇත. විහාරය පිහිටා ඇති ගලේ අකුරු ගෙවිහිය ලිපියක්ද තිබෙනවාය.

නල් ලිච්චිය ගල් විහාරය

බටහිර නුවරගම පළාතේ එප්පාවල කෝරළයේ නල් ලිච්චිය නම් ගමේ (සිතියම එෆ් 13/40) ඇති ගල් විහාරය පරීක්ෂා කළා. මෙහි ගලක් මුදුනේ පුරාණ දැනුමක් තිබෙනවාය. ගලේ පහතින් වටකුරු ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙය ආසනසරයක් වියහැකිය. ස්ථානය එලිකර එහි තිබෙන පැරණිදේ මතුකළා.

පහළවැව

හුරුඑපළාතේ කුන්වුවු කෝරළයේ පහළවැවේ (සිතියම සී 11/13) වැනණ්ඩිය කෙළවරේ පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි අඩි 213 ක් පමණ පරිමිතිය ඇති අඩි 8 ක් පමණ උස ගරාවැටුණු දැනුමක් තිබෙනවා. දැනුම මැද නිදන් සොරුන් විසින් හාරා ඇතැයි විශ්වාසකළ හැකිය. දැනුමට නුදුරින් නැගෙනහිරට මුහුණලා දොරටුවක් ඇති ගල් කණු සහිත ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. දැනුමට උතුරින් විශාල කණුපාදම් ගල් තුනක් තිබෙනවා. දැනුමට බස්නාහිරින් අඩි 9 යි අඟලක් දිග අඩි 3 යි අඟල් 10 ක් පළල ආසනගලක් ඇත. කලුගලින් නිමවූ මෙය වටේ බොරදමක් කොටලාය. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරනවා.

පොළොන්නරු දිසාව

තඹාල

තමන්කඩු කොට්ඨාශයේ මැදපත්තුවේ තඹාලේ (සිතියම ජී 17/47) පාරක් කැපීමේදී නාගදරණය මත වැඩ සිටින ලෝහ බුදුපිළිමයක් ලැබී තිබෙනවා. නාගදරණයන් සමග බුදුපිළිමය අඟල් 4 1/2 පමණ උසයි. නිර්මාණය අනුව මෙය නුවරසමයේදී කරවන ලද දෙයක් ලෙස සිතිය හැක. දැන් මෙය පොළොන්නරුවේ කෞතුකාගාරයේ තැන්පත්කරලා තිබෙනවා.

කිරිමැටියේ ඉසිපතනාරාමය

තමන්කඩු කොට්ඨාශයේ ගල් අමුණේ කිරිමැටියේ ඉසිපතනාරාමය පරීක්ෂා කළා. මෙහි අඩි 25 ක් දිග, අඩි 15 ක් පළල ගල් කුළුණු කීපයක් ඇති ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙම ඉඩම බෞද්ධ සම්මතයක් බදු ඉල්ලා ඇති බැවින්, කොන්දේසි අනුව එසේ බදු දුන්නට වරදක් නැතිබව දිසාපති තුමාට දන්වූවා.

ගල් අමුණේ සින්තොට්ටි ගොඩැල්ල

තමන්කඩුව කොට්ඨාශයේ ගල් අමුණේ සින්තොට්ටි ගොඩැල්ලේ පැත්තක් අඩි 80 ක් ඇති සමවතුරුකාර ප්‍රාකාර බැම්මකින් වටකරන ලද කොටසක් තිබෙනවා. මේ කොටසේ අඩි 80 ක් පමණ පරිමිතිය ඇති නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද දැනුමක් තිබෙනවා. දැනුම අසල බුදුරුවක සිරසක් හා අඩි 5 යි අඟල් 6 ක් දිග පරිමිතියෙන් අඩි 2 යි අඟල් 6 ක් වූ යුපගලක කොටසක්ද ඇත. දැනුම මුල්වට ගොඩවීම සඳහා දකුණු දෙසින් පඩිපෙළක් තිබුණ බව පේනවා. පඩිපෙළ පාමුල වාම් මුරගලක් තිබෙනවා. දැනුමට බටහිරින් අඩි 15 ක් දිග අඩි 12 ක් පළල ගල් කුළුණු 20 කින් සෑදුන ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. ගල් කුළුණක් අඩි 3 යි අඟල් 6 ක් පමණ උසයි. මේ ස්ථානයට යාර 200 ක් පමණ දකුණෙන් තවත් දැනුමක හා ගොඩ නැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇත. මෙහි ඇති දැනුම හොරු බිඳලා නැතැයි හිතනවා. මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරනවා.

ජයබිම

තමන්කඩුව කොට්ඨාශයේ මැදපත්තුවේ සුංගාවිල (සිතියම ජී 17/16) ජයබිම නැමති ගමේ පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි අඩි 45 ක් පමණ විෂ්කම්භය ඇති හොරු හැරු දැනුමක් තිබෙනවා. දැනුමට නැගෙනහිරින් පැත්තක් අඩි 30 ක් වූ

සමවතුරුකාර ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇත. පොළොව මතුපිට ඇත්තේ ගොඩනැගිල්ලේ ගල් කුළුණු හතරක් පමණයි. මෙයට යාර 25 ක් පමණ නැගෙන හිරින් වාරිමාර්ග දෙපාර්තමේන්තුවෙන් භාරන ලද අඩි 4 ක් පමණ ගැඹුර වළක පැරණි ගඩොල් අඩිතාලමක් මතු වෙලාය. මේ වළ අසල වලන් කවු කැලි හා ගලෙන් නෙලන ලද කණුපාදම් 7 ක් පෙනෙන්නට තිබෙනවා. දැනට යාර 200 ක් පමණ බටහිරින් ඇති කරත්ත පාර අසල පැත්තක් අඩි 20 ක් පමණ වූ සමවතුරුකාර ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් හා පොකුණක්ද ඇත. කරත්ත පාර කැපීමේදීද පැරණි දේ මතු වෙලා තිබෙනවායයි කියනවා. මේ ස්ථානයේ ක්‍රමාණුකූල කැණීමක් කර බැලීමට කටයුතු කරනවාය.

කවුඩුලුව 1 වෙනි පියවර

තමන් කවුඩු කොට්ඨාශයේ සිංහල පත්තුවේ කවුඩුලුව 1 වෙනි පියවරේ ශ්‍රී බෝධි රූක්ඛාරාමය පරික්ෂා කලා. මෙහි අඩි 100 ක් පමණ වට ප්‍රමාණය ඇති ගරාවැටුණු දැනැබක් තිබෙනවා. මෙය අඩි 5 ක් පමණ උසයි. දැනැබ මැද හොරු භාරලාය. දැනැබට නුදුරින් අඩි 20 ක් දිග අඩි 15 ක් පළල ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. ඖනකදී මේ ගොඩනැගිල්ල භාරා අත්තිවාරම් පාදලාය. ගොඩනැගිල්ලේ හිස් නොමැති බෝධි සත්ව රූප දෙකක් තිබෙනවා. මෙයින් එක රූපයක් මනාසේ නෙලලාය. රූපයක් අඩි 5 ක් පමණ උසයි. මෙම රූපදෙක පොළොන්නරුවේ කෞතුකාගාරයට ගෙන යාමට කටයුතු කරගත යනවා.

තල්පත

තමන් කවුඩු කොට්ඨාශයේ තල්පත බී. ඩී. පී. 317 නේ පිහිටි සිරිපැරකුම්බා පිරි වෙන් භූමිය නැවත පරික්ෂා කලා. මේ ස්ථානයේ ඉතා අපරික්ෂාකාරී ලෙස කැණීම් කර පැරණි ගඩොල් බැම් මතුකරලාය. මේ ස්ථානයේ ඇති ගඩොලක් අඟල් $16\frac{1}{2} \times 8 \times 2\frac{1}{2}$ කි.

**ඌව පළාත
මොණරාගල දිසාව**

ඉකිරියපුලාන

සිත්තරම්පලාන කෝරළයේ ඉකිරියපුලාන නම් ගමේ (සිතියම පි 7/42) පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි අඩි 300 ක් පමණ දිග, අඩි 200 ක් පමණ පළල කොටසක්, කළුගලින් කළ ප්‍රාකාර බැම්මකින් වටකරලාය. මේ කොටසේ නැගෙන හිර කෙළවරේ අඩි 55 ක් පමණ පරිමිතිය ඇති අඩි 3 ක් පමණ උස නිදන් සොරුන් විසින් විනාශ කරන ලද කුඩා දාගැබක අවශේෂයන් තිබෙනවා. දාගැබ අසල කළු ගලින් නෙලන ලද දේව රූපයක් තිබුණා. එහි අත් හා හිස පෙනෙන්නට නැහැ. මේ පිළිමයේ දැනට තිබෙන කොටස අඩි 3 යි අඟල් 6 ක් උසයි. එය අඩි 1 යි අඟල් 6 ක් පළලයි.

ප්‍රාකාර බැම්මෙන් වටකළ ප්‍රදේශයේ දාගැබට බටහිරින් අඩි 20 ක් දිග, අඩි 13 ක් පළල ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. එක පැත්තකට ගල් කුළුණු පේලි හතර බැගින් ගොඩනැගිල්ලේ කුළුණු 16 ක් තිබෙනවා. එක කුළුණක් අඩි 3 ක් පමණ උසයි. මෙයට යාව අඩි 15 ක් දිග අඩි 3 ක් පළල තවත් ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. මෙහි නැගෙනහිර සිට බටහිරට ගල් කුළුණු පේලි 3 ක් හා උතුරේ සිට දකුණට කුළුණු පේලි 2 ක් තිබෙනවා. කුළුණක් අඩි 5 යි අඟල් 6 ක් පමණ උසයි. මේ ස්ථානයේ ඇති පැරණි දේ සියල්ලම කාලයෙන් වැසී තිබුණා. කාලය එලිකර පැරණි ගොඩනැගිලි මතුකලා. මේ ප්‍රදේශය පුරාවිද්‍යා කටයුතු සඳහා වෙන් කරන ලෙස උඩවලවේ සංවර්ධන මණ්ඩලයට දැන්වුවා.

මවිආරේ මෝදර අසල පැරණි ස්ථානය

මේ ස්ථානය ඇත්තේ මවිආරේ මෝදරට උතුරෙන් වලවේ ගඟේ වම් ඉවුරේය. මෙහි තිබෙන දැනට නිදන් සොරුන් විසින් සම්පූර්ණයෙන්ම විනාශ කරලාය. දැනට ගොඩනගන ප්‍රමාණය අඟල් 14 යි \times 7 $\frac{1}{2}$ \times 2 $\frac{1}{2}$ කි. දැනට නුදුරින් ගල් කුළුණු රාශියක් බිම පෙරලී පසෙන් යටවෙලා තිබෙනවා. මෙතැන රුල්කොට ඇති ගල් පුවරුවක්ද තිබෙනවා. මෙය දැන් දෙකට කැඩීලාය. මේ ගල් පුවරුවේ අකුරු කොටා තැන. මේ ප්‍රදේශයේ සෑම තැනම ගොඩල් හා උළුකට කැලී තිබෙනවා. හුණු ගලින් නෙලන ලද කාණුපාදම් ගල් කීපයක්ද දකින්නට ලැබුණා. වලවේ ගඟ ගැලී මේදී මේ ප්‍රදේශය අවුරුදු පතා වතුරට යට වෙනවා. එම නිසා මෙහි ඇති පැරණිදේ පසට යටවී ඇතැයි හිතෙනවා. මේ ප්‍රදේශය පුරාවිද්‍යා කටයුතු සඳහා වෙන් කර තබන ලෙස උඩවලවේ සංවර්ධන මණ්ඩලයට දැන් නුවා.

දිජ්ජලාන

සිත්තරම්පලාත් කෝරළයේ, දිජ්ජලාන නම් ගමේ (සිතියම පි 7/34) වෙහෙරගල නමැති ගල් පරයක් තිබෙනවා. මේ ගල් පරයේ තැනින් තැන පැරණි ගොඩල් තිබෙනවා. ගල මුදුනේ ලී කණු සඳහා භාරන ලද කුහර කීපයක්ද ඇත. හුණු ගලින් නෙලන ලද කණුපාදම් ගල් දෙකක්ද ගල මුදුනේ තිබුණා. ගල් පරයේ නැගෙනහිර පැත්තේ ගලේ නෙලන ලද පියගැට පෙළක් තිබෙනවා.

අළුත් ගම

සිත්තරම්පලාන කෝරළයේ හබරපුආරේ මෝදරට උතුරෙන් ඇති අළුත් ගම නම් ගමේ (සිතියම පි 7/25) පැරණි ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මේ ගොඩ නැගිල්ල අඩි 14 ක් දිගයි. අඩි 12 ක් පළලයි. එක පැත්තකට ගල් කුළුණු පේළි 4 බැගින් ගොඩනැගිල්ලේ කුළුණු 16 ක් තිබෙනවා. කුළුණක් අඩි 2 ක් පමණ උසයි. ගොඩනැගිල්ල මැද හොරුන් විසින් භාරනලද අඩි 2 ක් පමණ ගැඹුරු වළක් තිබෙනවා.

මවිආර

තනමල්විල-තිබෝලේ කැටිය පාරේ මවිආර හරහා ඇති පාලමට යාර 500 ක් පමණ දකුණෙන් අඩි 2 ක් පමණ උස පැරණි ගොඩල් සහිත ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. මෙය දැනට බිම හෝ ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් වියහැක.

හබරුගලට නැගෙනහිරින් ඇති පැරණි ස්ථානය

සිත්තරම්පලාන කෝරළයේ හබරුගලට නැගෙනහිරින් ගලක් මත ජරාවාසවු කුඩා දාගැබක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මේ අවට පොළොව මට්ටමේ සිට අඟල් 6 කට වඩා උස නැති ගල් කණු කීපයක් තිබෙනවා. මේවා හේන් වැපිරීමේදී කඩා දමන ලද ගල් කුළුණුවල ඉතුරු කැලී වියහැකිය.

හබරුගල

හබරුගල මුදුනේ අඩි 4 1/2 ක් පමණ උස පැරණි ගොඩල් කැලී සහිත ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිල්ල එක මුල්ලකින් කැණ බැඳුවා. එවිට එහි ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇති බව හෙළිවුණා. ගොඩනැගිල්ලේ ගොඩල් බැම්ම අඩි 1 යි අඟල් 7 ක් පළලයි. එය අඩි 3 යි අඟල් 6 ක් පමණ උසට හොඳින් ආරක්ෂාවෙලා තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිල්ලේ ප්‍රමාණ දෙකක ගොඩල් තිබෙනවා. එයින් ලොකු ගොඩලක ප්‍රමාණය අඟල් 17 \times 9 \times 3 කි. කුඩා ගොඩලක ප්‍රමාණය අඟල් 14 \times 9 \times 3 කි. ගොඩ නැගිල්ල මැද හොරු හැරු අඩි 5 ක පමණ ගැඹුරු වළකි.

හබරුගලට දකුණෙන් ඇති පැරණි ස්ථානය

සිත්තරම්පලාන කෝරළයේ හබරුගල නම් ගල් පර්වතයට දකුණෙන් පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි අඩි 144 ක් දිග අඩි 139 ක් පළල කොටසක් කළුගලින් කළ ආකාර බැම්මකින් වටකරලාය. මේ කොටසට ඇතුළුවීමට නැගෙනහිර පැත්තෙන්

අඩි 5 යි අඟල් 3 ක් පමණ පළල දොරටුවක් තිබෙනවා. ප්‍රාකාර බැම්මෙන් වටකරන ලද කොටස මැද ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මේ ගොඩනැගිල්ල අඩි 18 යි අඟල් 3 ක් දිගයි. එය අඩි 14 යි අඟල් 10 ක් පළලයි. එහි නැගෙනහිර සිට බටහිරට කුළුණු පේළි 5 ක් හා උතුරේ සිට දකුණට කුළුණු පේළි 4 ක් තිබෙනවා. මේ කොටසේ උතුරු පැත්තේ තිබෙන මාලකයක විනාශකරනලද දාගැබක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මේ මාලකය සක්කගලින් කරනලද ආධාර බැම්මකින් වටකරලාය.

මේ ස්ථානයේ ප්‍රමාණ දෙකක ගඩොල් තිබෙනවා. එයින් ලොකු ගඩොලක ප්‍රමාණය අඟල් 15 යි x 9 යි x 2½ කි. කුඩා ගඩොලක් අඟල් 12 x 8 x 3 කි. මේ ස්ථානයේ ලදුකැලය කපා එහි තිබෙන පුරාවස්තු මතු කලා.

මේ ස්ථානය පුරාවිද්‍යා කටයුතු සඳහා වෙන්කර තබනලෙස උඩවලවේ සංවර්ධන මණ්ඩලයට දැන් නුවා.

අළුත් වැව කොටවෙහෙර

කෝන්ගල බිත්තැන්න කෝරළයේ, අළුත් වැව නම් ගමේ (සිතියම ඇම් 22/49) ගල්පොත්තක් මත පැරණි දාගැබක් තිබෙනවා. මේ දාගැබ තිදත් සොරුන් හාරලාය. එය අඩි 4 ක් පමණ උසයි. අඩි 90 ක් පමණ පරිමිතිය ඇත. දාගැබ වටේ හතරැස් ආධාර බැම්මක අවශේෂයන් තිබෙනවා. දාගැබ අසල අඩි 3 යි අඟල් 7 ක විෂ්කම්භයක් ඇති කළුගලින් නෙලනලද ඡත්‍රයක් තිබෙනවා.

මහගම

මහගම (සිතියම පි 7/49) පැරණි ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි විශාල පොකුණක් තිබෙනවා. ගිය වර්ෂයේ මේ ස්ථානයට යනවිට ඉඩම කැලයෙන් වැසී තිබුණ බැවින් එය දැක්කේ නැත.

ආරඹේ

කෝන්ගල බිත්තැන්න කෝරළයේ ආරඹේ (සිතියම පි 2/11) නම් ගල්කන්දේ ඇති පැරණි ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි කන්ද මත හා එය පාමුල පැරණි ගොඩනැගිලිවල අවශේෂයන් තිබෙනවා. ගල්කන්ද උඩ තිබෙන ගොඩනැගිලි වැස්සට සේදී ගොස් විනාශවෙලාය. මෙහි තිබෙන ගොඩනැගිලි වේදිකා දෙකක් සහිත ගොඩනැගිලි වෙන්තට පුළුවනි.

හම්බෙගමුව රජමහාවිහාරය

කෝන්ගල බිත්තැන්න කෝරළයේ හම්බෙගමුවේ (සිතියම පි 2/10) රජමහාවිහාරය නැවත පරීක්ෂාකලා. මේ විහාරභූමියේ පැරණි දාගැබක් හා ගොඩනැගිලි දෙකක අවශේෂයන් තිබෙනවා. එක ගොඩනැගිල්ලක ඝිස කැඩීගිය බුදුරුවක් තිබෙනවා. දාගැබ හා ගොඩනැගිලි තිබෙන කොටස වටකර ප්‍රාකාර බැම්මක් තිබෙන්නට ඇතැයි සිතෙනවා. ප්‍රාකාර බැම්මෙන් මේ කොටසට ඇතුළුවෙන දොරටුවේ මූර්මඩුවක අවශේෂයන් ඇත.

හම්බෙගමුව

හම්බෙගමුවේ පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩම නැවත පරීක්ෂා කලා.

ඔබේගොඩ කන්දේ පිලගල්ගේ

දඹගල්ල කෝරළයේ ඔබේගොඩ කන්දේ පිලගල්ගේ (සිතියම ඇම් 14/10) නැමති ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි කටාරම් යට අකුරු කෙටු ගල්ලෙන් තුනක් තිබෙනවා. මෙයින් විශාලම ලෙණේ ලිපි දෙකක් තිබෙනවා. අනික් ලෙන් දෙකේ ඇත්තේ එක ලිපිය බැහිනුයි.

ගල්ලෙන්වලට පාමුලින් නිදන් සොරුන් විසින් බිදිනලද දැනට අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙහි තිබෙන සමහර ගඩොල්වල බ්‍රාන්මි අක්ෂර තිබෙනවා. හැඩකළ ගඩොල් කීපයකුත් තිබුණා. දැනට ගඩොලක ප්‍රමාණය අගල් 14 x 8½ x 3 කි.

මේ ස්ථානය මැදින් අළුත් පාරක් කපද්දී පැරණි ගඩොල් බැම්මක කොටසක් කඩලාය. මේ ගඩොල් බැම්ම හොදින් ආරක්ෂාවී තිබේදැයි සෙවීමට පාර මැද කැණ බැලුවා. නමුත් එහි පාරට අසුවෙන කොටස කඩාදමලාය. මේ බැම්මේ සම්පූර්ණ ගඩොලක ප්‍රමාණය අගල් 14 x 7 x 3 කි.

පාර කැපීමේදී කටාරම් කෙටු ගල්ලේකක් කඩලාය. ලෙනේ කටාරම් යට ලෙන් ලිපියක් තිබුණ බව ගම්මු කියනවා.

නන්තපුරාව

මැදගම්පත්තු කෝරළයේ නන්තපුරාව නම් ගමේ (සිතියම ඇම් 3/62,63) තිබෙනවුවා පන්සල අසල වනලැහැබක පැරණි ගල්කණු දෙකක් හා අඩි 4 ක් පමණ උස වටකුරු ගොඩැල්ලක් තිබෙනවා. මෙය කැටගල් සහිත ගොඩැල්ලක්ය. මෙය දැනට අවශේෂයන්යයි සිතනවා. මෙය ලහ බෝධියක්ද තිබෙනවා. මේ ඉඩම බෞද්ධ සමිතියක් බදු ඉල්ලා සිටි නිසා කොන්දේසි සහිතව එසේ දුන්නාට වරදක් නැතිබව දිසාපතිතුමාට දැන්කුවා.

බිංගොඩ

දඹගල්ල කෝරළයේ දඹගල්ලේ බිංගොඩ (සිතියම ඇම් 9/51) පන්සල් වන්නේ ගල්ලෙන් කීපයක් තිබෙනවා. මෙයින් එකක අකුරු කොටලාය.

හුලංදාමය දකුණු ඉවුර ජනපදය

බුත්තල වැදිරට කෝරළයේ හුලංදාමය දකුණු ඉවුර ජනපදය පිටුපස ඇති පැරණි ස්ථානය පරීක්ෂා කලා. මෙහි අඩි 250 ක් පමණ උස විශාල ගලක්මත පැරණි ගඩොල් හා උළුකැට කැලී තිබෙනවාය. ගල පාමුල කුඩා ගල්ලෙන් දෙකක්ද තිබෙනවා. වන්දනාමානනය කෙරෙන ස්ථානයක් වශයෙන් පාවිච්චි කිරීමට මේ ස්ථානය බෞද්ධ සමිතියක් ඉල්ලා සිටි නිසා කොන්දේසි සහිතව එසේ දුන්නාට වරදක් නැතිබව දිසාපතිතුමාට දැන්කුවා.

බදුලු දිසාව

පිටවෙලගම

යටිකිද පළාතේ කුඹල්වෙල කෝරළයේ පිටවෙලගම නම් ගමේ (සිතියම ඇම් 12/62) පැරණි මැටිරූප කැලී ලැබුන ස්ථානය පරීක්ෂා කලා. මේ රූප ලැබී ඇත්තේ හුණුගල් හා බොරඑම්ගු පොළොවක අඩි 2 ක් පමණ යට තිබිලාය. මෙහි මැටියෙන් කළ ස්ත්රීරූප කැලී හා යබොර කැලී මතු වූන බව ගැමියන් කියනවා.

සබරගමු පළාත

රත්නපුර දිසාව

වත්දිකා වැව ව්‍යාපාරයේ මූලක් 2

දියපොතගම පත්තුවේ, වත්දිකාවැව ව්‍යාපාරයේ මූලක් 2 කේ දෙමෝදරතොට (සිතියම පි 6/64) අසල කුඹුරක උස් ගොඩැල්ලක් තිබෙනවා. මෙහි තැනින්තැන පැරණි ගඩොල් කැලී තිබෙනවා. මේ ගොඩැල්ලේ කණුපාදම් ගල් කීපයක් තිබුබව ගැමියන් පැවසුවා. මෙය ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් විය හැකියයි සිතනවා.

රඹුක්කනගම දාගැබ

කොලොන්න කෝරළයේ, දියපොතගම පත්තුවේ රඹුක්කනගම නම් ගමේ (සිතියම පි 6/55) හුලන්දමයේ දකුණු ඉවුරේ ජරාවාසවූ දාගැබක් තිබෙනවා. මෙය අඩි 150ක් පමණ වට ප්‍රමාණය ඇත්තකි. අඩි 8 ක් පමණ උසයි. එය හොරු හාරා නැතැයි සිතනවා. මේ දාගැබට යාර 100 ක් පමණ උතුරට විනාශ කරන ලද ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. මෙහි ඇති පුරාවස්තු සෙවීම සඳහා අවට කැලය එළිකළා.

කලගෙඩිආර

වලවේ ගඟේ දකුණු ඉවුරේ කලගෙඩිආරේ මෝදර අසල පැරණි ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කළා.

තෙරුන් නාන් සෙගේගම

කොලොන්න කෝරළයේ දියපොතගම පත්තුවේ තෙරුන් නාන් සෙගේගම (සිතියම පි 12/9) යෝජිත පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩම පරීක්ෂා කළා.

කැගලු දිසාව

ගෝන්දිවෙල

ගල්බොඩ හා කිනිගොඩ කෝරළයේ, එගොඩපොත හා තනිපේරුපත්තුවේ ගෝන්දිවෙල (සිතියම අයි 24/37) පුරාණ රජමහාවිහාරය පරීක්ෂා කළා. මෙහි අඩි 10 ක් දිග සමවතුරුකාර ධූමිපිට විහාරගෙයක් තිබෙනවා. මෙය තනා ඇත්තේ අඩි 8 කට වඩා උස ගල්කණු 6 ක් උඩයි. විහාරගෙයි වහලට සිංහල උඵ සෙවිලිකර ලාය. මේ විහාරගෙය ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරනවා.

මංගලගම අම්බලම

ගල්බොඩ හා කිනිගොඩ කෝරළයේ දෙයාල දඹුල්ල පත්තුවේ මංගලගම (සිතියම අයි 24/36) පැරණි අම්බලම පරීක්ෂා කළා. මේ අම්බලමේ තිබුණ රූකම්කල දැව පේකඩ දැදිගම පුරාවිද්‍යා කෞතුකාගාරයේ තැන්පත් කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

අව්වාපිටියේ බලකොටුව

අව්වාපිටියේ බලකොටුව (සිතියම අයි 24/62) තිබුණ ස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කළා.

දැලිවල

වලගම්පත්තුවේ දැලිවල (සිතියම අයි 19/51) රක්ෂිත ස්මාරකයක්වන කොට වෙහෙර නැවත පරීක්ෂා කළා.

වව්වාරම

බෙලිගල් කෝරළයේ ගන්දෙලහ පත්තුවේ වව්වාරම (සිතියම අයි 24/9) රජමහ විහාරය නැවත පරීක්ෂා කළා. මේ විහාර භූමියේ ඇති පැරණි සිරිපතුල් ගල බෝමැඩ හා ධූමිලිපිත් රක්ෂිත ස්මාරක ලෙස ප්‍රකාශ කිරීමට කටයුතු කරගත යනවා.

නැගෙනහිර පළාත

ත්‍රිකුණාමල දිසාව

බුරියකුලම් කන්ද

කඩිබුක්කුලම් පත්තුවේ වෙල්ගම් වෙහෙර (පෙරියකුලම) පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමේ සිට සැතපුම් 3 ක් පමණ බටහිරින් පිහිටි බුරියකුලම් කන්ද නමැති පැරණි ස්ථානය පරීක්ෂා කලා. මෙහි අඩි 60 ක් පමණ විෂ්කම්භය ඇති නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද දාගැබක අවශේෂයන් තිබෙනවා. දාගැබ පාමුල අටපව්වම් යුළ ගලක් තිබෙනවා. එය අඩි 8 ක් පමණ දිගයි. දාගැබට නැගෙනහිරින් අඩි 8 ක් පමණ උස ගල්කුළුණු 4 කින් යුත් ගොඩනැගිල්ලක් තිබෙනවා. දාගැබට බටහිරින් ගල්ලෙන් තුනක් ඇත. මෙයින් ගල්ලෙන් දෙකක කටාරම් යට අකුරු පේලි කොටලාය. මෙහි දෙකට කැඩී ගිය පුවරු ලිපියක්ද තිබෙනවා. මේ පුවරුවේ කොටසක් වසාගෙන වීරගහක් වැටෙනවා.

අම්පාරේ දිසාව

කොට විහාරය

වර්තමාන තුවඩ්ඩෙයි ප්‍රදේශයේ කොටවිහාරය පරීක්ෂා කලා. මෙහි විශාල ගල්තලාවක් මත කණුපාදම්ගල් එකොළහක් හා පැරණි ගඩොල් කැලිත් තිබෙනවා.

ලාහුගල කොටවෙහෙර

මේ ස්ථානය ඇත්තේ පානම පත්තුවේ, ලාහුගල නම් ගමට (සිතියම ඇන් 11/33) නුදුරින්ය. මෙහි ගල්තලාවක් මත නිදන් සොරුන් විසින් බිඳින ලද කුඩා දාගැබක් තිබෙනවා. මෙයට බටහිරින් ගල්කුළුණු සහිත ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා. දාගැබ පිහිටි ගල්තලාවට නැගීමට ගලේ පඩි කපලාය.

මඟුල්මහාවිහාරය

පානම පත්තුවේ ලාහුගල (සිතියම ඇන් 11/33) මඟුල්මහ විහාරය නැවත පරීක්ෂා කලා. පුරාණයේදී රුණුමහාවිහාරය නමින් හැඳින්වුණ මේ ස්ථානයේ පුරාවස්තු ආරක්ෂා කිරීම හා පැරණි ගොඩනැගිලි තහවුරු කිරීම ආරම්භ කර තිබෙනවා. මේ වාර්තාවේ කැණීම් පිළිබඳ කොටසේ ජී 16 පිටුව බලන්න.

මුදුමහාවිහාරය

පානම පත්තුවේ පොතුවිල නම් ගමේ (සිතියම ඇන් 11/37, 38) මුදුමහවිහාරය නැවත පරීක්ෂා කලා.

මඩකලපු දිසාව

වවිනතිව

උතුරු මාමුණෙයි පළාතේ වවිනතිව නම් ගමේ (සිතියම ජේ 10/14, 15) පිහිටි ඓතිහාසික කුළුණ පරීක්ෂා කලා. මෙහි පාදම් අඩි 13ක් දිග අඩි 12ක් පළලය. කුළුණ අඩි 45ක් පමණ උස කුළුණක්ය. එය බැඳ ඇත්තේ ගඩොල් හා හුණු බදුමෙන්ය. කුළුණ මත ගසක් පැලවී දැන් කුළුණ පුපුරා තිබෙනවා.

උතුරු පළාත

යාපනය දිසාව

අවුවුවේලි

අවුවුවේලි නම් ගමේ (සිතියම ඒඒ 22/64) පිහිටි ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් වන පැරණි දේවස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙහි බැම්මල වැටෙන පැලෑටි හා ගස් උදුරා බැම්ම ඉද්ධ කලා.

වන්කානෙයි

වන්කානෙයි නම් ගමේ (සිතියම ඒ 2/3) පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමේ පිහිටි පැරණි පෘතුගීසි දේවස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා. මෙය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමකි.

මයිලිඩ්ඩි

මයිලිඩ්ඩි නම් ගමේ (සිතියම ඒ 22/46) පිහිටි ආරක්ෂිත ස්මාරකයක් වන පැරණි පෘතුගීසි දේවස්ථානය නැවත පරීක්ෂා කලා.

කන්තරෝඩේයි

උතුරු වලිකාමම් පළාතේ කන්තරෝඩේයි නම් ගමේ (සිතියම ඒ 2/4) පිහිටි පුරාවිදු තහනම් ඉඩම නැවත පරීක්ෂා කලා. ලබන මුදල් වර්ෂයේ මේ ස්ථානයේ කැණීම් කරන්නට කටයුතු පිළියෙල කරනවා.

කයිවිස්, හැමල්හීල් බලකොටුව

කයිවිස් දූපතෙහි පිහිටි හැමල්හීල් බලකොටුව නැවත පරීක්ෂා කලා.

මන්නාරම් දිසාව

වවුනිකුලම්

වන්තිවිලන්කුලම් කොට්ඨාශයේ වවුනිකුලම්හි (සිතියම සී 4/25) යෝගපුරම් ජනපදයේ “ යුනිටි එකේ ” පැරණි ස්ථානයක් තිබෙනවා. මෙහි අඩි 6ක් පමණ උස ගල් පිළිමයක් තිබුණා. පිළිමය තිබුණ තැන ගඩොල් හා උළුකාට කැලී තිබෙනවා. මෙය ප්‍රතිමාසරයක අවශේෂයන් වෙන්වනට ඇතැයි සිතෙනවා. මේ අසල අඩි 11ක් පමණ දිග ආසනගලක් තිබෙනවා. එය වටේ බොරදමක් කොටලාය. ආසනගල තබා ඇත්තේ සක්කගල් උඩයි. මෙයට උතුරින් දැගැබක අවශේෂයන් විය හැකියයි සිතෙන ගොඩැල්ලක් තිබෙනවා. ස්ථානයේ ඇති ගඩොලක ප්‍රමාණය දිග අඟල් 16 යි. පළල අඟල් 9 යි. ඝනකම අඟල් 3 යි. මෙහි තිබුණ බුදුපිළිමය අනුරාධපුරයේ කෞතුකාගාරයට ගෙන ගියා. මේ පිළිමය අනුරාධපුරයට ගෙනඑමට අපට උදව්කළ වවුනියා දිසාවේ දිසාපතිතුමාටද කෘතඥ වෙනවා.

වවුනිකුලම් වැව අසල පැරණි ස්ථානය

වන්තිවිලන්කුලම් කොට්ඨාශයේ වවුනිකුලම් වැව පාමුල (සිතියම සී 4/9, 17, 25) ශිව දේවාලයක අවශේෂයන් තිබෙනවා. දේවාල ගොඩනැගිල්ල තනා තිබෙන්නේ ගඩොලින්ය. වවුනිකුලම් වැව කැඩී යාමේදී මේ ගොඩනැගිල්ලේ අඩිතාලම පවා තැනින් තැන ගැලවී ගොස්ය. මෙහි කළුගලින් නෙලන ලද ශිවලිංගයක් තිබෙනවා. දේවාලය ඉදිරිපිට ගල් කුළුණු හතරකින් සැදුණ ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් තිබෙනවා.

මාන්නේ (තිරුකෝතිස්වරම්)

පෙරියනාවන්කුලම් කොට්ඨාශයේ මාන්නේ (සිතියම සී 7/18) තිරුකෝතිස්වරම්හි ඇති පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩම මහාචාර්ය කේ. ද. සී. කොඩිරිත්තන් මහතා සමග නැවත පරීක්ෂා කලා.

වවුනියා දිසාව

අලගල්ල

දකුණු වවුනියාවේ දකුණු කිලෝකුමලේයි පළාතේ අලගල්ලේ (සිතියම සී 19/40) තිදත් සොරුන් විසින් විනාශකරනලද දාගැබක් තිබෙනවා. මෙහි විෂ්කම්භය අඩි 40 ක් පමණ ඈත. එය අඩි 7 ක් පමණ උසයි. එය තනා තිබෙන්නේ විශාල ගලක් මතයි. මේ ගල්තලාවේ බ්‍රාහ්මී අක්ෂරයෙන් ලිපියක් කොටා තිබෙනවා.

රසානික තැහැවීම්

ආර්. එච්. ද සිල්වා, බී.ආස්.සී. ගෞරව (ලංකා), බී.ආස්.සී. ගෞරව (ලන්ඩන්),
ඩී.ෆී.පීල්. (ඔක්ස්පර්ඩ්) විසින්

රසායනික පුස්තකාලය

විද්‍යාත්මක හා කාර්මික විෂයයන් පිළිබඳ පොත් තුනක් මිලට ගත්තා. 1962-63 වර්ෂයේ පාලන වාර්තාවේ සඳහන් කළ සඟරා කලාපයන් පහ කලින් කල ලැබුණා.

රසායනාගාරයේ වැඩ

රසායනාගාර භාණ්ඩයන් හා ද්‍රව්‍යයන් මිලදී ගැනීම සඳහා රුපියල් 3,322.17 ක් වැයවුණා.

රසායනාගාරයේ වැඩ

7 වන පොම්පරිපු ආදානන හැලියෙන් ලැබුණු (1957 වර්ෂයේ පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස්තුනගේ පාලන වාර්තාව බලන්න) මැටි භාජන හතරක් තහවුරුකලා.

පැරණි කාසි 280 ක් රසායන ක්‍රමයෙන් පිරිසිදු කලා.

බාහිර වැඩ

මධ්‍යම පළාත

සීගිරිය

ස්ථානයට වරින්වර ගොස් බිතුසිතුවම් ඇද ඇති බදාම ශක්තිමත් කලා. සිංහයාගේ තලයට යන පඩිපෙළ ලහ ගලේ උතුරු පැත්තේ වරක් තිබී ඇති සිතුවම්කළ බදාම යෙන් දැන් ශේෂව ඇත්තේ විපොතු සම්මිශ්‍ර කළ දුඹුරුපාට මැටිට සීමාවුණු පළමු ආලේපයයි. පසුගිය මුදල් වර්ෂයේ පටන්ගත් මේ පළමු බදාම තව්‍රව තහවුරුකිරීමේ වැඩය මේ අවුරුද්දේ කරගෙන ගියා.

කැටපත් පවුරේ වැවෙන දිලීර රසායන ක්‍රමයෙන් අස්කලා.

වතුරකොටුව සහිත ගලේ ඇති ලෙනේ චිත්‍රයන් සඳහා කළ බදාමතව්‍ර දෙකකි. යටතව්‍රවේ චිත්‍රයන් වැඩියක් නැති නමුත්, කළු ඉරිවලින් කළ රූපයන් දෙකක් (XVI වන XVII වන ඡායාරූප) හා මල් රටාවන් එහි ඇත. යටින් ඇති මේ බදාම තව්‍රව මෘදුය. සීගිරියේ අත්තැන්වලින් සාමාන්‍යයෙන් ලැබෙන උඩතව්‍රවේ හුණු බදාමයට හාත්පසින්ම වෙනස්ය. යටතව්‍රවේ චිත්‍රයන් උඩතව්‍රවෙන් සම්පූර්ණයෙන් වැසී නැත. එහි පෙනෙන්නට නියෙන හරියේ ලියවැල් රටාවල් හා රතු, කහ හා කොළපාට පාට සහිත කොටස්ද ඇත. මේ තව්‍රවේ තව ඉහළින් තැනෙන සීගිරියේ ජනප්‍රිය බිතුසිතුවම් අනුසාරයෙන් අප හොඳට අඳුනන විධියේම වළලු තුනක් දමු අතක් පෙනෙන්නට තිබේ.

මෙහි උඩතව්‍රවේ සිතුවම් නොකළ කොටසින් හැකිතාක් ප්‍රමාණයක් උපකරණ උපයෝගිකොට ඉවත් කිරීමට තීරණය කලා. මේ වැඩය ඉතා සුපරීක්ෂාකාරීව කර ගෙන යෑමේදී යටතව්‍රවේ පෙණුණු කුරුටුලිපි කීපයකට කාර්මික සහකාර ඒ. ටී. බබ්ලිව්. පෙරේරා මහතා මගේ අවධානය යොමුකලා. උඩතව්‍රවේ බදාමය තවත් අස්කරගෙන යෑමේදී කැටපත් පවුරේ ඇති කුරුටුලිපිවලට සාමාන්‍යව තවත් ලිපි මතුවුණා. දැනට කුරුටු ලිපි 14 ක් මෙතැනින් සොයාගෙන ඇත. මේවායේ ඡායාරූප හා ස්පෘශ්‍යාංශන දැන් ලබාගෙන ඇත. පසුකාලයේ බ්‍රාහ්මී අකුරින් ලියා ඇති එක් ලිපියකින්, පළමු බදාම තව්‍රවට දින නියම කිරීමට ඉවහලක් ලැබෙයි.

මේ කුරුටු ලිපිවල ස්පෘශ්‍යාදායක පරික්ෂාකළ මහාවායවී පරණවිතාන මහතා මෙම ලිපි ක්‍රි. ව. 5 වන 6 වන සියවස්වලට අයිති බැව් කියයි. එසේ හෙයින් පලමු බදුම තවටුව 6 වන සියවසට මෑත කාලයකට අයිති නොවන බව පැහැදිලිය.

කන්දේ බටහිර බැවුමේ ගල්ගුහා කළු සායමින් නොමීමර කලා, ගුහා නොමීමර කළේ පහතින්ම ඇති ගුහාවේ සිට ඉහළට පිළිවෙලින්ය. මේ ගුහාවල ගල මත එලූ බදුම කොටස් තැන තැන තවමත් තියෙනවා. ගුහා මත තිබුණු වේ හුඹස් අස්කර, බදුම ඇති කොටස් “පොලිපිලා” නම් සංයෝගයෙන් තහවුරු කලා. විශේෂයෙන් මධ්‍යම පළාතේත් අන් තැන්වලත් ගුහා බිතුසිතුවම් තැහැවීරීමේදී සාමාන්‍යයෙන් පහත සඳහන් කටයුතු කලා:—

- (1) වේ තුඹස් අස්කිරීම.
- (2) වේයන් වදකිරීම.
- (3) බුරුල්ව ඇති බදාම තවටු තහවුරුකිරීම.
- (4) බදාම තවටුවල කැඩුණු අද්දරවල් තැහැවීරීම.
- (5) චිත්‍ර මතුපිට වැඩෙන දිලීර ඉවත්කිරීම.
- (6) චිත්‍ර මතුපිට ඇති දැලිකුණු සහ අනිකුත් බාහිර ද්‍රව්‍යයන් ඉවත්කිරීම.

සුළුනාපනුර විහාරය—මාතලේ දිසාවේ ගල්ගම පිහිටි රක්ෂිත ස්මාරකයකි. මේ ස්මාරකයෙහි ඇති චිත්‍රයන් හා දෘව කැරීමෙන් ඉහතින් සඳහන් 1, 2, 3, 4 යන ප්‍රතිකර්මයන් යොදා තහවුරු කලා (XVIII වන ඡායාරූපය).

සුරියගොඩ විහාරය—මහනුවර දිසාවේ යටිනුවර ගඟපළාත කෝරළයේ පිහිටි රක්ෂිත ස්මාරකයකි. මේ ස්මාරකයේ චිත්‍රයන් තහවුරුකිරීම සඳහා ඉහත සඳහන් 1, 2, 3, 4 ප්‍රතිකර්මයන් යෙදුවා. දිග්ගෙයි දෘව කුළුණු වේයන්ගෙන් ආරක්ෂාවන පරිදි රසායනික ප්‍රතිකර්ම යෙදුවා (XIX වන ඡායාරූපය).

බඹරගලවිහාරය නමින් මහනුවර දිසාවේ තෙල්දෙනියේ බඹරගල පිහිටි සිඬසාන යේ කන්දක්මන ස්මාරකයන් දෙකක් තියෙනවා. මෙම සානනය පරීක්ෂාකොට ඉහතින් පෙනෙන 2, 3, 4 ප්‍රතිකර්මයන් යෙදුවා. කුඩා ස්මාරකයේ ඇති වැඩසිටින බුදුපිළිමයේ අත්වල අඩු කොටස් “පොලිපිලා” නමැති ද්‍රව්‍යයෙන් පිළියම්කොට තහවුරුකලා.

ඇම්බැක්කේ දේවාලය පිහිටියේ මහනුවර දිසාවේ උඩුනුවර මැදපළාත කෝරළයේය. මෙම දේවාලයේ නැගෙනහිර පැත්තේ කොටසේ කුඩා බුදුගෙයක් තියනවා. මෙම ස්මාරකයේ වියන්පෝරුවේ ලීන්, චිත්‍රන්, ස්මාරකය තුළ ඇති පිළිමන් වේයන් විසින් බොහෝසේ විනාශකර තිබුණා. ඉහත සඳහන් 1, 2, 3, 4 යන ප්‍රතිකර්ම යොදා මේවා තහවුරු කලා.

හිඳගල—මහනුවර දිසාවේ කඳුකර පහළකෝරළයේ උඩ පළාතේ රක්ෂිත ස්මාරකයෙකි. ස්මාරකය පිහිටා ඇත්තේ ගලන පාරේ පේරාදෙණි විශ්වවිද්‍යාල භූමියෙන් හැනැස්මක් පමණ ඔබ්බේය. 1965 වර්ෂයේ ජනවාරි මස අගහරියේදී මෙම ස්මාරකයේ පොල්අතු සෙවිලිකළ තාවකාලික පුරගෙය ගිනි ඇවුලුණු බව දැනගත්තා. මේ ගිනින

ඇවුලුණාය කියන්නේ ඉහ ඇති කළබැවුමින් පටන්ගත් ගින්නකිත්ය. උෂ්ණයත් ගිනිදළුවත් නිසා ගල පතුරු ගැහි තුඩාලවෙලාය. ගල මතුපිටත්, පුරගෙයින් ඉහලින් තිබුණු චිත්‍රයත් මතුපිටත් දැලිකුණු බැදී තිබුණාය. මෙහි වැඩ සඳහා පලංචි බැඳ පහත සඳහන් පියවර ගෙන තැහැවීම් කළා :-

- (1) ගල්තලාවේ බුරුල්වුණු හා පතුරුගැහැණු කොටස් තහවුරුකළා.
- (2) චිත්‍රයත් කරා වැසිවතුර කාන්දුචීම වලක්වනු සඳහා චිත්‍රයත් ඉහලින් සිමෙන්තියෙන් “කටාරම්” සැපයුවා.
- (3) චිත්‍ර බදාමයන්ගේ කඩතොලුවුණු කෙළවරවල් ශක්තිමත් කළා.
- (4) බදාමය දුර්වලවී තිබුණු තැන් ශක්තිමත් කළා.
- (5) චිත්‍රයත් මතුපිටින් දැලිකුණු හැකිතාක්දුරට ඉවත්කළා.

සබරගමුව පළාත

වෘකිරිගල විහාරය පිහිටා ඇත්තේ කැගල්ල දිසාවේ ගල්බොඩ කෝරළේ එගොඩ පොත තනිපේරුව පත්තුවේය. මේ ස්ථානයේ වැම්පිට විහාරයේ චිත්‍රයන් (ඒ 51 වන) පිටුවේ සඳහන් ඇති 3, 4 ප්‍රතිකමයන් යොදා තහවුරුකළා.

රත්නපුරයේ මහසමන් දේවාලය

පසුගිය මුදල් වර්ෂයේ මේ ස්ථානයේ පටන්ගත් වැඩ මේ අවුරුද්දේ කරගෙන ගියා. ගබඩාගෙයි දැවකමාන්ත ඇති ලී රක්ෂණයට අවශ්‍ය පියවර ගත්තා.

උතුරුමැද පළාත

අනුරාධපුරය

රුවන්වැලිසායේ බදාමය මත වැවෙන දිලීර නිසා එය පාට ගැහිගෙන එන හෙයින්, එම බදාමය මත අළුතින් සුදු ගැම සඳහා අනුරාධපුර සංරක්ෂණ මණ්ඩලයට උප දෙස් දුන්නා. දිලීර අස්කිරීමත්, දැගැබ්වහන්සේ ශුද්ධකිරීමත් පිළිබඳව ගවේෂණ යන් කළා.

අභයගිරි භූමියෙහි ආසනසර කැණීමෙන් ලත් හුණුගලින් කළ සමාධි පිළිම වහන්සේ බොහෝසේ දිරාතිබුණු නිසා එය තහවුරුකිරීම සඳහා 1962-63 මුදල් වර්ෂයේදී පටන්ගත් වැඩ මේ අවුරුද්ද මුළුල්ලේ වරින්වර අනුරාධපුර පුරාවිද්‍යා ස්ථානයට ගොස් කළා. පිළිමයේ මූලින් ආලේප කරනලද පොලිපිලා ආලේපයට උඩින් “පලාස්ටර් ඔප් පැරිස්” සංයෝගයෙන් පෙහු රෙදි පටි ඔතා පිළිමය කටු ගෙට ගෙනයන්ට සුදුනම් කළා. කටුගෙට ගෙනයෑම සඳහා දැන් පිළිමය සුදුනම්ය.

වෙස්සගිරියේ ගල්පර පඩකතියේ උතුරු කෙළවරේ ඇති පරයේ (අංක “ඒ” දරන ගල) හොඳට කපරුරු කළ බිත්ති සහිත ගොඩනැගිල්ලක අවශේෂයන් ඇත. මෙහි බිත්තිවල දිලීර හා පැලෑටින් වැඩිම නිසා ඒවා අවලක්ෂණට ඇතුළු පමණක් නොව ඒවාට අන්තරාය යෙදෙන ලකුණු ද ඇත. මෙම පැලෑටින් අස්කිරීමේ වැඩ පටන්ගත්තා.

වටරවුම්පාරේ බිසෝමාලිගයයැයි හඳුන්වන ගොඩනැගිල්ලේ යකඩ වැටෙන් ඇවුරු විචිත්‍ර සඳකඩ පහණ ශුද්ධකොට රසායනක්‍රමයෙන් අවසන්වරට තහවුරු කළේ 1953 වර්ෂයේදීය. මේ මුදල් වර්ෂයේදීද මෙම සඳකඩ පහණ යළිත් එසේම තහවුරුකළා.

පොළොන්නරුව නිවංක පිළිමගෙයි ඇති චිත්‍රයන් තහවුරුකිරීම පිළිබඳ 1963-64 වර්ෂයේ පටන්ගත් වැඩ මේ වර්ෂයේදී කරගෙන ගියා. ඉහත ජී 51 පිටුවේ සඳහන් 3, 4, 5 යන වැඩ දැන් කරනවා.

පුල්ලියොඩ නොගැඹුරු ගල්ගුහාවක ඇති සිතුවම් කළ බදාමය 1962-63 වර්ෂයේදී ශක්තිමත් කලා. මෙහි කඩතොලුවුණු බදාම කෙළවරවල් ඒ වර්ෂයේ ශක්තිමත් කර නිමකරන්නට බැරිවුණා. මේ වැඩය මෙම මුදල් වර්ෂයේදී අවසානවුණා.

වයඹ පළාත

රිදීවිහාරය නමින් කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ රම්බොඩගල්ලේ ඇති රක්ෂිත ස්මාරකයේ වතීමාන විහාර ගොඩනැගිල්ලේ වහලට පිටතින් ඇති පැරණි චිත්‍රයන් හා ප්‍රධාන ලෙණතුල ඇති නුවර සමයට (18 වන සියවසට) අයිති වැඩසිටින බුදුපිළිමය තහවුරු කලා. පිටපැත්තේ ශේෂව ඇති ඉතා පැරණි සිතුවම් ඉහතින් ජී 51 පිටුවේ සඳහන් 3, 4 යන ක්‍රමවලින් තහවුරු කලා. ස්මාරකය තුළ බිතුසිතුවම් 1, 2, 3, 4 යන පිළියම් යොදා තහවුරු කලා.

යාපහුව රජමහ විහාරයේ ඇති නුවර සමයේ බිතුසිතුවම් සහිත ලෙණ ලඟදී රක්ෂිත ස්මාරකයක් හැටියට ප්‍රකාශ කරන ලදී. ලෙණ තුළ ඇති තෙතමනය නිසා චිත්‍රමත දීර්ඝ වැඩිම බහුලය. තෙතමනය නිසාම වේයන් අධික ලෙස බිම හැරු ලබා ගන්නා මැටිටෙන් සිතුවම් මත වේ පස් නගති. මෙහි තැහැවීරීමේ වැඩට ඉහත ජී 51 පිටුවේ සඳහන් 1, 2, 3 සහ 4 යන ප්‍රතිකර්මයන් කරන ලදී.

දුම්රිය පුරාවිද්‍යාව

ගල්කොටු භූමදාන

උතුරුමැද පළාතේ යාපහුවේ පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමට හැතැප්ම දෙකක් පමණ ඔබ්බේ පිහිටි කොණ්ඩදෙණිය පන්සල අසල පින්වැව නම් ගමේ ගල්සොහොන් කනත්ත නම් ඉඩමේ පිහිටි පැරණි සොහොන්බිම ගැන දැනගන්නට ලැබුනේ 1957 දීය. එවකට මෙම ඉඩම ලදකැලයෙන් වැසි තිබුණු හෙයින්, කැලය මැදින් යන්නමට පාරක් කපාගෙන එහි තිබුණු භූමදානයක් පිළිබඳ විස්තර විභාග කලා. ගලින් පියන් යෙදු ගල්කොටු තුළ කළ භූමදානයන් ගණනක්ම මේ ඉඩමේ ඇති බව පෙනී ගියා. මේ වාසින් කීපයක් නිදන් හොරුන් විසින් කැණ තිබුණා. එලිමහන් කොටසක තිබුණු කුඩා ගල්පුවරුවක් අස්කර ඊට යට කොටසේ කැණීමක් කළවිට කැබලිවලට කැබුණු කුඩා මුට්ටියක් එහිතුළ තිබුණා. 1962 වර්ෂයේදී මේ ස්ථානය තවදුරටත් එලිපෙහෙළි කොට ඉතා පැරණි මිනිවලවල් 40 කට වැඩියෙන් සොයාගත්තා. පියන සඳහා යෙදු ගලේ ප්‍රමාණයෙන් කුඩායැයි හැඟෙන එක් කුඩා මිනිවලක් මේ වර්ෂයේදී පරීක්ෂා කලා. එහි පියන් ගල දළවශයෙන් වතුරුශ්‍රය. අයම්විතරින් අඩි 4 අඟල් 2 x අඩි 3 අඟල් 3 කි. මේ පියන දෙකට කැඩිලාය. එහි අද්දරවල් රවුම්කොට ඇත. මේ පියන අස්කළ විට හතරපැත්තේ බිත්ති වෙනුවට දළේට හැඩකළ ගල් හතරක් සිටුවා සාදනලද ගල් කොටුවක් දක්නට ලැබුණා. මෙම කොටුව කැණීමෙන්, කැබලිවලට කැබුණු එක මුට්ටියක් ලැබුණා. එය පිහිටුවා තිබුණේ ගල්කොටුව මධ්‍යයේය. කොටුවේ මුදුනේ සිට අඩියකුත් අඟල් දහයක් පහතින්ය. මෙම ගල්කොටුවේ සම්පූර්ණ උසන් අඩි දෙකය. පස් සහිත වූ මුට්ටිය කොළඹට ගෙනැවිත් දෙපාර්තමේන්තුවේ රසායනාගාරයේදී පරීක්ෂා කලා. එහිතුළ ඇටකටු කැබැල්ලක් තිබුණා. මුට්ටිය තහවුරුකර කටුකැබැල්ල පරීක්ෂාකර තවත් වාර්තාවක් සපයනවා.

කෘණු කැට

පොළොන්නරුවේ තැගෙනහිර තහර දොරටුව නිරිතදිගින් කළ කැණීමකින් වැසිකිළි ගොඩනැගිල්ලක් මතු වුණා. (1963/64 මුදල් වර්ෂයේ පුරාවිද්‍යා කොමසාරිස් තැනගේ පාලන වාර්තාවේ ජී 9 වන පිටුව බලන්න.) මේ ගොඩනැගිල්ලට දකුණින්

එකක් තුළ එකක් වැටී සවිවන පිළිස්සුවැටි කාණු කැටවලින් යුත් නළයක් ස්ථානය භාර පරීක්ෂක තැනවූ එච්. ඇම්. බී. රත්නායක මහතා සොයාගත්තා. දැනට ඇති බිම් මට්ටමට යන්තම් පහතින් පිහිටි මෙම නළය නැගෙනහිර—බස්නාහිර අතට දිවුවකි. මෙම නළයේ දිග ප්‍රමාණය තීරණය කිරීමට කිප පළකම කැණීම් කලා.

තවත් (කැවුණු) කාණු නළයක් මේ ස්ථානයේ පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමේ උතුරු පැත්තේ තැනෙන තිබී කැණ පැදුවාය. මෙම නළය තිබුණේ ආනවුළුවට යන තාර පාරෙන් පුරාවිද්‍යා ඉඩමට හැරෙන බොරළු පාරේ (ඇති පළමුවන බෝක්කුවට උතුරෙන් ඇති) කරත්ත පාර හරහාය. මේ ස්ථානය වර්තමාන දෙපාර්තමේන්තු සංචාරක බංගලාවෙන් හැඳුළුම 1.1 ක් එපිටින්ය.

සිහිරියේ 6බී 12 දරණ ගල් ගුහාවේ කරනලද කැණීමකදී, හොඳ තත්ත්වයක ජල නළයක නළකැට 12 ක් ලැබුණා.

පරීක්ෂණ

රුහුණ ජාතික උපවනයේ ඇති පහත සඳහන් ස්ථානයන් පරීක්ෂා කලා:—

මගල් මහ විහාරය

මේ දැවැඩ ලහදී අළුත් වැඩියා කර ඇති නමුත්, සක්ක ගලින් කළ සලපතල මලුවට නගින පැරණි පඩිපෙළ තවම ඉතුරුව ඇත. පඩිපෙළ මුල වාම් සඳකඩ පහණකි. ලහ තිබී අහල් 15×8½×3½ ප්‍රමාණයේ ගඩොලක් ඇහිද ගත්තා.

මීට ඉහළින් ඇති සක්කගල් බිත්තියකින් වටකළ ගුහාව තුළ නූතන චිත්‍රයන් ඇත. කෙසේ වුවද එහි බුදුපිළිමයේ පෘමුල හරියට වෙන්ට ගල්තලය මතුපිට බදාම තව්ව දෙකක් එලා තිබුණා. පරීක්ෂාකිරීම සඳහා මෙයින් ඉතා ස්වල්පය බැගින් රසායනාගාරයට ගෙනාවා.

සිතුල් පව්ව

මෙහි නැගෙනහිර පැත්තේ ඇති විශාල ලෙනේ කඩාරමට පහළින් පැරණි චිත්‍ර කොටස් කීපයක් ඉතුරුව ඇත. මෙහි විසන්පෝරුවේ ඇති චිත්‍රයන් කලාව අතින් උසස් තැනක් ගන්නා බව එම චිත්‍රයන් “බයිනොකියුලර්” උපස් යුවලකින් බලනොත් දැනගත හැකිය.

මෙම චිත්‍රයන් අතරේ මුවෙක්, කවුළුවක්, හික්ෂුන්වහන්සේනමක්, අප්සරාවක් සහ නෙලුම්මලක් ඇත. මේවායේ දුරදක්න ඡායාරූපයන් ගැනීමටත් ඇසට පෙනෙන පරිදි පිටපත් ඇදගැනීමටත් යෝජනා කොට ඇත.

විශාල ගුහාවට නැගෙනහිර පැත්තේ පහතින් ඇති මාලිකයක ආසනඝරයක අවශේෂයන් හඳුනාගත හැක.

කබල් ලැලෙන

කුරුණෑගල දිසාවේ හිරියාල හත්පත්තුවේ එගොඩගම නම් ගමේ ඉතා පැරැණි ස්ථානයකි. ගල්පරයේ දිග බැවුමේ නොයෙක් උස ප්‍රමාණයන්හි ගල් ගුහා තුනක් ඇත. මෙයින් උසම මට්ටමේ ඇති තුන්වන ගුහාව පිළිම ගෙයකි. මෙම පිළිම ගෙය මැටියෙන් අඹනලද ඔත් පිළිමයක්ද, සැතපෙන පිළිමයක්ද, වැඩසිටින පිළිම පහක්ද, රාජකීයයෙකුගේ රූපයක්ද ඇත. ගුහා වහලෙහි ආලේපයක්යැයි ගණිත තරමට තුනී බදුමයක් අතුරා ඇත. මෙම බදුමය මත කළ මහනුවර අවධියේ චිත්‍රයන්හි මාරසුද්ධිය සහ බුදුරදුන්ගේ සිතුවම් ඇත. පිළිමමතත් චිත්‍රයන් මතත් වේපස් නැගීම නිසා ඒවායන් කොටස් කැඩී වැටී ඇත. ලබන මුදල් වර්ෂයතුළ මෙම ස්ථානයේ තහවුරුකිරීමේ වැඩ පටන්ගනු ලැබේ.

තනතුරු මලය

අනුරාධපුර දිසාවේ විලවිචිය කෝරළයේ බටහිර නුවරගම්පළාතේ තනතුරු මලය පුරාවිද්‍යා තහනම් ඉඩමේ පැරැණි ස්මාරකයන් හා රුකම් පරීක්ෂා කළා. මෙහි ගලින් කළ වැඩහිදින බුදුපිළිමවහන්සේ මත වර්තමාන කාලයේදී සුදු හා කහපාට ආලේපකර ඇත. දෙපස පිරිවර වාමරධාරීන් දෙදෙනා මත තවමත් පුරාණ ආලේපයේ ලාංඡන ශේෂව ඇත.

සානපෙන බුදුපිළිමය පලුදුවෙලාය. පිළිමයෙන් ගැලවුණු ගල්කැබිලි කීපයක් ද ඒ ලග ඇත. මෙම පිළිමය 1965-66 වර්ෂයේදී ශුඛකොට තහවුරුකරන්න බලාපොරොත්තුවෙනවා.”

ලෙබන විද්‍යාව

දිවයිනේ නොයෙක් පෙදෙසින් ලැබුණු සෙල්ලිපි හතලිස් නවයක ස්පෘශ්‍ය ලාංඡන අවුරුද්ද තුළදී සකස්කර ගත්තා. ලංකාවේ සිංහල සෙල්ලිපි ලැබෙන කාල පරිච්ඡේදය මුළුමනින්ම මෙන් ම මේ ලිපිවලට අසුවෙයි. (උපග්‍රන්ථය I බලන්න). මේවායින් එකොළහක් අනුරාධපුරයේ රුවන්වැලිසෑයේ සලපතලමලුවේ ගල් වලින්ය. මේවායේ දායකයාගේ නම ඇරෙන්නට අන්කිසිවක් සඳහන් නැති තරම්ය. එසේ වුවද මේවායෙහි ඇතැම් කරුණු දැනගත හැක. නිදසුනක් දෙතොත් එක් සලපතල ගලක ඇති “සිඛාපී වැඩිතැන්” යන්න යෙදෙන තැන ප්‍රඥප්ති නාමයක පාලි මුහුණුවර තොව සංස්කෘත මුහුණුවරක් සමග සිංහලෙන් තනතුර යොදා තිබීම විශේෂයෙන් සඳහන් කළයුත්තකි. **වැඩිතැන්** යන තත්ව නාමය යෙදෙන තැනක් 15 වන සියවසට අයිතිවූ තොටගමුවේ සිරිරාහුල මානිමියන් ගේ පරෙවි සන්දේශයෙහි එයි :

“කදසුරිදුන් වරලබ පසළොස් වයස
වදහල රහල් **වැඩිතැන්** කළ රැවිසදෙස”

මේ වර්ෂයේ ස්පෘශ්‍ය ලාංඡන ගත් සෙල්ලිපි අතරේ වූ (දැනට මහනුවර කටුගෙයි ඇති) විගුලවත්ත සෙල්ලිපියේත් මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයේ උඩුකුවර පළාතේ වේගිරියේ සෙල්ලිපියේත් පෙළ රූපකීය ආසියාතික සංගමයේ (ලංකා ශාඛා) සඟරාවේ XXII වන වෙළුමේ පළවී ඇතත් මේවා දෙපාර්තමේන්තුවේ සෙල්ලිපි ලේඛනයේ සටහන්වී හෝ ස්පෘශ්‍ය ලාංඡන අතරේ හෝ නැත.

හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම්පත්තුවේ මිගහප්දර ප්‍රදේශයේ එල්ලේ නම් ස්ථානයේ ඇති ස්පෘශ්‍ය ලාංඡන ගත නොහැකිවූ සෙල්ලිපියක් ඇසට පෙනෙන පරිදි පිටපත්කර ගත්තා. (උපලේඛන I බලන්න.)

කලින් අරගෙන ඇති ස්පෘශ්‍ය ලාංඡන ප්‍රයෝජන ගත නොහැකි තත්වයක තිබෙන නිසා හෝ මුල්ලිපියේ පේළි අතරේ හා අකුරු උඩ, පසු කාලයක ලියූ සෙල්ලිපි කියවීම සඳහා තිත්ත අඹුවෙන් යෙදූ ස්පෘශ්‍ය ලාංඡන අවශ්‍ය වූණු නිසා වර්ෂය තුළදී පහත සඳහන් ලිපි අළුතින් ස්පෘශ්‍ය ලාංඡනවලට ගන්නා ලදී.

- (1) තාමල්මයේ පුවරු ලිපිය.
- (2) බුද්දන්තෙහෙල වැම් ලිපිය.
- (3) වාඳුරුප්පේ වැම් ලිපිය.
- (4) රම්බාවිහාරයේ වැම් ලිපිය.
- (5) රම්බාවිහාරයේ පුවරු ලිපිය.
- (6) මැඩිල්ලේ වැම්ලිපිය.

- (7) සිහිරියේ පුරාවිද්‍යා සංචාරක බංගලාවේ ඇති කැවුණු වැම්ලිපියේ (හතර පැත්ත).
- (8) සිහිරිය නානායමේ ඇති වැම් ලිපිය.
- (9) පොළොන්නරුවේ ගල්පොත සෙල්ලිපිය.
- (10) ගිරිතලේ චන්දනවෙහෙර (ජයන්තිපුර) ඇති ආසනලිපිය.

අළුතින් පිටපත් කරගන්නා ලද සිහිරි කුරුවු ගි පිලිබඳ විස්තර සඳහා ජී 12 පිටුව බලන්න.

අවුරුද්ද තුළදී ගන්නාලද ස්පෘශ්‍ය ව්‍යවස්ථාව (උපග්‍රහ්ථය I) සපයන ලද්දේ කාර්මික සහකාර (සෙල්ලිපි) ඇම්. එච්. සිරිසෝම මහතා විසිනි.

මේ වගට,

මාල්ස් ගොඩකුඹුරේ,
පුරාවිද්‍යාකොමසාරිස්.

ශ්‍රී ඉබවම් 2509 ක් වූ ඇසල මස පුරපැළවිය
ලත් ශනි දින කොළඹ
පුරාවිද්‍යා කන්තෝරුවේදීය.

I උපග්‍රන්ථය

1964 ඔක්තෝබර් මස 1 වැනි දින සිට 1965 සැප්තැම්බර් මස 30 වැනි දින දක්වා විටපත් ගෙන තිබෙන සෙල්ලිපි

අංකය	විටපත් කළ දිනය	වර්ගය	සම්බන්ධ කරුණ	වකවානුව හා රජය	අක්ෂර හා භාෂාව	වෙනත් කරුණු
1 ...	1964.10.11 ...	ගීර්	නැගෙනහිර පළාතේ මඩකලපුව දිස්ත්‍රික්කයේ 3-4 වන සියවස් පමණ කුඩුරියේ ප්‍රදේශයෙන් (සිතියම අංකය කේ 21/26)	පානි පේළියේ ලිපියකි. රජුගේ නම සඳහන්වන අක්ෂර කිහිපය සම්පූර්ණ යෙක්ම ගෙවී ගොස්ය.
2 ...	1964.10.11 ...	ගීර්	පානි පේළියේ ලිපියකි. විහාරයකට දුන් වැද්දක් ගැන සඳහන් වේ.
3 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	අනුරාධපුරයේ රුවන්වැලි සෑ අකුණු වාහල්කඩ 10 වන සියවස් පමණ ඉදිරියේ සලපතල මධුරේ (සිතියම අංකය එස් 9/4)	පානි පේළියේ ලිපියකි. "සිද්ධාර්ථ වැඩිහිටි" ගේ ගල් තැනයි" යනුවෙන් සඳහන්ය.
4 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	සලපතල ගලකි. "සිද්ධාර්ථ වැඩිහිටි" ගේ ගල් තැනයි" යනුවෙන් සඳහන්ය.
5 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	අක්ෂර තරමක් ගෙවීගිය සලපතල ගලකි.
6 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	එම
7 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	එම
8 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	එම
9 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	එම
10 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	එම
11 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	සලපතල ගලකි
12 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	අක්ෂර ගෙවී ගිය සලපතල ගලකි.
13 ...	1964.10.27 ...	පුවරු	"මින් සබා වනකැමි" යනුවෙන් කියවේ. සලපතල ගලකි.
14 ...	1965. 2.12 ...	ලෙණ	මාතලේ දිස්ත්‍රික්කයේ කොහොන්සිය පන්තුවේ ක්‍රි. පූ. 2 වන සියවස පමණ මුල-ගමුව රජමහාවිහාරය හෙවත් ඇඹිලි විහාරයෙන් (සිතියම අංකය අයි 15/60)	පේළි දෙකක ලිපියකි. " ගඟපති පඩියක ගේ බිරිය " සහ " උපායක ඔබරගේ දියණි " යන අයවුන් සඳහන් වේ.
15 ...	1965. 2.12 ...	ලෙණ	අක්ෂර සිට වමට ලියා ඇත. "උපායක උග ගේ ලෙණ සංඝයාට" යනුවෙන් සඳහන් වේ.

අංකය	පිටපත් කළ දිනය	වර්ගය	සම්බන්ධ ස්ථානය	වකවානුව හා රජ	අක්ෂර හා භාෂාව	වෙනත් කරුණු
16	1965. 2.13	වැටුප්	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ කරඳ පත්තු කෝරළේ නාගොල්ලාගොඩ රජමහා විහාරස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 12/13)	ක්‍රි. ව. 9-10 සියවස් පමණ	සිංහල	කැබිලිය වැටුම් ලිපියකි. ඉහළ හා පහළ කොටස් නැත.
17	1965. 2.13	පුවරු	එම	ක්‍රි. ව. 10 සියවස් පමණ	එම	කොටසක් කැබිලිය ගොස් ඇත. "සාතා" නමැති උපායකයෙකුගේ රන් දීමනා. එක් ගැල සඳහන් වේ.
18	1965. 2.14	ගිවිස	කුරුණෑගල දිස්ත්‍රික්කයේ උතුරු උඩුකහකෝරළයේ විහාරේගම රජමහා විහාරයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 13/60)	ක්‍රි. ව. 6-7 වන සියවස් පමණ	ට්‍රාන්ස්-පැරණි සිංහල	අක්ෂර කිහිපයක් පමණකි. බොහෝ සේ ගෙඩි ගොස්ය. පුද්ගලයෙකුගේ නමක් විය හැකිය.
19	1965. 2.14	ගිවිස	කුරුණෑගල රජමහා විහාරයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 13/60)	ක්‍රි. ව. 5 වන සියවස් පමණ	ට්‍රාන්ස්-පැරණි සිංහල	"පහණ මහ" යයි කියවේ.
20	1965. 2.15	ගිවිස	බස්නාහිර දඹදෙණි හත්පත්තුවේ උඩපොළ මැදලස්ස කෝරළේ තලවත්තේගෙරු නම් ගමෙන් (සිතියම් අංකය අයි 18/40)	ක්‍රි. ව. 6-7 සියවස් පමණ	එම	පේළි තුනක ලිපියකි. "වහර" යන්න සඳහන් වේ.
21	1965. 2.15	ගිවිස	එම	එම	එම	"වහර" යන්න සඳහන්ය.
22	1965. 2.15	ගිවිස	එම	එම	එම	එම
23	1965. 2.15	ගිවිස	එම	එම	එම	එම
24	1965. 2.15	ගිවිස	කැගල්ල දිස්ත්‍රික්කයේ පල්ලේ පළාත කෝරළයේ වෙලගම රජමහා විහාරයෙන් (සිතියම් අංකය අයි. 19/62)	—	—	ලින් ඉලක්කම් සේ පෙන්නන අක්ෂර කිහිපයකි.
25	1965. 6.22	ලෙණ	හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම් පත්තුවේ මීගහප්පුර පළාතේ එලල්ල නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 7/62)	ක්‍රි. පූ. 2 වන සියවස් පමණ	ආදි ට්‍රාන්ස්-පැරණි සිංහල	පිටපතක් ගෙන නැත. පෙනෙන පරිදි සටහන් කර ගෙන ඇත. අක්ෂර සහරක් පමණ ගෙඩි ගොස් ඇත. "අහස කුමරුගේ පුත්කුමරුගේලෙණ" යනුවෙන් සඳහන් වේ. අක්ෂර ගෙඩි ගොස්ය. කාලපරිච්ඡේද දෙකක අක්ෂර ඇතැයි හැඟේ.
26	1965. 6.26	ගිවිස	හම්බන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම් පත්තුවේ අන්පලිගල නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 8/61)	ක්‍රි. ව. 6-7 වන සියවස් පමණ	ට්‍රාන්ස්-පැරණි සිංහල	අක්ෂර පේළි තුනකි. අසම්පූර්ණය.
27	1965. 6.29	ගිවිස	අතුරු පළාතේ නැගෙනහිර ගිරුවාපත්තුවේ වාඩිගල නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අයි 25/46)	ක්‍රි. ව. 2 වන සියවස් පමණ	එම	එම

28	...	1965.	6.29	...	ශ්‍රී. ව. 3-4 වන සියවස පමණ...	...	පම	...	නවී පේළියේ ලිපියකි.
29	...	1965.	6.29	පම	...	පම
30	...	1965.	7. 3	...	හමබන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම්පත්තුවේ (සිතියම් අංකය පි 13/26)	මාගම්පත්තුවේ	ශ්‍රී. ව. 4-5 වන සියවස පමණ...	...	විශාල අක්ෂරයන්ගෙන් යුත් පේළි දෙකක ලිපියකි. ඉතිරිව ඇත්තේ අක්ෂර කිහිපයකි.
31	...	1965.	7. 3	පම	...	අක්ෂර බොහෝ පේ ගෙවී ගොස්ය.
32	...	1965.	7. 3	පම	...	පේළි තුනක ලිපියකි. මුලින් අක්ෂර කිහිපයක් කැඩී ගොස්ය.
33	...	1965.	7. 3	...	හමබන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම්පත්තුවේ (සිතියම් අංකය පි 13/43)	මාගම්පත්තුවේ	ශ්‍රී. ව. 1 වන සියවස පමණ	...	අක්ෂර තුනක් පමණකි.
34	...	1965.	7. 3	පම	...	පම
35	...	1965.	7. 3	පම	...	අක්ෂර හතරක් පමණ ඇත.
36	...	1965.	7. 3	පම	...	අක්ෂර බොහෝ පේ ගෙවී ගොස්ය.
37	...	1965.	7. 3	පම	...	පම
38	...	1965.	7. 3	පම	...	පම
39	...	1965.	7. 3	පම	...	පේළි දෙකකි. අක්ෂර ගෙවී ගොස්ය.
40	...	1965.	7. 4	...	හමබන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම්පත්තුවේ (සිතියම් අංකය පි 8/61)	මාගම්පත්තුවේ	ශ්‍රී. ව. 3 වන සියවස පමණ	...	අක්ෂර ගෙවී ගොස්ය.
41	...	1965.	7. 4	පම	...	පේළි දෙකකි. අක්ෂර ගෙවී ගොස්ය
42	...	1965.	7. 4	පම	...	නවී පේළියකි. අපමිපුරණය.
43	...	1965.	7. 4	පම	...	පම
44	...	1965.	7. 4	පම	...	පම
45	...	1965.	7. 4	පම	...	පම
46	...	1965.	7. 4	පම	...	පම
47	...	1965.	7. 4	පම	...	"ගෙවනරය" "ගවජර" යන වචන යෙදේ.

අංකය	විවරණය	සම්බන්ධ ස්ථානය	වකවානුව හා රජ	අක්ෂර හා භාෂාව	වෙනත් කරුණු
48	1965. 7. 5 ... වැම ...	භමබන්තොට දිස්ත්‍රික්කයේ මාගම්පත්තුවේ ආරබොක්ක නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය පි 17/8)	සමාජවාදී ජනරජයේ මාගම්පත්තුවේ ආරබොක්ක නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය පි 17/8)	සිංහල	... කුඩා අවපට්ඨ වැම ලිපියකි. එක් පැත්තක පුත්තලසක් හා ලියවැලකි. අකුරු බොහෝ සේ හෙවි හොස්ය.
49	1965. 3.23 ... පුවරු ...	මහනුවර කොතුභාරයෙන්	... ක්‍රි.ව. 1360-1-III වන වික්‍රමබාහු රජ	එම	... විගුලවත්ත සෙල්ලිපිය. (රාජකීය ආසියාතික සංගමයේ ලංකා ශාඛා) සභරාවේ XXII වන වෙළුමේ 363 පිටුව හා බැල් මහතාගේ කැගලු වාර්තාවේ 78-9 පිටු බලන්න,
50	1965. 9.24 ... පුවරු ...	මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයේ උඩුනුවර පළාතේ වෙහිරිය නම් ස්ථානයෙන් (සිතියම් අංකය අල් 5/3)	ක්‍රි.ව. 1413-14-VI වන පරාක්‍රම බාහු රජ	එම	... මෙහි ශකවර්ෂ 1337 දීද්ද වර්ෂ 1957 ට සමකොට ඇත. රාජකීය ආසියාතික සංගමයේ (ලංකා ශාඛා) සභරාවේ XXII වන වෙළුමේ 366 පිටුව බලන්න.

II උප ග්‍රන්ථය

1964-65 මුදල් වර්ෂයේ දී පුරාවිද්‍යා කහනම් ඉඩම් ලෙස ප්‍රකාශ කළ ස්ථාන

පළාත	දිස්ත්‍රික්කය	භම	ඉඩම් හෝ ස්මාරකයේ නම	පිඹුරු අංකය	දිනය හා ගැසට් පත්‍රයේ අංකය
1. උතුරු මැද	අනුරාධපුරය	... කොමරිකාවල හා දිවුල්වැව	... කෝමරිකාවල දිවුල්විමය	... 1,438 ග. සි. 1 වෙනි කට්ටිය ... 1,437 ග. සි. 89 හා 90 යන කට්ටි 1,328 අ. ග. සි. 61 හා 62 යන කට්ටි	... 1965. 3.19 ... 14,350
2. මධ්‍යම	මහනුවර	... මහනුවර නගරසීමාව තුළ	... කැප්පෙට්පොල බෝධිය	... ඒ 2,722 මු. සි. 1 වෙනි කට්ටිය	... 1965. 9. 9 14,501
3. වයඹ	කුරුණෑගල	... නිල්ලක්ම	... බෝධිකරය	... ඒ 1557 මු. සි. 1 වෙනි කට්ටිය	... 1965. 3.12 14,342
4. වයඹ	කුරුණෑගල	... කන්දේහෙදර	... පැරණි දඟබ	... 2338 අ. ග. සි. 26 එල් යන කට්ටිය	... 1965. 3.12 14,342
5. ඌව	මොණරාගල	... කෝන්කැටිය	... දිගුල්ලේ	... ඒ 387 මු. සි. 1 වෙනි කට්ටිය	... 1965. 9. 9 14,501
6. නැගෙනහිර	අම්පාරේ	... පොතුටිල	... මුදුම්බා විහාරය	... ඒ 1,450 මු. සි. 2 වෙනි කට්ටිය	... 1965. 5.28 14,407
7. සබරගමු	කැගල්ල	... රුවන්වැල්ල	... ඉංග්‍රීසි බලකොටුව	... ඒ 937 මු. සි. 3, 4 හා 7 යන කට්ටි	... 1965. 8.13 14,480

III C ප ග්‍රන්ථය

1964-65 මුදල් වර්ෂයේ දී රාජ්‍ය ස්ථාන වශයෙන් ප්‍රකාශකරන ලද ස්ථාන

පළාත	දිස්ත්‍රික්කය	ස්ථානය	පිහිටි අංකය	දිනය හා ලැයිස්තුවේ අංකය
1. මධ්‍යම	... මහනුවර	... වෙහිච්චේ නාමදේවාලය හා සෙල්ලිපි	... අංක 54,560 දරණ පිඹුරේ 1 වෙනි බිම් කැබැල්ල හා අංක 124 දරණ පිඹුරේ 4 වෙනි බිම් කැබැල්ල	1965. 8. 6 14,472
2. වයඹ	... කුරුණෑගල	... දඹලේණියේ මාලිගාපව්ව යනුවෙන් හැඳින්වෙන ඉඩමේ පිහිටි අංක 556 දරන අවසාන ගම් පිඹුරේ 21 වැනි බිම් කැබැල්ල... දුරාණ ස්ථානය	... අංක 1,959 දරන අවසාන ගම් පිඹුරේ 3 වෙනි බිම් කැබැල්ල...	1965. 8. 6 14,472
3. වයඹ	... කුරුණෑගල	... එගොඩගම කබල්ලාලෝණ විහාරය	... අංක 2,162 දරන අවසාන පිඹුරේ 3 වෙනි බිම් කැබැල්ල	1965. 9. 9 14,501
4. වයඹ	... කුරුණෑගල	... කරදාවිල රජමහ විහාර භූමිය තුළ ඇති පැරණි ස්ථානය	... අංක 434 දරණ මූලික පිඹුර	1965. 2. 5 14,312
5. දකුණ	... මාතර	... පොල්වත්තේ ගංහාරාමිය

ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF CEYLON

ADMINISTRATION REPORT OF THE ARCHÆOLOGICAL COMMISSIONER FOR THE FINANCIAL YEAR, 1964-65

WE have been making an effort for some years past to spread the activities of the department over the whole Island rather than to have the work concentrated only in the better known sites such as Anuradhapura, Polonnaruwa and Sigiriya. During the year we have witnessed the culmination of these efforts and now our men are at work in all parts of the country. We are also organizing museums in various parts of the Island for the exhibition of finds from the respective areas.

The funds allocated for the department's work this year did not exceed the amounts released in previous years in any appreciable degree. However, we have been able to do more work than in any other recent year even though the work was widespread.

Many of the old notions about Archæology have now been thrown overboard. Time was when most people thought that the functions of Archæology were limited to the exhibition of objects in museums. The position today is different. Any one with the faintest idea of Archæology knows today that objects removed from their place of find have lost much of their value. When the people of this country became interested in antiquities for the first time, finds from various parts of the country were brought to the Colombo National Museum to be exhibited there. The accepted principle now is to leave objects in their original places, or at least, to keep them somewhere nearby. Accordingly the Lion throne from Polonnaruwa housed in the Colombo National Museum for sometime was once more taken back this year to Polonnaruwa. It will soon be kept in its original position in the Council Chamber of Nissamkamalla. This is the first step in the restoration of objects to their original places.

Revenue

For the year ended September 30, 1965. A sum of Rs. 9,196.12 was realised by the sale of picture post-cards, guide books and scientific publications. A further sum of Rs. 25,325.87 was realised from house rent, interest, fines, postal and telephone charges, Widows' and Orphans' Pensions Fund deductions and miscellaneous receipts. The total income was Rs. 34,521.99.

Photography

During the year, 805 new negatives were added to the department's collections. Of the 3,183 photo-prints prepared during the period, 152 were sold to outsiders.

A set of 157 photographs of sizes 17 x 23 in. and 15 x 12 in. was prepared for display in the department's stall at the Industrial Exhibition. For use in the National Stall of the same exhibition 16 photographs of size 17 x 23 in. were supplied. For the Train Exhibition held during the year and the Exhibition connected with the Annual Sahitya day celebrations held at Kurunegala respectively, were supplied 22 photographs and 50 photographs of size 15 x 12 in.

Exhibitions

The department participated in several exhibitions during the year. The department had stalls at the Centenary Train Exhibition and at the Industrial Exhibition. Photographs, diagrams and descriptions of work done in the various sections of the department and finds recovered from excavations in various parts of the country were systematically displayed at these exhibitions. For exhibition in the National Pavilion of the Industrial Exhibition, squeezes of inscriptions and other exhibits

were supplied by the department. Officers of the department too were loaned for work at the National Pavilion. The department also took part in the exhibitions connected with the Literary Festival held at Kurunegala and the Pageant of Art held at Polonnaruwa in September, 1965.

Library

The allocation for the Library for the year, 1964/65 was Rs. 2,500. A sum of Rs. 1,200 was spent out of that amount, in settling the bills for subscriptions for journals and periodicals on the Standing Order and the payment of contributions to International Organizations. With the balance money the following books were added to the Library :—

- (1) Baldwin Gordon, C. (Dr.)—*The World of Prehistory*, New York, 1963.
- (2) Kannaiyan, V.—*Scripts in and around India*, Madras, 1960.
- (3) Geoffrey Bibby—*Four Thousand Years Ago*, London, 1962.
- (4) Geoffrey Bibby—*The Testimony of the Spade*, London, 1962.
- (5) Roger Lancelyn Green, *Ancient Greece*, London, 1962.
- (6) Roger Lancelyn Green, *Ancient Egypt*, London, 1965.
- (7) Royston Pike, E.—*Lands of the Bible*, London, 1962.
- (8) Royston Pike, E.—*Ancient Persia*, London, 1961.
- (9) Royston Pike, E.—*Ancient India*, London, 1961.
- (10) Mellersh, H. E. L.—*Saxon Britain*, London, 1961.
- (11) Burland, C. A.—*The Aztecs*, London, 1961.
- (12) Edward Kidder, J. Jr.—*Ancient Japan*, London, 1965.
- (13) Ronald W. Clark—*Sir Mortimer Wheeler, Living Biography Series*, London, 1960.
- (14) Paul Ghalioungui—*Magic and Medical Science in Ancient Egypt*, London, 1963.
- (15) Stuart Piggott, *Approach to Archæology*, London, 1960.
- (16) Edward Bacon—*Digging for History*, London, 1960.
- (17) Al Qwanunu'L-Mas'U di—*An Encyclopaedia of Astronomical Sciences*, Volumes 1-3, India, 1956.
- (18) Stanley Lane Poole—*Catalogue of the Collection of Arabic Coins at Cairo*, London, 1947.
- (19) Franklin Edgerton—*The Beginnings of Indian Philosophy*, London, 1965.
- (20) Ramesh Shanker Gupte—*Ajanta, Ellora and Aurangabad Caves*, Bombay, 1962.
- (21) Bak Kun Bae—*Sri Harsa's Plays*, New York, 1961.
- (22) Nilakanta Sastri, K. A.—*Sources of Indian History with Special reference to South India*, London, 1961.
- (23) Dale Saunders, L.—*Mudra—A Study of Symbolic Gestures*, London, 1960.
- (24) Henry Hodges—*Artifacts—An Introduction to Early Materials and Technology*, London, 1964.
- (25) Belcher R. and Wilson Cecil, L.—*New Methods of Analytical Chemistry*, London, 1964.

The following publications have been received in the library in exchange from the Government Epigraphist for India, Department of Cultural Affairs, Colombo, and Madras Government Museum, respectively :—

- (1) *Corpus Inscriptionum Indicarum*, Vol. II, Part II by Luders, H.
- (2) *Sinhala Vivakōṣaya*, Vol. 2 by D. E. Hettiarachchi.
- (3) *Nolamba Sculptures in Madras Government Museum* by Sivaramamurti, C.

Miscellaneous journals and periodicals purchased during the year under review number 174. The number of publications received in exchange from foreign and local institutions was 158.

Publications

Good progress was made this year too with the publications of the department.

The entire first issue of the Sinhalese book on the ancient city of Anuradhapura printed last year, was sold out and a second revised edition was brought out this year. This edition too is priced at Rs. 1.75 per copy.

The new ' Art Series ' is popular as is evident from the brisk sale of the booklets of the series. Two new booklets *Decorative Tiles* and *Terracotta Heads* were published this year. The booklet on *Sinhalese Doorways* is ready for the press. Each of these booklets is sold at Rs. 1.75.

The *Ancient City of Anuradhapura* in English (Rs. 2.00) and Vol. V, Part III of the *Epigraphia Zeylanica* (Rs. 14.00) came out of the press during the year.

The auxiliary part of *Epigraphia Zeylanica*, Vol. V, containing list of contents preface, index, etc., is under preparation. This work is now in the final stages.

Steps have been taken for the publication of a *Corpus* of all inscriptions known from Ceylon. A good deal of work has already been done on the 1st Volume of the *Corpus* the Volume on Brahmi inscriptions, prepared by Professor S. Paranavitana, with the assistance of the department.

The following papers by the Assistant Commissioner (Chemist) were published during the year under review :—

- (1) The Problem of the Binding Medium particularly in Wall Painting, *Archæometry* 6 (1963) 56-65, Oxford Review.
- (2) The Technique of Ancient Sinhalese Wall Painting—Sigiri, *Paranavitana Felicitation Volume*, Gunasena, Colombo, 1965, 89-123.

ARCHÆOLOGICAL MUSEUMS

Anuradhapura

Many stone sculptures collected from various parts of the Island have been brought to Anuradhapura in the early days of archæological activity in the Island. These lay unlabelled in a store room in the premises of the department's Circuit Bungalow at Anuradhapura and in most instances there is no clue for the place of find. Of these, the objects which are of interest artistically were selected and kept on display. Among the items newly taken over to the inventory are :—

- (1) a guardstone with sculpture of a *pūrṇaḡhīa* (full-pot), from Anuradhapura ;
- (2) a flower altar ;
- (3) a *Siripatul* (sacred foot-print) stone ;
- (4) a Buddha statue ;
- (5) a Buddha statue as seated on the coils of a cobra, from Namadagaswewa ;
- (6) a plaque with three lions in relief from Abhayagiri ;
- (7) a figure of *Cāmuṇḍa* from Mahakanadarawa ;
- (8) a standing statue from Vavnikulam.

Six brick pedestals were made for stone objects on display.

Up to this time the sculpture gallery was an open hall without doors but dogs straying in the gallery were a nuisance and hence two doors were fixed to this part of the building.

The work of the new sculpture gallery meant for the exhibition of objects not displayed so far, would be completed next year.

Several inscriptions on which the numbering had become partly defaced were numbered afresh and all inscriptions were more attractively displayed. The replacement of cardboard name boards with those of tin-plates was continued this year too.

The stock of potsherds recovered from an excavation of the Gedige area was cleaned and arranged systematically recording the depth at which each sherd was found and other details. These potsherds were also examined by Professor K. de B. Codrington whose advice was also availed of in the arrangement of these sherds. The showcases of the earthenware section of the museum were provided with fluorescent lights.

Tri-lingual name boards were provided for the metal objects.

The Museum was made more attractive for the visitor by placing flower pots at various points.

Objects from the Archæological Museum were taken for the Railway Exhibition, the Archæological stall of the Industrial Exhibition and the National Pavilion of same and the exhibitions connected with the Literary Festival held at Kurunegla and the Pageant of Art held at Polonnaruwa.

It goes without saying that the transport of exhibits from a museum is fraught with difficulty. Some exhibits are invaluable others are so delicate and fragile that the least vibration could damage them, yet others are too ponderous to handle. Thus one of the main achievements of the department in the course of the year is the successful transportation of objects on several occasions during a year and their return subsequently to the museum.

Dedigama

During the year the walls of the museum building were treated with Snowcem. The notice boards of the museum on the Colombo-Kandy road were re-done and affixed anew.

A clay censer found from the grounds of the Natha devale in the village of Dorawaka in Kegalle District was presented to the museum by Mr. Wikrama Gunasekera of the Clerical Service now working at the head office of this department.

Polonnaruwa

The club-house of the Public Service Club, Polonnaruwa, has been handed over to this department for the purpose of running a museum. The building is being suitably altered to meet the needs of a museum.

Objects found in previous years from the neighbourhood of Polonnaruwa were stowed away in the premises of the Archæological Circuit Bungalow. It cannot be now said from where the majority of these objects came. The evidence which could have been obtained in the process of excavation and from associated finds cannot be found now. Nevertheless these finds have now been taken over to the museum and arranged in such a way as to give some impressions to the visitor about our antiquities and our culture.

Among these objects exhibited are a beautiful Bodhisattva head and some guard-stones which appear to belong to a very early period. Pieces of pottery found from under some stone steps in the Lankatilaka area some years ago and household and agricultural implements have been cleaned and arranged in due order.

Ambalantota

The old Resthouse building at Ambalantota which has been handed over to this department for a museum has now been repaired and got ready for the purpose.

Other museums (Jaffna, Kandy and Amparai)

The Jaffna museum of the National Museums Department has been converted into an Archæological Museum. The old Palace building at Kandy was handed over to our department for housing an Archæological museum. The Amparai museum so far owned and run by the River Valleys Development Board was handed over this year to the Archæological Department. The finds recovered from the area have been brought over to this museum.

Damage to Monuments

It is with regret that we record that some visitors to the ancient sites cause wilful damage at these places. The persons who damaged one of the inscribed stones at Rankot Vehera on Wesak night and those who attempted to indict letters on a rock surface at Potgul Vehera are being prosecuted.

EXCAVATIONS**ANURADHAPURA****Abhayagiri Dagoba****WESTERN PORCH (on outer maluva)**

Some of the details of the excavations conducted here have been given at page G59 of *ASCAR* for 1963-64. Subsequent excavations here have yielded a small Buddha statue minus the head. The fragment measures about 11 inches in height and about 13 inches in breadth at the *āsana* (pedestal). This statue came to light in the course of the removal of the flight of steps on the dagoba side which was buried underneath the debris. Each of these stone steps is about 22 ft. long (plan 1).

NORTHERN PORCH (on outer maluva)

Excavations at this porch were commenced this year. A sculptured bull 10 in. high and 20 in. long made of limestone was found on the dagoba side of the porch. This sculpture has been retained by the incumbent *bhikkhu* of the Temple of the Abhayagiri Dagoba.

Here, as in the case of the Eastern Porch only the foundation stones were found. Very probably the stones of this porch were dismantled and scattered about at the time of the construction of the road that runs above the position of this porch. It is also probable that stones thus disturbed were subsequently used for the construction of the culverts on this road. Since the bulk of the original stones are not available, now it is proposed to build the porch in brick and to render the plastering to simulate stone work.

EASTERN PORCH (on outer maluva)

Excavation at this place had to be put off till the road at the site is deviated.

WESTERN VAHALKADA (Frontispiece)

The fragments of two large pillars carved with the *Kalpavṛkṣa* motif were unearthed in the course of the removal of the debris which covered the western *vāhalkada* of the dagoba. Steps are being taken for the conservation of the *vāhalkada* restoring the fallen stones to their original position and putting together the fragments of the pillars.

Structure near Brazen Palace

ASCAR for 1949 at pages G11, 12 gave the description of a rubble-paved pond at the north-eastern corner of the Brazen Palace.

The present structure of the Brazen Palace has been built at a time when this pond was filled up and covered underground. The channel system for watering the Sacred Bodhi-tree constructed by Mahanaga (A.D. 573-575) which is connected with this pond is no more in use. This pond collecting only a small quantity of rain water had become a breeding place for mosquitoes. Owing to these reasons it was decided to cover up this pond. A small mound in the vicinity was cut for obtaining the earth required for this purpose. In the course of this work a small structure of ancient times was exposed. This structure has three-stone paved entrances at each of which was a moonstone. The balustrade stones and the guardstones of this building are fairly well preserved.

A fragment of a statue recovered from this excavation is minus the head as well as the legs. It is difficult to say what the original statue looked like. The meagre evidence on the fragment seems to indicate that it is part of a Bodhisattva statue.

A circular dressed stone found here has a raised strip running round the border which is three inches higher than the plane next to it. At the very centre of the stone is another area sunk to a further depth of 4 in.

A fragment of another circular sculptured stone retrieved from the excavation is a piece from a lotus-pedestal for a large statue. This sculpture is done in limestone and the maximum breadth of the fragment is 4 ft. It is much less than a half-circle. There is no trace of the colossal statue which stood on this pedestal.

This building had been partly covered by the former Dickson Road and the stones of that part of it which lay under the road are lost.

Ransimalaka

About 1 foot beneath the foundation of the brick construction of the north side of this building was found part of a clay object somewhat like a lotus. The maximum length and diameter of the object in its present state respectively are $1\frac{1}{2}$ in. and 1 in.

MIHINTALE**Flight of Steps of Atvehera**

The flight of steps leading to the At-vehera was exposed by excavation. From this excavation was recovered a stone figure of a bull. Of the steps of this flight, 140 have been cut on the rock itself. On the flat surface which lies above 430 steps of the flight of steps are a small dagoba and a cistern 8 ft. \times 4ft. \times 3ft. for storing water. A small hole provided at the bottom of the cistern serves as the outlet for emptying the cistern when necessary. Trees growing here had sent their roots among the stone slabs of this cistern pushing them out or throwing them askew. This cistern has now been conserved. A little beyond the position of the cistern as one climbs up there are 32 steps cut out on the rock. This too is provided with wing-walls. The stones of these wing-walls had slipped down the precipice to a distance of about 150 ft., and some of these were recovered. The stones recovered, however, sufficed only for the wing-wall on one side.

At-vehera was covered by a thick undergrowth at the time the excavations commenced. This had to be cleared before the excavation. At-vehera has been rifled by treasure-hunters sometime back. On the removal of the debris thrown out of this clandestine digging an old coin was recovered. This coin is a quarter Larin of the wreath series used in the country during the time of the Dutch.

The stones of the paving of this dagoba were not much disturbed, and were found fairly level.

SOMAVATI CAITYA

Reference was made to the excavation work done at Somavati Caitya in *ASCAR* for 1963-64 at pp. G 69-70. Excavations were conducted this year too on the same arrangements as before with the River Valley Development Board as regards the employment and supervision of labour.

Particulars so far unpublished about this site are as follows :—

The diameter of the larger dagoba is 82 ft. and the platform of the dagoba is 123 ft. square. The dome of the dagoba has a triple berm at the base. While the lower and the upper part of the dome is fairly well preserved, a portion of about 8 ft. in height from the centre has fallen off. The *hatarūskotuva* of the dagoba is 16 ft. square, and not more than 2½ ft. in height of same is preserved.

The shaft sunk by thieves into the middle of the dagoba referred to in our Administration Report for last year is 7 ft. deep and is roughly 13 ft. square.

It is apparent that the *vāhalkaḍa* (frontispieces) have been constructed after the dagoba. The mouldings on the *vāhalkaḍa* are different from those on the dagoba. Part of the mouldings on the dagoba are covered up by the *vāhalkaḍa*.

Some of the potsherds from the site have a red slip. The piece of inscribed pottery mentioned in *ASCAR* for 1963-64 contained an inscription in Brahmi characters of about the 2nd century A.D. which gave a part of the name of the ancient establishment at this site which read as RABA VIHARA. An inscription of this site gives the name of the establishment as "Pajini Naka Araba Vihara". These fragments of pottery, to judge from their shapes, seem to come from earthenware relic caskets. Among the finds are some ancient coins and some crystal reliquaries. One of these reliquaries is in the shape of a dagoba.

In the precincts of the dagoba are several ancient remains. About 600 ft. from the dagoba platform is a *prākāra* wall built of brick. In between are the foundations of several structures with massive stone pillars which suggest storeyed buildings.

During the rains when the Mahavaliganga is in spate this site gets inundated for about a month.

SIGIRIYA

Outer Moat

Mention was made in *ASCAR* for 1963-64 at p.G 60 of the work done at the ancient outer moat at Sigiriya. This work was continued during this financial year too and so far a total of about 500 cubes of earth have been removed from this excavation.

Cave No. 3

Excavations were conducted this year at Cave No. 3 to the west of the so-called Cobrahood cave. The Brahmi inscriptions on the Cobrahood cave and elsewhere at Sigiriya bear testimony to the fact that the area around the rock was inhabited long before King Kassapa I (A.D. 477-495) made Sigiriya his capital. Excavations conducted at such places as these caves are thus bound to throw much light on the conditions which prevailed at the place before its heyday.

The cave has had walls of brick. Two walls of brick on either side were exposed by excavation. The ancient stone seat and the limestone flights of steps certainly indicate that it had been occupied in ancient times. The stone seat is cracked at the centre.

About 30 cubes of earth were removed from this excavation.

The Assistant Commissioner (Chemist) discovered 14 graffiti, so far unknown, from one of the caves at Sigiriya. Rubbings of these were examined by Professor S. Paranavitana who has deciphered one of them as set out below. (also see under 'Chemical Treatment of Antiquities') :—

Mahariyanāgi : Meseya Melaya gīve Nātiyi (mo)lo(ka) (Nobunu) Mene

E Mahanelavan Ala(pa) vanayi ki Kalekayi Moḷoka

(Also see under 'Chemical Treatment of Antiquities').

YAPAHUWA

Excavations necessary were conducted for the conservation of the terraces of the first and third flights of steps of the ornamental Gateway.

MENIKDENA

At page G 61 of *ASCAR* 1963-64 mention was made of the brick-built dagoba at Menikdena. The excavations at this dagoba were continued this financial year too. (see plate I.) The most important find from this year's excavation is a Buddha statue of limestone in the *dhyānimudrā*. The statue is 3 ft. in height, and though traces of paint indicate that it had once been painted over, the paint has peeled off almost totally. The *siraspoṭa* (nimbus) of this statue is very worn but enough of it remains to indicate that it had an unusual conical shape (see Plate II). The statue is very old, to judge from its features. It is probable that the statue was formerly at the *va adīge* and that it was brought to the dagoba site when the *vaṭadāge* fell into ruin and the dagoba was enlarged (plan 2).

The diameter of the dagoba at base is approximately 75 ft. In the present ruined state the dagoba stands to a height of 17 ft. above the terrace. A shaft 15 ft. in depth was sunk into the middle of the dagoba for making investigations into the relic chamber. The floor of the relic chamber is 10 ft. square, and the height of same is 6 ft. The brick walls on two of its sides are well preserved but those on the other two are missing. In between the stone steps on the damaged side of the relic chamber was found a British half-penny coin of 1832. It is clear from the manner of the damage to the relic chamber that this is the work of treasure hunters; and the situation in which the coin was found makes it very probable that freebooters were at work here more than a hundred years ago, when a generation different from the present one possessed the earth. Monuments, religious or otherwise, have been rifled for their wealth from time immemorial up to our own day. In many instances the greed of the treasure hunter has deprived us of invaluable clues for building up the story of the past. We however feel thankful to the thief who has at least left us his 'finger prints' while he carried away our treasure.

What remains of the relic chamber is enough to show that it had been elegantly built, but no object of antiquity was found in it. Only pieces of figures, fragments of moulded stones, bricks from the dagoba and earth were found inside.

Terrace of dagoba

The terrace of the dagoba is a square of side 112 ft. approximately. At a time when the excavations were incomplete we gave the height of this terrace in our last Administration Report as 5 ft. 6 inches. Its height has since been found to be 6 ft.

Entrances

There has been an entrance on each of the four sides of the dagoba terrace, but at a subsequent date the eastern entrance has been blocked up by building a brick wall which is still preserved up to a height of about 3 ft. The entrances one on each of the sides north, south and west have 10 stone steps in each. There are guard-

stones on all these three sides but only the south and west sides have the moon-stones. While the guardstones of the west side are intact those on the other two sides are broken.

Flower altar

ASCAR for 1963-64 gave the description of two flower altars found at this dagoba site. There are five flower altars in all. Straight ahead of each entrance, on the dagoba terrace has been a flower altar built of brick. The circular limestone flower altar mentioned in our last report has been at the south-east corner of the dagoba terrace.

'Sacred Foot-print' stones

Two 'Sacred foot-print stones' were found on the north-eastern side of the dagoba terrace. In the list of finds given at page G 62 of *ASCAR* for 1963-64 we referred to two circular limestones one with low reliefs of elephants' heads and the other with low reliefs of cobras. Two other similar stones have since been found. The sculptures on these are much worn and are only faintly visible. A stone slab 5 ft. x 2 ft. without any carvings also has been found at this excavation. A clay lamp about 1 ft. square and 4 in. in height found under the debris on the terrace of this dagoba is broken at one corner. The place provided for the wick has traces of soot.

The other finds from this excavation were as follows:—

- (i) Three female dwarf figures in stone.
- (ii) Four heads from female dwarf figures in stone.
- (iii) Two heads probably from stone figures of *devas*.
- (iv) About 20 fragments of dwarf figures.
- (v) Pots, sherds, pieces of moulded stone, etc.
- (vi) Two pieces of a crystal, probably from the dome of a dagoba-shaped reliquary (these two pieces indicate that there has been a small cavity at the centre for the deposition of relics or other objects). The dome of the dagoba-shaped reliquary has been about the size of an almond.
- (vii) A bronze object of the shape of a boat of size 1" x 2".
- (viii) About 60 bricks with characters of about the 10th or 11th century incised on them.

The remains at Menikdena may be dated between the early centuries of the Christian era and about the 10th or 11th century. The lower time limit of the inscriptions both on slabs of stone and on pillars may be taken as being about the 10th century. One of these inscriptions show that the ancient name of the site is Bujgamuva. On this evidence it is clear that Menikdena is the Budd'agrama or Buthgamuwa which is referred to in connection with the wars of Vijayabahu I (A.D. 1055-1110) and of Parakramabahu I (A.D. 1153-1186).

KANDEGEDARA

An ancient *va'adāgē* an image-house and other buildings in the village of Kandedara (Map ref. I 13/26) near Katupota in Angomu Korale of Devamedi Hatpattu, Kurunegala district were examined by the department, in the course of the year (see Plate III; plan 3).

From the evidence gathered from an excavation it appears that there has been at the site a small dagoba from the earliest days of the construction of dagobas in Ceylon. It appears that a *va'adāgē* which enclosed this dagoba had been removed in later years and the dagoba enlarged.

Thieves who had got at the relic chamber of the later dagoba had not found out that of the smaller one. The dagoba had cracked up due to the roots of two large trees which grew on it. Among the debris from the larger dagoba were found a

brick with a letter of about the 7th century incised on it, and three terracotta cobra hoods. Buried under the earth near the dagoba was also found the pedestal of an ancient Buddha statue.

The relic chamber of the dagoba was opened up on 23.5.65 by the Archaeological Commissioner in the presence of the Hon'ble Mr. I. M. R. A. Iriyagolle, Minister of Education and Cultural Affairs, Mr. Palita Weeraman, the then Government Agent, Kurunegala, Mr. Tilakaratna Bandula, Member of Parliament for Wariyapola, Mr. J. L. Sirisena, Member of Parliament for Bingiriya and other prominent laymen and several members of the Sangha including the Ven'ble Chief Theras of Devamedhi Hatpattuwa and Vanni Hatpattuwa.

On the removal of the debris at the top of the dagoba, on this occasion, the uppermost relic-chamber of the first dagoba was encountered. This, however, was only a hole of about 2 ins. cut on a brick. In this hole which was covered with earth was a thin disc of gold measuring about $\frac{1}{4}$ in diameter. Among the other finds was a brick with the profile of a dagoba incised on it.

It appears that at the time the dagoba was enlarged, i.e., circa 6th century A.D., the pillars, etc. of the *vataḍḍigā* were used for building the image-house and that the images originally placed in the *vaḍḍigā* were taken to this image-house.

KOTAMBEPITIYA

The bus halt for the visitors to Pandiwasnuvara is at Kotambepitiya. Near the bazaar of Kotambepitiya, that is close to the 24th mile post on the Cūlawa-Kurunegala road, was a mound which enclosed a small dagoba. About $\frac{3}{4}$ th of the perimeter of the dagoba has now been exposed. However, nothing more than pieces of tile, pots, sheds and pieces of clay lamps, etc. have been found from this excavation (plan 4).

NAKHAVEHERA, PALLEKAGAMA

Please see *ASCAR* for 1963-64 at page G 65 regarding the excavations at Nakhavehera at Pallekagama.

A very decayed brick wall noticed during the excavations done last year appeared at that time to be the outer limits of the dagoba. Although at that time we felt that the dagoba should be 48 ft. in diameter, further examination of the structure has brought to light a flower altar at each of the cardinal points, three feet within the brick structure referred to above. When trial excavations were made to a further length of three feet the remains of another dagoba were brought to light, the one within the other. The decayed brick wall encountered at first thus turns out to be the remains of a later dagoba which enclosed an earlier dagoba of smaller dimensions. In view of the fact that the details of the earlier dagoba have been preserved, it is proposed to conserve the dome of that dagoba (plan 5).

During the year the dagoba and the retaining wall of its *maluva* were exposed. The diameter of the smaller dagoba is about 32 ft. There is no difference in the size of the dagoba terrace (see plates IV and V).

At the conclusion of the excavations plans will be prepared and the conservation undertaken.

GALMADUVA

The work done during the last financial year was described at page G 73 of *ASCAR* for 1963-64. The vihara here is shown in plan 6.

When the bodhi-tree at this site which may be more than 500 years of age, got uprooted, a large stock of bricks with Brahmi characters incised on them were recovered from the place where it grew. The characters on these bricks are contemporary with those on the inscribed bricks from Gurudeniya on the farther bank of the Mahavaliganga.

It is very probable that the bodhi-tree had been planted on the remains of a very ancient monument.

DIGHAVAPI

Mention was made at pages G 63-65 of *ASCAR* for 1963-64 of the work done at Dighavapi.

The work done during the financial year 1964-65 by casual labour provided by the River Valleys Development Board and groups of *Shrmadana* (gift of effort) workers who worked here from time to time was supervised by officers of the department.

The remains of an image-house have been exposed on the dagoba terrace between the north and east *vāhalkaḍa* frontispieces. Here a headless standing Buddha statue about 4½ ft. in height and a smaller seated statue minus the head have been found. So far about ¼ of the perimeter of the dagoba have been exposed by excavation.

A list of finds from this site was given in our report for 1963-64. Other finds from this site are as follows :—

- (i) A fragmentary pillar-inscription.
- (ii) A stone with the sculpture of the face of an animal.
- (iii) A sculpture of an elephant's face.
- (iv) A Dutch coin.
- (v) Two fragments of a coin too worn out for recognition.

Please see Plate VI for a view of the dagoba before excavation.

RUNU MAHAVIHARA

The department has, in the course of the financial year, examined the ruins in the site of Runu-mahavihara presently known as Magul-mahavihara in Lahugala of Panama Pattu, Batticaloa District, Eastern Province. People proceeding from Colombo or from the South to Dighavapi turn off at Siyambala-anduva. Hence less people visit Runumahavihara now than formerly. However, those who are prepared to travel a few extra miles could go to Dighavapi through Akkaraipattu and visit Runumahavihara on their way.

According to legend Runumahavihara is the place where the marriage between King Kavantissa and Viharamahadevi was solemnized, but according to more authentic historical information the establishment here was the work of Dhatusena (A.D. 459-477). A queen Viharamahadevi, consort of the two kings Bhuvanekabahu IV of Gampola (A.D. 1341-1351) and Parakkramabahu V of Dedigama (A.D. 1344-1359), is said to have completely renovated the monument here which by that time had fallen into ruin. Two inscriptions set up in this queen's name are found at the site. (See *EZ* Vol. IV, pp. 161-169). These two inscriptions belong to about the 14th century.

Excavations have proved the so-called nuptial dais to be none other than a *bodhi-ghara* building (see Plate VII; plan 7). The other *bodhi-ghara* monument so far excavated and conserved by the department is at Nillagama near Galgamuva. See *ASCAR* for 1954 for details.

DAGOBA NEAR UCCAVALIKA VIHARA BOLANA

Excavations were conducted at an ancient dagoba to the north of Uccavalika vihara situated in Bolana on the left bank of the river Valave, in Magampattu of Hambantota District. The land on which the dagoba stands has been cultivated by the Incumbent Thero of Uccavalika Vihara but the land really belongs to the Crown. Before the excavations the dagoba was covered with a thick undergrowth (see Plate VIII; plan 8).

The dagoba stands on a platform $57\frac{1}{2}$ ft. \times $56\frac{1}{2}$ ft. The flood waters of the Valave inundate the land in this area once each year and hence the dagoba and its precincts were found under about 3 ft. of earth. The brickwork of the dagoba was very much decayed and thrown out of plumb and alignment obviously due to the action of the floods and of the trees growing on the dagoba.

The dagoba platform is about 4 ft. 9 inches in height and has been constructed by building over a stone foundation, a $4\frac{1}{2}$ ft. thick brick retaining wall all round and by filling it with earth.

At the centre of the south side of the platform is a flight of steps leading to the top of the platform. This flight of steps projects 11 ft. beyond the retaining wall of the platform and is about $7\frac{1}{2}$ ft. in breadth. It consists of 9 steps made of granite. On either side of this flight of steps is a wing-wall of brick. No guardstones or moonstones have been found at the foot of the flight of steps. The base of the retaining walls as well as the base of the balustrades of the flight of steps had been provided with beautiful mouldings.

At the centre of the earth-filled platform of the dagoba is an octagonal brick foundation 5 inches in thickness, over which the dagoba had been reared. The dagoba is well preserved up to about the 1st berm but above this the dagoba is so much mouldered that there is hardly any evidence for its shape beyond this point. The dagoba is about 100 ft. in circumference. The total height now available is 8 ft. Although only one berm of the dagoba is now preserved there would have been more of them. The top of the berm that is preserved is 2 ft. 8 in. from the base of the dagoba. From the bottom to the position of the berm the wall is built to batter outwards. Thus at the lower limit of the berm the dagoba thrusts 6 in. out of the plumb line. Among the debris were found at about $1\frac{1}{2}$ ft. above the level of the preserved berm, bricks with the identical moulding as in the preserved berm. This indicates that there have been more than one berm to this dagoba. The dagoba and the retaining wall of the dagoba terrace had been built in bricks with mud mortar and plastered over with lime.

Bricks of two sizes have been used for the construction of the dagoba and its terrace. The larger size of brick measures $14 \times 8 \times 2\frac{1}{2}$ in. and the smaller size $13 \times 8 \times 2\frac{1}{2}$ in. A moulded brick measures $13 \times 8 \times 2\frac{1}{2}$ in.

A shaft of 10 ft. has been sunk into the middle of the dagoba by treasure hunters. This shaft was found filled in with brick bats and earth. This filling was removed and part of the shaft was cleared up to the relic-chamber. The thieves have not only made away with all deposits from the relic-chamber, they have also totally destroyed the relic-chamber itself.

The dagoba terrace was covered under about 5 ft. of debris. In the course of the removal of this debris were found a stock of bits of wedge-shaped tiles of breadth $1\frac{1}{2}$ in. and thickness $\frac{1}{2}$ in., hooked at one end. The length of the tiles could not be found out from the fragments recovered. A few iron nails too were recovered. The only object of any interest found among the debris was a piece of six-faceted crystal 2 in. long and about $1\frac{1}{4}$ in. broad.

An earthen vessel of the type known as a *nāmbil'ya* in modern Sinhalese was recovered whole although cracked, from the shaft of the clandestine diggers. From the same shaft was also recovered several fragments of a clay lamp. Among the debris of the dagoba terrace were also found pieces of lime plaster and potsherds.

Embedded in each of two brick bats from the debris of the dagoba is a piece from the collar of a pot. These two potsherds have got mixed with the clay and have been kneaded into the bricks. If the date of the dagoba can be determined, the two potsherds in these brick-bats would provide valuable material for a study of the chronology of pottery in Ceylon. Unfortunately however, no inscribed bricks or any other clue for dating the dagoba has turned up.

The dagoba was completely excavated in the month of October.

AMBALANTOTA

It appears that the premises of the Old Rest House at Ambalantota were excavated by the local residents before the land was taken over by the Department. A Buddha statue and several fragments of statues have been exposed by this excavation.

After the taking over of the land by the Department a portion of the premises measuring 100×50 ft., minus about $\frac{1}{4}$ of its extent already excavated as stated earlier, was pegged out into squares each measuring 25 sq. ft. Excavations were conducted in alternate squares.

The excavation yielded potsherds, flat tiles and brick bats in large quantities. Sherds and brick-bats were largely found at a depth of about 10 ft. Brick-walls were encountered at a depth of between 6 and 8 ft. At one place were two parallel brick-walls of equal breadth.

At a depth of about 6 ft. was found a pipe line of about 7 ft. in length consisting of several units of terracotta piping which fitted into each other. These terracotta pipes are similar to the ancient terracotta pipes found at Anuradhapura and Polonnaruwa.

YATALA ASANAGHARA

A trial excavation was conducted at an *Asanagha* (thorne-house) monument opposite the Manik vihara at Yatala, on the farther side of the Hambantota-Tissamaharama road (See Plate IX).

This building which contains a large *āsana* stone measure about 68 ft. × 66 ft. The directions of the walls of the structure and other particulars were found out from this excavation. Potsherds, etc. from this excavation were marked and taken to the museum at Ambalantota.

The teachers and students of the Debarawewa Mahavidyalaya and the Tissa Mahavidyalaya took part in this excavation on 7th August, 1965. The party from Debarawewa School worked with much enthusiasm on this day but no one from either school turned up on the following day. As in the case of most laymen these students would have expected to dig up valuable finds and the fact that only pieces of pottery were collected may have damped their enthusiasm. We, however, are very thankful to the teams from both these schools which were the first schools to render *śramadāna* service for Archaeology. We are also grateful to Rev. Mirise Gunasiri Thero incumbent of Menik Vehera, Yatala and to the Assistant Government Agent of Hambantota Mr. Lionel Fernando for all the assistance rendered to the Department in this matter.

CONSERVATION

ANURADHAPURA

Abhayagiri Dagoba

The work of conservation on the Western porch of the Abhavagiri dagoba was commenced during the last financial year. This work was concluded in the financial year 1964-65. (See Plates X and XI). Of the eight *pūṛṇaḡaḡa* (pots of plenty) which originally graced this entrance only one could be recovered.

All pillars in the structure of the porch which were thrown askew were corrected to plumb. No guardstones or balustrades were found here. On the analogy of the other porches here, there would have been brick balustrades and guardstones at this porch too. Hence the balustrades and guardstones at this porch were provided in brick. The *pūṛṇaḡaḡa* on this structure were placed on attractive pedestals. Not more than two or three of the pedestals here have survived. The rest too were constructed in brick.

There is one *pūṛṇaḡaḡa* on the structure to serve as an example.

Steps are being taken to conserve the North Porch of the Abhayagiri dagoba.

Ransimalaka

The conservation at this site was limited at first to the brickwork. Since then, however, it was found necessary to stop the seeping of water between the slabs of granite; hence three tiers of brick in conformity with ancient work have been provided over the stonework. The bonding was done, however, in cement to impart strength to this brickwork. On this structure, there are, at many places, walls of later date which cover the earlier ones. This has resulted in the walls being as thick as 8 ft. at certain points.

Porch of Palace of Vijayabahu I

This porch was exposed by excavation as far back as 1955, but more urgent work elsewhere had held up the work here. However, since the porch becomes important when considered as part and parcel of the Palace building the conservation work on same was taken up and concluded this year.

MIHINTALE

An ancient stone wall near the slab inscription of Mahinda IV (A.D. 956-972) in the structure called Danasalava at Mihintale was exposed and conserved. The conservation of this wall 86 ft. in length, 3 ft. in breadth, and 5 ft. in height necessitated the transport of some of the stones required from a distance of about 100 yards.

Flight of steps at Atvehera

The excavations preparatory to the conservation of the flight of steps of the Atvehera were described at page G 68 of this report. As was mentioned before, 460 steps out of the total of 600 steps on this flight are built up with steps separately prepared. Each of these is 12 ft. in length and has a tread of 1 ft. and a riser of 6 in. The shifting to and fro of stones of these dimensions on uneven ground is naturally fraught with difficulty. Further more materials for this work such as sand and cement had to be carried up the hill to a distance of about 2,000 ft. The work, however, was completed within eight months. In dealing with the excavations at this site we referred to the stone sculpture of an elephant recovered from the site. Although obviously there were two such figures one on each side of the flight of steps, the other elephant could not be recovered. A stone elephant comparing favourably in size, posture and shape with the one recovered, stowed away in the store rooms of the Anuradhapura Archaeological Museum, without any information about the place of find, etc., was brought to this site to do duty for the missing elephant. The two stone elephants, the original one and the substitute now stand on either side of the balustrade.

At Vehera

This dagoba about 90 ft. in circumference, was conserved to a height of about 17 ft. The terrace of this dagoba is comparatively small. From this terrace, however, several dagobas in the Sacred City of Anuradhapura can be made out clearly. (See Plates XII and XIII).

Flight of steps leading to the danasala

During the financial year the flight of steps leading to the Nagapokuna from the east and from the west and the landings between them were conserved.

POLONNARUWA**Rankotvehera**

The conservation work on the Rankotvehera which was in abeyance for some time was resumed during the year and a length of about 150 ft. on its 2nd and 3rd *pāsāva* terraces were conserved. The height and breadth respectively of the mass of brickwork conserved in both are 4 ft. and 8 ft. 9 in. A segment of the dome 220 ft. in

length 4 ft. 9 inches in height and 4 ft. in breadth was also conserved. While the portions of the dagoba here referred to by dimensions were built with a regular facing the conservation of the upper portion of the dome of the dagoba is being done in a "broken-face". The roofs of many of the shrine rooms of the dagoba terrace were in a very bad state of disrepair and were re-done in brick and water-proofed.

KOSGAHAULPOTA

During the year the recumbent stucco statue of the Buddha and the walls of the structure at the site called Kosgahaulpota near the Archaeological Reserve at Dimbulagala were conserved. The work involved the removal of $7\frac{1}{2}$ cubes of earth and the conservation of a surface area of $7\frac{1}{2}$ squares. About the statue were found several stucco curls of hair which had detached from the statue. Although three of these stucco 'curls' were coated with 'gold' paint this does not go to prove that the whole statue was gilt. This rather looks like the work of a poor devotee of recent times. These curls of hair were removed to the Archaeological Station at Polonnaruwa where they are kept safe.

SIGIRIYA

The gap between the stonework separating the two parts of the outer moat at Sigiriya was filled in to make the road at this place. A length of about 20 ft. on the old path leading to the summit of the rock, found in a state of disrepair was conserved. This portion of the path had 11 steps.

DEDIGAMA

The work of conservation on the western segment of the Sutighara cetiya was recommenced.

YAPAHUWA

Four series of steps on each of the first and third flights of steps on the ancient Ornamental Gateway at Yapahuwa were dismantled and conserved. The length of a step on the third flight is 8 ft. and on the first flight 8 ft. 4 inches. In both instances the tread is one foot and the riser 9 inches.

A sculptured *gajasingha* (mythical composite animal part elephant and part lion) and a sculptured lion on the third flight of steps were refixed in the positions where very probably they were originally found.

The conservation of the wing-walls of the first flight of steps was completed. The western retaining wall of this flight of steps measuring 43 ft. \times $8\frac{1}{2}$ ft. \times 9 ft. and the rubble wall above this retaining wall measuring 18 ft. \times $1\frac{1}{2}$ ft. \times 1 ft. 2 in. were also done.

The eastern retaining wall of the first flight of steps 39 ft. \times 5 ft. 2 in. \times 2 ft. was conserved. Some of the stones from this wall were lost and had to be replaced with stones collected from elsewhere and reshaped to suit the work here.

RAJANGANE

Please see *ASCAR* for 1962-63 page G66 for the conservation work already done at the *vadāṭṭige* at this site. During the year the conservation of this shrine was concluded. In this work the brickwork of the *garbha* was partly redone. The image-house is being cleared of the debris.

KUDAKATUWANNAWA

The *āsanaghara* at Kudakatuwannawa was described in *ASCAR* for 1962-63, page G68.

The conservation work that was in hand at this station last year is now coming to a close.

PANDUVASNUWARA

A Celedon bowl, in pieces, was found at the excavation of a building near the Palace. This pot has since been conserved (see plate XIV).

KANDEGEDARA

The excavations at the ancient remains at Kandegedara have been referred to at pages G 71, 72 of this report.

Only $\frac{3}{4}$ ths of the circumference of the outer dagoba at this site, was conserved in order to show out $\frac{1}{4}$ th of the circumference of the inner dagoba, which portion of the inner dagoba was conserved.

The image-house near the dagoba was also conserved.

VELGAMVEHERA (PERIYAKULAM)

Mention was made of the conservation work done at Velgamvehera at page G65 of *ASCAR* for 1962-63.

The conservation work at this station which was under way in the previous year and was being continued this year too had to be suspended owing to the havoc caused by the cyclone at the end of the year 1964.

The quarters of the officer in charge and those of the labourers were rendered useless and large uprooted trees that riddled the reserve left us no alternative than to withdraw our men and to postpone the work for a better day.

A third of the dagoba has now been conserved.

TIRIYAI

This year conservation work was commenced on the building east of the *vaṭadāgē*. When about half the work was over the difficulties consequent to the cyclone made us suspend the work here.

HINDAGALA

The steps being taken for the conservation of the roof of the Rajamaha vihara at Hindagala were described at page G74 of *ASCAR* for 1963-64.

The department provided a temporary thatched roof over the shrine when its roof of later date was removed, until such time that a roof more in keeping with the architecture of the original date of the structure could be provided. The slash-and-burn cultivators who set fire to their *chenas* were responsible for the fire which spread to the tall grasses near the shrine and finally to the cadjan thatch of the temporary roof.

This monument is not the property of the department. It is really unfortunate that neither the Rev. Thero in charge nor the lay trustee was at the site at the time of the fire. This unfortunate accident has caused some damage to the paintings on the shrine which we very much regret.

The Assistant Commissioner (Chemist) of the department has done all that was possible to salvage the paintings.

Octagonal pillars and pillar capitals of the type used in other buildings of the Kandy period have been prepared for the reconstruction of the roof of this shrine.

GALMADUVA

A reference has been already made to Galmaduva at page G 72, 73 of this report. During the year conservation work has been done on about 10 squares on the outer wall of the ancient vihara.

The roof of later date was removed, the old windows blocked up sometime after the original construction, were opened up, and the structure is being restored to its pristine shape. The roof on one side of the vihara has been fixed, and on the other side the work has proceeded up to the fixing of the rafters.

GURUDENIYA

The location of the ancient shrine at Gurudeniya and a description of the work done there have been given at pp. G66-68 and p. G74 of *ASCAR* for 1963-64.

Modern engineering bricks were used for replacing lost or mouldered bricks on the old walls. The stonework of the lower terrace of the shrine was dismantled to a length of about 20 ft. and rebuilt with a cement concrete backing correct to plumb and level supplying the missing stones. The length of stonework thus dealt with is about 20 ft.

SAMAN DEVALE, RATNAPURA

During the financial year the twelve brick pillars of the *buduge* (image-house) of the Saman devale were replaced by twelve carved wooden pillars more in conformity with the work of the date of the original structure. The decayed timber of the roof were removed and supplied anew, and the roof was retiled with flat tiles. The moulding at the base of the walls of the image-house was for long covered under the cement. These mouldings were exposed by the removal of the cement, the gaps in the brickwork supplied with bricks and the monument plastered (see plate XV; plan 9).

A flower altar at the *devgala*, constructed in recent times was dismantled and one in satin-wood was provided in its place.

The pinnacle of this shrine was ceremonially placed on 25.8.65 by the Ven'ble Amunugama Rajaguru Vipassi the Maha Nayaka Thero of the Malvatta Chapter.

BADULLA KATARAGAMA DEVALE

The roof of this shrine was furnished anew and two pinnacles provided to same. A *makara torana* (traditional arch with sort of gargoyle motif) was supplied at the entrance to the *digge*.

KIRIVEHERA, KATARAGAMA

Mention was made of the work at the Kirivehera at Kataragama in *ASCAR* for 1963-64 at pages G69 and G 75.

The conservation work has now been completed up to the *hataräskoṭuva* of the dagoba. The north, south and east sides of the inner *prakāra* and their flights of steps have been built and plastered. A portion of the west side of this *prakāra* has been built and plastered.

The objects in the relic-chamber of the *hataräskoṭuva* of this dagoba were ceremoniously deposited on 11.6.65 by the Ven'ble Maha Nayaka Thero of Malvatta and the Hon'ble the Prime Minister.

MAINTENANCE AND OTHER WORKS

Anuradhapura

The necessary repairs were effected this year to the labourers' lines belonging to the Department.

Reserves and monuments falling within the purview of the department were maintained during the year. A shelter was provided for the three slab inscriptions near the *āsanaghara* structure in the Abhayagiri area.

Mihintale

The reserves at Mihintale and the monuments standing thereon were properly maintained.

Weeds growing on walls of monuments and elsewhere were removed and the walls 'pointed'.

Polonnaruwa

All the big plants growing on the Rankotvehera were removed and the damaged areas of the brickwork pointed. The total surface attended to in this manner was about 800 squares. The root ends left behind in the weeding out were treated with a tree killing solution. One of the main causes of the dilapidation of walls in buildings is the growth of weeds. At this station as well as in others a good deal of time of the department's men is taken up for this type of work.

The monuments, their environs and the paths leading to them were kept clean during the year. The area of ground involved was about 250 acres.

At the premises of the king's palace and at the quadrangle, notice boards giving descriptions of the monuments at these places were provided.

Sigiriya

The structures on the rock-summit and at the pleasure garden and the Piduragala and Mahanagapabbata dagobas were constantly weeded and kept clean throughout the year. The foot paths and roads leading to the monuments were maintained during the year.

All dwelling houses belonging to the department situated at Sigiriya were renovated during the year.

Work on the building for finds as well as the watcher's post attached thereto was commenced this year and some progress has been made with the work. The work is expected to be completed in the next financial year.

The balance work on the main culvert on the new road to the rock of Sigiriya was completed this year. Vehicles can now be taken up to the main entrance to the citadel.

Yapahuwa

During the year one of the twin cottages for labourers was completed.

Lavatories for labourers with a porcelain seat in each in keeping with modern sanitary standards was built.

All plants growing on the brick structures in the reserve were weeded and the monuments kept clean. All paths and foot paths in the reserve were properly maintained during the year.

Dedigama

The barbed-wire fence of the archaeological reserve at this station was renewed and an iron gate fixed. Part of the roof of the staff quarters was repaired. The kitchen of this building was dismantled and rebuilt. Five doors and their door frames which were partly decayed, were supplied anew.

Panuvas Nuwara

The weeds growing on the monuments and on other ancient brick structures in the reserve were removed and the brickwork 'pointed'. The precincts of monuments and the paths leading to these were kept clean.

Menikdena

At this site, the excavated and conserved ancient remains and their environs were kept clean during the year.

A store room for tools and a new house for the officer in charge were constructed.

Rajangane

Quarters for an officer in charge and for the labourers are being constructed.

Padaviya

The departmental quarters rendered uninhabitable by the cyclone at the end of December 1964, were repaired. The paths to monuments and the ancient wells were cleared.

Jaffna Peninsula

A wooden gate and a length of guttering on the Old Dutch Church at Jaffna were replaced. A wooden gate on one of the passages on the Jaffna Fort which was decayed was replaced with an iron gate.

The reserve of the Jaffna Fort and the reserves at Achchuveli, Myliddy, Kantarodai, Chankanai, and Pooneryn were weeded and properly maintained.

Dimbulagala

The remains at Dimbulagala and Kosgahulpota and the cave with paintings at Pulligoda were kept tidy and maintained during the year.

Habessa

The scrub jungle on either side of the path leading to the ancient site at Habessa was cleared to a distance of about 2 miles and the road repaired.

A guardstone from a gem pit at Bindunkada in the neighbourhood was brought to Habessa.

Maligavila

The image-house and its precincts, the area around the caves and the ancient site at Dambegoda were kept clean. The road to Dambegoda was cleared.

Buduruvagala

The brushwood encroaching on the road to Buduruvagala was cleared and the undergrowth in an area of about 1½ acres in front of the Buddha image was cleared.

Galabedda

The so-called "*bisokoṭuva*" at Galabedda was cleaned up. The ruins at Kuda-vehera, Galapita vehera, Galtanmandiya and the pillared structures at Nagolla and Niyandaella were cleared and the paths leading to them maintained.

INSPECTIONS AND EXPLORATIONS

A good deal of the time of the officers of the Department was spent on the work of inspection and exploration. During June, explorations were conducted in the jungles of the left bank of the Valave river in the area set apart for colonization under the Udavalave development scheme. Even at present large tracts of land in this area are thickly forested. Some years back there was not even a cart track in the area. Almost any part of the forest, can now be reached by jeep though not without some difficulty. More people now frequent the area and many ancient sites hitherto unnoticed have come to light. When we worked in the Valave basin in the previous financial year many people of the locality showed a reluctance to lead us to any ancient remains. This year, however, we noticed a change of heart on the part of the local residents. The Resident Engineer of the Udavalave scheme at Suriya-wewa also gave us every possible assistance.

As in the case of other places in the Valave basin almost every ancient site in this area has suffered at the hands of clandestine diggers. So far we have not come across a dagoba untouched by treasure hunters in any part of the valley of the Valave

river. It is a matter for regret that the ancient remains in this wild-animal-infested jungle have been rifled without exception by freebooters and that temples and monastic sites have been completely despoiled.

Almost every boulder which the Development Board hopes to break up was examined by us particularly for inscriptions.

Many of the sites examined here have not been marked on the one inch per mile sheet. Every ancient site met with was photographed and all inscriptions noticed were estampaged. Statues, sculptured stones, etc. which ran the risk of being damaged by vandals have been removed to the archaeological centre of the Southern area situated at Ambalantota.

Several villages in Ududumbara Palata of Kandy District and in Giruwapattu of Hambantota District were explored for purposes connected with the preparation of the Monuments Register. All ancient sites in these villages pointed out to us by the headmen of the areas were examined. Many of the sites thus examined by us were not of much archaeological interest. Particulars even of these were noted for the purposes of the Monuments Register. Most of the sites examined in the Ududumbara Palata bear the stamp of Kandyan Period work. Details of the explorations and inspections carried out during the financial year are given below.

WESTERN PROVINCE

Colombo District

Gothabhaya Rajamahavihara, Botale

Gothabhaya Rajamahaviharaya situated in the village of Botale (Map ref. I 23/42) in Udugahapattu of Hapitigam Palata was inspected. There is an ancient *Bodhi* tree at this site. This *Bodhi* tree from which the area was called Bodhi-tala (plateau of the bo-tree) has given rise to the name of Botale. A parapet which enclosed the bodhi tree is now in ruin. Around the vihara also is an old *prakāra*, broken at many places and very much dilapidated. The site is being declared a protected monument in order to preserve for posterity the ancient enclosure of the bodhi-tree.

Guruwala

A small metal icon probably of a *dēva* found in a field in the village of Guruwala (Map ref. L 7/62, 63) near Giridara in Gangaboda Pattu of Siyane Korale East, was examined.

Kalutara District

Pokunuwita Rajamahavihara

Pokunuwita Rajamahavihara in the village of Pokunuwita (Map ref. L 17/44, 45) in Kumbuke Pattuwa of Rayigam Korale, a protected monument was re-inspected.

CENTRAL PROVINCE

Kandy District

Bodhimaluviharaya, Bambarabedda

There is an ancient bodhi-tree at the Bodhimalu-vihara in Bambarabedda (Map ref. J 21/38) of Gampaha Korale West in Ududumbara Palata. A new devale has been erected close to the vihara at the site of an ancient devale. About 200 yards off is the site of an ancient *ambalama*.

Daladavihara, Pitigoda

It is said that the Tooth-relic was hidden for a number of days in an ancient tamarind (*Tamarindus indicus*) tree in the premises of the Daladavihara in the village of Pitigoda (Map ref. J 21/46) in Gampaha Korale West of Ud.dumbara Palata. This tamarind tree as well as the ancient remains at the site were inspected.

Vaviyagolle devale, Udailuka

Vāviyagolle *devala* in the village of Udailuka in Gandeke Korale of Ud.dumbara Palata (Map ref. J 16/32) was inspected. This is a modern *devale* in ruin.

Sri Pushparama Vihara, Kalugaloya

Sri Pushparama Vihara of Kalugaloya (Map. ref. J 16/39, 40) in Gandeke Korale of Ud.dumbara Palata was inspected. The structures now found here are not ancient ones.

Kalavitilena devalaya, Kalugala

The site of the ancient devalaya of Kalavitilena in the village of Kalugala (Map ref. J 16/39, 40) in Gandeke Korale of Ud.dumbara palata was inspected. This shrine is in utter ruin and the paraphernalia of the god is deposited in a cave near by.

Bo-tree at Kahatagaspala

The site of the bodhi-tree at Kahatagaspala in the village of Kalugala (same as above), was inspected. A *prākara* in random rubble built in the Kandy period encloses this bodhi-tree. A rough granite pillar stands on each side of the entrance to this enclosure.

Keenakale Nuvaratanaputana, Hanwella

Opposite the new vihara at Galtanpitiya (Map ref. J 16/55) in the village of Hanwella in Gandeke Korale of Ud.dumbara Palata is a place called Keenakale Nuvaratanaputana. Here around an old bo-tree are found ancient bricks and the fragment of a *yantaragala* (stone receptacle for deposits).

Kirikandurelena, Pamunetenna

An ancient rock cave with drip ledges known as Kirikandure lena in the village of Pamunetenna (Map ref. J 21/38) Gampaha Korale West, Ud.dumbara Palata has housed the sacred tooth relic of the Buddha for a few days according to local tradition. A part of the cave has been converted into a *devale* 10 ft. square during the Kandy period. This *devala* is in ruin now.

Medagammedda

An *Ambalama* of the Kandyan period is found in the village of Medagammedda (Map ref. J 21/30, 31) of Gampaha Korale West, Ud.dumbara Palata. This structure 10 ft. x 9 ft. in ground plan has carved wooden pillars and pillar capitals. The pillars are square in cross section each side being 9 inches. An old bo-tree is found opposite the *ambalama*.

Maligaviharaya, Daladagama

In the village of Ganegalagammedda (Map ref. J 21/30, 31) Gampaha Korale West, Ud.dumbara Palata the monument called Daladagama Maligaviharaya was inspected. At a cave temple here, constructed in the Kandyan period are found a recumbent Buddha statue, two standing Buddha statues and two figures of devas. On the upper part of the cave surface are drawings representing the 24 benedictions.

etc. The tooth relic of the Buddha is said to have been deposited here for some time. A fragment of a pillar containing an inscription of the Polonnaruwa period, from somewhere else in the village is now set up near the vihara.

About $\frac{1}{4}$ mile east of this cave temple, at the site called Rajjurupitiya there are three old bodhi-trees. Near by is an elevated site now known as Maligagodella, where, according to the local residents, has been the temporary residence of the kings of old.

Kande Devale at Nugetenna and the rock cave at Udagedarawatta

The Kande Devale at Nugetenna (Map ref. J 21/22) of Gampaha Korale West of Udadumbara Palata and the rock cave at Udagedarawatta were inspected. The devala though a new building, is in ruin. The rock cave, a natural one, had been occupied in recent times.

Purvarama, Rambukwella

Two old bodhi-trees and an old Na (iron wood = *mesua ferrea*) tree stand on the premises of the Purvarama Vihara situated at Rambukwella (Map ref. J 21/22, 23) in Gampaha Korale West of Udadumbara Palata. Four carved pillars from an ancient *vihara* at this site have been now used on the modern preaching hall.

Mimura

A bodhi-tree believed to be about 400 years old is found in the village of Mimura (Map ref. J 16/6) in the Gandeke Korale of Udadumbara Palata. This bodhi-tree has been planted on the site of an ancient *ambalama* of which only the stone foundation survives. The local tradition asserts that this village lies on the old road from Elahera to Mahiyangana.

Kaikawala

The *devale* in the village of Kaikawala (Map ref. J 16/22) in the Gandeke Korale in Udadumbara Palata was inspected. This is a modern construction nestled under a cave.

Gallenavihara, Udawela

In the image-house inside a cave in the *vihāra* premises at Udawela (Map ref. J. 16/55) in Gandeke Korale of Udadumbara Palata are one recumbent Buddha statue and several standing statues. This is work of a *bhikkhu* of the Kandy period who was popularly known as Vanavasa Unnanse (the forest dwelling monk). The paintings at this shrine have been redone, but the original work shows out in places here and there.

Khattarama, Talagune

Khattaramaya temple in the village of Talagune (J. 16/63) of Gandeke Korale in Udadumbara Palata was inspected. The *Vihāragē* here measures 15 ft × 10 ft. and is built on a terrace measuring 20 ft × 10 ft. The roof of this *vihāragē* is supported on carved pillars with capitals. The villagers believe that the sacred tooth relic was deposited in this building for 14 days.

Kataragama devale, Valvasagoda

The Kataragama Devale at Valvasagoda (Map ref. L. 5/18, 19) near Gampola in Gangaihala Korale of Udupalata was inspected. The two devala buildings, the drummers hall, the dagoba and the image-house at this site have been repaired time and again. All the roofs of the structures at the site now have half-round tiles. On the buildings are several sculptured door frames. Ancient bricks have been unearthed in the course of excavating the ground in the vicinity of the *devālē*.

Bo-tree enclosure, Galmaduva

At Galmaduva in Udugampaha Korale of Patadumbara Palata, rains and strong winds uprooted a very old bo-tree which grew on a terrace with built up sides about 5 ft. in height. The bricks from the retaining wall of the terrace of this bo-tree bore Brahmi characters of a very early date. These characters are comparable to those found at the ancient structure at Gurudeniya (Vid. *ASCAR* 1963-64, pp. G66-68). It is probable that there was a dagoba or some other structure here before the *vihiragē* of the Kandy period was constructed, and that the sides of the bo-tree terrace were built up at the time with bricks from the ruin of earlier date.

Matale District

Bulagala

News was received to the effect that an ancient site was being excavated by free-booters in the village of Bulagala (Map ref. F. 25/37) in Wagapanaha Pallesiya Pattuwa of Matale North, and the site was therefore inspected. In the thick jungle close to the village is found a domical mound on an elevated plot of land. On the slope of the elevation is a retaining wall built with rubble. Close by is a small flight of steps and a plain moonstone. The domical mound appears to enclose a brick construction and has been dug at its centre to a depth of about 6 ft. This is clearly the work of treasure hunters.

Enderagala

The rocky mountain of Enderagala in the village of Pelwehera (Map ref. F. 25/31) in Wagapanaha Pallesiya Pattuwa of Matale North was inspected. Here, there are about 6 inscribed caves. Ancient brick-bats and potsherds are found in various parts of the mountain. The villagers have applied for a lease of the land here for the construction of a temple. Since there are no structures worthwhile preserving for archaeological purposes the government agent was informed that the department has no objection to the lease under the usual conditions.

The Cave at Ratgammana

In a natural cave in the scrubland called Lunugala Mukalana in the village of Ratgammana in Gampahasiya pattu of Matale South there is the representation of a hand. There, however, is no archaeological value in this.

Ranagirigala, Ambanpola

On the summit of the rock of Rangirigala in the village of Ambanpola (Map ref. I. 15/18, 19) in Asgiri Pallesiya pattu of Matale South are found the remains of a dagoba and a rock cave. The dagoba has a brick foundation and is built of rubble. Thieves have ransacked this dagoba. To the north of the rock on which the dagoba stands there is a cave with drip ledge. Villagers say that there were paintings earlier on this cave and that a *bhikkhu* who now inhabits the cave has removed the plaster which carried the paintings. A wooden statue from this cave is now set up in the village temple.

Bimbavihara, Galewela

Bimbavihara in Galewela (Map ref. I. 5/43) in Kandapalla Korale of Matale North was re-inspected. Roots of trees growing on top of the rock of the cave have penetrated into the cave through crevices in the rock and damaged the *makara torana* and the images. The department assisted the incumbent *bhikkhu* to remove the roots and kill the trees with the use of chemicals.

Nuwara Eliya District**Watarakoda, Watumulla**

There is an ancient dagoba in the Watarakoda Temple premises in the village of Watumulla (Map ref. M. 1/54) in Oyapalata Korale in Walapane Palata. The dagoba at this site is built on a level terrace. Its pinnacle and dome have crumbled. This site on the ancient Mahiyangana-Badulla road is doubtless of historical importance. Hence action is afoot to declare the site a protected monument.

SOUTHERN PROVINCE**Galle District****Galle Ramparts**

The work of weeding the Galle Ramparts and of maintaining same was handed over to the Prisons Department who are satisfactorily doing this work. Payment for the work is made to the Commissioner of Prisons.

Hambantota District**Kotuvegoda**

In a land called Kotuvegoda in the village of Vakamura (Map ref. P. 16/11) in Giruwapattu East are the remains of an ancient structure which has been almost wholly destroyed by vandals, so that only a few pillar stumps are now in evidence. Hard by, are the remains of a dagoba also ransacked by clandestine diggers and some stone pillar stumps. South of the dagoba are the vestiges of a retaining wall.

Nuga tree at Kadiragoda

There is a large Nuga tree (*Acacia leucophlaea*) in the village of Kadiragoda (Map ref. P 16/38) in Giruwapattu East. Potsherds are found in quantity in the temple premises which abut this land. Action is being taken to delcare this Nuga tree an antiquity under the Antiquities Ordinance.

Sagata Vihara

Sagatavihara in the village of Walasmulla (Map ref. P 20/7, 8) in Giruwapattu North was inspected. In these premises are a site with pillar stumps and a small dagoba in ruin on which a large bo tree grows. Set up here, is the fragment of a pillar carrying a worn out inscription.

Ovagiriya

Ovagiriya is situated in the village of Tamaduwa (Map ref. O 20/24) in the Kadigamuwa headman's division of Giruwapattu North. A small dagoba reared on a boulder here has been dug into by thieves. On the boulder is also a cave with drip-edges. At the foot of the dagoba on the rock is an inscription of two lines the writing in which is much weather worn.

Tanketiya

In the village of Raluwa (Map ref. P 11/57) in Giruwapattu North there are the remains of three ancient buildings. The largest of these measures 28 ft. × 27 ft. At its centre is a square room with side 15ft. At the four corners of the building and the four corners of the room are pillar stumps, one at each corner. One of the other buildings measures 19 ft. × 14½ ft. and has 16 pillar stumps on it. The other building is 15 ft. in length and 13½ ft. in breadth and has 16 pillar stumps each about 3 ft. in height.

Kapugampola Purana Vihara

In the village of Kapugampola (Map ref. P 16/11) in Giruwapattu North is a site known as the Kapugampola Purana vihara. At this site is a square building with side 19 ft. having 12 stone pillars each 5 ft. 9 inches in height. On the eastern side of this building is a verandah like projection, measuring 12 ft × 8 ft. This projection has a stone pillar at each of its four corners. Hard by, are the remains of a dagoba despoiled by thieves.

Puranavihara at Bodhimaluwa

At the site called Puranavihara in the village of Bodhimaluwa (Map ref. P11/58) in Giruwapattu North is an image house with paintings of the Kandy period on its walls. All round, along the walls of this image-house are three Buddha statues, an image of Vishnu and one of god Kataragama. The main Buddha statue here is a sedent one, the other two being in standing posture.

Galkanuwatta, Brahmayagama

The ancient site named Galkanuwatta in the village of Brahmayagama (Map ref. P 11/57, 58) in Giruwapattu North was inspected. At this site is a structure 20½ ft. × 18 ft. with 16 pillars, each about 4 ft. in height. The structure is in ruin.

Ethlanhena, Wiraketiya

In the land called Ethlanhena in the village of Wiraketiya (Map ref. P 16/11) in Giruwapattu North are the remains of an ancient building, with only two of its stone pillars in situ. This building measures 19 ft. × 18 ft.

Orutotagala, Tomutta

In the village of Tomutta in the Mattala Headman's division of Magam Pattu is a ruined site in the village of Orutotagala. A small mound on a large boulder here looks like the remains of a dagoba. Apart from this and a fragmentary slab of polished stone there is nothing else of value to the archaeologist.

Badagiriya

The site of Badagiriya in the colony of Badagiriya (Map ref. P 13/26) in Magam Pattu was revisited for the purpose of securing rubbings of the inscriptions found on the rock on which the Badagiri Chaitya stands. A brick carrying the figure of a dwarf found at this site was taken to the Archaeological centre at Ambalantota. Action is afoot to declare this site a protected monument.

Yangala

The site of the ancient dagoba at Yangala (Map ref. P 13/43) in the Badagiriya Colony in Magam Pattu was re-inspected. Steps are being taken to declare the site an archaeological reserve and to conserve the dagoba. At present the debris which covers the berms at the foot of the dagoba is being removed.

Vadigala

Several inscriptions are found on a rock at Vadigala (Map ref. P 16/46) in Giruwapattu East. One of these has been damaged by boring a blasting hole at its centre. The site would soon be declared an archaeological reserve.

Naygala

Naygala Vihare in the village of Aggrahere (Map ref. P 16/19) in Giruwapattu North was inspected. An *āsanaghara* (throne-house) building, rectangular in plan found at this site has a stone pillar at each corner, and a guardstone on each side

of the foot of the flight of steps which gives access to the building. The *āsana* (throne) stone at the centre of the building measures 9 ft. 8 in. × 4 ft. 4 inches. Action is being taken to declare the site a protected monument.

Godavaya

Godavaya Viharaya a protected monument in the village of Payibokka (Map ref. P. 17/30, 38) in Magampattu was re-inspected. The remains at this site which were then covered with the undergrowth have now been cleared.

Siulpahuwa

Situlpahuwa (Map ref. P 9/22) in the Ruhuna National Park in the Magam Pattu was re-inspected. Steps are being taken to declare the site an archaeological reserve (also see p. G105,106 of this report).

Rotawala

The remains of a dagoba dug into by thieves and of a rectangular structure with stone pillar stumps standing to a height of about 2 ft. are found on a hillock in the village of Rotawala in Giruwapattu East. One of the pillars bears an inscription.

Kasagala

Kasagala Rajamahavihara a protected monument in Kahagal Wiharagoda (Map ref. P 16,20) in Giruwapattu North was re-inspected.

Mamadala

The ancient site adjoining the higher side of the tank at Mamadala (Map ref. P 17/3) in Giruwapattu East was re-inspected.

Happoruwa

On the left bank of the river Valave, west of the village of Happoruwa (Map ref. P 7/59) in Magampattuwa are the remains of a dagoba now standing to a height of about 3 ft. It is probable that this dagoba has been despoiled by thieves.

Mahagalvava

An elevated plot of land at the northern end of the tank bund at Mahagalvava (Map ref. P 7/21) in Magampattu is an artificial terrace backed with retaining walls, on which there had been some ancient structures. At the southern end of this terrace are the remains of a small dagoba rifled by thieves. Heavy earth-cutting machines employed for effecting repairs to the tank have damaged the remains in the centre of the terrace. At the northern end of the terrace are the remains of three structures.

The largest of these structures has 16 stone pillars in rows of 4 each, which have an average height of 4 ft. 11 inches. This structure measures 18ft. 8 in. × 17 ft. 8 inches.

The structure to the east of the one already referred to has three rows of four pillars each, the lines of four pillars being north to south and those of three pillars east to west. The building measures 15 ft. × 14 ft. 7 in. and each pillar stands 2 ft. 8 in. above the ground.

The building which is next to the one on the previous paragraph measures 14 ft. 6 in. × 10 ft. 6 inches. This building has 12 pillars arranged in rows of 4 north to south and those of 3 east to west. Each pillar is 2 ft. high over ground.

In this terrace a *yantaragala* with 25 compartments, measuring 2 ft. 8 in. × 2 ft. 3 in., and the lower fragment of a plain balustrade stone prepared to hold 3 steps in position are found.

The Government Agent was requested to set apart this land for archaeological work.

Ranawaranawewa

A one line inscription is found indited below the drip-ledge of a rock cave in the village of Ranawaranawewa (Map ref. G 7/55) in Magampattu.

Elallakanda

On a flat topped hummock of granite in the village of Elalla (Map ref. P 7/62) in Magampattu is an ancient site. Steps from the bottom of this rock lead to its summit. At the foot of the flight of steps, on either side, is a plain moonstone.

Among the remains at the summit are those of a watch-post, measuring 18 ft. 6 in. \times 18 ft. and containing 16 pillars each about 6 ft. 2 in. high. A 5 ft. path runs east to west through the watch-post.

North of the watch-post is another pillared structure 18 ft. \times 16 ft. 8 in. with 5 rows of 4 pillars each, with the pillars standing about 2 ft. 10 in. over the ground.

At the south extremity of the flat surface of the rock is a dagoba broken into by thieves. The dagoba has a circumference of 132 ft. and in its present state stands to a height of about 10 ft. On its east is a flower altar.

North of the dagoba are the remains of two other structures. The larger of these is 14 ft. \times 13 ft. 6 in. and has a stone pillar roughly 4 ft. high at each corner. The second structure is 10 ft. 6 in. \times 7 ft. 8 in. On this structure, too there is a pillar at each corner. Here a pillar measures about 4 ft. 8 in.

At various points of the flat surface of the rock are found vestiges of retaining walls and in many places are found ancient brickbats and potshards. The undergrowth which covered these ancient remains was cleared. The Government Agent was requested to set apart this land for archaeological work.

Nandimitra caityaya

The Nandimitra Caityaya at Katagamuwa (Map ref. P 9/21) in Magampattu was re-inspected. Here on a platform 44 ft. \times 43 ft. is a dagoba pilfered by free-booters. The dagoba which has a circumference of about 100 ft. now stands to a height of about 10 ft. The retaining walls of the platform are of rubble and access to the platform is provided with a flight of steps on its southern side.

South of the dagoba is a structure 26 ft. square. It has 16 pillars, with 4 pillars at each corner. One of these pillars is about 6 ft. 8 in. A full brick from this site measures 13 in. \times 9 in. \times 3 in.

There are the remains also of a *prākāra* wall built enclosing the dagoba and the other structure. The undergrowth which covered these remains has now been cleared.

This site would shortly be declared a protected monument.

Malay Colony

In the Malay Colony of the village of Bolana (Map ref. P 17/15) in Magampattu is an ancient dagoba in a land allocated to one of the villagers. This dagoba has a circumference of about 160 ft. and at present is 15 ft. in height. It has probably not attracted the attention of thieves.

Arabokka

The remains of a dagoba and of another structure, broken into by thieves are found at the upper end of the tank in the village of Arabokka (Map ref. P 17/16). At the centre of the building is a pit of about 8 ft. depth dug by treasure-hunters. In this pit were found an inscribed *Yūpa* stone broken in two. The writing is on the polished octagonal part of the pillar which is 3 ft. 6 inches in length. A slab of stone 6 ft. 1 inch in length also broken into two was found inside the pit. At the centre and at either end of this slab circular designs are sculptured. This slab of stone and the *Yupa* pillar were removed to the Archaeological Centre at Ambalantota. Although an excavation was conducted here to find out whether there were any other inscribed or sculptured stones, none such were found.

Uccavalika Vihara, Bolana

The Uccavalika vihara at Bolana (Map ref. P 17/12) in Magampattu was re-inspected. Here are found two dagobas in ruin and, in a paddy-field, the remains of a building. In a privately owned land adjoining the temple premises is an *āsana* (throne) stone. Scattered all over in the temple land are found ancient brickbats and sherds. A standing statue of the Buddha found at the site was transported to the Archaeological Centre at Ambalantota. One of the dagobas at this site was excavated (see pages G 73, 74 of this report for details of the excavation).

Rambavihara

Rambavihara situated between the main road and the river Valave in the village of Pallerota (Map ref. P 12/58) about 7 miles north of Ambalantota, on the road from Pelmadulla to Ambalantota via Embilipitiya was re-inspected. Rambaviharaya finds mention in the Pali poem *Mānāvūlu Sandeśaya* and the Pali grammar *Padasūdhana*.

At the site are found many inscriptions ranging from the 9th to the 13th centuries, foundations of monastic buildings and stone pillars.

A damaged inscription of Kirti Sri Nissankamalla indicates that its parts which are lost may contain important historical details. The department proposes to excavate at the site to try and recover the lost fragments of the inscriptions and to collect other data.

The site was cleared and explored.

NORTH-WESTERN PROVINCE**Kurunegala District****Hangamuwa Vihara**

Several rectangular structures are found in the premises of the ancient temple at Hangamuwa in the village of Tambuva (Map ref. I 4/61) in Divigandahaya Korale in Hiriyala Hatpattu. Most of the 16 stone pillars which originally belonged to one of these structures are still in situ and measure 6 ft. to 8 ft. over ground. The ancient brickwork of the structure, the flight of steps and the plain polished moonstone have been exposed by the removal of the debris. On a large boulder of rock opposite this structure are two inscriptions. A rock flush with the surrounding ground which carries an inscription has been blasted. This has damaged part of the inscription. At the site are also the remains of a small dagoba constructed with rubble and brick. The earth washed down from the hillock in the adjoining land seems to have covered a good deal of the ancient remains on the site. Action is afoot to declare the land an archaeological reserve.

Siwallawa

Rev. P. Dhammaratana Thero was granted permission to excavate under the supervision of the department, the land called Veheragodella in the village of Siwallawa (Map ref. I 13/30) in Walgampattu Korale of Dewamedihatpattu. The excavations revealed that the building covered by the mound was not a dagoba. The structure now is marked only with a few pillar stumps 2 ft. or so in height, some brickbats, and potsherds. The villagers have made use of the pillars from this structure for their wells, etc. An *āsana* stone about 6 ft. long from this site has been removed to the neighbouring temple premises of Dikvehera. The structure has probably been an *āsanaghara*.

Sinuke Galkanda

In the village of Anukkane (Map ref. I 12/48) in Meddeketiya Korale, Katugampola Hatpattu is the site called Sinuke Galkanda which was re-inspected. The remains of an ancient retaining wall and a few brickbats were found on a squat hummock of rock. The inspection at the site revealed that there is no archaeological value in the remains.

Maligatenna, Doluva

A crumbled dagoba stands at the site of Maligatenna on the summit of Dolukanda in the village of Doluwa (Map ref. I 9/45) in Hetahaye Korale of Hiriyalahatpattu. The dagoba is 125 ft. in circumference and presently stands to a height of 12 ft. Treasure-seekers have dug a shaft of about 12 ft. into the middle of the dagoba. The same hands also appear to have been responsible for breaking in twain a slab of stone found on the *maluva* (dagoba terrace). At the foot of the hillock are three caves with drip-ledges.

Purana Vihara, Dangolla

The Purana Vihara in the village of Dangolla (Map ref. I 4/39) in Divigandahe Korale of Hiriyala Hatpattuwa was re-inspected. A *bhikkhu* who squats on the land is asking for the transfer of a portion of the land. The Government Agent was informed that there was no objection of the lease of part of the land excluding the rock surface which contains the inscriptions.

Rajamahavihara, Nagolla

There is a cave temple of the Kandy period on the summit of a hillock in the village of Nagolla in Tiragandahaye Korale west of Weudawillihatpattu. A recumbent statue of the Buddha and two bronzes are found here. One of the bronzes 2 ft. in height is gold plated. We find that all the frescoes in the viharage have been re-done. The roof of the viharage is well preserved. In front of the viharage is a dagoba built of granite. Old manuscripts of the temple are deposited in a large chest decorated with scenes from the Sambhava jataka. Steps are being taken to declare the site a protected monument.

Galhiriyakanda, Moragollagama

Two small dagobas despoiled by clandestine diggers and four caves are found on the top of Galhiriyakanda in the village of Moragollagama (Map ref. F 24/28) in Nikawegampaha Korale of Hiriyalahatpattu. In one of the caves there is an inscription below the drip-ledge.

Squatting in another of the caves is a *bhikkhu* who has built himself a room in it.

Kottapitiya

A site at the village of Kottapitiya in Udukaha Korale North in Dambadeni Hatpattu was inspected on receipt of information regarding an alleged breaking up of an image. As the inspection revealed a villager excavating for a lavatory pit in his land had come across a strata of hard clay coloured both white and yellow. To the layman's eye the excavated clods of this earth could well have appeared as pieces of a statue. There, however, is nothing on this site to warrant this department's interference.

Rajamahavihara, Karandawila

A slipshod excavation conducted by people unacquainted with the aims and methods of archaeology have done much unnecessary damage to the remains of a dagoba in the village of Karandawila (Map ref. I 12/41) in Yagampattu Korale of Katugampola Hatpattu. The excavation has yielded Dutch coins, rings and two painted clay reliquaries. In the same premises are the remains of several buildings and the fragment of an *āsana* stone. The available fragment is 10 ft. long and 4½ ft. broad. The old dagoba is now being restored. The relic-chamber deposits at this dagoba were ceremonially placed by the Hon'ble the Prime Minister on 15th October, 1965.

Among the more important finds from this monument were some clay vessels. An examination of the surface at the site indicated that there are also some other structures here. Since the asana stone referred to above belongs to the earliest days of Buddhism in Ceylon the site of Karandawila may be very old.

The department expects to make further investigations here.

The site has been declared an ancient monument.

Neluwegedara

The site of the ancient dagoba in the temple land in the village of Neluwegedara in Meddeketiya Korale of Katugampola Hatpattuwa was re-inspected.

Temple-on-pillars, Halambe

The temple on pillars in the village of Halambe (Map ref. I 2/13) in Magulmeda-gandahe Korale West in Wannihatpattu and the inscription at the site were inspected.

Kahatawilagedara

Another ancient temple-on-pillars is found in the temple land in the village of Kahatawilagedara (Map ref. I 13/33, 34) in Amgomu Korale of Dewamedihatpattu. This temple-on-pillars, an image-house and a drummers' hall are enclosed by a *prākāra* which is roofed with half-round tiles. As regards the architecture the image-house is very interesting. Action is afoot to declare the site 'protected' under the Antiquities Ordinance.

Nakkawatta

Yet another temple on pillars is at the temple premises of the village of Nakkawatta (Map ref. I 18/1) in Yatikaha Korale South of Katugampolahatpattu. The site is to be declared 'protected'.

Diyadora Ihalakohota

An ancient site beyond the bund of Wewagama tank in Diyadora Ihalakohota (Map ref. I 17/14) of Mayirawati Korale of Dambadeni hatpattu was inspected. In this land in an area of more than an acre are found brickbats and fragments of tile scattered about. Some of the mounds on the land appear to mark the sites of dagobas in ruin. Steps are being taken to declare the site 'protected'.

Galsohonkanatta

The prehistoric burial ground named Galsohonkanatta at Kondadeniya (near Yapahuwa) in Katuwanna Korale of Wannihatpattu was re-inspected. This site would shortly be declared an archaeological reserve (see also page G 105 of this report.)

Natagane

There is an ancient dagoba opposite the temple at Natagane (Map ref. I 13/14, 15) in Welgampattu Korale of Devamadihatpattu. The work on a new road which runs over part of the temple land has brought some *siripatul* (Sacred foot-print) stones to light. Action is afoot to declare the site an archaeological reserve.

Ridikanda

Ridikanda is an elevated land in the village of Tengodagedara (Map ref. I 7/63, 64) of Giratalana Korale, Dewamadihatpattu. At this site is a dagoba about 250 ft. perimeter and about 30 ft. in present height, which has been dug into by thieves. Close to the dagoba are the remains of a building, retaining walls built of rubble, flights of stone steps, and ponds. West of the dagoba is a Buddha statue bereft of head, hands and feet, measuring about 5 ft. in height.

We propose to declare the site an archaeological reserve.

Bihalpola

A temple-on-pillars and an old temple of the Tooth are found on the temple premises of Bihalpola (Map ref. I 18/2) in Yatikaha Korale South of Katugampola Hatpattuwa.

Steps are being taken to declare these two structures protected monuments.

Ratkarauva

There is an ancient site on the rock surface in the village of Ratkarauva (Map ref. I 14/17) in Kudagalboda Korale of Weudawilihatpattuwa. There has been an inscription on the rock which now is damaged beyond redemption, due to flaking. A dagoba, about 100 ft. in circumference and about 20 ft. in height found at this site has been broken into by treasure-seekers.

East of the rock surface is a circular building. The pillars ranged in circles seem to indicate that this structure has had two upper storeys. The structure has been reared on a terrace 8 ft. high.

North of this structure is a rectangular building 60 ft. × 20 ft. There are twelve pillars on this structure, the height of each of which is roughly 8 ft.

South of the structure referred to in the previous paragraph is a plundered dagoba about 150 ft. in circumference and of about 10 ft. in height in the present state. At the foot of the dagoba, is a flower altar fashioned in stone. This site is to be declared 'protected.'

Wilgam dematuvamukalana, Minhettiya

The ancient rock cave at Wilgamdematuvamukalana in Minhettiya (Map ref. I 8/64 and I 13/8) in Kudagalboda Korale of Weudawilihatpattu. An inscription is indited below the drip-ledge of this cave. Inside the cave there had been a *mukara torana* and some statues, all of which have since suffered destruction. There have been paintings on the walls and the roof of the cave. These too have flaked off. In front of the cave is a retaining wall made of rubble. On the summit of the rock of the cave are found ancient brickbats and pieces of tile.

Malasna Devale, Galweheragama

Malasna devale in the village of Galweheragama (Map ref. I 9/41) in Mahagalboda Megoda Korale North of Weudawilihatpattu, was inspected. Inside the devale is a stone seat with an inscription running round its upper surface. The spiraling inscription has 8 lines on each side. A dagoba near the *devale* about 80 ft. in circumference and about 15 ft. in height as at present, has been despoiled by illicit diggers.

Cave Temple, Kottapitiya

A rock cave housing a dagoba is found at the site called Kottapitiya in Udakaha Korale North of Dambadeni hatpattu. The dagoba is about 60 ft. in perimeter and about 35 ft. in height and has been rebuilt recently. Hard by the dagoba are two square pillars of stone with their edges bevelled and containing ornate sculptures on them. Each of these is 6 ft. in height and 18 inches in breadth. On one column the sculpture includes a woman dancer, two monkey-faced persons holding up some unidentified object in their hands, a lotus pattern, and a creeper design. The sculpture on the other pillar consists of lotus and creeper designs. The modern covering over the flower-altar in front of the dagoba, is supported on two columns similarly sculptured. At the foot of the flight of steps giving access to the cave is an ancient moonstone. At the centre of this moonstone is a lotus. In the circular band occurring next is a series of elephants, next comes a lotus petal band.

Puttalam District**Tabbowa**

A site where there had been a dagoba and an *āsanaghara* to the north of the tank in the village of Tabbowa (Map ref. I 16/23) in Medapalata Korale of Pitigalpalata South was inspected.

Bogamuva

The ancient site in the village of Bogamuva (Map ref. I 1/61) in Anaivilundapattuwa was re-inspected. Steps are being taken to declare the site an archaeological reserve.

Pomparippu

The prehistoric necropolis of Pomparippu (Map ref. F 6/7) in Pomparippu Pattu of Kalpitiya District was re-inspected in the company of Professor K. de B. Codrington. One grave at this site was excavated.

NORTH-CENTRAL PROVINCE**Anuradhapura District****Muriyakadawala**

At the top of a small hillock named Veheragala in the village of Muriyakadawala (Map ref. F 10/62) in Uddiyankulama Korale of Hurulu Palata are the remains of a small dagoba. This dagoba which has been dug into by treasure hunters is 12 ft. in diameter and not more than 5 ft. in height in its dilapidated state.

Rasnakawewa

The ancient vihara in the village of Rasnakawewa (Map ref. D 21/25) in Kalpe Korale of Hurulupalata was inspected. In the cave temple situated on a hillock are paintings and 9 statues of the Kandy period. The statues have an average height of 4 ft. One of these statues is that of Visnu and the others are Buddha statues. West of the cave is an ancient dagoba which has been renovated recently. A flight of steps cut out on the living rock give access to the cave temple and the dagoba. On eight of these are short inscriptions. Several other inscriptions are found on either side of the steps and at various places on the rock. The remains of a building are found to the right of the flight of steps. All round the hillock are caves with drip-ledges, some of which too contain inscriptions. In front of the modern residence of the incumbent bhikkhu is an *āsana* stone 10 ft. 6 in. × 4 ft. 6 in. This has been found elsewhere in the site and transported to where it now is.

Weruppankulama

An ancient vihara built on pillars and roofed with slabs of stone is found in the village of Weruppankulama (Map ref. F 10/3, 4) in Kanadara Korale of Nuwaragam Palata East. In this structure are found paintings more than 200 years old. On the rock on which the vihara is situated is a much worn out inscription.

Rock Temple, Nallachchiya

The rock temple in the village of Nallachchiya (Map ref. F 13/40) in Eppawala Korale of Nuwaragam Palata West was inspected. There is an ancient dagoba on top of a rock. The remains of a circular building at the foot of the rock may be those of an *āsanaghara*. The scrub jungle at the site was cleared and the ancient remains exposed to view.

Pahalawewa

An ancient site beyond the end of the bund of the tank in the village of Pahalawewa (Map ref. D 11/13) in Kunchuttu Korale of Hurulu Palata was inspected. A crumbled dagoba presently about 8 ft. in height and 213 ft. in circumference is

found here. The dagoba appears to have been rifled by thieves. Close to the dagoba are the remains of a pillared building which has its entrance facing the East. North of the dagoba are three large spur-stones for pillars. West of the dagoba is an *āsana* 9 ft. 1 in. × 3ft. 10 in., fashioned of stone and having a moulding running round its border. Steps are being taken to declare the site an archaeological reserve.

Polonnaruwa District

Tambala

A metal image of the Buddha as seated on the coils of a cobra has been found in the course of laying a road at Tambala (Map ref. P 17/47) in Medapattu of Tamankaduwa Division. The statuette, including the coils of the cobra has a height of $4\frac{1}{2}$ in. To judge from the stylistic evidence it appears to be a work of the Kandy period. The statuette is now deposited in the museum at Polonnaruwa.

Isipatanarama, Kirimatiya

Isipatanaramaya, a site at Kirimatiya in Gal-amuna of Tamankaduwa Division was inspected. The remains of a building 25 ft. × 15 ft. and several pillars are found at the site. The Government Agent was informed that the department has no objection to the lease of the land under the usual conditions to the Buddhist Association applying for same.

Sinnottigodella, Gal-amuna

In Sinnottigodella in Gal-amuna of Tamankaduwa Division is a plot of land girt by a square *prākāra* wall of side 80 ft. Enclosed by the *prākāra* is a dagoba of perimeter about 80 ft. which has been despoiled by treasure-seekers. Close to the dagoba are the head of a Buddha statue and the portion of a Yupa stone 5 ft. 6 inches in length and 2 ft. 6 inches in perimeter. There has been a flight of steps from the south to provide access to the dagoba terrace. At the foot of the flight of steps is a plain moonstone.

South of the dagoba are the remains of a building 15 ft. × 12 ft. consisting of 20 pillars each about 3 ft. 6 in. There are the remains of another dagoba and another structure some 200 yards away. This dagoba may possibly have escaped the hand of the vandal. It is proposed to declare this site an archaeological reserve.

Jayabima

In the village of Sungawila (Map ref. P 17/16) in Medapattuwa of Tamankaduwa Division is an ancient site by the name of Jayabima. A dagoba about 45 ft. in circumference at this site has been dug into by freebooters. East of the dagoba are the remains of a square building of side 30 ft. Only 4 pillars of this building show out of the ground. A pit of about 4 ft. in depth dug by the Irrigation Department some 25 ft. east of the building referred to has exposed an ancient brick foundation. Close by this pit are a set of 7 spur-stones at a site strewn with sherds. About 200 yards west of the dagoba, near a cart road, are the remains of a square structure of side about 20 ft. and a pond. Some antiquities are said to have been found in the course of constructing the road. It is proposed to do a systematic excavation of this site.

Kauduluwewa Stage I

Sri Bodhirukkaramaya in Stage I of Kauduluwewa Scheme in Sinhalapattu of Tamankaduwa Division was inspected. Here, is a crumbled dagoba of circumference about 100 ft. standing about 5 ft. in height in its present state. The centre of the dagoba has been dug into by clandestine diggers. Close to the dagoba are

the remains of a structure 20 ft. × 15 ft. The foundation of this structure has been recently exposed by excavation. In this structure are the torsos of two Bodhisattva figures one of which bears testimony to the hand of a master artist. These figures each of which is about 5 ft. in height, would soon be transported to the Museum at Polonnaruwa.

Talpata

Siriparakumba Pirivena site in B. O. P. 317 of Talpata in Tamankaduwa Division was re-examined. The ancient brickwork at the site has been badly damaged in the course of amateur digging. A brick from the site measures $16\frac{1}{2}'' \times 8'' \times 2\frac{1}{2}''$.

UVA PROVINCE

Monaragala District

IkiriyaJulana

In the village of IkiriyaJulana (Map ref. P 7/42) in Sittampalata Korale is an area about 300 ft. × 200 ft. enclosed by a stone *prākara*. In the eastern corner of the enclosed area are the remains of a small dagoba about 55ft. in circumference and about 3 ft. in its present state. This dagoba has been rifled by vandals. The figure of a *deva* carved out of granite, found close to the dagoba is minus its hands and head. The torso measures 3 ft. 6 in. in height and 1 ft. 6 in. in breadth.

West of the dagoba in the enclosed area is a structure measuring 20 ft. × 13 ft. in ground plan. The structure has 16 pillars on it ranged in 4 rows. Each of these pillars measures 3 ft. on the average. Check by jowl with this structure is another measuring 15 ft. × 3 ft. with 2 rows of 3 pillars each north to south. Each of these pillars is about 5 ft. 6 inches in height. The ancient remains at this site which were covered with scrub jungle have now been exposed to view by clearing the undergrowth. The River Valleys Development Board was requested to set this area apart for archaeological work.

Ancient site near the Mau-ara estuary

This site is to the north of the mouth of the Mau-ara and on the left bank of the river Valave. The dagoba at the site has been thoroughly ransacked by thieves. A brick from the dagoba measures 14 in. × $7\frac{1}{2}$ in. × $2\frac{1}{2}$ in. Close to the dagoba a number of stone pillars fallen on the ground are covered under the debris. Here, there is a slab with guide lines for writing marked on it, now broken in two. No writing has, however, been indited on it. In this area brickbats and pieces of tile are found in abundance everywhere. Several spur-stones in limestone are also seen at the spot. This area gets inundated annually when the river Valave is in spate. Hence it is probable that more ancient structures are lying buried underground. The River Valleys Development Board was requested to set this land apart for archaeological work.

Dijjulana

A hummock of rock named Veheragala is found in the village of Dijjulana (Map ref. P 7/34) in the Sittampalata Korale. On this rock are found ancient brickbats here and there and at its summit are several holes dug in the rock to accommodate wooden pillars. Also found at the summit were two spurstones of limestone. On the eastern side of the rock is a flight of steps.

Alutgama

The remains of an ancient structure are found in the village of Alutgama (Map ref. P 7/25) north of the estuary of the Habaralu-ara in Sittampalata Korale. This structure measures 14 ft. × 12 ft. and has 16 pillars in rows of 4. Each of these pillars is about 2 ft. in height. At the centre of this building is a pit of about 2 ft. depth dug by clandestine diggers.

Mau-ara

A mound of about 2 ft. height with old brickbats is found about 500 ft. south of the bridge which spans the Mau-ara on the Tanamalvila-Tibolketiya road. Here may be the remains of a dagoba or other structure.

Ancient site east of Habarugala

The remains of a dagoba are found on a rock to the east of Habarugala in Sittarampalata Korale. All round are found several pillar stumps not standing over 6 inches above ground level. The original pillars here may have been broken off by slash-and-burn cultivators.

Habarugala

At the top of Habarugala is a mound containing brickbats, which as at present stands to a height of about $4\frac{1}{2}$ ft. A trial pit was excavated at one corner of the mound, and part of the brickwork of a ruined building was exposed. The brickwork is 1 ft. 7 inches in thickness, and has been well preserved upto a height of 3 ft. 6 in. This structure has bricks of two sizes on it, viz :—(a) 17 in. \times 9 in. \times 3 in., (b) 14 in. \times 9 in. \times 3 in. Thieves digging into the structure have made a pit of about 5 ft. depth at its centre.

Ancient site to south of Habarugala

An ancient site is also found to the south of the rock of Habarugala in Sittarampalata Korale. An area 144 ft. \times 139 ft. at this site is girt by a stone *prākāra* wall. The entrance to the enclosed area is on the eastern side and measures 5 ft. 3 inches in breadth. At the centre of the enclosure are the remains of a structure. This structure measures 18 ft. 3 in. \times 14 ft. 10 inches. It has five rows of pillars with 4 pillars in each. On a platform in the northern part of the enclosure are the remains of a dagoba wantonly destroyed. The platform here is retained all round by a rubble retaining wall.

In this site are bricks of two sizes, viz. :—(a) 15 in. \times 9 in. \times $2\frac{1}{2}$ in., (b) 12 in. \times 8 in. \times 3 in.

The scrub jungle at the site was cleared and the ancient structures exposed to view.

The River Valleys Development Board was requested to keep this area apart for archaeological work.

Kotayehera, Alutwewa

There is an old dagoba on the rock surface in the village of Alutwewa (Map ref. M 22/49) of Kongala Bintenna Korale. The dagoba which has a circumference of about 90 ft. and a height of about 4 ft. in the present state has been dug into by treasure-hunters. Around the dagoba are traces of a square retaining wall. Near the dagoba is a stone *chatra* measuring 3 ft. 7 inches in diameter.

Mahagama

The ancient site of Mahagama (Map ref. P 7/49) was re-inspected. The large pond at the site was not noticed on our inspection of last year owing to the fact that the site was thickly covered with the brushwood.

Arambe

The ancient site on the hillock called Arambe (Map ref. P 2/11) in Kongala Bintenna Korale was re-inspected. At the top of the hill as well as around its base are the remains of ancient structures. Those on the summit have been very much washed away by the rains. Perhaps the structures here belong to the double platform type.

Rajamahavihara, Hambegamuwa

The Rajamahavihara of Hambegamuwa (Map ref. P 2/10) in Kongala Bintenna Korale was re-inspected. In the temple premises here are the remains of an ancient dagoba and of two buildings. In one of the buildings is the torso of a Buddha statue. Probably there had been a *prākāra* wall enclosing the plot of land which contains the dagoba and the other structures. At the entrance to the enclosed area are the remains of a watch-post.

Hambegamuwa

The archaeological reserve at Hambegamuwa was re-inspected.

Pilagalge in Obbegoda Kanda

The site called Pilagalge (Map ref. M 14/10) in Obbegodakanda in Dambagalla Korale was re-inspected. Three caves at this site have inscriptions below their drip-ledges. The largest of the caves has two inscriptions and the other two one each.

At the foot of the caves are the remains of a dagoba broken into by treasure-hunters. Some of the bricks have been inscribed with Brahmi characters. Some of the bricks are moulded. The size of a brick from the dagoba measures 14 in. × 8½ in. × 3 in. Part of an ancient brick-wall has been broken up in the course of laying a road through this site. A brick from this brickwork measures 14 in. × 7 in. × 3 in. A trial pit was excavated on the road to find whether the brickwork under the road was preserved. The excavation showed that the brickwork here has been destroyed.

A cave with drip-ledge also has been broken up in the process of making the road. The villagers say that the destroyed cave carried an inscription below its drip-ledge.

Nannapurawa

A circular mound with two pillars, each about 4 ft. in height is found in a coppice near the Tibbatuwawa temple in the village of Nannapurawa (Map ref. M 3/62, 63) in Medagampattu Korale. There are brickbats on this mound which is supposed to be covering the remains of a dagoba. Close by is a bodhi tree.

A Buddhist association is applying for the lease of the site and the Government Agent was informed that there is no objection to the lease of the land under the usual conditions.

Bingoda

In the temple premises at Bingoda (Map ref. M 9/51) in Dambagalla of Dambagalla Korale are several caves one of which carries an inscription.

South Bank Colony, Hulandaoya

The ancient site situated behind the Hulandaoya South Bank Colony, in Buttala Wedirata was inspected. Brickbats and pieces of tile are found on a rock about 250 ft. in height. Two small caves are found at the foot of the rock. A buddhist society is applying for a lease of this site for the purpose of establishing a place of worship there. The Government Agent was informed that there was no objection to the lease of the land under the usual conditions.

Badulla District**Pitawelagama**

The site at Pitawelagama (Map. ref. M 12/62) in Kumbalwela Korale of Yatikinda Palata where fragmentary terracotta figurines of females were found, was inspected. These figurines have been found about 2 ft. below the surface in a ground consisting of an admixture of limestone and gravel. The villagers say that pieces of iron-slag turned up with these terracottas.

SABARAGAMUWA PROVINCE

Ratnapura District

Tract 2 of Candrikaveva Scheme

There is a high mound in a field near Demoderatota (Map. ref. P 6/64) in tract 2 of Candrikaveva Scheme of Diyapotagama Pattu. Brickbats are found scattered about in the site. The villagers say that there were spur-stones on this mound. This mound probably marks the site of some ancient structure.

Rambukkanagama Dagoba

There is a dagoba in ruin, on the south bank of Hulanda oya in the village of Rambukkanagama (Map. ref. P 6/55) in Diyapotagama pattu of Kolonna Korale. The dagoba is, in its present state, about 8 ft. in height and has a circumference of about 150 ft. Very probably this dagoba has not been broken into. About 100 yards north of this dagoba are the remains of a building which has been destroyed by treasure-hunters. The scrub jungle around the ruins was cleared.

Kalagedi ara

The ancient site near the estuary of the Kalagedi ara on the south bank of the Valave ganga was re-inspected.

Terunnansegegama

The land proposed to be declared an archaeological site at Terunnansegegama (Map ref. P 12/9) in Diyapotagamapattu of Kolonna Korale was inspected.

Kegalla District

Gondiwela

The Puranarajamahavihara at Gondiwela (Map ref. I 24/37) in Egodapota and Tanipperu pattu of Galboda and Kinigoda Korale was inspected. The temple on pillars here measuring 10 ft. square on ground plan has been reared on 6 pillars each standing to a height of 8 ft. The *vihārage* has been roofed with half round tiles. Action is afoot to declare this *vihārage* a protected monument.

Ambalama at Mangalagama

The ancient *ambalama* at Mangalagama (Map ref. I 24/36) in Deyaladahamunu pattu of Galboda and Kinigoda Korale. Steps are being taken to transfer the wooden pillars and pillar capitals from this *ambalama* to the archaeological museum at Dedigama.

Fortress at Attapitiya

The site of the fortress at Attapitiya (Map ref. I 24/62) was re-inspected.

Deliwala

Koṭavehera a protected monument at Deliwala (Map ref. I 19/51) in Walgampattu was re-inspected.

Wattarama

Wattarama Rajamahavihara in Wattarama (Map ref. I 24/9) in Gandolaha pattu of Beligal Korale was re-inspected. The *siripatul* (sacred foot-print) stone, the Bodhi-tree and the pillar inscriptions at this site would soon be declared protected monuments.

EASTERN PROVINCE

Trincomalee District

Buriyakulam kanda

Buriyakulam kanda is situated about 3 miles west of the archaeological reserve at Velgamvehera (Periyakulam) in Kaddukulam pattu. At this site is a dagoba with a circumference of about 60 ft. which has been dug into by thieves. At the foot of the dagoba is an octagonal Yupa pillar about 8 ft. in length. East of the dagoba is a building with 4 pillars each about 8 ft. in height. West of the dagoba are three caves two of which contain inscriptions below their drip-ledges. An inscribed pillar broken into two is also found at the site. The roots of a tree growing at the spot are covering part of the pillar.

Amparai District

Kotaviharaya

Kotavihārāya of Varnattuvaddai area was inspected. On a large rock surface are found 11 spur-stones and brickbats.

Kotavehera, Lahugala

This site is near Lahugala (Map ref. N 11/33) in Panama pattu. On the rock surface here is a dagoba despoiled by thieves. West of this dagoba are the remains of a building with pillars. Steps cut on the rock give access to the dagoba.

Magulmahavihara

Magulmahavihara, known as Runumahavihara in ancient times, in Lahugala (Map ref. N 11/33) of Panama pattu was re-inspected. Steps are being taken to declare this site "protected" and to conserve the ancient structures in it. Also see p. G 73 of this report, under "Excavations".

Mudumahavihara

Mudumahavihara in the village of Pottuvil (Map ref. N 11/37, 38) in Panam Pattu was re-inspected.

Batticaloa District

Vavunativu

The historic column in the village of Vavunativu (Map ref. J 10/14, 15) in Manmunai North Division was inspected. The base of the column is 13 ft. × 12 ft. and the column itself is about 45 ft. in height. This column built of bricks in lime mortar is developing a crack due to the roots of a tree growing on it.

NORTHERN PROVINCE

Jaffna District

Atchchuveli

The church at Atchchuveli (Map ref. AA 22/64), a protected monument, was reinspected. Weeds and plants growing on the brickwork were removed.

Chankanai

The old Portuguese church in the village of Chankanai (Map ref. A 2/3) was re-inspected. The site is an archaeological reserve.

Mayiliddy

The old Portuguese church in the village of Mayiliddy (Map ref. AA 22/46), a protected monument, was re-inspected.

Kantarodai

The archaeological reserve in the village of Kantarodai (Map ref. A 2/4) in Valikamam North area was re-inspected with the object of conducting an excavation at this site in the next financial year.

Kayts, Fort Hammenhiel

Fort Hammenhiel, the ancient fortress at Kayts, was re-inspected.

Mannar District**Vavunikulam**

In Unit I of the Yogapuram Colony in Vavunikulam (Map ref. C 4/25) of Vannivilankulam Division is an ancient site. Here was found a stone statue of the Buddha. Pieces of tiles abound at the place where this statue was. This may well be the site of an image-house. Hard by is an *āsana* stone about 11 ft. in length. A moulded strip runs round the upper surface of this *āsana*. The *āsana* is supported on pieces of rubble. North of this is a mound which probably covers the remains of a dagoba. A brick from the site measures 16 in. × 9 in. × 3 in. The Buddha statue referred to above was taken to the archaeological museum at Anuradhapura. We are very thankful to the Government Agent who helped us to transport this statue to Anuradhapura.

Ancient site near Vavunikulam

The remains of a Siva devala built in brick are found below the Vavunikulam tank (Map ref. C 4/9, 17/25) in the Vannivilankulam Division. The breaching of the tank has had very adverse effects on this structure, of which the very foundation has been washed away in places. A *lingam* (phallus) carved in stone is found here. Opposite the *dēvāla* are the remains of a building with 4 stone pillars.

Mantai (Tiruketisvaram)

The archaeological reserve at Tiruketisvaram in Mantai (Map ref. C 7/18) was re-inspected in the company of Professor K. de B. Codrington.

Vavuniya District**Alagalla**

At Alagalla (Map ref. C 19/40) in Kilakkumulai South Division of South Vavuniya is a dagoba ransacked by clandestine diggers. The dagoba built on a large rock now stands to a height of about 7 ft. and has a diameter of about 40 ft. On the same rock is found a Brāhmī inscription.

CHEMICAL TREATMENT OF ANTIQUITIES

BY

R. H. DE SILVA

B.Sc. Hons. (Cey.), B.Sc. Hons. (Lond.), D.Phil. (Oxon)

Library

Three books on scientific and technical subjects were purchased and the five journals mentioned in the report for 1962-63 were periodically received.

Equipment

The sum of Rs. 3,322-17 was spent on purchase of laboratory equipment and materials, and this included a 'Bara' electric distillation apparatus.

Laboratory

Four terracotta vessels which were found damaged in the Pomparippu funerary urn No. 7 (see ASCAR 1957) were conserved.

Two hundred and eighty old coins were conserved.

FIELD WORK

Central Province

Sigiriya

The ground of the paintings in the 'fresco pockets' was consolidated on periodical visits to this station. The first layer of ground composed of brownish red clay admixed with paddy husks, which is all that remains of paintings that would have once existed on the northern side of the Rock by the flight of steps leading up to the Lion platform, was further pointed in continuation of work started in the previous financial year.

The growths of algae on the mirror wall were chemically eradicated.

The cave under the Cistern Rock has two layers of ground, the second layer being largely unpainted on but containing black line drawings of two figures (see plates XVI and XVII) and floral motifs. This layer is soft and quite unlike the usual Sigiriya lime plaster which forms the first layer. The initial painting which is not completely covered by the later plaster contains a motif of leaves and stalks and patches of red, yellow and green pigment. Further up on this ground a fragment of another painting of an arm adorned with three bangles, drawn in the familiar style of the paintings of the 'fresco pockets', still remains.

It was decided to remove as much as possible of the unpainted layer of ground and this work was carefully undertaken by mechanical means. As the first layer of painting was being exposed, the Technical Assistant, Mr. Perera, drew my attention to writings on the painted plaster. The continuation of this work brought to light more such writings and they were found to be similar to the graffiti found on the mirror wall. A total of 14 of these have so far been recognised, and photographs and rubbings were taken. One of these graffiti, written in the late Brahmi script, is of particular interest from the point of view of dating the first layer of painting. Professor Paranavitana, to whom the rubbings were shown, ascribed this Brahmi script to the 5th-6th century A.C., which would thus give a *terminus ante quem* for this painting.

The caves on the western scarp were numbered in black paint starting from those in the lowest level, leading on to the ones on the higher terraces. Fragments of painting still remain on patches of ground adhering to the rock surface in these caves. Termite nests were removed and plastered areas pointed with Polyfilla.

The conservation of wall paintings in cave shrines, particularly in the Central province, generally includes the following works :—

- (a) Removal of termite nests.
- (b) Eradication of termites.
- (c) Consolidation of loose ground.
- (d) Pointing of broken edges of ground.
- (e) Removal of fungal growths on the paintings.
- (f) Removal of soot and other accretions from the surface of the paintings.

Sulunapahura Vihara

This shrine in the village of Galagama in the Matale District is a Protected Monument. The paintings and woodwork in this shrine were conserved by undertaking items (a), (b), (c) and (d) above (see plate XVIII).

Suriyagoda Vihara

This is a Protected Monument in the Gangapalata Korale of Yatinuwara in the Kandy District. The paintings in the shrine were conserved by undertaking items (a), (b), (c) and (d) above. The wooden pillars in the *digge* were also treated against termite attack (see plate XIX).

Bambaragala Vihara

The two shrines on top of a hill at Bambaragala in Teldeniya in the Kandy District were inspected and the works (b), (c), and (d) above conducted. Damaged portions of the hands of the standing Buddha statue in the small shrine were repaired using Polyfilla for modelling.

Embekke Devale in the Medapalata Korale of Udunuwara, Kandy District. There is a small Buddha shrine in the eastern wing of the devale. The woodwork of the ceiling and the paintings and statues in the shrine were ravaged by termites. Conservation measures under items (a), (b), (c) and (d) above were undertaken.

Hindagala Vihara

This is a protected monument in the village of Hindagala in Udapalata Kandukara Pahala Korale, of the Kandy District, about one mile from the University Campus on the Galaha road. Towards the end of January, 1965, information was received that a fire had spread from the adjacent hillside to the temporary cadjan roof of the shrine. The heat and flames had damaged the rock and caused flaking and deposition of soot both on the rock surface and on the paintings above the roof. The following works were conducted in this connection after a scaffolding was set up :—

- (1) Consolidation of the loose and flaking portions of the rock surface.
- (2) Construction of a cement drip-ledge above the paintings to prevent flow of rain water over the former.
- (3) Pointing the edges of the painted ground.
- (4) Consolidation of weak areas of the ground.
- (5) Removal of soot from the surface of the painting.

Sabaragamuwa Province

Wakirigala

This vihara is situated in the Egoda Pota Tanipperu Pattuwa, Galboda Korale, Kegalla District. The paintings in the temple-on-pillars were given preservative treatment under items (c), and (d) above.

Ratnapura Maha Saman Devale

In the continuation of the program of work undertaken last year at this protected monument, the woodwork in the *gabādāge* (store house) was imparted preservative treatment.

North-Central Province**Anuradhapura**

The Anuradhapura Preservation Board was advised regarding the proposal to repaint the Ruvanveli Dagoba which is darkened by growths of algae. Experiments were conducted for removal of these growths and cleaning the dagoba.

The work started in 1962-63 on strengthening the friable limestone sedentary Buddha statue, recovered from the excavation of the *āsana* site near the Burrow's Pavilion, was continued on periodical visits to this station. The statue was further prepared for removal to the museum by bandaging round the initial plaster of Polyfilla with cloth impregnated with Plaster of Paris. The statue is now ready for transport on a low trolley to the museum.

At *Vessagiriya* the northernmost boulder in this group (Rock A) contains the remains of a brick building with well plastered walls which are disfigured and in danger of damage by the growth of various plants. The removal of the offending vegetation was undertaken.

The ornate moonstone enclosed by an iron railing at the entrance to the so-called Queen's Palace on the outer circular road was last cleaned and chemically treated in 1953. This sculptured slab was again similarly conserved.

Polonnaruwa

Tivanka Pilimage.—The conservation of the paintings in this shrine which was undertaken in 1963-64 was continued. Items (c), (d) and (e) were taken in hand.

Pulligoda

The ground of the painting in the shallow cave at this site which was strengthened and partially pointed on a circuit undertaken in 1962-63 was pointed to completion during the year under review.

North-Western Province**Ridi Vihara**

At Rambodagalla, Kurunegala District, is a protected monument. Conservation measures were adopted for the ancient paintings outside the roof of the present vihara and the paintings and standing Buddha statue within the main cave shrine which belong to the Kandy period (18th century A.C.). The ground of the very old external paintings was conserved under items (c), and (d) above. Within the shrine the paintings were conserved under items (a), (b), (c) and (d).

Yapahuva Rajamahavihara

The paintings in this shrine belonging to the Kandy period situated within the fortress at Yapahuva were recently declared a protected monument. The damp conditions within the cave shrine have promoted the growth of fungus on the paintings and encouraged termites to burrow into the ground, remove clay and build their nests on the painted surface. Conservation work was done under items (a), (b), (c) and (d).

Material Culture

Stone-chamber burials

An ancient burial ground on crown land called Galsohonkanatta at Pinwewa in the vicinity of the Kondadeniya temple, about two miles beyond the Yapahuva Archaeological Reserve, was reported in 1957. The land was then under scrub jungle, and a path was cut to enable inspection of the type of burials therein. It was evident that this land contained numerous chambered tombs with covering stone slabs. They were more or less at present ground level. A few of these were found to have been dug into, presumably by treasure hunters. A small stone slab in an open area was removed, and an excavation conducted below showed the presence of a single pot broken into fragments. In 1962 the land was further cleared and over forty megalithic tombs were counted. During the year under review it was decided to investigate one of the smaller burial chambers as recognised by the covering stone slab. In the burial chosen for investigation, this slab was roughly rectangular in shape (4' 2" × 3' 3") and was broken into two parts. The edges were rounded. On its removal, there was revealed a rectangular chamber formed by four roughly dressed, upright slabs and filled with earth. Excavation of the chamber brought to light a single pot in fragments. It was placed in the centre at a depth of 1' 10" below the top of the chamber. The depth of the chamber itself was 2'. The pot with the earth within was brought to Colombo and examined. It contained a fragment of an uncalcined bone. A further report will be published after the pot is conserved and the bone examined.

Drain Pipes

A building containing a lavatory was recently excavated to the south west of the northern entrance of the city at Polonnaruwa (*ASCAR* 1963-64, p.59). To the south of this building a drain pipe consisting of terracotta units fitting one into the other was discovered by the Inspector of Works, Mr. H. M. B. Ratnayake. The pipe which is very close to present ground level was found to run in the west-east direction. Excavation was conducted at various spots to determine the extent of this drain.

Another (damaged) drain pipe was excavated at a spot in the northern part of the Archaeological Reserve in this station. The pipe was found across the cart track north of the first culvert on the gravel road immediately beyond the turn from the tarred road to Anaulundava. This find spot is 1.1 miles from the Department Circuit Bungalow.

These pipes were conserved and are under study.

A drain pipe in a very good state of preservation was exposed to an extent of twelve units during the course of an excavation conducted in cave 6B12 at Sigiriya.

Inspections

The following ancient sites in the Ruhunu National Park were inspected :—

Magulmahavihara

The dagoba has been renovated but the ancient flight of stone steps leading up to the rubble lined platform (*maluva*) still remains. Near the foot of the stairway there is to be seen a plain moonstone. A complete brick measuring 15" × 8½" × 3½" was collected nearby.

In the cave at a higher level enclosed by rubble walls there are modern paintings. However, towards the foot of the Buddha statue there are two layers of ground laid on the surface of the wall. Samples were taken for laboratory examination.

Situlpahuva

On the eastern side of this site fragmentary paintings remain below the drip-ledge of the large cave. These paintings which are high up on the ceiling of the cave are of a high order of stylistic attainment as evidenced by viewing through a pair of

binoculars. Representations of a deer, a window, a bhikkhu, apsaras and a lotus flower could be distinguished. It is proposed to obtain telephoto reproductions and have eye copies drawn of these paintings.

On a lower terrace to the east of this great cave the remains of an *āsanaghara* (shrine for the seat of the Buddha) can be recognised.

Kaballalena

This is a very old monastic establishment in the village of Egodagama, Hiriyala Hatpattu, in the Kurunegala District. A long sloping rock boulder on the hillside contains three caves at various levels, and the cave on the third and highest terrace serves as a shrine. A statue of a seated Buddha, a recumbent Buddha, and five standing Buddha figures together with a royal personage modelled in clay are found in the shrine. The rock roof of the cave bears a thin coating of ground, almost a wash, on which paintings in the style of the Kandy period depict the temptation of Mara, and Buddha figures. The growth of termite nests has caused damage to the statues and the paintings, and the ground has fallen off in places. Conservation measures will be undertaken at this protected monument during the coming financial year.

Tantirimalai

The ancient monuments and sculpture in the Archaeological Reserve at Tantirimalai, Nuwaragam Palata West, Wilachchiya Korale, in the Anuradhapura District, were inspected. The seated Buddha statue has been painted white and daubed with yellow in modern times. The two attendant *chāmara* bearers still bear traces of the old paint.

The recumbent Buddha statue has been damaged and some broken fragments of stone lie nearby. It is proposed to clean and conserve this statue in 1965-66."

EPIGRAPHY

During the year squeezes were prepared from forty-nine inscriptions found from various parts of the island which cover almost the complete time-range of Sinhalese inscriptions found in Ceylon (Vide Appendix I). Of these, eleven inscriptions are from the paving stones of the Ruvanvalisaya at Anuradhapura, which record hardly anything more than the name of the donor. Yet, these too, yield some information as in the case of the flagstone which has the name and title of 'Siddhartha vaditan' showing the use of the Sanskrit form of a proper name in preference to the Pali form of same along with the title given in Sinhalese. The title *vādītān*, incidentally, recurs in the 15th century Sinhalese Poem *Parevi Sandesaya* of Sri Rahula Maha thera of Totagamuva (see quotation in Sinhala version of this report, page G 55). Even shorter than these records are seven inscriptions from the rock-cut steps of Yangala Temple of Magampattu, Hambantota District.

Two inscriptions the texts of which are published in the *Journal of the Royal Asiatic Society (Ceylon Branch)*, Vol. XXII, one from Vigulavatta now in Kandy Museum and the other from Wegiriya in Udunuwarapalata, Kandy District, but which are neither recorded in the Department's Register of Inscriptions nor found among the collection of rubbings have been taken on to squeezes.

An inscription from Elalla in Migahajadura area, Magam Pattu, Hambantota District, could not be recorded on a rubbing. Of this, an eye-copy has been secured (Vide Appendix I).

New rubbings of the following inscriptions have been made either because the old rubbings are no more fit for use or because new rubbings with less ink were required for reading the later interlinear and superimposed writings found on them :—

- (1) Slab inscription from Namaloya
- (2) Pillar inscription from Buddannehela.
- (3) Pillar inscription from Wanduruppe.
- (4) Pillar inscription from Rambavihara.
- (5) Slab inscription from Rambavihara.
- (6) Pillar inscription from Madilla.
- (7) Fragmentary pillar inscription (four sides) from A. S. Circuit Bungalow, Sigiriya.
- (8) Pillar inscription at Sigiriya Rest House.
- (9) Galpota inscription, Polonnaruwa.
- (10) Stone seat inscription from Candana Vehera, Jayantipura, Giritale.

For particulars of the graffiti newly discovered at Sigiriya see page G 79.

The list of Inscriptions copied during the year (Appendix I) has been prepared by Mr. M. H. Sirisoma, Technical Assistant (Epigraphy).

C. E. GODAKUMBURA,
Archæological Commissioner.

Office of the Archaeological Survey,
Colombo 7, Saturday, 18th June, 1966.

APPENDIX I

List of Inscriptions copied during the Period October 1, 1964, to September 30, 1965

No.	Date of Find	Type of Inscription	Place of Find	Period and King	Script and Language	Remarks
1.	11.10.64	Rock	From Kuduvil area in Batticaloa District, Eastern Province (K 21/26)	Circa 3rd-4th centuries A. D.	Brāhmi-Ancient Sinhalese	One-line inscription. The part containing King's name worn out
2.	Do.	do.	do.	do.	do.	One line inscription. Mentions a tank donated to a <i>vihāra</i>
3.	27.10.64	Slab	On paved terrace of Ruwanvālsāya at Anuradhapura, in front of the southern <i>vāhalkaḍa</i> (F 9/4)	Circa 10th century A. D.	Sinhalese	Very worn and illegible except for a few <i>akṣaras</i> here and there
4.	Do.	do.	do.	Circa 11th-12th centuries A. D.	do.	Flagstone. Record may be translated—"These are the three stones of Siddhārtha vāditān"
5.	Do.	do.	do.	do.	do.	Flagstone. <i>Akṣaras</i> somewhat worn out
6.	Do.	do.	do.	do.	do.	do.
7.	Do.	do.	do.	do.	do.	do.
8.	Do.	do.	do.	do.	do.	do.
9.	Do.	do.	do.	do.	do.	do.
10.	Do.	do.	do.	do.	do.	do.
11.	Do.	do.	do.	do.	do.	Flagstone
12.	Do.	do.	do.	do.	do.	Flagstone. <i>Akṣaras</i> worn out
13.	Do.	do.	do.	do.	do.	Flagstone. Record reads "Mit sabāvatakāmi"
14.	12. 2.65	Cave	At Rajamahāvihāra also called Āmbilivhāra in Hulangamuwa Kohonsiyapattu of Matale District (I 15/60)	Circa 2nd century B. C.	Early Brāhmi-Ancient Sinhalese	Inscription of two lines which mentions the "wife of lay devotee Paḍaṣata," and the "daughter of lay devotee Śumara."

15.	Do.	..	do.	..	do.	..	do.	..	Written right to left. May be rendered "Cave of lay devotee Uga (donated) to the Sangha"
16.	13. 2.65	..	At Rajamahāvihāra in Nagollagoda of Karandapattu, Korale, Kurunegala District (I 12/13)	..	Circa 9th-10th centuries A.D.	..	Sinhalese	..	Broken pillar inscription. Top and bottom fragments missing
17.	Do.	..	do.	..	Circa 10th century A.D.	..	do.	..	Part of slab broken away. Mentions a gift of gold by lay devotee Sātā
18.	14. 2.65	..	At Rajamahāvihāra in Viharegama of Udukahakorale North, Kurunegala District (I 13/60)	..	Circa 6th-7th centuries A.D.	..	Brahmi-Ancient Sinhalese	..	Only a few letters. Very worn. May be a person's name
19.	Do.	..	do.	..	Circa 5th century A. D.	..	do.	..	Reads 'Pahana magaha'
20.	15. 2.65	..	At Talawattegedara in Udupola Medalasse Korale of Dembadenihaṭpattu West (I 18/40)	..	Circa 6th-7th. centuries A.D.	..	do.	..	Inscription of three lines. The word "vaharala" is in inscription
21.	Do.	..	do.	..	do.	..	do.	..	The word "vaharala" is in inscription
22.	Do.	..	do.	..	do.	..	do.	..	do.
23.	Do.	..	do.	..	do.	..	do.	..	do.
24.	Do.	..	At Rajamahāvihāra in Velagama of Pallepata Korale of Kegalla District	..	—	..	—	..	Few akṣaras resembling <i>biṭṭakkam</i>
25.	22. 6.65	..	At Elalla in Migshajadura area of Magampattu, Hambantota District (P 7/62)	..	Circa 2nd. century B. C.	..	Early Brahmi-Ancient Sinhalese	..	Eye copy. About four akṣaras worn out. May be rendered "cave of... of prince... son of prince Abhaya."
26.	26. 6.65	..	At Anjaligala in Magampattu, Hambantota District (P 8/61)	..	Circa 6th-7th. centuries A.D.	..	Brahmi-Ancient Sinhalese	..	Akṣaras worn out. May be writing belonging to two dates
27.	29. 6.65	..	At Vadigala in Giruvapattu East of Southern Province	..	Circa 2nd. century A.D.	..	do.	..	Three lines. Incomplete

APPENDIX I—(contd.)

List of Inscriptions copied during the Period October 1, 1964, to September 30, 1965—(contd.)

No. Date of Find	Type of Inscription	Place of Find	Period and King	Script and Language	Remarks
28. 29.6.65	.. Rock	.. At Vadigala in Giruvapattu East of Southern Province	Circa 3rd-4th centuries A.D.	Brāhmi-Ancient Sinhalese	One-line inscription
29. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.
30. 3. 9.65	.. do.	.. At temple in Badagiriya of Magampattu, Hambantota District (P 13/20)	Circa 4th-5th centuries A.D.	.. do.	Two lines. Very large <i>akṣaras</i> only a few of which remain
31. 3. 7.65	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. <i>Akṣaras</i> very worn
32. 3. 7.65	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. Three lines. Some letters at commencement defaced
33. 3. 7.65	.. Rock (Stone step)..	.. At temple in Yangala of Magampattu, Hambantota District (P 13/43)	Circa 1st. century A. D.	.. do.	.. Only three <i>akṣaras</i>
34. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.
35. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. Only four <i>akṣaras</i>
36. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. <i>Akṣaras</i> very worn out
37. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.
38. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.
39. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. Two lines. <i>Akṣaras</i> worn out
40. 4. 7.65	.. Rock	.. At Anjaligala in Magampattu, Hambantota District (R 8/61)	Circa 3rd century A. D.	.. do.	.. <i>Akṣaras</i> worn out
41. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. Three lines. <i>Akṣaras</i> worn out
42. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. One line. Incomplete
43. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.
44. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.
45. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.
46. Do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.	.. do.

47. do. .. do.	do.	..	do.	..	Rare forms <i>Megavana raja</i> and <i>havaجارa</i> occur
48. 5. 7.65 .. Pillar	do.	..	Sinhalese	..	Small octagonal pillar. One face bears the incised representation of a creeper issuing from a <i>Kalasa</i> (pot). <i>Aksharas</i> very worn out
49. 23. 9.65 .. Slab	do.	..	Sinhalese	..	Vigulawattia inscription. See JCBRAS Vol. XXII p. 363 and Report on the Kegalla District Sessional Paper XIX, 1892, pp. 78-9
50. 24. 9.65 .. do.	do.	..	Sinhalese	..	Saka year 1337 equated to Buddhist era 1957. See JCBRAS Vol. XXII, p. 366—Unfinished document

APPENDIX II

Sites declared Archaeological Reserves in 1964-65

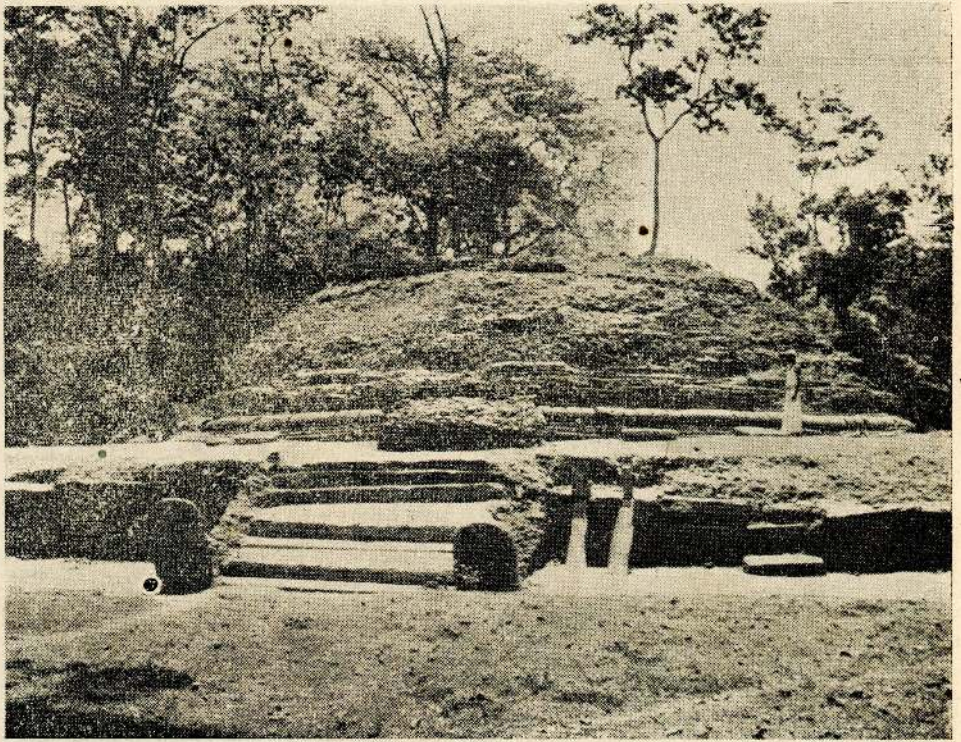
Province	District	Village	Monument	Plan No.	Date and No. of Gazette
1. North-Central ..	Anuradhapura	Komarikawala and Divulwewa	Komarikawala Buddha statue	Lot 1 in V.P. 1338 Lots 89 & 90 in F.V.P. 1437 and lots 61 & 62 in F.V.P. 1328	No. 14,350 of March 19, 1965
2. Central ..	Kandy	Within the Municipality limits of Kandy	Kappetiipola Bo-tree	..	No. 14,501 of September 9, 1965
3. North-Western ..	Kurunegala	Nillaggama	Bodhighara	..	No. 14,342 of March 12, 1965
4. Do. ..	do.	Kandedadara	Ancient Dagoba	..	No. 14,342 of March 12, 1965
5. Uva ..	Monaragala	Konketiya	Budugalge	..	No. 14,501 of September 9, 1965
6. Eastern ..	Amparai	Pottuvil	Mudu Maha Vihara	..	No. 14,407 of May 28, 1965
7. Sabaragamuwa ..	Kegalla	Ruwanwella	British Fort	..	No. 14,480 of August 13, 1965 A 937

APPENDIX III

Sites declared protected in 1964-65

<i>Province</i>	<i>District</i>	<i>Monument</i>	<i>Plan No.</i>	<i>Date & No. of Gazette</i>
1. Central	Kandy	Wegniya Nata-dewale and Inscriptions	.. Lot 1 of Plan No. 54, 560 and lot 4 of Plan 124	No. 14,472 of August 6, 1965
2. North-Western	Kurunegala	Ancient Monuments lying on the land called Mahigapaywa at Dambadeniya	.. Lot 21 in F.V.P. 556	.. No. 14,472 of August 6, 1965
3. Do.	do.	Kaballe Lena Vihara at Egodagama	.. Lot 3 in F.V.P. 1959	.. No. 14,472 of August 6, 1965
4. Do.	do.	Ancient monuments lying within the premises of Karandawilla Rajamaha Vihara	.. Lot 35 on F.V.P. 2162	.. No. 14,501 of September 9, 1965
5. Southern	Matara	Gangarama Vihara at Polwattia	.. P.P.A 434	.. No. 14,312 of February 5, 1965

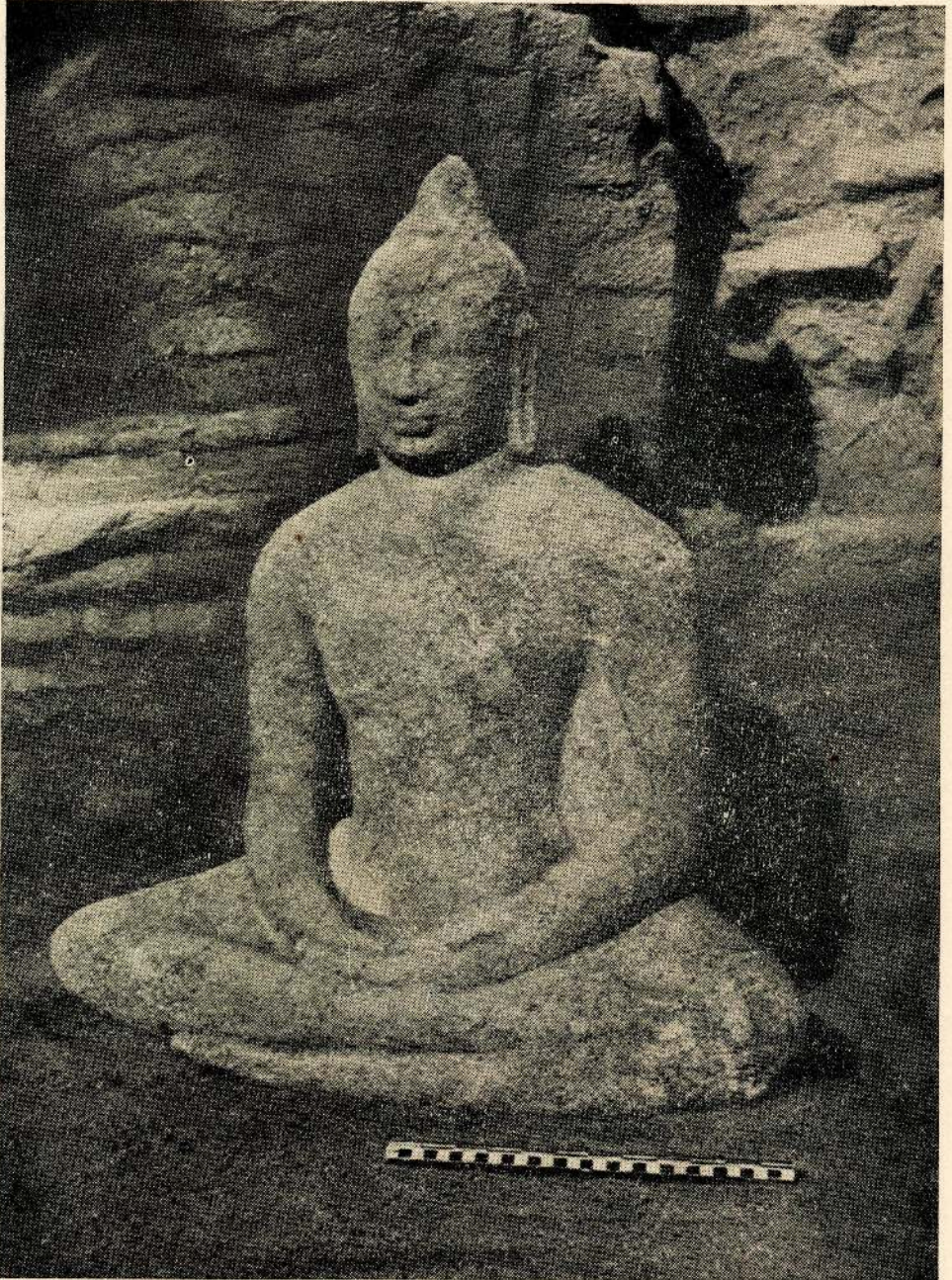
I වන ඡායාරූපය
PLATE I

මැණික්දොණ දොඩ කැණීමෙන් පසු
MENIKDENA DAGOBA AFTER EXCAVATION

II වන පුවරුව

PLATE II

මෙනික්දෙනින් බුදු පිළිමයක්
BUDDHA STATUE FROM MENIKDENNA

III වන ඡායාරූපය

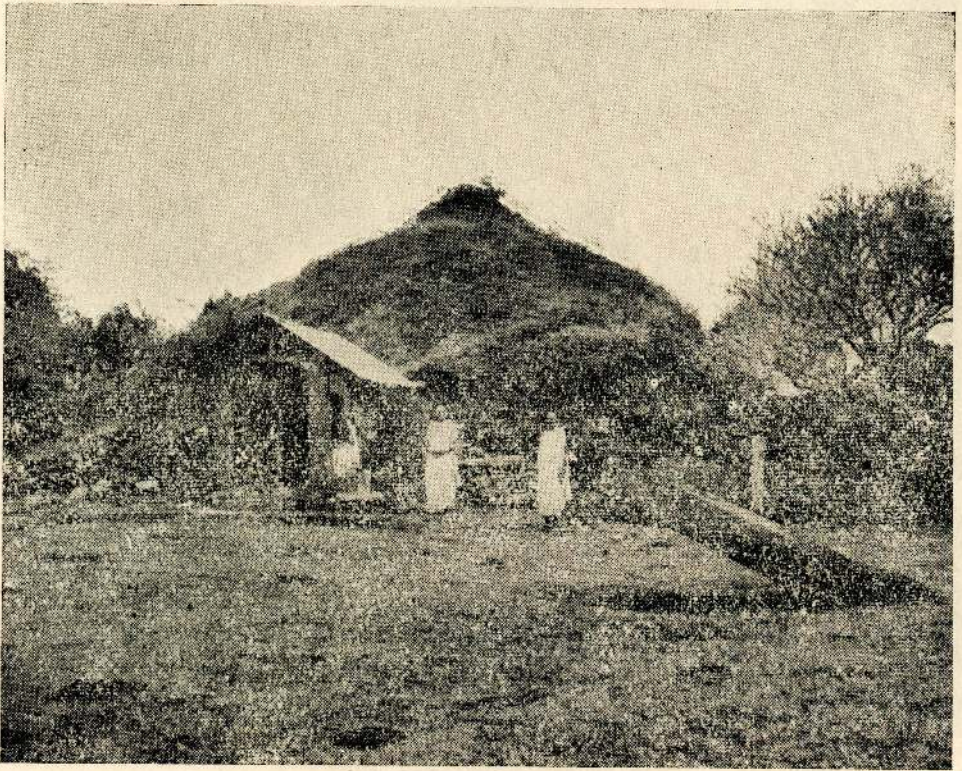
PLATE III

පිටුව 3 VI
VI වන අංකය

කන්දේගෙදර දැවැබ කැණීමට පෙර
KANDEGEDARA DAGOBA BEFORE EXCAVATION

IV වන ඡායාරූපය
PLATE IV

පල්ලේක ගම නඩාවෙහෙර කැණීමට පෙර
NAKHA VEHERA, PALLEKAGAMA, BEFORE EXCAVATION

V වන ඡායාරූපය
PLATE V

පල්ලේකාගම නඩාවෙහෙර කැණීමෙන් පසු
NAKHAVEHERA, PALLEKAGAMA, AFTER EXCAVATION

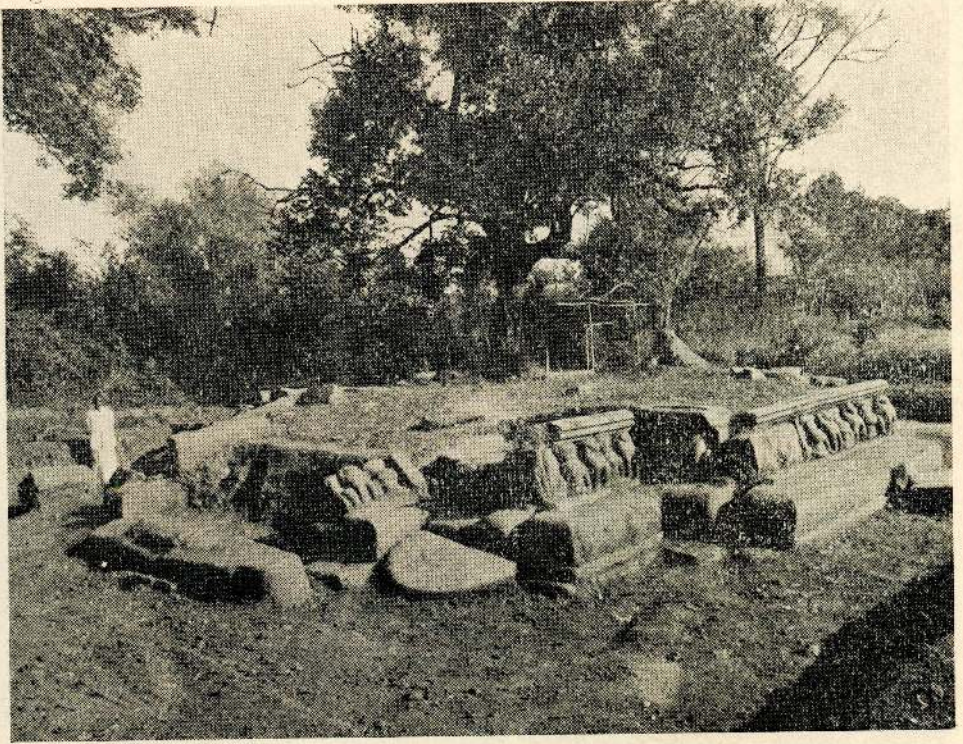
VI වන ඡායාරූපය

PLATE VI

දීඝවාපි දගුබ කැණීමට පෙර
DIGHAVAPI DAGOBA, BEFORE EXCAVATION

VII වන ඡායාරූපය
PLATE VII

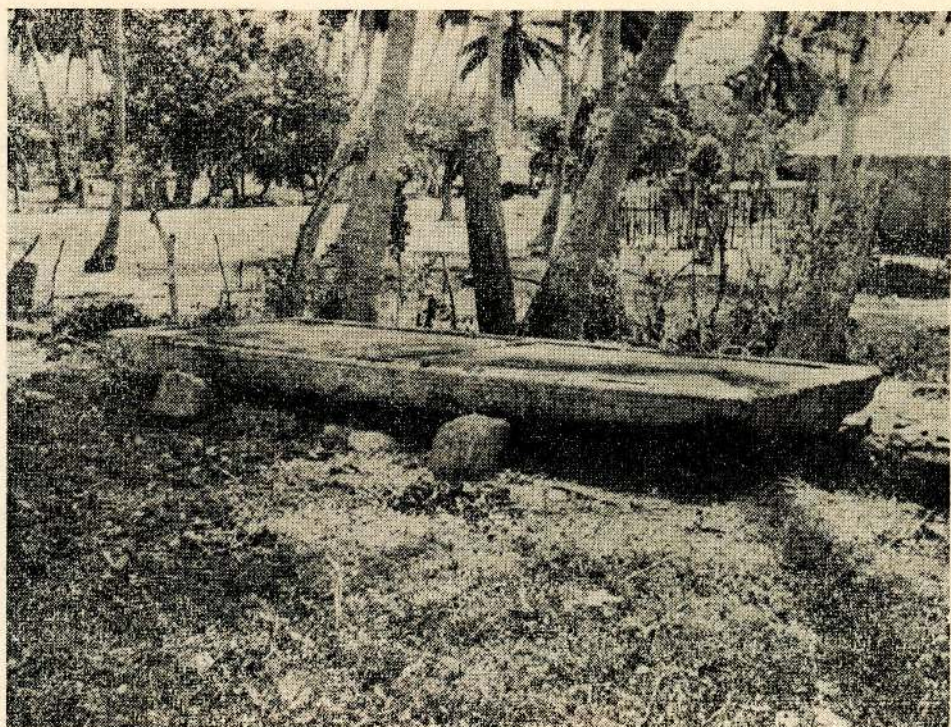
රුණු මහ විහාරයේ බෝධිසර අවශේෂයන්
REMAINS OF BODHIGARA, RUNUMAHAVIHARA

VIII වන ඡායාරූපය
PLATE VIII

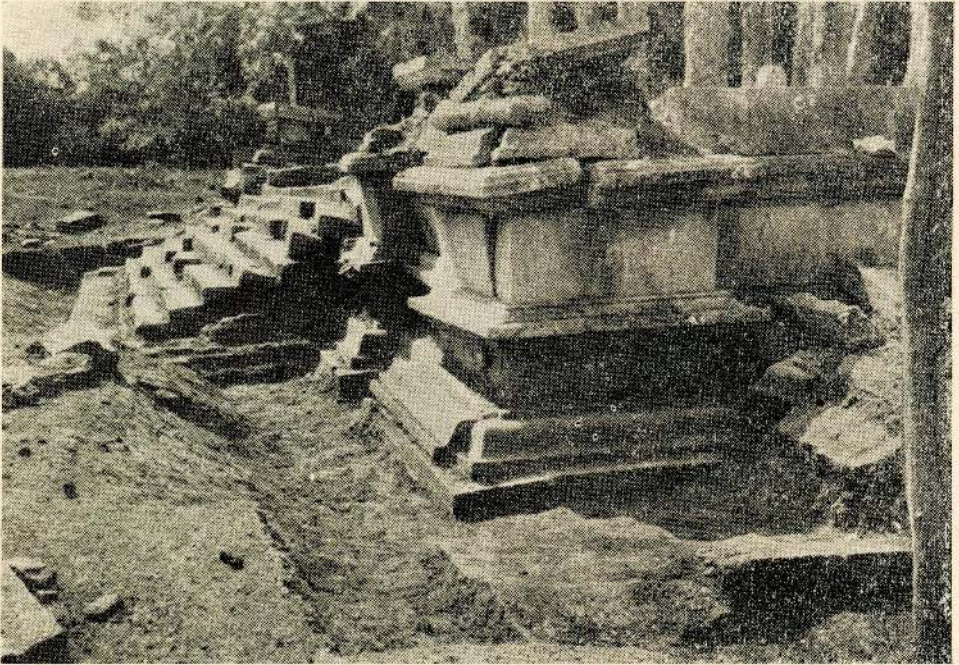
බෝලානේ උච්චවෘලික විහාරය අසල දැනට කැණීමට පෙර
DAGOBA NEAR UCCAVALIKA VIHARA, BOLANA, BEFORE EXCAVATION

IX වන ඡායාරූපය
PLATE IX

යටාල ආසනස්ථරයේ ආසනගල
ASANA STONE FROM ASANAGHARA, YATALA

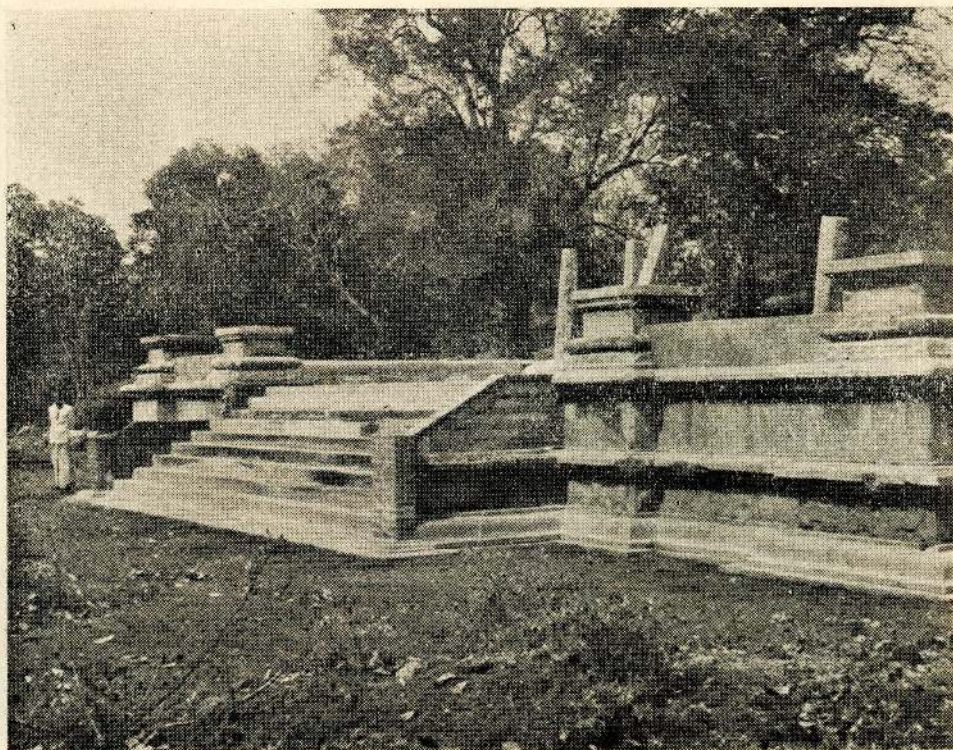
X වන ඡායාරූපය
PLATE X

අනුරාධපුර අභයගිරි දැගැබේ බටහිර දොරටුව කැනැවීර්මට පෙර
WESTERN PORCH OF ABHAYAGIRI DAGOBA, ANURADHAPURA, BEFORE CONSERVATION

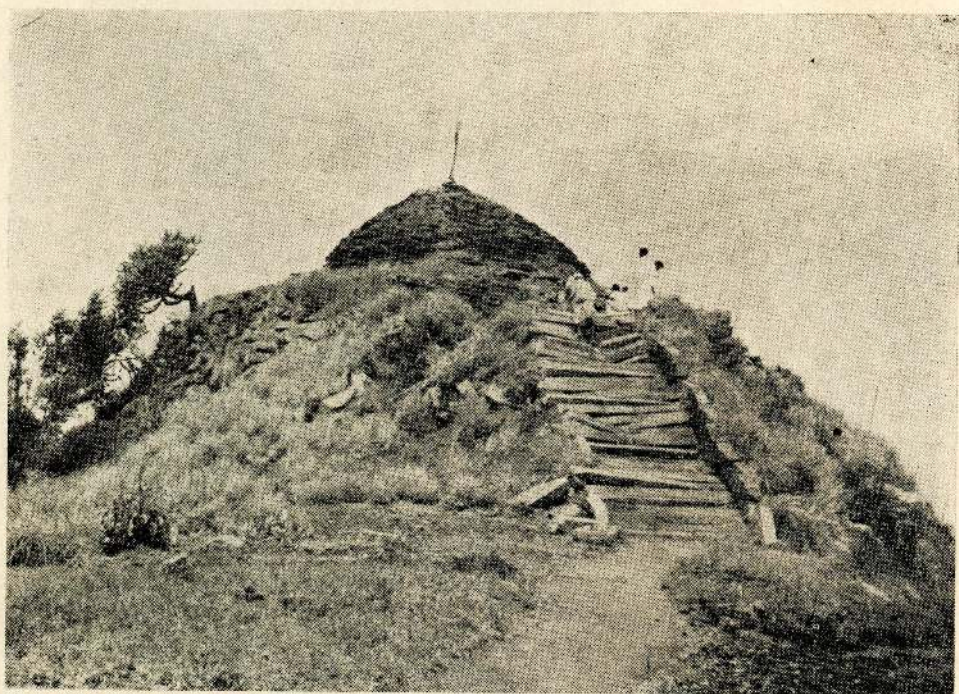
XI වන පාඨපුවද

PLATE XI

අනුරාධපුර අභයගිරි දූතලෙඹ බටහිර දෙරටුව නැහැවීරීමෙන් පසු
WESTERN PORCH OF ABHAYAGIRI DAGOBA, AFTER CONSERVATION

XII වන ඡායාරූපය
PLATE XII

මිහින්තලයේ ඇන් වෙහෙර, තැහැවිවීමට පෙර
AT-VEHERA, MIHINTALE, BEFORE CONSERVATION

XIII වන ඡායාරූපය
PLATE XIII

මහින්දලයේ ඇත් වෙහෙර,
මහින්දලයේ ඇත් වෙහෙර

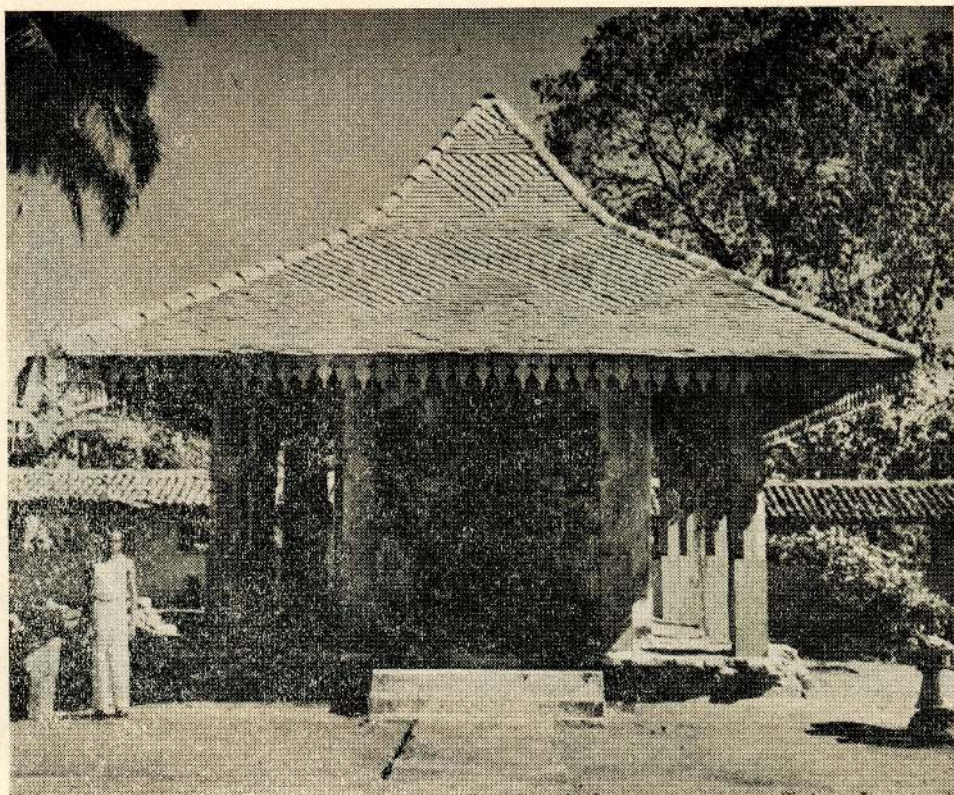
මහින්දලයේ ඇත් වෙහෙර, නැහැවිටීමෙන් පසු
AT-VEHERA, MIHINTALE, AFTER CONSERVATION

XIV වන ඡායාරූපය
PLATE XIV

පඬුවස්නුවරින් ලැබුණු පිහන්මැටි බඳුනක්
CELEDON BOWL FROM PANDUVASNUWARA

XV වන ඡායාරූපය
PLATE XV

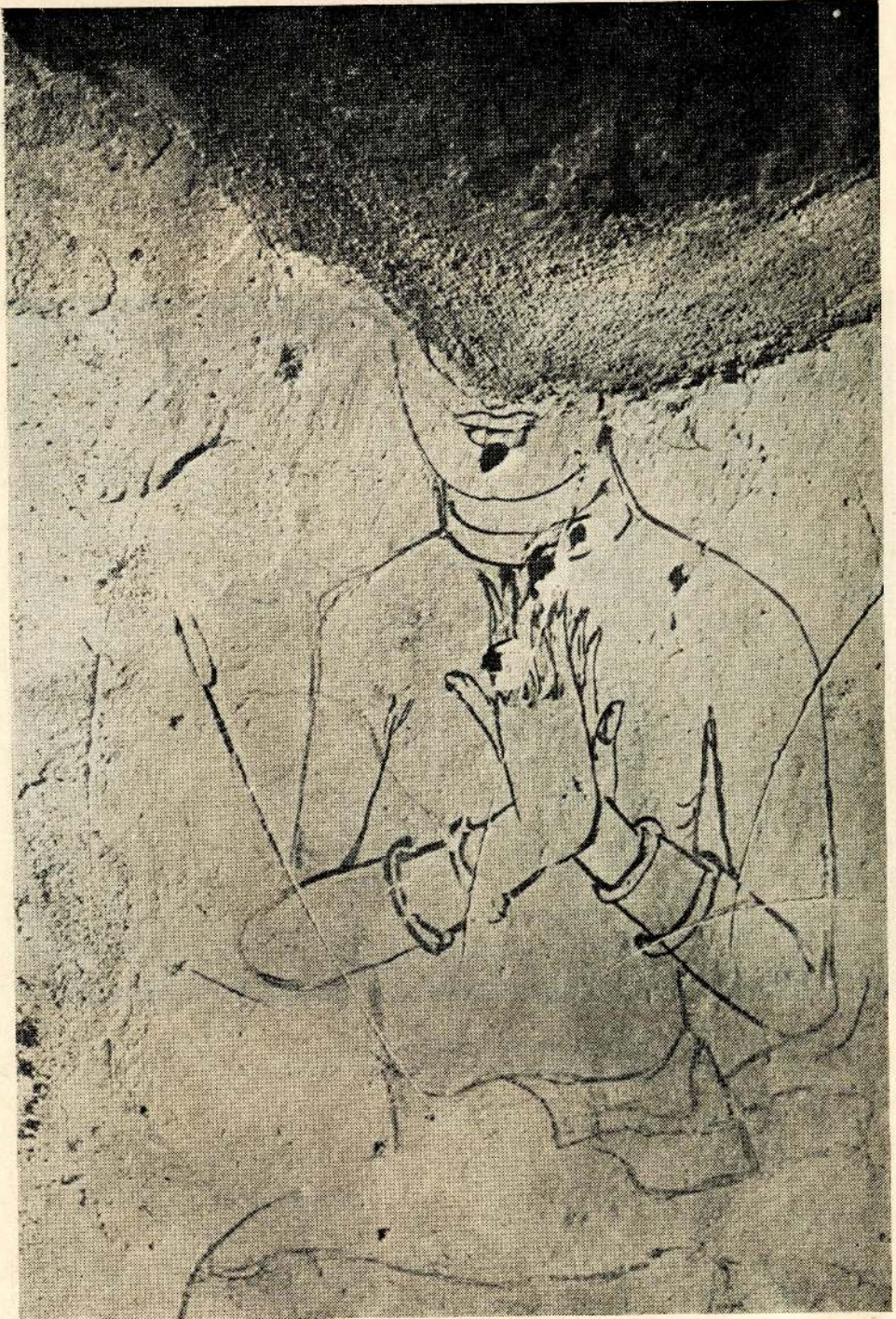
රත්නපුරයේ සමන් දේවාලය, නැහැවිට්මෙන් පසු
SAMAN DEVALE, RATNAPURA, AFTER CONSERVATION

XVI වන පාඨපුවද
PLATE XVI

සිගිරියේ වතුරකොටුව ඇති ගලෙන් බිතුසිතුවමක්
LINE DRAWING OF FIGURE FROM CISTERN ROCK, SIGIRIYA

XVII වන පාඨාලපස
PLATE XVII

සිගිරියේ චතුරකොටුව ඇති ගලෙන් බිතුසිතුවමක්
LINE DRAWING OF FIGURE FROM CISTERN ROCK, SIGIRIYA

XVIII වන ඡායාරූපය
PLATE XVIII

සුළුනාපහුර විහාරයේ වැඩිමිඳින පිළිම තුනක්
THREE SEATED STATUES FROM SULUNAPAHURA VIHARA

XIX වන පුවරුව
PLATE XIX

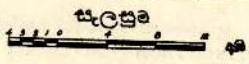
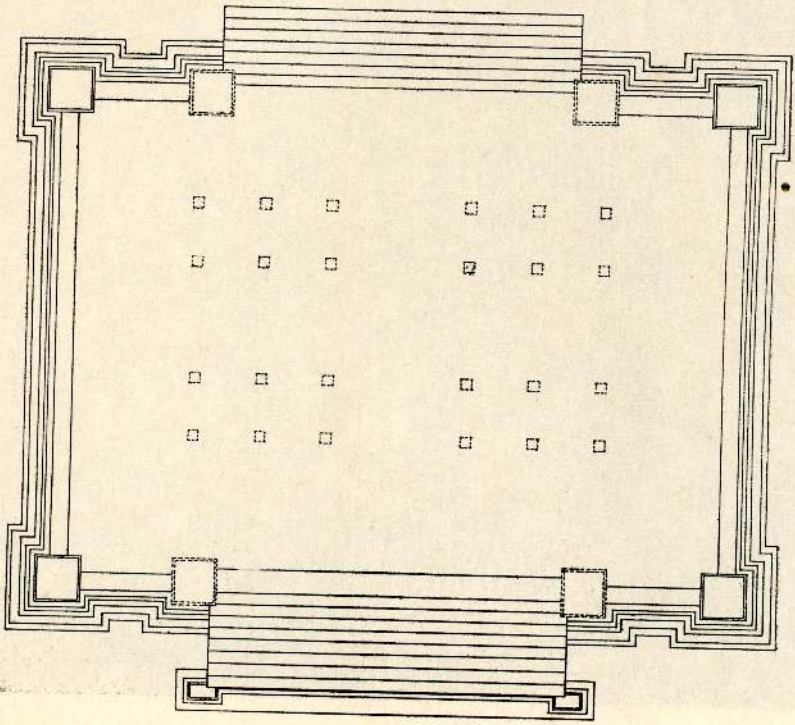
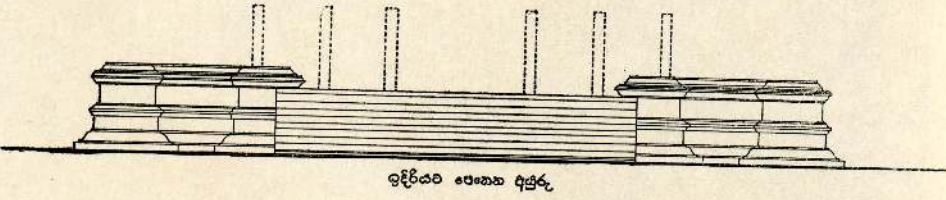
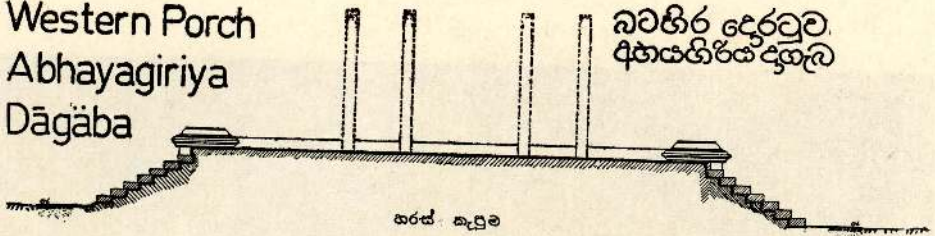

සූරියගොඩ විහාරයේ සිතුවම්
PAINTINGS FROM SURIYAGODA VIHARA

1 වන සැලැස්ම
PLAN 1

Western Porch
Abhayagiriya
Dāgāba

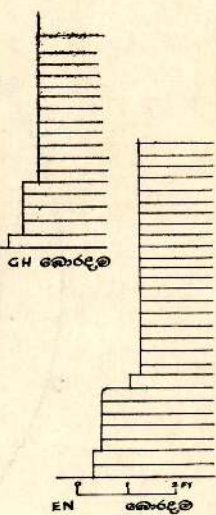
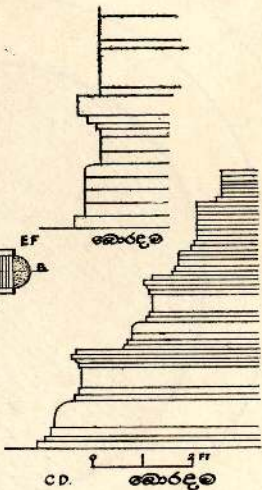
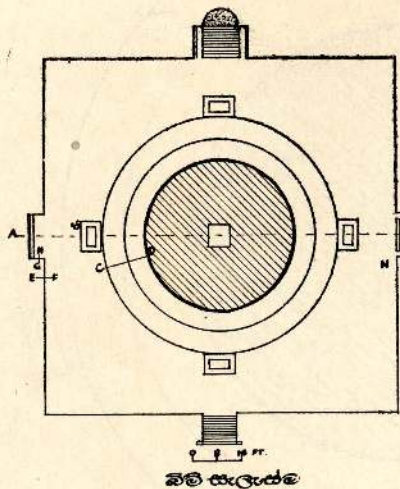
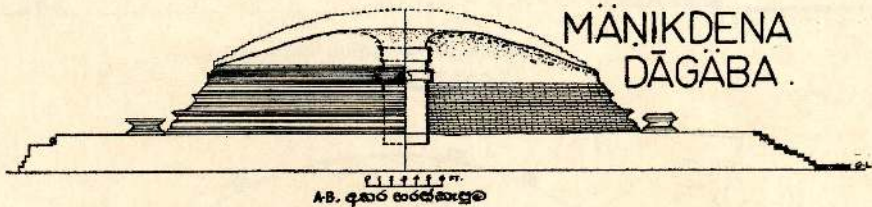
බටහිර දොරටුව
අභයගිරියේ දාගැබ

2 වන සැලැස්ම
PLAN 2

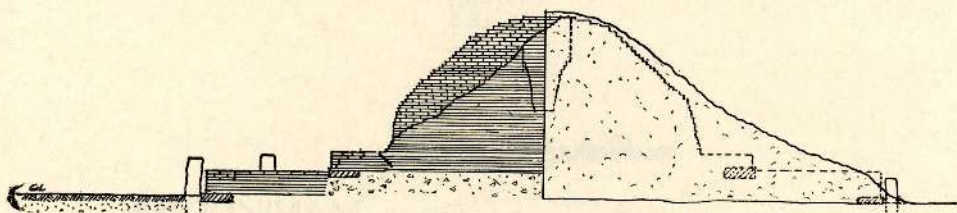
මහාසෑයේ දැරෑ

MÄNIKDENA
DÄGÄBA.

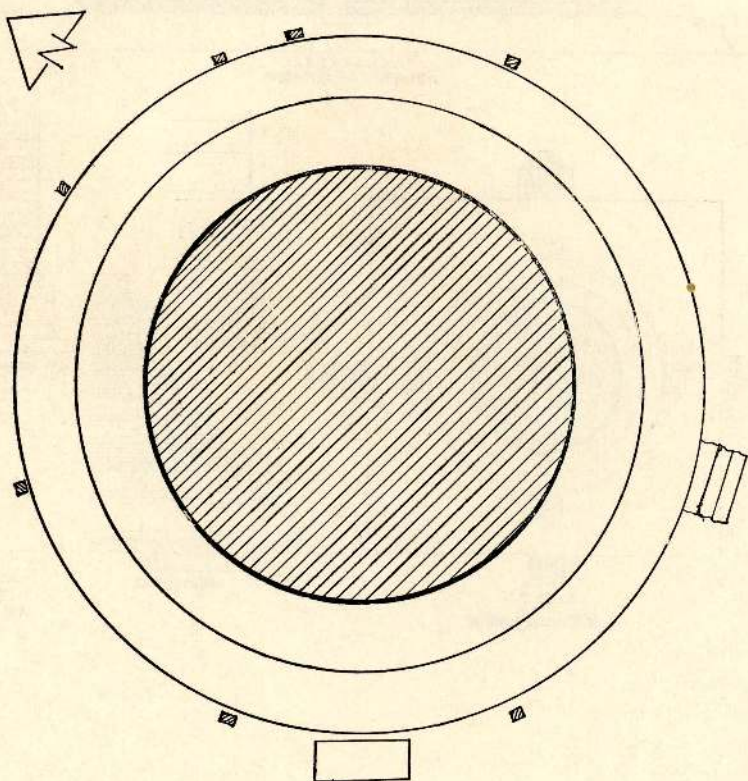

3 වන සැලැස්ම
PLAN 3

කන්දෙගෙදර දෑගැබේ කැණීම් සහ සංරක්ෂණ සැලසුම
Kandegedera dāgāba-excavation

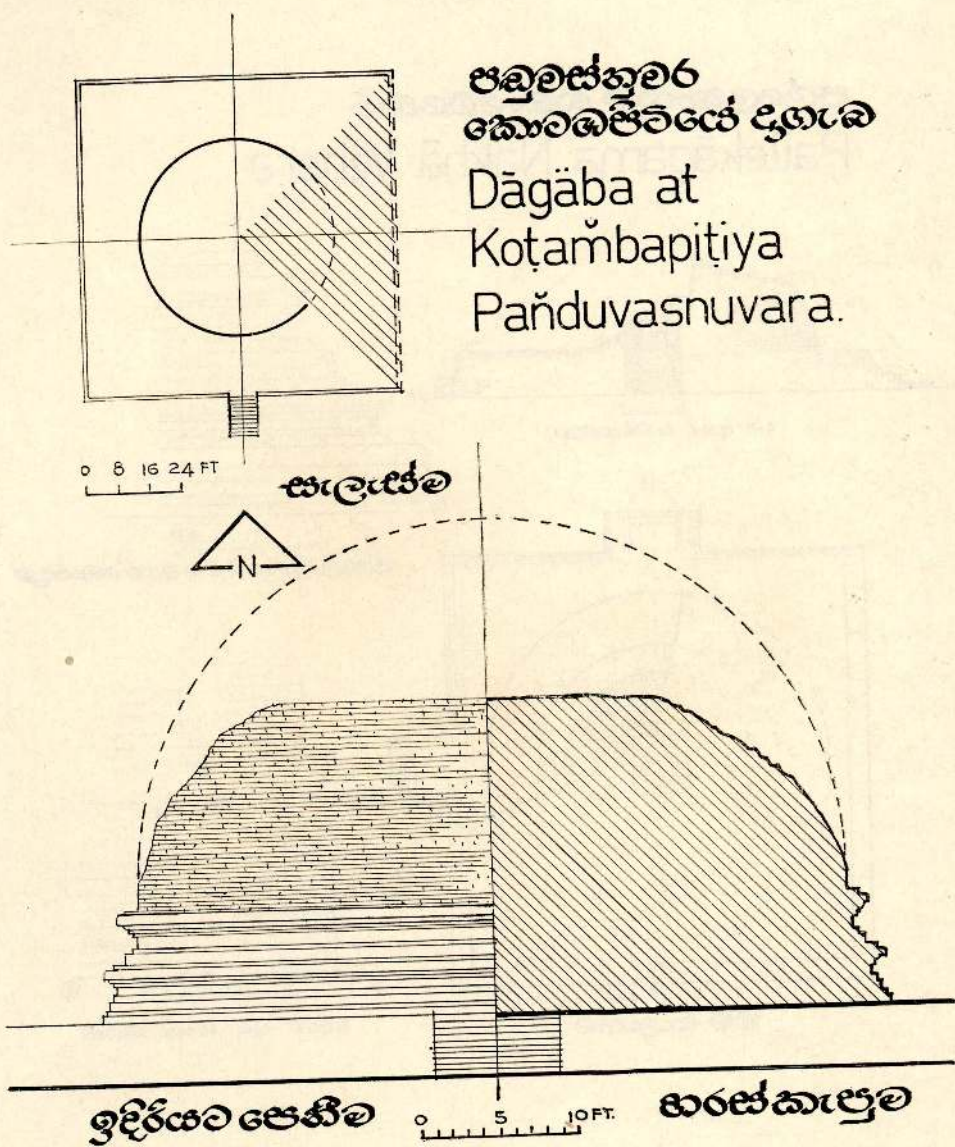

හරස් සැලසුම සහ බුද්ධිමය පෙහෙණ දැමුණු
අඩි 0 2 4 6 8 10 12

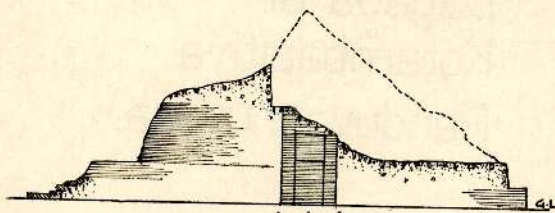
සැලසුම
අඩි 0 2 4 6 8 10 12

4 වන සැලැස්ම
PLAN 4

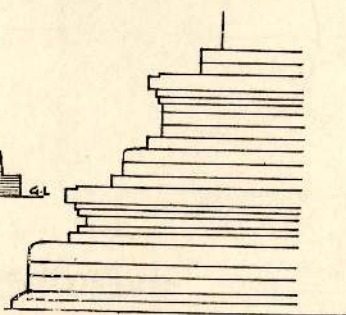

5 වන සැලැස්ම
 PLAN 5

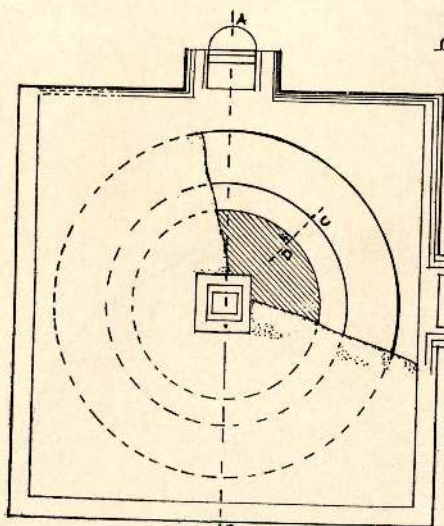
පල්ලෙකොගම නිකායෙහෙර
 Pallekāgama Nakhā Vehera.

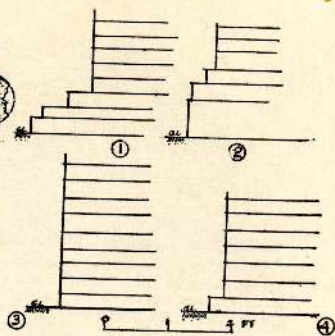
A-B අක්ෂර චරිතකැපීම

අභ්‍යන්තර පියවර C-D අක්ෂර චරිතකැපීම

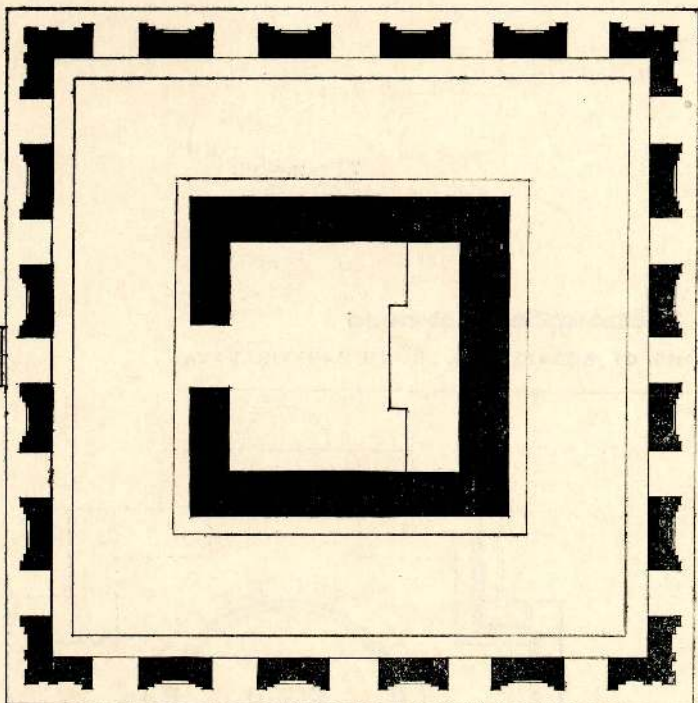
විවිධ සැලැස්ම

මට්ටම් අති වෙනස් කෙරුණි

6 වන භූමිමේ PLAN 6

ගල්මඩුව විහාරය
Galmaduwa vihāre

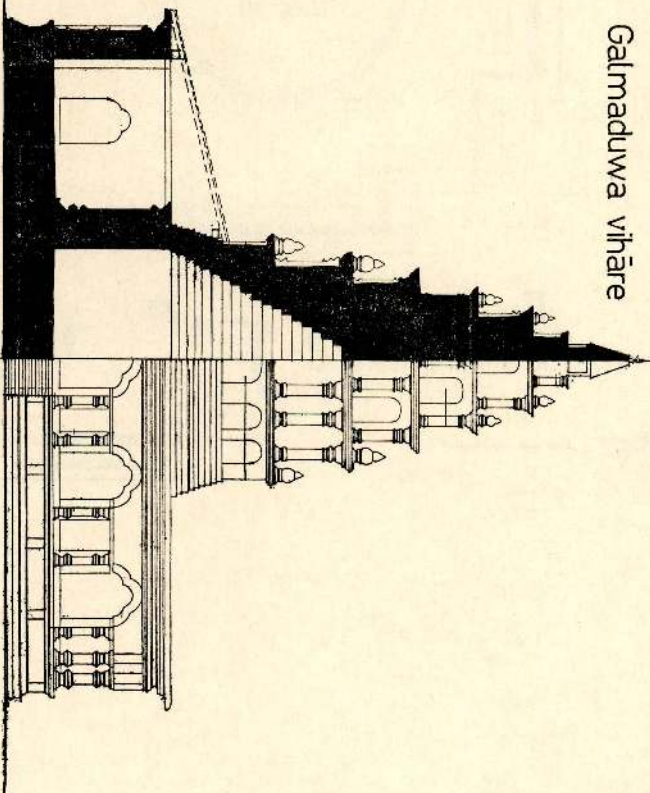

විහාරාගාරය

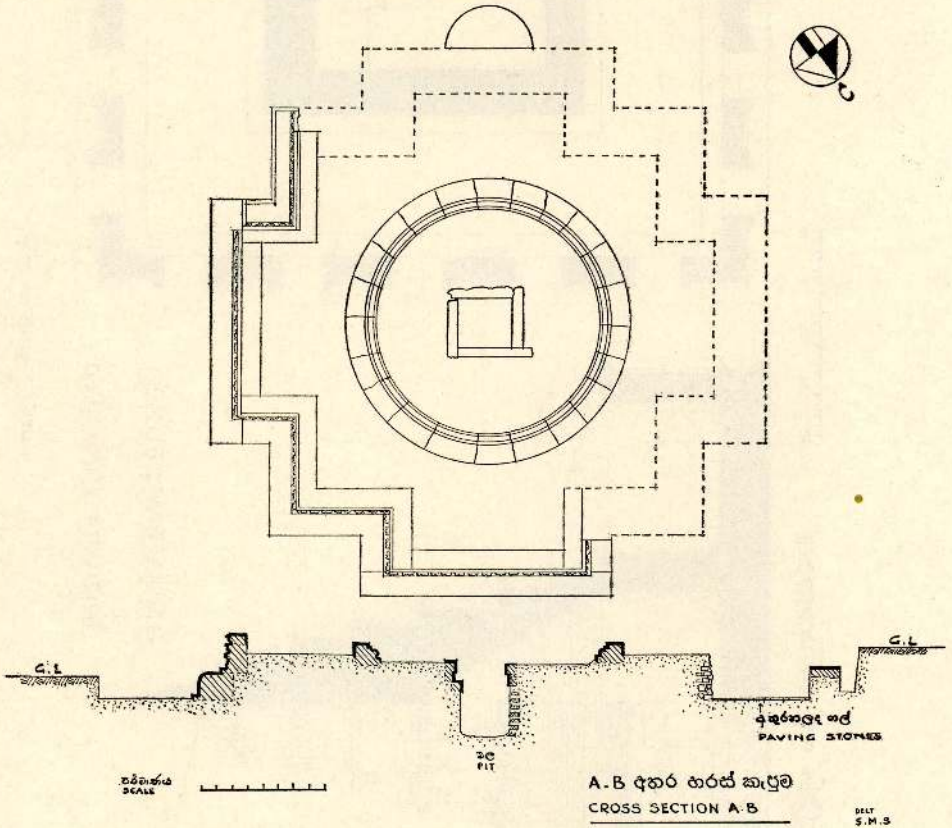
0 5 10 15 20 FT

හරස්කැපුම හා ඉදිරිපසට පෙනෙන අභ්‍යන්තර

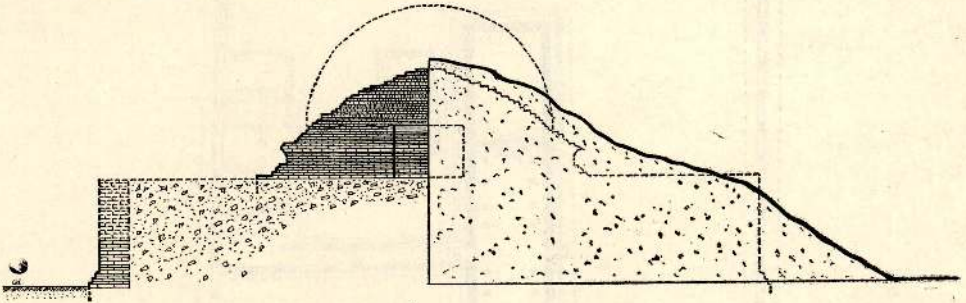
7 වන සැලැස්ම
PLAN 7

රුණු මහාවිහාර බෝධිඡර්යේ අවශේෂයන්
REMAINS OF, BODHIGHARA RŪNU MAHAVIHARAYA

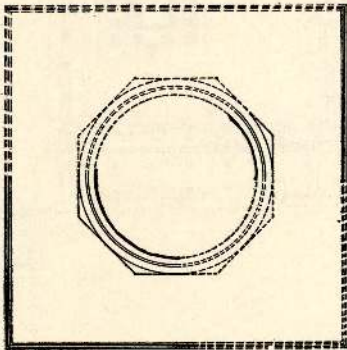

8 වන සැලැස්ම
PLAN 8

අම්බලන්තොට උච්චවැලිකා විහාරයේ කුණ්ඩේ සැලසුම
Ambalantota Uccavālikā vihāre

තරස් සැලසුම
අඹ. 0 4 8 12

සැලසුම
අඹ. 0 4 8 12

9 වන සැලැස්ම
PLAN 9

මහසමන් දේවාලය රත්නපුරය

Mahasaman Devāle at Ratnapura.

